

Національний університет «Одеська юридична академія»
Державне бюро розслідувань

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

21 червня 2019 року
м. Одеса

Одеса
«Юридична література»
2019

УДК 351.746.2(063)
Д362

У збірнику містяться матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Державне бюро розслідувань: досвід становлення», яка відбулася 21 червня 2019 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія» за участю науковців, аспірантів, студентів, а також юристів-практиків з України та зарубіжних держав. Доповіді учасників присвячені актуальним питанням розвитку та функціонування Державного бюро розслідувань.

Редакційна колегія:
професор **Г. О. Ульянова** (голова);
доцент **Н. М. Бакаянова**

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (*протокол № 8 від 22 травня 2019 р.*)

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність, оригінальність, відповідність діючому законодавству поданих матеріалів несуть автори.

ISBN 978–966–419–367–9

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2019

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**учасникам II Міжнародної науково-практичної конференції
«Державне бюро розслідувань: досвід становлення»**

Шановні учасники конференції!

Другий рік поспіль Національний університет «Одеська юридична академія» проводить конференцію, яка об'єднує провідних науковців і практиків з метою вирішення правових, структурно-організаційних, процесуальних, кадрових питань діяльності Державного бюро розслідувань. Міжнародний формат обговорення актуальних питань правоохоронної діяльності є особливо важливим та забезпечує обмін досвідом у цій сфері.

Перші кроки діяльності Державного бюро розслідувань як правоохоронного органу держави заслуговують на увагу: згідно оприлюднених даних, з дати початку роботи — 27 листопада 2018 року, працівниками Державного бюро розслідувань порушено понад 11 тисяч проваджень, більш 1191 скеровано до суду з обвинувальними актами. В результаті діяльності Державного бюро розслідування за зазначений період судами постановлено 122 обвинувальних вироків.

16 травня 2019 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» № 2720 запроваджено законодавчі положення, відповідно до яких кадровий склад Державного бюро розслідувань поповнено оперуповноваженими; закріплено кваліфікаційні вимоги до директорів територіальних управлінь та керівників підрозділів центрального апарату; встановлено спеціальні звання осіб рядового і начальницького складу, внесено й інші важливі зміни. Втім реформа правоохоронної системи продовжується, що потребує уваги учасників конференції до прогалин правового регулювання, нагальних проблем інституціонального становлення Державного бюро розслідувань та пошуку ефективних шляхів його розвитку.

Впевнений, що конструктивне спілкування професіоналів у рамках конференції буде сприяти успішному пошуку нових ідей в науковій і практичній діяльності, зміцненню взаємодії між правоохоронними органами, удосконаленню законодавства у сфері запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів.

Бажаю учасникам II Міжнародної науково-практичної конференції «Державне бюро розслідувань: досвід становлення» плідної співпраці та нових успіхів!

*Президент
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
С. В. КІВАЛОВ*

Секція 1

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Ківалов С. В.

президент Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, заслужений юрист України,
народний депутат України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОКУРАТУР З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ УПРАВЛІННЯМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Судово-правова реформа, яка відбувається в Україні зараз, передбачає реформування не тільки судової влади, а й судово-правоохоронної системи загалом. Відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки держава взяла на себе обов'язок щодо ефективного реформування судових та правоохоронних органів відповідно до європейських стандартів, в тому числі шляхом утворення нових інституцій. Так, було створено Державне бюро розслідувань (далі — ДБР), яке розпочало функціонувати з 27 листопада 2018 року.

Створення ДБР можна вважати важливою подією для усієї системи правоохоронних органів, оскільки існування такого органу, який здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, дозволяє суттєво підвищити ефективність попередження і розслідування злочинів. Існування цілісної системи судових та правоохоронних органів, в якій кожний орган виконує покладені на нього обов'язки щодо розслідування кримінальних правопорушень, процесуального керівництва досудовим розслідуванням і судового розгляду на засадах верховенства права, законності та справедливості, дозволить покращити криміногенну ситуацію у нашій державі.

Водночас на практиці виникає низка проблемних питань, пов'язаних з організацією взаємодії регіональних прокуратур з територіальними управліннями Державного бюро розслідувань.

Насамперед через віддаленість територіального управління Державного бюро розслідувань (далі — ТУ ДБР), розташованого в м. Ми-

колаєві, досудове розслідування значної кількості актуальних кримінальних проваджень, які підслідні Державному бюро розслідувань, розпочинається прокуратурою Одеської області, що негативно впливає на якість та оперативність у розслідуванні.

На теперішній час з урахуванням кількості звернень громадян та кримінальних проваджень, переданих до ТУ ДБР, розташованого в м. Миколаєві, здійснення ефективного досудового розслідування злочинів, вчинених на території області, ускладнено об'єктивними факторами.

Зокрема кількість ухвал слідчих суддів, якими уповноважених осіб прокуратури зобов'язано внести відомості до ЄРДР, віддаленість населених пунктів від місця дислокації ТУ ДБР, розташованого в м. Миколаєві, перешкоджає конструктивній роботі ДБР, а також співпраці з іншими правоохоронними органами, які діють на території обслуговування південного регіону.

Так, відповідно до ч. 3 п. 3 розділу I Порядку на керівників регіональних прокуратур покладено обов'язки щодо забезпечення реагування на виявлені порушення закону з моменту надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення до прийняття остаточного рішення у провадженні. Разом з цим на цей час керівники регіональної прокуратури не мають можливості швидко організувати досудове розслідування у кримінальному провадженні за резонансними злочинами, які підслідні слідчим ДБР, оскільки не мають функції призначення прокурорів у кримінальному провадженні та, як наслідок, координації їх дій з метою повного та швидкого збирання доказів кримінального правопорушення.

Аналогічна ситуація складається під час виконання керівниками регіональних прокуратур та підпорядкованими їм прокурорами структурних підрозділів вимог розділу IV Порядку («Організація діяльності прокурорів під час проведення досудового розслідування») у відношенні до слідчих ДБР.

Так, керівники регіональних прокуратур та підпорядковані їм прокурори структурних підрозділів, які здійснюють нагляд за додержанням законів органами ДБР, фактично не мають повноважень щодо здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування та доступу до них, у зв'язку з тим, що старшими групи прокурорів є прокурори Генеральної прокуратури України.

Під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні слідчий фактично взаємодіє з прокурором Генеральної прокуратури України, а прокурори регіональної прокуратури позбавленні можливості в повному обсязі мати інформацію про проведені слідчі дії та прийняті процесуальні рішення. Як наслідок, керівники та прокурори регіональної прокуратури позбавлені можливості ор-

ганізовувати належний нагляд у формі процесуального керівництва, тобто фактично здійснювати нагляд за додержанням законів слідчими ТУ ДБР.

Щодо виконання положень розділу III Порядку («Організація роботи прокурорів на початку досудового розслідування») слід зазначити, що керівники регіональних прокуратур не мають можливості упродовж доби інформувати Генерального прокурора про кожний факт вчинення кримінального правопорушення працівником прокуратури, оскільки фактично не мають доступу до інформації про реєстрацію ТУ ДБР таких кримінальних проваджень.

Крім того, виникає ряд проблемних питань про застосування норм кримінального процесуального законодавства щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та їх застосування в частині законодавства про державну таємницю.

Так, відповідно до Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, рішення про розсекречення матеріалів НСРД приймає прокурор, який здійснює повноваження в конкретному кримінальному провадженні у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, що погоджується керівником прокуратури.

При цьому для прокурора галузевого відділу Генеральної прокуратури України, який здійснює процесуальне керівництво у провадженнях ТУ ДБР та який приймає рішення про розсекречення матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, керівником органу прокуратури є Генеральний прокурор або його заступник. Внаслідок цього режимно-таємною частиною прокуратури Одеської області не можуть бути зареєстровані документи, виконані на бланку Генеральної прокуратури України та за підписом керівництва Генеральної прокуратури України.

Слід також зазначити, керівники територіальних прокуратур та начальники режимно-таємних частин не мають повноважень доставки секретних документів, виготовлених працівником галузевого відділу Генеральної прокуратури України, та надання відповідних дозволів на доставку такої кореспонденції в межах населеного пункту та за його межі.

У зв'язку з викладеним та з метою підвищення ефективності прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва пропонується визначити окремим наказом Генерального прокурора або внести зміни до галузевого Наказу № 51 «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні», яким наділити прокурорів регіональних прокуратур повноваженнями здійснювати процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, що розслідуються слідчими ТУ ДБР,

за територіальним принципом (в межах територіальної юрисдикції), тобто за місцем вчинення кримінального правопорушення, не зважаючи на фактичне місце розташування територіальних підрозділів ДБР.

Водночас пропонується організувати роботу з нагляду за додержанням законів органами ДБР за аналогією діяльності Департаменту нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності Генеральної прокуратури України та відповідних управлінь з нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності регіональних прокуратур з відповідним підпорядкуванням та взаємодією.

З урахуванням складності кваліфікації кримінальних правопорушень, суспільного резонансу, прогнозованих обсягів процесуальної роботи пропонується передбачити можливість визначення груп прокурорів у кримінальних провадженнях з прокурорів як Генеральної прокуратури України, так і з регіональних прокуратур.

Злагоджена упродовж останніх років співпраця процесуальних керівників прокуратури Одеської області з контролюючими та правоохоронними органами регіону спрямована на виявлення та попередження кримінальних правопорушень, ефективна взаємодія з експертними установами дозволить реалізувати загальні засади кримінального провадження щодо забезпечення об'єктивного, повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених на території Одеської області, що розслідуються слідчими ТУ ДБР, розташованого у м. Миколаєві.

Наділення в повному обсязі прокурорів прокуратури Одеської області повноваженнями зі здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на території області, що розслідуються слідчими ТУ ДБР, розташованого у м. Миколаєві, дозволить рівномірно розподілити навантаження на слідчих, продовжити налагоджену роками співпрацю із оперативними підрозділами та експертними установами регіону, а також забезпечити здійснення належного процесуального керівництва силами прокуратури області.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДСЛІДНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Реформування правоохоронної системи України в напрямку забезпечення посилення безпеки держави та ефективності роботи органів правопорядку актуалізує потребу її переосмислення та організації діяльності органів досудового розслідування.

Державне бюро розслідувань (далі — Бюро) є новоутвореним національним органом досудового розслідування у результаті реформування правоохоронних органів та оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України мета його створення полягає у перейнятті від прокуратури тимчасово покладеної на неї конституційної функції розслідування злочинів, у тому числі — військових.

На цей час найбільше навантаження у територіальних органах Бюро приходить на структурні підрозділи з розслідування військових злочинів.

Слід зауважити, що велика кількість з них є злочини невеликої, середньої тяжкості та є такими, що не потребують фахового рівня слідчих Бюро.

У зв'язку з викладеним на сьогодні набуває актуальності питання створення військової поліції. Український історик В. О. Шамрай зазначав, що до закінчення перехідного періоду необхідно створити відповідний орган — військову міліцію, який би здійснював нагляд за законністю у військових формуваннях (Шамрай В. О. Державне управління військовими формуваннями воєнної організації: стан та тенденції розвитку в сучасній Україні: автореф. дис. ... докт. наук з держ. управл. К., 1999. 38 с.). Інший науковець В. Ю. Щербатих також відмічав необхідність створення міжвідомчого державного правоохоронного органу — військової поліції України, який би здійснював нагляд за законністю у військових формуваннях (Щербатих В. Ю. Створення військової поліції — необхідна умова реформування системи правоохоронних органів // Вісник Університету внутрішніх справ. 2000. № 11. С. 91–94).

Протягом останніх років науковці підходять до цієї ідеї більш комплексно. На думку вченого М. С. Туркота потребує вирішення питання щодо відновлення діяльності військових судів та *створення на базі Військової служби правопорядку у Збройних Силах України військової поліції*. Зазначений орган бажано відокремити від Міністерства оборони України, а його очільник не повинен підпорядко-

уватися ні керівникові цього міністерства, ані жодному керівнику іншого військового формування. Компетенція військової поліції має розповсюджуватися на всі без виключення військові формування в Україні (Туркот М. С. Проблемні законодавчого забезпечення складових воєнної безпеки України // Законодавство у сфері воєнної безпеки: виклики, проблеми, шляхи удосконалення / вступне слово Голови Верховної Ради України Парубія А. В. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. с. 240–245.). О. Котляренко пропонується створення цілісної системи військової юстиції, яка включатиме органи: військової прокуратури; *військової поліції (сформованої на базі Військової служби правопорядку)*, що здійснюватиме *досудове розслідування злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів)*, з поширенням її повноважень на всі військові формування, а також у межах наданих повноважень проводитиме оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до її підслідності; військових судів (Котляренко О. Перспективи формування військової поліції як складової системи військової юстиції в Україні // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 1. С. 56–64. URL: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/chasopys/ua/pdf/9–2016/kotlarenko.pdf>).

Завдання щодо створення в нашій державі військової поліції в різних проявах відображено в законодавстві. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287, передбачає, що створення військової поліції є одним із напрямів реформування Збройних Сил України. Більш докладно згадана мета та шляхи її досягнення визначаються Стратегічним оборонним бюлетенем України, що схвалено Указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240. У ньому закріплена оперативна ціль 3.7 щодо реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі — Служба правопорядку) у Військову поліцію, з наданням їй права здійснювати досудове розслідування військових злочинів та права ведення оперативно-розшукової діяльності. Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2016 року № 294 та схвалена постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 року № 1099-VIII, у розділі VI «Реформа системи органів правопорядку» передбачено утворення військової поліції для запобігання, виявлення, досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями (Котляренко О. П. Зарубіжний досвід діяльності військової поліції та передумови її запровадження в Україні // Адміністративне право і процес. 2016. № 3(17). С. 95–104. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3–17–2016>).

Діяльність у цьому напрямі щодо надання Військовій службі правопорядку повноважень на здійснення досудового розслідування та проведення оперативно-розшукової діяльності передбачали проекти законів № 2804, № 2047а від 12.05.2015, № 2048а від 09.06.2015, які, однак, було відхилено.

За результатами опрацювання проекту Закону України «Про військову поліцію» (далі — проект Закону), розробленого Міністерством оборони України у 2017 році, встановлено ряд неузгодженостей, що потребують врахування його авторами.

Доцільно зазначити, що відповідно до ст. 1 проекту Закону Військову поліцію віднесено до правоохоронного органу, що входить до системи Міністерства оборони України. Разом із тим, згідно зі ст.ст. 1, 3 Закону України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII Міністерство оборони України є не правоохоронним, а центральним органом виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України, основним конституційним завданням якого є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Таким чином, ураховуючи правоохоронну конструкцію державних органів України, Військова поліція не може бути підрозділом вказаного військового формування, оскільки відповідно до ст. 6 проекту Закону вона підпорядковуватиметься Міністру оборони України, який здійснюватиме її загальне керівництво, що впливатиме на об'єктивне виконання покладених на неї функцій.

Аналогічною є позиція Конституційного суду України, викладена в рішенні від 24.04.2018 у справі № 1–22/2018 (762/17) за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (стосовно створення слідчих органів у системі Державної кримінально-виконавчої служби України), відповідно до якої *зазначену норму кримінального процесуального закону визнано неконституційною, оскільки органи досудового розслідування Державної кримінально-виконавчої служби України інституційно належали до пенітенціарної системи* (Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України від 24.04.2018 № 3-р/2018 (справа № 1–22/2018 (762/17)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710–18>).

Окрім того, ст. 1 проекту Закону передбачає здійснення правоохоронної діяльності не лише в межах Міністерства оборони України, а й серед військовослужбовців Служби безпеки України, Управління

державної охорони України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

У той же час, відповідно до підпункту 6 пункту 3.3 Прикінцевих та перехідних положень проекту Закону передбачається досудове розслідування слідчими Військової поліції «злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), учинених військовослужбовцями Збройних Сил України, військовозобов'язаними під час проходження навчальних (або перевірочних) та спеціальних зборів і резервістів під час проходження підготовки та зборів у Збройних Силах України, крім злочинів, учинених військовослужбовцями, які мають військове звання або займають військові посади вищого офіцерського складу Збройних Сил України, злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України, та крім злочинів, учинених особами, зазначеними в пункті 1 частини четвертої та частини п'ятої цієї статті, розслідування яких віднесено до підслідності інших органів досудового розслідування». Вказана норма проекту Закону є суперечливою та не кореспондується з положеннями ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України в частині визначення підслідності злочинів за Бюро.

На сьогодні інститут Військової поліції успішно функціонує в понад 40 країнах світу, у тому числі в США, Великобританії, Франції, Італії, Японії, Німеччині, Ізраїлі, Польщі, Данії, Туреччині, Канаді, Грузії, Азербайджані, Казахстані, Латвії та Литві. Незважаючи на схожість завдань і функцій військової поліції в зарубіжних країнах, її організація та принципи діяльності, тим не менше, мають національні особливості (Котляренко О. П. Зарубіжний досвід діяльності військової поліції та передумови її запровадження в Україні // Адміністративне право і процес. 2016. № 3(17). С. 95–104. URL: <http://aprlaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-17-2016>).

Ураховуючи зазначене, а також фактичне збільшення навантаження на слідчі підрозділи Бюро, концепція створення Військової поліції у цілому є доцільною, однак виключно як самостійного центрального органу виконавчої влади, з повноваженнями проведення дізнання — розслідування кримінальних проступків та злочинів невеликої тяжкості. Зазначений підхід, серед іншого, має сприяти покращенню ефективності здійснення слідчими підрозділами Бюро правоохоронної діяльності з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування інших злочинів, віднесених законодавством до його компетенції.

При цьому, питання щодо можливості проведення Військовою поліцією негласних слідчих (розшукових) дій потребує додаткового опрацювання, за результатом прийняття закону України про кримінальні проступки.

Баганець О. В.

заслужений юрист України, державний радник юстиції 2 класу,
кандидат юридичних наук, адвокат, правозахисник,
заступник Генерального прокурора у 2000–2002, 2005–2006 та 2014–2015 рр.,
віце-президент Світового Конгресу українських юристів,
член Науково-консультативної ради при Державному бюро розслідувань України,
член редакційної колегії загальнонаціональної правової газети
«Юридичний вісник України»

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Аналіз протягом останніх майже 5 років так званих «перетворень» в правоохоронних органах нашої держави дозволяє дійти до зовсім невтішного висновку про те, що будь-яких змін на краще в цій сфері не відбулося. Навпаки, нав'язані із-за меж нашої країни, так звані, «реформи», в першу чергу, під виглядом впровадження так званих «європейських стандартів», повністю зруйнували правоохоронну систему України як таку, а самі правоохоронні органи (як старі, так і нові) перетворились на безпорадні структури, які існують самі по собі, без відповідної взаємодії між собою, а головне — без будь-якого контролю за їх діяльністю, у зв'язку з чим, в частині виконання покладених на них функцій держави по захисту конституційних прав і свобод громадян, забезпеченню принципу верховенства права панує відвертий хаос.

Про недоліки та навіть відверту шкоду від проведених в Україні так званих «реформ» правоохоронних органів свідчить і той факт, що протягом передбачених КПК України 5 років (до 20.11.2017 р.) нинішньою владою так і не було створено Державне бюро розслідувань. Більш того, наші законодавці навіть не спробували своєчасно передбачити і внести зміни до Перехідних положень до КПК, щоб продовжити, в разі не запуску ДБР до вказаної дати, повноваження слідчих прокуратури по розслідуванню злочинів даної категорії.

Це, в свою чергу, фактично заблокувало майже на цілий рік діяльність держави по розслідуванню злочинів, які підслідні ДБР, і породило цілий ряд грубих порушень норм КПК, з усіма негативними наслідками цього.

Неможливо залишитися безстороннім до того, що починаючи із 20 листопада 2017 року, після реєстрації прокурорами кримінальних проваджень, підслідних ДБР, більшість прокурорів областей разом із нинішнім Генеральним прокурором без юридичної освіти, в порушення вимог кримінального процесу, без передбаченої законом єдиної такої підстави, масово доручали проведення досудового розслідування по них слідчим Національної поліції України і Служби безпеки України! В той же час, інша частина прокурорів областей, після реєстрації приймали до свого провадження кримінальні справи даної категорії і проводили по них досудове розслідування, після чого навіть направляли обвинувальні акти до суду або приймали рішення про їх закриття!

Окрім того, в Закон «Про Державне бюро розслідувань» законодавці з цією ж метою умисно заклали цілий ряд норм, які блокують не тільки процес його укомплектування дійсно професійними кадрами, але і саму подальшу його результативну діяльність.

Так, підбір і призначення керівників підрозділів як центрального апарату ДБР, так і директорів його семи територіальних управлінь здійснює та ж «зовнішня» конкурсна комісія із 9 осіб, яка, в порушення вимог Конституції України, була створена із представників, делегованих по три особи: Президентом України, Верховною Радою України і Кабінетом Міністрів.

Саме про необ'єктивність такої «комісії» та компрометацію так званих «конкурсів» свідчить хоча б той факт, що, наприклад, кандидати на керівні 42 посади в центральному апараті ДБР та його територіальних управлінь стали відомі ЗМІ ще за два дні до такого голосування. Тим більше, як заявили експерти, більшість із цих новообраних осіб виявились наближеними до нинішнього Міністра внутрішніх справ, дещо менша частина — близькому оточенню тодішнього Президента України, а ще більш неприйнятним та таким, що підриває взагалі довіру до діяльності такої «зовнішньої конкурсної комісії», є очевидна професійна непридатність, як мінімум, половини відібраних нею кандидатів.

А хіба буде сприяти ефективній діяльності цього дійсно потужного органу досудового розслідування норма Закону, яка зобов'язує Директора ДБР погоджувати переважну більшість своїх рішень зі своїми заступниками, які теж, за твердженням експертів, представляють різні політичні центри впливу? Слід зазначити й тривалу законодавчу проблему відсутності в Законі «Про Державне бюро розслідувань» норми про порядок підбору, призначення і взагалі функціонування в цьому новому органі оперативних працівників. Але головним є те, що Верховна Рада України умисно не виносила на повторне голосування законопроект, де йшла мова про усунення хоча б частини цих недолі-

ків, який був прийнятий у першому читанні більше року тому назад, а коли навіть і включили його для обговорення, то в ньому залишилось лише одне питання із багатьох — про створення оперативних підрозділів в ДБР.

Для врегулювання вищезазначених проблем слід наголосити на необхідності шляхом негайного внесення змін до Закону «Про Державне бюро розслідувань» усунути всі норми, які перешкоджають новоствореному органу досудового розслідування реалізовувати належним чином функцію по боротьбі зі злочинністю і корупцією у вищих ешелонах влади, зокрема:

1) визнати антиконституційною норму про обрання і призначення керівників Бюро та керівників структурних підрозділів центрального апарату і територіальних управлінь, так званими, «зовнішніми конкурсними комісіями», якнайшвидше передавати ці функції відбору кандидатів (окрім директора Бюро) «внутрішнім» конкурсним комісіям, яких призначатиме Директор ДБР і нести за це особисту відповідальність;

2) скасувати абсурдну норму закону про обов'язкове узгодження Директором ДБР всіх своїх рішень із своїми заступниками;

3) якнайшвидше надати можливість директору ДБР сформувати оперативні підрозділи з метою забезпечення реалізації всіх повноважень ДБР;

4) скасувати абсурдну норму закону про те, що заступники Директора ДБР є керівниками органу досудового розслідування, а сам Директор — ні.

Таким чином, виходячи із викладеного, вважаю, що катастрофічну ситуацію з наслідками так званих непрофесійних «реформ» в правоохоронній сфері в нашій державі ще можна виправити і тому потрібно вже сьогодні цим проблемам створити належний резонанс в суспільстві, винести їх на широке обговорення, а не прикриватись «високими досягненнями» нібито вдалого «реформування».

Долежан В. В.

професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УТОЧНЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Розвиток законодавства України, яким визначається правовий статус різних органів держави, відзначається значною рухливістю, особливо у сферах судоустрою, статусу суддів та правоохоронної діяльності. Така тенденція певною мірою прослідковується на прикладі становлення Державного бюро розслідувань (ДБР) (Закон України «Про Державне бюро розслідувань» // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст. 55).

Відповідно до ст. 1 цього Закону: «Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених його компетенції». Це визначення викликає деякі зауваження. Так, навряд чи можна стверджувати, що злочини певного виду відносяться до компетенції Бюро. Очевидно, що це стосується його діяльності із протидії злочинності. Виявлення злочинів, їх припинення і розкриття являє собою по суті не стільки правові засади, скільки зміст і етапи його діяльності.

Виходячи з цього, зазначену норму варто викласти у такій редакції: «Державне бюро розслідувань як центральний орган виконавчої влади здійснює правоохоронну діяльність для запобігання, виявлення, розкриття, припинення протиправних діянь і притягнення їх винуватців до кримінальної відповідальності».

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону «Дія Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, поширюються на ДБР у частині, що не суперечить Закону «Про Державне бюро розслідувань».

Існування цього застереження, та ще й шляхом його закріплення у спеціальній нормі, вочевидь є зайвим, оскільки сам Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2014 р. (Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 38. — Ст. 385) в жодній статті чи пункті не згадує про діяльність ДБР. І це не є випадковим, оскільки, на відміну від інших традиційних органів державного управління у складі міністерств він має обмежену структуру, до якої відноситься центральний апарат ДБР і всього чотири територіальних управління, що охоплюють частини території України.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону «Про Державне бюро розслідувань», воно має опікуватися розслідуванням злочинів, вчинених посадовими особами, які займають особливо відповідальне становище ще відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону «Про державну службу»: особами, по сади яких віднесено до першої-третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності НАБУ. Відповідна вказівка міститься у ч. 2 цієї статті стосовно НАБУ, заступника Генерального прокурора України — керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, військових злочинів, передбачених у ст.422 КПК України.

Окремі положення Закону про ДБР містять норми, які не мають конкретного смислового навантаження або дублюються.

Зокрема, у п. 5 ч. 2 ст. 4 йдеться про незалежність ДБР. При цьому: «забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних чи юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань».

Поряд з цим у п. 5 ч.1 цієї статті задекларована в загальних рисах «заборона незаконного втручання у здійснення повноважень працівників ДБР».

У цій же статті (ч. 2) забороняється «незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних і юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань».

Цю норму безумовно слід виключити з тексту Закону стосовно вказівок, вимог і доручень. А щодо заборони пропозицій, то такий крок залежить від їх змісту. Зокрема, якщо вони мають правовий і науково-методичний характер, їх, навпаки, слід брати до розгляду і, по можливості, використовувати при вирішенні службових питань. Пропозиції, в тому числі, наукові — це не вказівки, так само, як і рекомендації, які можуть або схвалюватися, або відхилятися, але їх потрібно вивчати, розглядати і приймати відповідні рішення.

У п. 1 ч. 1 статті 12 Закону «Про Державне бюро розслідувань» на його директора покладається відповідальність за діяльність цього органу, зокрема забезпечення законності здійснення силами бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина.

У зв'язку з цим слід відзначити, що у зазначеній нормі йдеться не про **повноваження**, а про **завдання** при виконанні службових обов'язків. Отож, є всі підстави окремо виділити цю статтю під відповідною назвою у тексті цього закону.

Проте, на жаль, зазначені положення не дістали відображення у чинному Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. з

усіма внесеними до нього змінами і доповненнями. Жодного стосунку до вирішення питань компетенції посадових осіб ДБР і навіть згадки про цей орган в тексті зазначеного Закону немає.

На нашу думку, слід повернутись до визначення компетенції ДБР передусім у ч. 5 Закону про ДБР, навівши в ньому повний перелік видів осіб, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону «Про Державне бюро розслідувань».

Досить оригінальною новацією в регламентації досудового розслідування видається норма ч. 1 ст. 8 Закону «Про Державне бюро розслідувань», відповідно до якої для одержання заяв і повідомлень про злочини, віднесені до підслідності ДБР створюється спеціальна телефонна лінія, а також забезпечується подання таких заяв і повідомлень, у тому числі без зазначення прізвищ, імені та по батькові заявника через офіційний веб-сайт Державного бюро розслідувань та засоби електронного зв'язку. Особливістю цього спілкування є те, що одним з його учасників є анонім, мотиви звернення якого до органу ДБР далеко не завжди продиктовані державними та суспільними інтересами. Можливо, через якийсь час варто узагальнювати результати такого спілкування, щоб на розсуд керівника або іншої відповідальної особи ДБР вирішити питання про доцільність його продовження.

Як прогалину в Законі «Про Державне бюро розслідувань» можна, на наш погляд, розглядати відсутність норм щодо дисциплінарної відповідальності посадових осіб ДБР за прояви бездіяльності і порушення закону у службовій діяльності, в тому числі, порушення прав і свобод людини. З урахуванням цього потрібно передбачити види дисциплінарних стягнень і компетенцію відповідних посадовців стосовно їх застосування.

Селезньов В. А.

доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ

Згідно з законом України про ДБР, прийнятим 12 листопада 2015 року, підписаного Президентом 14 січня 2016 року, набраного чинності 1 березня 2016 року, даний орган у своїй діяльності керується Конституцією України, кримінально-процесуальним кодексом України

та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», міжнародними договорами та іншими нормативно-правовими актами. ДБР є центральним органом виконавчої влади і здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, розслідування, припинення та розкриття злочинності, віднесених до його компетенції і які вчиненні службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями, та працівниками правоохоронних органів (крім корупційних діянь), службовими особами НАБУ, керівником САП та прокурорами цієї системи, військових злочинів тощо.

При таких умовах виникає дуже гостре питання що до якості комплектації кадровим складом цього надзвичайно важливого правоохоронного органу, чисельність якого налічує понад півтори тисячі особи (що більше ніж у два рази чисельності НАБУ). При цьому з прийняттям до уваги те, які складні за складом злочини покладається розслідувати та працівників ДБР.

Таким чином, якісність відбору високопрофесійних фахівців на службу в цей правоохоронний орган є запорукою високопрофесійного виконання завдань, покладених законом на ДБР України.

В законі про ДБР чітко визначені вимоги, які стосуються особи, що може бути кандидатом на посаду Директора ДБР та його заступників (ст.10). Так, це може бути громадянин України, не молодший 35 років, має вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права не менше 10 років, має досвід роботи на керівних посадах не менше 5 років, володіє державною мовою, не є членом жодної політичної партії чи членом організації забороненою законом та судом, має високі моральні якості та бездоганну репутацію, за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки. Крім того, в законі визначено, що Директор ДБР та його заступники призначаються на посади строком на 5 років і не можуть обіймати ці посади більше двох строків підряд.

Це означає, що законодавець сформулював достатньо високі професійні та морально-ділові вимоги до Керівника ДБР та його заступників.

Разом з тим, слід відмітити, що згідно з Законом ДБР має свою систему, до якої входять сім територіальних управлінь по всій території України. Ці територіальні управління очолюють Директори територіальних органів. Крім того діють керівники підрозділів центрального апарату ДБР та їхні заступники. При цьому, на нашу думку, в Законі не зовсім вдало сформульовано вимоги до цих важливих за ієрархією керівників цієї системи ДБР.

Так, стосовно вимог до директора територіального органу Державного бюро розслідувань, доцільно передбачити наявність:

— стажу роботи в галузі права не менше десяти років (після здобуття вищої освіти), а не семи років, як це передбачено Законом;

— досвіду роботи на керівних посадах не менше п'яти років, а не трьох, як це передбачено Законом;

Разом з тим виникає питання — чи є достатньою кількістю територіальних органів ДБР — 7? Складається враження, що законодавець запозичив цю кількість по аналогії з закону про НАБУ. Але це суто механічне копіювання не може відповідати таким чинникам, як різний рівень потенційного навантаження в розслідуванні відповідно підслідних їм злочинів. Безумовно, більша навантаженість покладається на ДБР, та й кількість працівників в ДБР, відповідно до Закону, більша ніж вдвічі по відношенню до НАБУ. При цієї навантаженості на ДБР виникають також труднощі організаційно — процесуального характеру, у тому числі зі слідчими суддями, як місцевих, так і апеляційних судів. І це ще при тому, що згідно з доповненням до Закону про ДБР детективи Бюро можуть безпосередньо реалізовувати оперативно — розшукові дії, деякі з яких санкціонуються слідчими суддями.

Виходячи з цього наразі виникає питання про необхідність створення більш розвиненої мережі системи ДБР.

Визначені заходи з боку законодавця суттєво позитивно вплинуть на якість та ефективність організації діяльності Державного бюро розслідувань.

Ковальчук І. С.

доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Створення Державного бюро розслідувань стало вагомим кроком для розвитку вітчизняної правоохоронної системи України. Адже державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, суб'єктами яких є вищі посадові особи держави (крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесене до підслідності Національного антикорупційного бюро України), службові особи Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і військові злочини. На даний правоохоронний орган

покладаються великі надії серед громадськості. Тому важливу роль у діяльності Державного бюро розслідувань відіграє висвітлення результатів його роботи, що повинно відбуватися з дотриманням принципів відкритості та прозорості в його діяльності.

Для початку слід зупинитися на питанні тлумачення терміну «засади» та співвідношенням його з терміном «принципи». Взагалі під терміном «засади» тлумачать як вихідне, головне положення, принцип; основу світогляду, правило поведінки (Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР; Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — Т. 3. — К.: Наукова думка, 1973. — С. 300). А під термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», яке означає начало, основа. (Словник іншомовних слів / О. С. Мельничук; за ред. О. С. Мельничук. — К., 1974. — С. 547), крім того під словом «принцип» розуміють наукове чи моральне начало, основу, правило, від якого не відступають (Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 3 / Даль В. И. — М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1955. — С. 431). Вище викладеного вбачається, що терміни «засади» і «принципи» за своїм змістовим є тотожними.

В статті 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» присвячена основним засадам організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Відповідно до пункту 6 частини 1 цієї статі засадами організації та діяльності цього правоохоронного органу є відкритість та прозорість в діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам.

Відкритість та прозорість в діяльності Державного бюро розслідувань передбачає всебічне висвітлення інформації як про роботу Державного бюро розслідувань в цілому, так і окремих його напрямків роботи або навіть прес-релізів щодо окремих кримінальних проваджень, які розслідуються слідчими державного бюро розслідувань.

Відповідно до пункту 18 частини 1 статті 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Директор Державного бюро розслідувань забезпечує відкритість та прозорість діяльності Державного бюро розслідувань відповідно до цього Закону, звітує про діяльність Державного бюро розслідувань в порядку, визначеному цим Законом. Так, відповідно за 2018 рік Директор Державного бюро розслідувань Роман Труба провів три прес-конференції, взяв участь у 7 телеефірах та дав 9 інтерв'ю.

Слід також зазначити, що у еру цифрових технологій важливу роль відіграє інформування населення через мережу інтернет та соціальні мережі. Державне бюро розслідування має свій офіційний інтернет-ресурс, де розміщена вся основна інформація щодо організації та діяльності цього правоохоронного органу, а також висвітлюється

короткі прес-релізи про справи, які знаходяться у провадженні правоохоронного органу.

Особливу увагу також приділено розміщенню інформації у соціальних мережах. Державне бюро розслідувань має свою офіційну сторінку у Facebook, до речі вона стала першим джерелом інформації для населення, адже була створена раніше ніж офіційний веб-сайт, а також у таких соціальних мережах, як Twitter, LinkedIn та мають власний Youtube-канал на якому велися прямі трансляції всіх співбесід кандидатів на посади у Державне бюро розслідувань.

Ще одним способом реалізації принципу відкритості та прозорості в діяльності Державного бюро розслідувань є надання інформації в порядку визначеному Законом України «Про доступ до публічної інформації». Відповідно до вимог статті 19 вище вказаного закону, запити на інформацію можуть подаватися на вибір запитувача в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою). Запит може бути індивідуальним або колективним. Письмовий запит подається в довільній формі. За 2018 рік до Державного бюро розслідувань надійшло 125 запити на публічну інформацію, з яких 55 запитів надійшли поштою, 60 — електронною поштою. Всього було задоволено 121 запит на доступ до публічної інформації і лише у 4 запитах було відмовлено. У переважній більшості випадків у своїх запитах на публічну інформацію громадяни цікавилися наступними питання, а саме: питаннями створення Державного бюро розслідувань та нормативно-правовими актами, що розробляються на вимогу Закону України «Про Державне бюро розслідувань»; розмірами посадових окладів працівників Державного бюро розслідувань; порядком формування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань та складом Науково-консультативної ради; питаннями витрачання бюджетних коштів, кількістю штатних одиниць у структурних підрозділах Державного бюро розслідувань; порядком вступу на службу до Державного бюро розслідувань, кваліфікаційними вимогами до посад, та іншими.

Отже, хоча Державне бюро розслідувань є новим органом у правоохоронній системі України, проте цей орган стрімко розвивається у всіх напрямках своєї діяльності, в тому числі, в інформуванні суспільства про результати своєї діяльності. Станом на сьогоднішній день у напрямку реалізації засад відкритості та прозорості у діяльності Державного бюро розслідувань проведено багато роботи, про що свідчить рівень довіри громадськості до даного органу.

Храпенко О. О.

доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, адвокат

**РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ
СЕРЕД ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Минуло ще зовсім небагато часу з моменту створення в Україні Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). Це був історичний крок для нашої країни. Дуже багато надій і сподівань на нього покладено як із боку державотворців, так і з боку пересічних громадян.

Новий правоохоронний орган дуже «непросто впроваджується» в систему діючих правоохоронних органів. Головною причиною такого ворожого ставлення звісно є сфера діяльності молодого та амбітного органу. Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII (далі — Закон) ДБР наділено широким колом повноважень щодо притягнення до відповідальності високопосадовців.

Відповідно до Стратегічної програми діяльності ДБР, розробленої на 2017–2020 рр. цікавим є визначення місії ДБР. Вона визначається як «встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси». Можливо найбільшою проблемою для реалізації зазначеної місії є саме «незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси». Тому що на практиці правоохоронним органам, яким є ДБР, «дуже складно на це не зважати» та може привести до створення перешкод у діяльності нового органу.

ДБР відповідно до статті 5 Закону вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено

до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Відповідно до цього зрозумілим є коло осіб, стосовно яких ДБР має право здійснювати владні повноваження. Це і є ті самі особи з «посадами, зв'язками та ресурсами», які на практиці можуть чинити опір роботі ДБР. У зв'язку з цим слід надати ДБР більше самостійності в реалізації своїх повноважень та внести зміни до Закону, що дозволять зробити ДБР органом, який не буде підпорядкованим будь-якій гілці влади.

На законодавчому рівні також слід чітко закріпити розмежування повноважень між Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та ДБР. Тому що саме «певне дублювання» повноважень може привести до дискредитації молодого та перспективного органу в його головному завданні — розслідуванні кримінальних проваджень, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці.

Приоритетними напрямками діяльності ДБР сьогодні є своєчасне запобігання, припинення, швидке розкриття та організація проведення всебічного, повного та об'єктивного розслідування злочинів, віднесених до компетенції ДБР:

- злочини чинних високопосадовців;
- корупційні злочини, відповідно до підслідності ДБР;
- злочини щодо порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів;
- військові злочини.

Таким чином, у ДБР є всі можливості в майбутньому стати найпотужнішим слідчим органом, який здійснюватиме функції досудового розслідування щодо розкриття злочинів високопосадовцями. Але зробити це можна лише вдосконалив законодавство з урахуванням пропозицій як науковців так і практиків.

ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Україна — незалежна, демократична і правова держава, що прагне членства у Євросоюзі, тому особливої актуальності набуває проблематика гарантій у діяльності правоохоронних органів, до яких віднесено Державне бюро розслідувань.

Перш ніж дослідити гарантії, що забезпечують незалежність Державного бюро розслідувань в Україні, необхідно з'ясувати в чому полягає незалежність цієї організаційної структури, її робітників і керівництва.

Згадуючи незалежність, відразу розумієш, що у цього поняття є багато значень та асоціацій. Наприклад, незалежність сприймається як можливість приймати самостійні рішення, або самостійно приймати рішення. Одразу виникає питання, кому належить ця можливість, що залежить від прийнятого самостійного рішення?

Асоціації щодо слова незалежність можуть бути різними: від свободи, прав особи до політичної самостійності державних органів, організацій та недержавних структур. А також незалежність може асоціюватися із боротьбою проти колонізації держави або її частини, проведенням війн у цьому зв'язку.

Незалежність також може сприйматися у значенні можливості приймати рішення, які є самостійними і підкорюються власним бажанням та інтересам і не потребують зовнішніх вказівок та наказів.

Незалежність для держави є політичною самостійністю, відсутністю підлеглості, суверенітетом. Таким чином приходиться розуміння, що слово і поняття незалежність у різних сферах застосовується як принцип і може мати різні дефініції (тлумачення, пояснення, визначення, наукове визначення, витлумачення, тощо).

В межах нашого дослідження надається можливість довести, що незалежність органу правоохорони у державі є необхідною і має завжди бути врегульованою у нормативно-правовому акті.

Незалежність, як принцип, міститься у багатьох законодавчих актах: у досліджуваному нами Законі України «Про державне бюро розслідувань» і, наприклад, як принцип щодо незалежності суддів у Законі України від 2.06.2016 року «Про судоустрій і статус суддів», ст. 16 Закону України від 14.10.2014 року «Про прокуратуру». Цими актами визначається саме незалежність осіб-суддів та осіб-прокурорів, як суб'єктів незалежності, осіб-співробітників ДБР.

У різних джерелах по-різному зазначено поняття незалежності. Є. Л. Стрельцов, досліджуючи поняття суверенітету, зазначає, що незалежність ототожнюється як із самостійністю, так і з суверенітетом. Щодо особи та державної влади, то «Суверенітет особи — це, з одного боку, об'єктивна міра її незалежності від держави і суспільства, а з іншого — визначає характер і форми її взаємовідносин з ним... Незалежність державної влади означає самостійність держави у відносинах з іншими державами та незалежність її від усякої іншої влади всередині країни і поза її межами, а також виключне, монопольне право вільно вирішувати виникаючі проблеми» (Стрельцов Є. Л. Державний суверенітет і суверенітет особистості: проблеми взаємовідносин URL: [http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9819/Streltsov %2048-60.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9819/Streltsov_%2048-60.pdf?sequence=1&isAllowed=y)). Слід розуміти, що стосується держави, влади і державності дійсно відноситься і до органів, що входять до державної влади і що утворені та діють поза її межами, але у механізмі держави. Тому незалежність органів судової влади (суди судді), а також незалежність прокуратури, Державного бюро розслідувань та інше у наявності до них.

В національному законодавстві визначається, що незалежність має бути гарантованою.

Французькою гарантія — *garantie*, перекладається, як забезпечення або запорука. В. С. Єгорова у своїх наукових працях зазначає, що під гарантіями слід розуміти «сукупність загальних та спеціальних способів і засобів реалізації прав й обов'язків». (Єгорова В. С. Гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції. URL: <file:///C:/Users/AdminLiliya/Downloads/123433-263005-1-SM.pdf>).

Якщо розглядати з позицій цивільного права — це один із способів, що забезпечує виконання зобов'язань. А застосовуються гарантії тільки у відносинах юридичних осіб на підставі укладеного договору. Якщо це договір, тоді забезпечення гарантії діяльності має бути укладено у письмовій формі. Виникає питання чи є норма права, що урегульована у законі, тим самим письмовим договором чи має бути виконано специфічну вимогу на укладення певного договору, що гарантує незалежність діяльності, наприклад, співробітника ДБР? Якщо так, тоді з ким укладається такий договір і чи потрібен він взагалі?

Так, ч.1 ст. 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» зазначено, що незалежність Державного бюро розслідувань від незаконного втручання у його діяльність гарантується, зокрема, визначеними положеннями Закону та іншими законами. Дійсно, регулюється і тільки. Тому що законодавчо забезпечено. Але слід відповісти на питання: «Які механізми мають бути застосовані, щоб гарантії незалежності мали бути дійовими, спроможними спрацьовувати?» Це питання складне і відповіді на нього не існує, як не існує повної від-

повіді на питання чим саме є гарантії незалежності у даному випадку щодо діяльності співробітників ДБР.

Не може гарантуватися незалежність ДБР спеціальним статусом ДБР, особливим порядком добору до ДБР його керівництва або порядком здійснення повноважень, колегіальним прийняттям найбільш важливих рішень керівництва ДБР тільки тому, що заборонено. За більшістю зазначеного — це корпоративні підстави на наш погляд.

За абз.2 ч.2 ст.4 Закону про ДБР будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Державного бюро розслідувань та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівників Державного бюро розслідувань невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Державного бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань 12.11.2015 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст.55). Ця частина Закону взагалі, може вважатися недопрацьованою і викладеною з помилками, у тому числі граматичними. Чому все змішано, про що саме і головне хто «інформує» Директора ДБР? На всі ці питання має відповісти розробник Закону України «Про Державне бюро розслідувань» і орган, що його прийняв та підписав у такому вигляді.

Тому, слід детально доопрацювати питання гарантій незалежності Державного бюро розслідувань в Україні з зазначенням поняття самостійності цього правоохоронного органу і незалежності діяльності його співробітників, деталізувати гарантії, що мають сприяти діяльності ДБР і його співробітникам та визначити механізми гарантованості заборон на втручання у діяльність ДБР.

Деменчук М. О.

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР) — правоохоронний орган, початок роботи якого було довгоочікуваною подією. Незважаючи на те, що спроби створити подібний орган було зроблено ще у 1997 р., Закон України «Про Державне бюро розслідувань» було

прийнято у 2015 р., та те, що ДБР вдало розпочало свою діяльність у листопаді 2018 р., ДБР все ще знаходиться на етапі свого розвитку та становлення. Цей процес є тривалим та складним, що обумовлено можливими труднощами у тлумаченні та застосуванні норм законодавства, наявності у ньому прогалин, суперечностей компетенцій з іншими правоохоронними органами. Така ситуація неминуче призводить до необхідності звернення по допомогу, що, насправді, жодним чином не є показником непрофесійності або некомпетентності працівників самого ДБР. Одним з шляхів подолання вищеокреслених труднощів є співпраця з науковцями, що може відбуватися як за допомоги внутрішніх елементів ДБР, таких як Науково-консультативна рада при Державному бюро розслідувань, так і за допомоги залучення сторонніх фахівців. Отже, з урахуванням можливого поділу джерел допомоги на зовнішні та внутрішні, вважаємо за доцільне розглянути кожен з груп окремо.

1. Звернення до установ із запитом з проханням надати науково-правовий висновок стосовно тлумачення або застосування норм права. Як приклад, можна навести запити до вищих навчальних закладів. Вважаємо, що звернення до професорсько-викладацького складу ВНЗ свідчить про величезну пошану до такої установи та визнання її провідної ролі у розвитку науки в сфері права. Безумовно, запит може направлятися і на ім'я однієї певної особи.

2. Діяльність Науково-консультативної ради при Державному бюро розслідувань (надалі — Рада). Відзначимо, що практика існування подібних рад є досить поширеною в Україні, так вони діють при Верховному Суді та Конституційному Суді України.

Метою діяльності Ради при ДБР є надання рекомендацій, висновків та пропозицій з основних питань його діяльності, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Досягнення вказаної мети відбувається шляхом вивчення проблемних питань, що належать до повноважень ДБР, надання рекомендацій, висновків та пропозицій з основних питань діяльності ДБР відповідно до його повноважень, взяття участі у підготовці проектів нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності шляхом надання пропозицій до проектів нормативно-правових актів, що надходять від інших державних органів, щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до підслідності ДБР, участі у визначенні способів та механізмів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації повноважень ДБР, підготовки рекомендацій, висновків та пропозицій під час розробки методик розслідування окремих видів злочинів, розслідування яких віднесено до підслідності Бюро (Про Науково-консультативну раду при Державному бюро розслідувань: Положення від 23.02.2018 № 16 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-18>).

У якості прикладу діяльності Ради можна навести підготовку практичного посібника «Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування» для працівників ДБР (У ДБР презентували практичний посібник по боротьбі з корупцією. Сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/news/u-dbr-prezentuvali-praktichniy-posibnik-po-borotbi-z-korupcieyu>). Вважаємо, що подібні посібники можуть бути корисними не лише працівникам ДБР, але і всім небайдужим та зацікавленим у діяльності цього правоохоронного органу, у тому числі — науковцям ВНЗ, які вивчають організацію та діяльність ДБР в рамках навчальних дисциплін.

Склад Ради формується з висококваліфікованих фахівців у галузі права, осіб, які мають науковий ступінь, почесне звання «Заслужений юрист України» та/або мають досвід роботи у галузі права. Звернемо увагу, що відповідно до змісту Положення про Науково-консультативну раду при ДБР, її члени обираються на строк у два роки. Проте, відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Директор Державного бюро розслідувань, перший заступник Директора Державного бюро розслідувань і заступник Директора Державного бюро розслідувань призначаються строком на п'ять років. Крім того, розробка та впровадження у життя підготовлених Радою актів може потребувати більшого строку ніж два роки (може виникнути необхідність в узагальненні отриманих результатів, їх аналізу). Таким чином, необхідно збільшити строк перебування на посаді членів Ради до п'яти років.

Крім того, із змісту Положення не можна зробити висновок щодо наявності певних моральних, етичних вимог до кандидатів до складу Ради. У зв'язку цим вважаємо за доцільне закріпити у нормах положення такі вимоги до кандидатів як доброчесність, порядність та наявність високих моральних принципів.

Питомець А. В.

аспірант кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
заступник Голови Президії «Південно-Української Міжнародної колегії адвокатів»,
адвокат

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Дана теза є основним завданням, відправною точкою всієї діяльності Державного бюро розслідувань.

З набранням чинності 22 травня 2019 року Верховною Радою України Закону № 2720-VIII щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань, реалізація завдань, які стоять перед Державним бюро розслідувань, має стати продуктивнішою, досягне своєї мети, а саме: встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, не зважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

За час активної діяльності ДБР, у його провадженні перебуває 11 тисяч кримінальних проваджень, у штаті працює 645 працівників по всій Україні, 349 слідчих і — поки жодного оперативного працівника, тому що через технічну помилку у законі про ДБР, керівництво органу тривалий час не могло оголосити конкурси на ці посади. Оперативно-розшукові дії у провадженнях ДБР поки здійснюють працівники інших правоохоронних органів. При цьому, майже більше половини проваджень ДБР стосуються працівників у тих самих правоохоронних органах, які проводять оперативно-розшукову діяльність.

Так, відповідно до Закону № 2720-VIII щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань були внесені зміни до Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме:

1. На працівників Державного бюро розслідувань, які здійснюють покладені на них обов'язки у складі слідчих чи оперативних підрозділів, поширюються також права та обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

У Законі України «Про Державне бюро розслідувань» йдеться про те, що у разі порушення працівником Державного бюро розслідувань під час виконання ним своїх службових обов'язків прав чи свобод людини або громадянина Державне бюро розслідувань у межах своєї компетенції вживає заходів із поновлення цих прав чи свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди та притягнення

винних до відповідальності. Проте, ніяких конкретних заходів відповідальності не зазначає.

Даний пункт, детальніше розширить питання відповідальності працівників ДБР, і дасть змогу притягнути винних до відповідальності, встановленої законом.

2. У кошторисі Державного бюро розслідувань передбачається створення фонду для проведення оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій.

У законі вказується, що фінансування Державного бюро розслідувань за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги. Проте таке уточнення не потребується, адже дане питання регулюється Бюджетним кодексом України.

3. Обмін оперативною інформацією між Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним бюро України, органами внутрішніх справ, органами Національної поліції, Службою безпеки України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, щодо спільних заходів та з іншими державними органами, які відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних підрозділів.

4. Передача оперативної інформації Державного бюро розслідувань іншим державним органам дозволяється тільки за письмовим розпорядженням начальника відповідного підрозділу Державного бюро розслідувань.

Дані положення підвищать процесуальну незалежність керівника оперативно-розшукового підрозділу, і закладають основи тісної співпраці з іншими державними органами.

5. Нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів.

6. Формування оперативно-розшукових підрозділів, а також підрозділу внутрішньої безпеки Державного бюро розслідувань забезпечується за рахунок:

а) осіб, які протягом останнього року обіймали посади в оперативно-розшукових підрозділах, — не більше як на 40 відсотків;

б) інших осіб, які мають відповідний стаж роботи в галузі права, — не менше як на 60 відсотків.

Таким чином, кількість осіб які заохочуть зайняти вакантну посаду збільшується. Завдяки даним змінам, ДБР має змогу оголосити конкурс на посади, пов'язані із здійсненням оперативно-розшукової діяльності, що дає змогу навіть зараз говорити про можливість пов-

ноцінно сформованих підрозділів з компетентними і досвідченими працівниками.

Отже, сподіваємось, що зміни, які були прийняті відповідно до Закону № 2720-VIII щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань, забезпечать ефективну роботу оперативно-розшукових підрозділів ДБР, що сприятиме швидкому розкриттю злочинів, віднесених до компетенції ДБР.

Ажнова М. Ф.

магістр міжнародного публічного права ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка
провідний інспектор Управління забезпечення діяльності
Державного бюро розслідувань

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

На сьогодні в Україні триває реформування правоохоронної системи зокрема шляхом утворення нових органів правопорядку та перереформування повноважень вже існуючих, забезпечуючи боротьбу зі злочинністю, у тому числі організованою, посилення боротьби з корупцією тощо.

Україна посіла 120-те місце зі 180 позицій у світовому Індексі сприйняття корупції, оприлюдненому в Transparency International. За підсумками 2018 року країна отримала 27 балів зі 100 можливих, опинившись у рейтингу на одному рівні з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа та Парагваєм. Водночас Росія посіла в рейтингу 138 місце, Білорусь — 107, Польща — 30, Грузія — 48, а Німеччина — 10 (Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3. С. 34—45.).

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах: 1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; 2) законності; 3) справедливості; 4) неупередженості; 5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань; 6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю,

підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю; 7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється; 8) єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Відповідно до ч. 4 ст. 216 КПК України слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів:

1) вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Націо-

нального антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9—10. — Ст. 88).

Отже, прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. та створення Державного бюро розслідувань України є значним здобутком в напрямку реформування правоохоронної системи. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення.

Без сумніву, вивчення досвіду правоохоронної діяльності зарубіжних країн, спільної політики у сфері внутрішніх справ та юстиції, протидії злочинності має велике значення для доктрини і практики сучасної України, її системи організації влади на всіх рівнях. Особливу увагу привертає досвід організації та діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності у Великій Британії. Система правоохоронних органів з протидії злочинності у Великій Британії є розвинутою, тобто її організаційна побудова, функціональне призначення та повноваження відповідають вимогам та потребам захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. На сучасному етапі розвитку державності та юридичної науки перед правоохоронною діяльністю постають нові виклики і завдання, що потребують вирішення з урахуванням визначальної ролі людини, а не держави, потреб суспільства, людини і держави. Запозичення позитивного досвіду організації і функціонування системи цих органів інших держав здатне запобігти помилкам і негативним явищам, що особливо актуально для сьогодення України.

Необхідність Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) для національної безпеки підтверджує й міжнародний досвід. Так, напрацьований у країнах Східної та Центральної Європи досвід виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з діяльністю організованих груп і злочинних організацій, слугує підтвердженням того, що в державі повинен функціонувати єдиний центральний орган виконавчої влади, уповноважений виявляти, розкривати й розслідувати найбільш небезпечні злочини та злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями в найбільш важливих для забезпечення національної безпеки сферах (Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України // Наукові праці МАУП. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 1. С. 7—16).

Дослідження органів іноземних держав, що борються з небезпечними злочинами: Федеральне бюро розслідувань в Сполучених

Штатах Америки, Агентство внутрішньої безпеки Республіки Польщі, МАТАМ у Державі Ізраїль, Центральне бюро розслідувань в Індії, Національне агентство з боротьби зі злочинністю в Великобританії, Генеральна дирекція внутрішньої безпеки у Франції, Федеральне відомство кримінальної поліції у Федеративній Республіці Німеччині тощо (Калиновський О. В. Співвідношення діяльності державного бюро розслідувань України з діяльністю подібних органів іноземних держав світу // Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики: збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів). 2016. С. 219–222).

Боротьба зі злочинністю є одним з найважливіших пріоритетів політики британської влади в галузі забезпечення безпеки. У липні 2011 опублікована нова стратегія «Від локального до глобального: зниження ризику організованої злочинності» («Local to global: reducing the risk from organised crime»). Документ передбачав зміцнення взаємодії правоохоронних органів Великобританії в сфері боротьби з організованою злочинністю, розвиток співробітництва з аналогічними органами інших країн, а також посилення покарань за організовану злочинну діяльність. Крім того, стратегія передбачала створення в 2013 року нового відомства — Національного агентства по боротьбі зі злочинністю (National Crime Agency, NCA) і впровадження нової прозорої системи індикаторів для посилення підзвітності правоохоронних структур (Organised Crime Strategy // UK Home Office. 16.08.2011. URL: <http://www.homeoffice.gov.uk/crime/organised-crime-strategy/> (date of access: 26.10.2012).

Британське Національне агентство з боротьби зі злочинністю створене 07.10.2013, та за такий короткий проміжок часу, воно продемонструвало свою ефективність, ліквідувавши цілий ряд інших державних органів правоохоронного сектору. Основними завданнями агентства є боротьба з організованою злочинністю, економічними злочинами і злочинами в кіберсфері, а також охорона кордонів і протидія злочинам, пов'язаних з дітьми (National Crime Agency [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk>). Позитивним є те, що Британське Національне агентство з боротьби співпрацює з іноземними установами, такими як Інтерпол, Європол та іншими міжнародними правоохоронними органами.

Однією з головних складових формування й реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, насамперед правоохоронних та судових органів, спільна участь у заходах, ініційованих Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями. Практика роботи правоохоронних

та судових органів Великобританії у цьому напрямі свідчить про те, що досконалість нормативно-правового забезпечення протидії та наявність ефективної системи протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми (Лапшин С. А. Характеристика системи антикорупційних механізмів в Україні та Великобританії / С. А. Лапшин // Вісник факультету історії, етнології і права: збірник наукових праць. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. Вип. 15).

Незважаючи на те, що потребу у створенні Державного бюро розслідувань Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив ще у 2012 році, Закон України «Про державне бюро розслідувань» (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55), який є правовою основою діяльності Бюро, прийнятий 12.11.2015. Так, згідно зі ст. 1 вищевказаного Закону Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Вакарова О. В. Перспективи діяльності Державного бюро розслідувань у контексті охорони й захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5, т. 1. С. 61–66).

Без сумніву, вивчення досвіду правоохоронної діяльності зарубіжних країн, спільної політики у сфері внутрішніх справ та юстиції, протидії злочинності має велике значення для доктрини і практики сучасної України, її системи організації влади на всіх рівнях. Особливу увагу привертає досвід організації та діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності у Великій Британії. Система правоохоронних органів з протидії злочинності у Великій Британії є розвинутою, тобто її організаційна побудова, функціональне призначення та повноваження відповідають вимогам та потребам захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. На сучасному етапі розвитку державності та юридичної науки перед правоохоронною діяльністю постають нові виклики і завдання, що потребують вирішення з урахуванням визначальної ролі людини, а не держави, потреб суспільства, людини і держави. Запозичення позитивного досвіду організації і функціонування системи цих органів інших держав здатне запобігти помилкам і негативним явищам, що особливо актуально для сьогодення України.

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до діючого Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст. 55 (з наступними змінами та доповненнями)).

Передувало створення ДБР для встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Головним завданням Державного бюро розслідувань є своєчасне запобігання, виявлення, припинення, швидке розкриття та об'єктивне розслідування злочинів, віднесених до компетенції ДБР.

Відповідно до підслідності створені слідчі підрозділи за напрямками:

1. розслідування злочинів у сфері службової діяльності та корупції;
2. розслідування злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів та у сфері правосуддя;
3. розслідування військових злочинів.

27 листопада 2018 року розпочало свою роботу Державне бюро розслідувань. В той же день були відкриті перші кримінальні провадження за фактами можливого отримання неправомірної вигоди працівниками правоохоронних органів (ч. 3 ст. 368 Кримінального кодексу України).

За три місяці роботи ДБР зареєстровано 5 794 заяв та повідомлень про злочин, з них 1622 — внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань, повідомлено про 610 підозр, складено 499 обвинувальних акти.

Згідно статистики кримінальних проваджень відповідно до діяльності службових осіб, більше всього кримінальні правопорушення вчиняють представники правоохоронних органів (2 826 осіб), далі йдуть особи, які вчинили військові злочини (2 294 особи), судді (202 особи), та високопосадовці (7 осіб) (Звіт Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/report/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2018-rik>).

Також за цей час встановлено розмір збитків та шкоди, завданих злочинами, віднесеними до підслідності ДБР:

- 1) у провадженнях центрального апарату — 2,562 млрд гривень;
- 2) у провадженнях Львівського територіального управління — 83 698 тис. гривень;
- 3) у провадженнях Миколаївського територіального управління — 797 600 тис. гривень;
- 4) у провадженнях слідчих Мелітопольського територіального управління — 444 тис. гривень.

Загальна сума збитків становить 2 563 325 298 гривень.

Статистика та звіт ДБР наводять на думку, що підрозділи ДБР справляються зі своїми обов'язками та завданнями.

Створення Державного бюро розслідувань в Україні — це крок вперед у активізації боротьби з корупцією та іншими злочинами, що вчиняються посадовими особами правоохоронних органів. Правове регулювання організації та діяльності ДБР заслуговує значної уваги і лише з плином часом можна буде зробити висновок щодо якості правового забезпечення діяльності цього органу.

Фуртам Г. О.

начальник відділу організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яке здійснюється слідчими Територіального управління, розташованого у м. Миколаєві, що поширює свою діяльність на Одеську область, прокуратура Одеської області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ КПК УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Із моменту здобуття Україною незалежності відбувається перманентний процес вдосконалення державного механізму, в тому числі й системи органів досудового розслідування. Новим органом в цій системі стало Державне бюро розслідувань, яке фактично розпочало свою діяльність лише наприкінці 2019 року.

Зрозуміло, що в процесі діяльності ДБР із виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, на практиці виявляються окремі питання недосконалості кримінального процесуального законодавства, що потребують свого врегулювання в ході подальших законотворчих робіт.

Зокрема, виникають проблемні питання при затриманні підозрюваних осіб уповноваженою особою на підставі ст. 208 КПК України.

Зокрема, передбачено лише три підстави для затримання осіб уповноваженою особою: 1) якщо особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. При цьому слід зауважити, що вказаний перелік є вичерпним.

Проте існують випадки, коли місцезнаходження підозрюваної особи встановлюються через певний час, а не відразу після вчинення злочину, при цьому уповноваженою особою неможливо оперативно отримати ухвали суду на її затримання. Наприклад, підозрюваний намагається покинути територію України, знаходиться в аеропорту, у таких умовах потрібно негайно приймати рішення про її затримання, що суперечить вимогам ст. 208 КПК України. Таким чином, доцільно виключити з п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України умову, при якій можливо здійснити затримання «безпосередньо після вчинення злочину».

Крім того, п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України вказано, що затримувати можливо лише за вчинення тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину. Однак вивченням майнових кримінальних правопорушень, рівень яких значно зріс вбачається, що вони займають левову частину тяжких та особливо тяжких злочинів вчинених на території держави.

У зв'язку з чим, необхідно, на наш погляд, внести зміни та доповнення до п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме: слід передбачити, що особу можна затримувати без ухвали слідчого судді якщо під час розслідування зібрано достатньо доказів, які в сукупності з іншими доказами дають підстави вважати, що саме вона його вчинила чи причетна до його вчинення, а також є підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого.

За змістом ч. 5 ст. 27 КПК України розгляд клопотань про проведення обшуку слідчим суддею підлягає обов'язковій фіксації технічними засобами. Слідчий суддя, суд може обмежити чи заборонити доступ до результатів технічного запису лише з метою забезпечення недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування у разі, якщо на обґрунтування клопотання про проведення обшуку слідчий, прокурор надали результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Водночас, здається, що законодавець не врахував питання можливості використання матеріалів, якими обґрунтовуються підстави для проведення обшуку (протоколи допиту ключових свідків, осіб, данні яких було змінено, будь-які інші матеріали), ознайомлення з якими на даній стадії досудового розслідування сторонніх осіб може призвести, як до розголошення відомостей, так і до мети запланованої слідчої дії. Зацікавлені особи матимуть змогу дізнатись з запису розгляду клопотання про інформацію, якою володіє орган досудового розслідування та осіб, які співпрацюють з ним.

Відповідно до ст.ст. 27, 107, 222 та 236 КПК, передбачена обов'язкова відеофіксація проведення обшуку. Відеозапис стає невід'ємним додатком до протоколу обшуку. Крім того, стороні захисту надається право самостійно здійснювати відеофіксацію проведення обшуку. Особа, у житлі якої проводиться обшук, матиме право користуватися допомогою адвоката на будь-якій стадії його проведення.

На нашу думку, законодавець не передбачив та не врахував матеріальне забезпечення правоохоронних органів, у тому числі сертифікованими засобами аудіо-, відеофіксації, наявності їх великої кількості у разі проведення обшуків у великих за площею приміщеннях, значній території чи при проведенні одночасно великої кількості обшуків. У більшості випадків огляди (місця події, предметів тощо) здійснюються за допомогою особистих мобільних телефонів слідчого, прокурора та працівників оперативних підрозділів. Не урегульовані моменти можливості копіювання, зберігання вказаної інформації, ким це повинно здійснюватись. Поряд з тим, що стороні захисту надається право самостійно здійснювати відеофіксацію проведення обшуку, законодавець надає особі право протягом трьох годин чекати свого захисника, а тільки після його неявки надає можливість стороні обвинувачення проведення обшуку. При цьому відеозапис повинен вестись протягом всього часу перебування на місці здійснення обшуку. Законодавцем також не врегульовані моменти втрати записів вищевказаної слідчої дії через технічні причини, та можливості використання записів сторони захисту, допиту присутніх осіб (тощо).

Відповідно до 5 ст. 27 КПК «Під час судового розгляду та у випадках, передбачених цим Кодексом, під час досудового розслідування забезпечується повне фіксування судового засідання та процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому цим Кодексом. Видається недоцільним дублювання фіксування і за допомогою звукозаписувальних, і за допомогою відеозаписувальних технічних засобів, адже можливості відеозапису включають в себе і запис звуку. Це стосується

і доповнених формулювань ч. 1 ст. 107 КПК що «виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів», при тому, що вимога щодо фіксації обшуку за допомогою звукозапису взагалі викликає подив.

Хорсуненко О. В.

начальник відділу нагляду за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю, Управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності, прокуратура Одеської області

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Водночас досягнення цієї мети неможливо досягнути без належного оперативного супроводження. На актуальність цього було звернуто увагу у Стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки, в якій зазначено: «Отримання адміністративних приміщень, які забезпечать потреби центрального апарату, в тому числі спеціальних оперативних підрозділів, є відправною точкою для початку роботи Бюро». Водночас створення оперативних підрозділів у центральному апараті та територіальних управліннях ДБР тривалий час затягувалося внаслідок загальновідомих причин, пов'язаних із суперечностями та прогалинами чинного законодавства, які були усунуті зовсім нещодавно. І лише після врегулювання цих питань з'явилася можливість оголосити відповідні конкурси.

Наступною проблемою, пов'язаною із подальшим розгортанням діяльності Державного бюро розслідувань, є відсутність до теперішнього часу режимно-таємних частин. У вже діючі не допускаються прокурори. Суттєвим недоліком матеріально-технічного забезпечення Державного бюро розслідувань є відсутність відповідного технічного обладнання для проведення НСРД. З подібною проблемою тривалий час стикається Національне антикорупційне бюро України, оскільки звернення із клопотаннями до інших правоохоронних органів, в яких таке обладнання є в наявності, щодо його надання значно підвищує ві-

рогідність розголошення інформації, резонансні приклади чого можна було неодноразово вісвітлюватися засобами масової інформації.

Окрім того, з метою підвищення ефективності прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва, на наш погляд, доцільно визначити окремим наказом Генерального прокурора України або внести зміни до галузевого Наказу № 51 «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні», яким наділено прокурорів регіональних прокуратур повноваженнями здійснювати процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, що розслідуються слідчими територіальних управлінь Державного бюро розслідувань, за територіальним принципом (в межах територіальної юрисдикції), тобто за місцем вчинення кримінального правопорушення, незважаючи на фактичне місце розташування територіальних підрозділів ДБР.

Водночас пропонуємо організувати роботу з нагляду за додержанням законів органами Державного бюро розслідувань за аналогією діяльності Департаменту нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності Генеральної прокуратури України та відповідних управлінь з нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та координації правоохоронної діяльності регіональних прокуратур, з відповідним підпорядкуванням та взаємодією.

З урахуванням складності кваліфікації кримінальних правопорушень, суспільного резонансу, прогнозованих обсягів процесуальної роботи, пропонуємо передбачити можливість визначення груп прокурорів у кримінальних провадженнях як з прокурорів Генеральної прокуратури України, так і регіональних прокуратур.

Злагоджена упродовж останніх років співпраця процесуальних керівників прокуратури Одеської області з контролюючими та правоохоронними органами регіону направлена на виявлення та попередження кримінальних правопорушень, ефективна взаємодія з експертними установами дозволить реалізувати загальні засади кримінального провадження щодо забезпечення об'єктивного, повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених на території Одеської області, що розслідуються слідчими територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у м. Миколаєві.

Наділення прокурорів прокуратури Одеської області повноваженнями зі здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на території області, що розслідуються слідчими територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у м. Миколаєві, дозволить рівномірно розподілити навантаження на слідчих, продовжити налагоджену роками

співпрацю із оперативними підрозділами та експертними установами регіону, а також забезпечити здійснення належного процесуального керівництва силами прокуратури області.

Кравченко О. В.

аспірантка 2-го курсу кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури Національного університету
«Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесенних до його компетенції.

На сьогоднішній день, проблема протидії високопосадовій («біло-комірцевій») злочинності спеціалізованим органом на теоретичному рівні в Україні частково досліджена — йдеться, в основному, про наукові праці, що стосуються вивчення міжнародного досвіду створення та функціонування відповідних спеціалізованих органів. Разом з тим, заслуговує більш детального наукового дослідження питання системного аналізу доцільності створення такого органу в Україні з урахуванням українських реалій і потреб сьогодення. Так, свого часу (1997 рік) в нашій державі вже була спроба створити Національне бюро розслідувань (НБР), яке за своїм функціональним призначенням мало б займатися розслідуванням злочинів, вчинених посадовцями, які мають певну «вагу» в суспільстві (на зразок американського ФБР). Проте дана ідея у вирі правових та соціально — політичних дискусій в той період так і залишилася лише на папері (Про Національне бюро розслідувань України (справа щодо утворення Національного бюро розслідувань України) [Електронний ресурс] : рішення Конституційного суду України від 6 лип. 1998 р. у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квіт. 1997 р. № 371). Враховуючи, що з моменту створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) пройшов відносно недовгий відрізок часу, наразі недостатньо висвітленим є питання про місце й роль, яка відводиться цьому органу серед інших правоохоронних структур, у тому числі органів досудового розслідування.

Юристи — практики зазначають, що Закон України «Про державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VII містить ризики порушення незалежності ДБР у зв'язку з визначенням його як центрального органу виконавчої влади. Зважаючи на це, ретельний процес перевірки переваг та недоліків створення таких інституцій у світлі реформування системи правоохоронних органів, а також дослідження ролі даного органу в цій системі є надзвичайно актуальним. В цьому контексті важливим є питання взаємодії правоохоронних органів між собою, налагодження відповідних зв'язків із співробітництва з метою уникнення можливих «компетенційних» конфліктів, приклади яких можна було спостерігати останнім часом в Україні.

Специфіка підслідності ДБР і компетенція даного органу загалом стосується розслідування одних з найбільш складних категорій злочинів, а саме — вчинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів. Йдеться про провадження, де майже завжди є ризики протидії розслідуванню як винними, так й іншими зацікавленими особами. Тому така функціональна специфіка органу повинна була одержати практичне втілення у вигляді інституції з широкими повноваженнями та професійними та досвідченими працівниками, належним чином забезпеченими технічними засобами та науковим супроводом. Неспроможність, за таких обставин, існуючих органів досудового розслідування повною мірою ефективно і неупереджено здійснювати провадження у кримінальних справах щодо високопосадовців, суддів та працівників правоохоронних органів сприяло створенню принципово нової і максимально незалежної у своїй діяльності правоохоронної структури. Значною мірою зі створенням ДБР пов'язують імплементацію в законодавство України положень ст. 36 Конвенції ООН проти організованої злочинності та корупції («Спеціалізовані органи»).

Отже, Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Створення даного органу було передбачено зобов'язаннями при вступі до Ради Європи та є частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України VIII скликання (Верховна Рада України; Закон від 12.11.2015 № 794-VIII).

Ключовою місією Державного бюро розслідувань є здійснення повного, незалежного та всебічного розслідування «білокомірцевих злочинів (віднесених до підслідності даного органу) задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їх посади, зв'язки та ресурси.

Сфера розслідувань ДБР стосується всіх правоохоронців, суддів, податківців, митників і найвищих держслужбовців, чий посади віднесено до категорії «А», народними депутатами, екс-президентами, міністрами та їхніми заступниками, а також службовими особами Національного антикорупційного бюро та прокурорів САП крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів НАБУ, особи, які вчинили військові злочини, крім передбачених статтею 422 КК України ([Електронний ресурс]. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/XH51500A.html).

Закон передбачає, що Державне бюро розслідувань виявлятиме, розкриватиме і припинятиме злочини, які пов'язані з діяльністю організованих груп та злочинних організацій. Також йдеться про розслідування випадків катування та інших злочинів, пов'язаних з жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням або покаранням, вчинених прокурорами, слідчими (детективами), СБУ, органів внутрішніх справ та працівниками інших правоохоронних органів ([Електронний ресурс]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-18>).

Водночас функції бюро не дублюватимуть завдання інших силових структур. Так, органи досудового розслідування Національної поліції і надалі матимуть «загальну компетенцію» (з урахуванням положень ст. 216 КПК України), ГПУ виконуватиме функції державного обвинувачення у суді ([Електронний ресурс]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

Що стосується Служби безпеки України, то подальшому, згідно із зобов'язаннями перед Радою Європи, функції слідства СБУ має «передати» іншим правоохоронним органам. А нещодавнім рішенням Конституційного суду України № 3-р/2018 від 24 квітня 2018 року було визнано неконституційними положення КПК, які наділяли кримінально — виконавчу службу повноваженнями щодо провадження досудового розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях цього відомства ([Електронний ресурс]. <https://mind.ua/publications/20183366-peregoni-finansovih-rozvidnikiv-hto-v-ukrayini-borotimetsya-zachistotu-kapitaliv>).

В найближчому майбутньому планується створення Служби фінансових розслідувань, основним завданням якої буде розслідування економічних злочинів.

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що появу Державного бюро розслідувань називають вагомим кроком у напрямку до європейських стандартів та практик ведення слідства. За умов досконалого керівництва та організації роботи є унікальна можливість створити кардинально нове правоохоронне відомство, що стане на варті правопорядку в державі.

RULE OF LAW: IMPLEMENTATION IN THE ACTIVITY OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION

Political, economic and social situations in Ukraine pointed to the need to reform the judicial system and law enforcement agencies in the state. Lot of steps have been taken in this direction: four-level court system was replaced by three-level, new higher specialized courts were created, lot of law enforcement agencies were reorganized and some of them were created for the first time.

Next stage in this process is connected with the creation of the State Bureau of Investigation. Its creation had long and complex character, was connected with a lot of difficulties, such as discussions about the process of competitive examination, about distribution of jurisdiction in the sphere of investigating and solving crimes. And, thus, creation of the State Bureau of Investigation took really long time.

It can be assumed, that all of these problems were associated with concern about the quality of the work of this body. Exploring quality of work of any state body or institute, we should pay attention to the set of principles on which this body relies its activities. The Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigation» established set of such principles. The first place in the system of principles belongs to the rule of law, which is recognized in the world as one of the most important principles of activity.

The significance of this principle is confirmed by the fact that its consolidation has been reflected in such international acts as Preamble of the European Convention on Human Rights, the Preamble and Art. 3 of the Statute of the Council of Europe.

It is important, that European organizations also pay attention to the importance of this principle, for example, Venice Commission. The conclusions of this body are highly valued in Ukraine. In its report «Rule of Law» professionals of the Venice Commission proposed set of elements of the rule of law: legality, including a transparent, accountable and democratic; process for enacting law; legal certainty; prohibition of arbitrariness; access to justice before independent and impartial courts, including judicial review of administrative acts; respect for human rights; nondiscrimination and equality before the law.

Speaking about Ukrainian legislation, it is necessary to pay attention to the Art. 8 of the Constitution of Ukraine, which affirms the recognition and activity of this principle in the Ukrainian state. This article has a close connection with Art. 3 of the Constitution of Ukraine, according to which the

rights and freedoms of man and their guarantees are the content and direction of the state activity.

The decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 15-rp/2004 stipulates that the rule of law is the dominance of law in a society that asks the state to implement it in law-making and law-enforcement activity, including laws which must correspond to ideas of social justice, freedom, equality, etc.

Coming back to the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigation» it must be noted that indirect requirements to comply with this principle can be found in other articles of this law:

1) Art. 14–1 due to which ranks and senior management in their oath agree to respect and protect the rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen;

2) Art. 3 due to which the State Bureau of Investigation acts transparently to the extent that it does not violate the rights and freedoms of a person and a citizen;

3) Art. 12, 13 due to which Director of the State Investigation Bureau, Heads of the Central Offices of the State Bureau of Investigation are responsible for the legality of investigative measures, pre-trial investigation, observance of human and civil rights and freedoms;

4) Art. 21 due to which in case of a violation of a person or citizen's rights or freedoms by the employees of the State Bureau of Investigation during the performance of their official duties, the State Bureau of Investigation within the limits of its competence, takes measures to restore rights or freedoms.

As conclusion, it is necessary to mention that the rule of law is a general theoretical category, an integral basis of the activities of any state body enshrined at both the international and national levels. The analysis of international legal acts and national legislation confirms the significance of this principle and allows us to conclude that The State Bureau of Investigations should guide it during the exercising of all its powers, including performing the tasks to prevent, detect, terminate, disclose and investigate

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ — ОДИН З НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

На сьогодні корупція в Україні здобула значного поширення та, на жаль, впливає на всі сфери суспільного життя. Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР) має виступити дієвим механізмом у боротьбі та протидії корупційним злочинам, їх розслідуванні та попередженні вчиненні нових.

Як свідчать дослідження Transparency International, Україна, разом з країнами Східної і Південно Східної Європи та Центральної Азії, сприймається іншими державами як надзвичайно корумпована.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», ДБР це центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Наприклад, злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України. ДБР покликано також розслідувати злочини, вчинені службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, визначених Законом, злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, визначених Законом.

Серед науковців існує точка зору, що до проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах, правоохоронних органах необхідно підходити ширше. Так, вважають, що спочатку потрібно визначитися із кількістю правоохоронних органів та їх співробітників, надалі впорядкувати завдання та повноваження цих органів, ліквідувати дублювання їх повноважень. Також необхідно вирішити шляхи вдосконалення діяльності тих органів, ефективність яких є надзвичайно низькою. І лише після вирішення вищевизначених проблем, можна приймати рішення щодо доцільності створення нового органу.

На підставі існуючої в країні ситуації, можна зробити висновок, що створення нового органу, тобто ДБР, було визнано найефективнішим заходом для виправлення ситуації в країні.

Отже, можна зробити висновки, що на сьогодні в Україні діє корумпована система, яка підриває рівень довіри народу до суду, правоохоронних органів та держави загалом. Створення ДБР має на меті подолати це негативне явище, хоча і само по собі пов'язано із певними труднощами (таких як, наприклад, формування штату, визначення переліку повноважень, їх розмежування із іншими правоохоронними органами тощо). Так, значна кількість науковців досліджує проблематику функціонування ДБР, шляхи боротьби з існуючими недоліками у його роботі. Варто відзначити, що ДБР здатне подолати існуючу корумповану систему в країні, а покладені на цей орган завдання відображають значущість і перспективи ДБР у становленні справедливої правової держави, головною засадою діяльності якої є принцип верховенства права.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Балабан В. В.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Сьогодні в нашій країні відбувається реформація системи кримінальної юстиції. Насамперед, це здійснюється задля демократизації, гуманізації та захисту прав і свобод людини відповідно до міжнародно-правових актів.

Наступним кроком після створення Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури було реформування правоохоронної системи і, як наслідок, створення Державного бюро розслідувань. Варто зазначити, що створення спеціального органу до повноважень якого належить боротьба із корупцією та організованою злочинністю є абсолютно необхідним і виправданим рішенням.

Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) — це правоохоронний слідчий орган. Його створення передбачалось новою редакцією Кримінально-процесуального кодексу 2012 року, а 12 листопада 2015 року було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідувань».

Актуальність теми обумовлюється тим, що Закон України «Про Державне бюро розслідувань» потребує доопрацювання, у зв'язку із сильним навантаженням слідчих новоствореного державного органу, яке пов'язане із розслідуванням певних категорій справ. Також однією із проблем є визначення підслідності Національного антикорупційного бюро та Державного бюро розслідувань у деяких резонансних справах.

Підслідність кримінальних проваджень — це сукупність встановлених законом юридичних ознак кримінального провадження, відповідно до яких вона належить до відання певного органу досудового розслідування. Розрізняють два види підслідності: предметна (родова), персональна або спеціальна.

Підслідність ДБР визначається ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» і ст. 216 Кримінально-процесуального кодексу України та передбачає два види підслідності: предметну та персональну (Рогальська В. В. Проблемні питання визначення підслідності слідчих Державного бюро розслідувань / В. В. Рогальська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. ДДУВС, 17.03.2017. — Ч. 2. — С. 35).

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами і займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Про Державне бюро розслідувань

[Електронний ресурс]: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Які справи буде розслідувати Державне бюро розслідувань, залежить, в першу чергу, від суб'єктного складу кримінального правопорушення, крім тих випадків, коли досудове провадження віднесено до підслідності Національного Антикорупційного Бюро (далі — НАБУ).

В першу чергу, це обумовлено тим, що є необхідність у розмежуванні компетенції між зазначеними органами. На практиці доволі часто виникають ускладнення, оскільки для того, аби зрозуміти, які справи розслідує ДБР, а які НАБУ, необхідно встановити елементи складу злочину. Особливе місце займає суб'єкт кримінального правопорушення, а саме особистість підозрюваного, його службове становище, особливий правовий статус як в суспільстві, так і в державі.

Самі ж злочини, що входять до компетенції ДБР та НАБУ, є тотожними. Така ситуація може спричинити спори щодо підслідності, умисну зміну кваліфікації тощо.

Крім того, є певні питання, щодо повноважень ДБР у розгляді злочинів, пов'язаних з військовослужбовцями.

Директор ДБР Р. М. Труба підкреслив: «Військова прокуратура планує надалі передавати нам свої провадження. Але навіть двох місяців роботи достатньо, щоб зрозуміти, що така чисельність військових злочинів є значним навантаженням на слідчих ДБР. Є законопроект, яким пропонується за ДБР залишити розслідування злочинів, скоєних вищим офіцерським складом. Розслідування інших злочинів — передати військовій поліції. Я підтримую цю ініціативу».

Центр політико-правових реформ та Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів у грудні 2017 року провели опитування експертів і громадськості щодо очікувань від ДБР. Основними пріоритетами діяльності ДБР, на думку експертів, повинні бути розслідування щодо службових злочинів (65,1 %), злочинів проти прав і свобод людини (незаконне позбавлення волі або викрадення людини, торгівля людьми тощо) (46,5 %), тяжких та особливо тяжких загально-кримінальних злочинів та вчинених організованими злочинними групами (37,2 %), корупційних злочинів (23,3 %). Варто зазначити, що така підслідність традиційна для правоохоронних органів багатьох країн, які мають аналогічний правовий статус та функціональне призначення (ФБР — у США, Федеральне відомство кримінальної поліції — у Німеччині, Державна поліція — у Франції тощо) (Трофименко В. М. Щодо питання підслідності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10325/TROFYMENKO %2 0250 253.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10325/TROFYMENKO%20250253.pdf?sequence=1&isAllowed=y)).

На думку автора, є сенс у розширенні підслідності ДБР з огляду на те, що цей орган має особливий статус, який забезпечує високий рівень незалежності, гарантії від втручання в його діяльність та досить широкі повноваження для боротьби зі злочинністю. Слід зазначити, що ефективній роботі Державного бюро розслідувань буде сприяти усунення недоліків в законодавстві щодо відсутності чіткого розмежування підслідності ДБР з іншими правоохоронними органами.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Білозір Я. О.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ

Державне бюро розслідувань здійснює свою діяльність з 27 листопада 2018 року, після прийняття закону «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року з метою розслідування злочинів віднесених до його компетенції.

Державне бюро розслідувань — це державний орган, що здійснює правоохоронну діяльність, яка діє з метою розслідування та розкриття злочинів. ДБР було створено для розкриття злочинів пов'язаних з перевищення службових обов'язків посадових осіб антикорупційних служб, а також порушенням прав та свобод громадян.

Порушення пов'язанні з даною службою почалися ще на етапі створення — це призвело до порушення діючого кримінально процесуального законодавства, що мали масовий характер в органах прокуратури України.

Починаючи із 20 листопада 2017 року, після реєстрації прокурорами кримінальних проваджень, підслідних ДБР, в порушення ст. 214 КПК України, де зазначено, що прокурор, після реєстрації в ЄРДР, не пізніше 24 годин повинен направити всі матеріали до відповідного органу досудового розслідування, але, виключно з дотримання правил підслідності, а також в порушення вимог ст. 36 КПК України, де зазначено, що прокуратура може змінити орган досудового роз-

слідкування лише в разі неефективності досудового розслідування, більшість наших прокурорів доручають проведення досудового розслідування іншим органам.

Починаючи із 20 листопада 2017 року, після реєстрації прокурарами кримінальних проваджень, підслідних ДБР, в порушення ст. 214 КПК України, де зазначено, що прокурор, після реєстрації в ЄРДР, не пізніше 24 годин повинен направити всі матеріали до відповідного органу досудового розслідування, але, виключно з дотримання правил підслідності, а також в порушення вимог ст. 36 КПК України, де зазначено, що прокуратура може змінити орган досудового розслідування лише в разі неефективності досудового розслідування, більшість наших прокурорів доручають проведення досудового розслідування іншим органам.

Крім того, проблеми існували з вибором керівництва ДБР. Воно було вибране лише наприкінці листопада хоча згідно зі статтею 216 Кримінального процесуального кодексу починаючи з 20 листопада 2017 року Державне бюро розслідувань вже мало працювати та розпочинати провадження за своєю підслідністю, що унеможливлювало відкриття проваджень.

З початку бюро його слідчі ведуть по 20–30 справ одночасно і це тільки початок роботи, далі їх буде ще більше. Це все через те, що була затримка в прийнятті слідчих на посаду. Згідно закону, повинні обрати на конкурс 1500 осіб. Серед них — слідчі, оперативних підрозділів, а також державно службовці. Перший місяць роботи показав проведення досудового розслідування, що такої кількості роботи буде замало для ефективного виконання своїх функцій. На даний час працює мала кількість працівників. По конкурсу було обрано приблизно 500 осіб, серед них 300 слідчих. Не зважаючи на малу кількість працівників Державне бюро розслідувань виконує свою роботу на достатньому рівні.

Істотною проблемою в діяльності ДБР, на яку слід звернути увагу є проблема неможливості проведення оперативно розшукових дій. Адже згідно із законом Україна «Про оперативно-розшукову діяльність» в ДБР передбачається лише оперативні підрозділи внутрішньої безпеки та забезпечення особистої безпеки, що створює істотні проблеми під час розкриття злочинів.

Потребує змін одна з норм, яка визначає категорію чиновників, які не віднесені до підслідності ДБР. До них відносяться посадові особи Національного агентства з питань запобігання корупції, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії, незважаючи на депутатську недоторканність до підслідності ДБР також варто віднести депутатів Верховної Ради.

До даного переліку також можна віднести такі категорії чиновників як депутати обласних рад, міських рад Києва та Севастополя,

особи вищого начальницького складу органів цивільного захисту, залишені без уваги посадові особи митної служби та органів державної податкової служби.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Курганський Олександр Валерійович.***

Божко К. В.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Протягом останнього часу проблема корупції в Україні набуває все більших масштабів, особливо серед представників органів державної влади, суду і правоохоронних органів. Задля боротьби з цим явищем було створено Державне бюро розслідувань — центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Створення Державного бюро розслідувань, його функції, повноваження та правовий статус зазначені у Законі України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р.

Однак, сьогодні чинний Закон «Про Державне бюро розслідувань» в українському законодавстві має суттєві недоліки. Деякі його норми можуть мати різні інтерпретації, окремі статті потребують доповнення, а інші взагалі не врегульовані. Залишаються, також, не окресленими місце і роль ДБР у системі правоохоронних органів; не визначений чіткий порядок призначення його керівників та низка інших принципових положень, що в майбутньому може загрожувати можливістю несанкціонованого втручання політичних сил у діяльність цієї структури (Скулиш Є. Проблемні питання створення державного бюро розслідувань/ Є. Скулиш // Вісник Національної академії правових наук України. — 2013. — № 4 (75). — С. 205–215). Як і будь-який інший державний орган для повноцінної, якісної та ефективної діяльності ДБР потребує нормативного регулювання. Для реалізації принципів положень Закону, потрібно розробити відповідний механізм, який знайде своє вираження в підзаконних

нормативно-правових актах. До них можна віднести: положення «про територіальні органи», «про слідчі підрозділи», «про оперативні підрозділи», «про підрозділи внутрішнього контролю», «про службові посвідчення, відомчі нагороди» тощо. Також, вкрай важливо розробити нормативні документи, які будуть впливати на внутрішню дисципліну і дотримання стандартів професійної діяльності, зокрема: етичний кодекс, функціональні обов'язки, кваліфікаційні вимоги та критерії професійності до зайнятих посад та ін.

Для організації прозорості діяльності, ДБР має відповідати міжнародним стандартам, які мають практику у створенні спеціалізованих антикорупційних структур (Мельник Е. В Украине создается Национальное бюро расследований. 15-я попытка. Днепропетровское агентство журналистских расследований. URL: <http://ajr.org.ua/?p=1033>).

По-перше, ДБР має бути незалежним від будь-якого незаконного впливу. Необхідно забути про вибірковість справ. Тобто, діяльність бюро з перших днів має бути чесною, неупередженою та без політики. Досвідчена людина повинна здійснювати свою роботу об'єктивно та справедливо, не боячись вести досудове розслідування щодо високопосадовців, які порушили закон.

По-друге, повинен бути високий рівень професійної підготовки співробітників. Без професійних та неупереджених фахівців, досягти результату буде неможливо.

По-третє, ДБР має регулярно давати звіт та інформувати громадськість.

І останнє — головним принципом роботи ДБР повинна бути боротьба не проти людини, а проти системи.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що до проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах і правоохоронних органах України потрібно підходити ширше.

Зазначений орган має бути створений у такій формі, яка забезпечить належний рівень його незалежності, ефективності та професійності. Для цього необхідно провести ряд організаційно-правових заходів, таких як: створення Ради громадського контролю при ДБР; розробка методики взаємодії з Радою громадського контролю; оприлюднення інформації про діяльність ДБР; використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин тощо.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Билиця Ігор Олегович**.

Бордун О. В.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Рівень корупції в Україні значно виріс за останні роки у всіх ланках фінансової сфери, управлінні, господарській діяльності, сфері послуг та виробництва. Цей процес створює реальну небезпеку в державі, це прямий шлях до підриву демократичного розвитку країни, обмежує конституційність прав та свобод людини, порушує принципи верховенства права, руйнує моральні та суспільні цінності держави.

Верховною Радою України прийнято ряд законів для боротьби з корупцією: ЗУ «Про запобігання корупції», механізмів боротьби — ЗУ «Про Державне бюро розслідувань», за допомогою яких здійснюються заходи та контроль протидії корупції.

Єдина мета усіх державних органів у цьому напрямку — це забезпечення дотримання прав та свобод громадян.

Згідно з ЗУ «Про державне бюро розслідувань» ст.1 визначає: Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетентності (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

У своїй діяльності Державне бюро розслідувань (далі —ДБР) керується Конституцією України, законами, міжнародними договорами та іншими нормативно правовими актами. Основними засадами ДБР є: верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність, відкритість та прозорість, політична нейтральність і позапартійність.

Завданням ДБР згідно ст.5 ЗУ «Про державне бюро розслідувань» є розкриття злочинів вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

В ЗУ «Про державне бюро розслідувань» також чітко визначені основні засади організації діяльності бюро, правовий захист та відповідальність працівників державного бюро розслідувань, взаємодія ДБР з іншими державними органами, особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю бюро та забезпечення прозорості його роботи.

Ключовою місією ДБР є здійснення повного, незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їх посади, зв'язки та ресурси. Сфера розслідувань ДБР стосується всіх правоохоронців, податківців, митників, найвищих службовців, чий посади віднесені до категорії «А», народними депутатами, екс-президентами, міністрами та їх заступниками. Також йдеться про розслідування випадків катування та інших злочинів, пов'язаних з нелюдським або таким, що принижує гідність, високопоставленими особами.

Виявлення корупційних злочинів на макро, мезо та мегарівнях це основна задача ДБР у їх доведенні, правильному їх розслідуванні та притягненні винних до відповідальності. В найближчому майбутньому планується створення Служби фінансових розслідувань, основним завданням якої буде розслідування економічних злочинів.

Створення Державного бюро розслідувань було передбачено зобов'язанням, при вступі до Ради Європи. Поява ДБР — це вагомий крок у напрямку до європейських стандартів та ведення слідства, це нове правоохоронне відомство на варті правопорядку у державі.

Вкажемо за доцільне при відкритті справи ДБР щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину встановити, в процесі досудового слідства для звільнення з під варті — фінансову заставу в геометричній прогресії до величини скоєного боргу, на період досудового розслідування.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Босова Ю. С.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНЦІЙ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Досить недавно була усвідомлена необхідність створення в Україні нового правоохоронного органу, до компетенції якого б відносились злочини, скоєні правоохоронцями, суддями та найвищими службовцями. Цим органом стало Державне бюро розслідувань.

Держане бюро розслідувань — це центральний орган виконавчої влади, завданням якого є запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, а саме злочини, вчинені: вищими посадовими особами (Президент України, повноваження якого припинено; Прем'єр-міністр України; член Кабінету Міністрів України; перший заступник та заступник міністра; Член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України; Член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України; Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник; член Центральної виборчої комісії; народний депутат України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступник; Директор Національного антикорупційного бюро України; Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник; Секретар Ради національної безпеки та оборони України, його перший заступник та заступник; Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник; Радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; суддя; працівник правоохоронного органу; особа, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного Бюро України); службовими особами НАБУ та САП(службові особи Національного антикорупційного бюро України; заступник Генерального прокурора — керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), але існують винятки (досудове розслідування певних злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ); особами, які вчинили

військові злочини, крім передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Система розмежування компетенції Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів (органи безпеки, Національної поліції, слідчих органів, що здійснюють розслідування порушень податкового законодавства, детективів Національного антикорупційного бюро України) дуже складна та не завжди зрозуміла. Компетенція кожного правоохоронного органа описана у Кримінальному процесуальному кодексі України, але цього не вистачає для ефективної та швидкої роботи спеціалістів. Не завжди можна одразу зрозуміти, до компетенції якого органа відноситься дана справа, тому, наприклад, часто не можуть зрозуміти різницю між підслідністю Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України.

У зв'язку з цим потрібно чіткіше визначити компетенцію усіх правоохоронних органів, що, у свою чергу, дозволить швидше та ефективніше розв'язувати питання компетенції.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Билиця Ігор Олегович*.

Боярчук М. В.

студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИЙ СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протягом останнього часу корупція в Україні продовжує набувати ознак системного явища, яке поширює свій вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий і найбільш дієвий протиправний засіб вирішення будь-яких проблем.

Масштаби поширення корупції в Україні є однією з головних загроз політичній стабільності та утвердженню верховенства права. Впродовж останніх десятиріч проблема корупції та боротьби з нею продовжує залишатися однією з основних (Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми / Є. В. Невмержицький. — К.: КНТ, 2008. — 368 с.).

Зважаючи на це, пріоритетним напрямком державної антикорупційної політики стала кардинально зміна підходів до протидії корупції, поєднана із удосконаленням і, в деякій мірі, реформування правоохоронних органів та антикорупційного законодавства. Зумовлено це тим, що проведення масштабних реформ у державі не можливе за такого рівня корупції в державі, який існує зараз (Україна за рік сильніше погрузла в корупції: 152-ге місце в світі з 182 [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. — 2011. — 1 груд. — Режим доступу : <http://www.newsru.ua/ukraine/01dec2011/transkorr.html>).

Розслідування будь-яких злочинів, які були вчинені державною влади, суду і правоохоронних органів, майже завжди протидіють винні особи з верхівки української влади. Дивлячись на високий рівень корумпованості українських посадовців, розслідування таких кримінальних справ закінчується безрезультатно. Звичайно є винятки, але вони стосуються вчинення особливо тяжких злочинів і яким надано публічний розголос. За обставин неспроможності існуючих правоохоронних органів і органів досудового розслідування здійснювати правозастосовні дії у кримінальних справах що стосуються представників органів державної влади і правоохоронних органів, судів і представників судової влади сприяла прийняттю рішення щодо створення абсолютно нової і повністю незалежної у своїй діяльності правоохоронної структури. Реалізація цього рішення відбулася з прийняттям 13 квітня 2012 року чинного Кримінального процесуального кодексу України, згідно з яким Державне бюро розслідувань є органом досудового розслідування (поряд з ОВС, СБУ, Податковою службою).

Запрацювало Державне бюро розслідувань 27 листопада 2018 року. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» і ч. 4 ст. 216 КПК до повноважень ДБР належать запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів вчинених: службовими особами, які займають особливо відповідальне становище; особою, посада якої належить до категорії «А», може бути голова місцевої державної адміністрації, керівники державної служби в державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України; службовими особами НАБУ (це Директор НАБУ, директори територіальних управлінь НАБУ, особи начальницького складу, державні службовці та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в НАБУ); заступником Генерального прокурора — керівником САП або іншими прокурорами САП, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ.

Слід також зазначити, що створення державного бюро розслідувань стало однією із складових чітко визначеної державної політики у сфері боротьби з корупцією. Державне бюро розслідувань є потуж-

ним централізованим органом, який наділений правоохоронними функціями, спрямований на попередження, виявлення та розкриття корупційних злочинів, вчинених високо посадовцями, працівниками судових та правоохоронних органів.

Аналог державного бюро розслідувань як органу, який протидіє корупції, існує в інших країнах. Так, у Франції існує спеціальний орган контролю за декларуванням доходів посадових осіб. В Польщі, Угорщині та Німеччині роль у протидії корупції відводиться громадськості і внутрішньовідомчому контролю, який здійснюється керівниками відповідних органів публічної влади. В Росії, коли корупція була на досить високому рівні, від прокуратури відокремили та зробили незалежним органом Слідчий комітет Росії. В інших країнах фактором тиску на владу з метою примусити її ефективніше боротися з корупцією стало громадянське суспільство.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт протидії корупції є дуже важливим органом у сфері боротьби з корупцією в Україні.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Буюклінська А. Є.

студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА КОНКУРЕНТНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Правоохоронні органи — відособлена група, державних органів, що здійснює діяльність з охорони правопорядку і законності, захисту прав і свобод людини, проведення оперативно-розшукової діяльності та надання юридичної допомоги. Наявність правоохоронних органів у будь-якій країні — важлива частина державної діяльності, націленої на захист прав та свобод її громадян та людей, тимчасово перебуваючих на території даної країни (Заїка С. О. Судові та правоохоронні органи України: навчально-методичні матеріали для курсантів 2-го курсу за напрямом підготовки «Правознавство» Навчально-науково-

го інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ (підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів) / С. О. Заїка. — НАВС, 2016. — 28 с.)

Останнім часом в Україні було створено ряд нових антикорупційних органів (НАБУ, САП). Це крім «класичних» органів правопорядку, наприклад МВС (Нацполіція), прокуратура, СБУ.

Хочу загострити увагу на двох із них — ДБР та НАБУ.

По-перше потрібно зазначити, що таке ДБР, а що таке НАБУ.

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Державне бюро розслідувань починає своє існування з 12 листопад 2015 року, що закріплено в Законі України «Про державне бюро розслідувань» (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>), хоча ще і до цього часу буда спроба створити цей орган. Це ми можемо побачити у КПК з 13 квітня 2012 року, у щорічних посиланнях Президента України до Парламенту з пропозицією впровадження ДБР та у законі про прокуратуру, який було прийнято 14 жовтня 2014.

Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Національне антикорупційне бюро України бере початок 14 жовтня 2014, коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Національне антикорупційне бюро України».

Щодо повноважень, хочу зазначити тільки конкурентні. Такими є розслідування злочинів високопосадовців та досудове розслідування. Я вважаю наявність однакових повноважень некоректною саме тому, що в процесі розслідування може виникнути конфлікт інтересів, а це — ознака розладу у системі правоохоронних органів.

Детальніше про досудове розслідування. До створення ДБР цим займалася прокуратура, зараз вона має повноваження наглядати за процесом.

У випадку, якщо підозрюваним у вчиненні злочину виявиться людина, яка не працює у системі правоохоронних органів чи не має посади у державному апараті, розслідування веде поліція, у випадку, якщо це посадова особа, то це вже в компетенції ДБР. Прокуратура у цьому випадку буде здійснювати лише процесуальне керівництво і підтримання державного обвинувачення у суді.

Особа, яка незаконно збагачується та працює лікарем, буде звинувачена поліцією, а посадова особа — НАБУ, при цьому Державне

бюро розслідувань має повноваження вести справи стосовно службових осіб НАБУ і САП.

Шпигунство, державна зрада, контрабанда чи тероризм розслідується Службою безпеки України, але коли це скоїв працівник правоохоронного органу чи суддя — то є компетенцією ДБР.

Згвалтування, в якому фігурантом є звичайна людина, розслідування веде поліція, у разі якщо це є суддя чи працівник-правоохоронець, справу веде ДБР.

Ми бачимо, що повноваження НАБУ та ДБР пересікаються в процесі ведення справи про хабарі. Але бувають випадки, коли ці органи порушують справу по ділам, які не підслідні їм. Справа в тому, що кожна людина може звернутися до будь-якого правоохоронного органу, а він в свою чергу повинен внести справу в ЕРДР. Але саме розслідування цієї справи буде проводити той, кому підслідно це провадження (Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>).

Ми бачимо, що конкурентність повноважень НАБУ та ДБР призводить до розладу роботи правоохоронних органів. Саме тому важливим є вирішити цю проблему. Ураховуючи наявність декількох спільних функцій, можна висунути пропозицію об'єднати два органи, а саме внести НАБУ до складу ДБР як антикорупційний департамент. Це вирішить проблему конфлікту інтересів та зменшить фінансування з державної казни.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Волкова О. С.

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІДСЛІДНІСТЬ СПРАВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Починаючи з історії створення Державного бюро розслідувань, приймаючи Конституцію України, народні депутати зазначили у Перехідних положеннях, що прокуратура продовжує виконувати

функцію досудового розслідування до початку роботи органу з цими повноваженнями. Проте закон про створення Державного бюро розслідувань Верховна Рада ухвалила лише через 19 років — 12 листопада 2015. 14 січня 2016 року Президент України підписав закон, а 29 лютого Постановою Кабінету Міністрів № 127 було утворено Державне бюро розслідувань. 10 травня було оголошено конкурс на посади Директора та заступників Директора Бюро, який тривав ще півтора роки, та лише 16 листопада 2017 комісія визначила переможців.

З цього часу розпочався відлік часу для запуску ДБР, керівництво якого поставило собі на меті — розпочати роботу бюро менше ніж за рік — без підтримки політичних інститутів, але з підтримкою громадянського суспільства та міжнародних партнерів (Історія Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. URL: <https://dbr.gov.ua/istoriya>).

27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Державне бюро розслідувань покликане запобігати, виявляти, припиняти, розкривати і розслідувати злочини, що вчинили:

І. Вищі посадові особи (крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ):

1. Президент України, повноваження якого припинено;
2. Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра;
3. Член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
4. Член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України;
5. Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник;
6. Член Центральної виборчої комісії;
7. Народний депутат України;
8. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
9. Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступник;
10. Директор Національного антикорупційного бюро України;
11. Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник;

12. Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник;

13. Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник;

14. Радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

15. Суддя;

16. Працівник правоохоронного органу;

17. Особа, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного Бюро України.

II. Службові особи НАБУ та САП:

1. службові особи Національного антикорупційного бюро України;

2. заступник Генерального прокурора-керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3. інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

III. Особи, які вчинили військові злочини, крім передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Підслідність Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. URL: <https://dbr.gov.ua/pidslidnist>).

Отже, зі створенням ДБР мозаїка правоохоронної системи повністю склалася: ДБР розслідує злочини найвищого ешелону влади, правоохоронців, суддів, військові злочини. Щодо підслідності, то повноваження ДБР чітко встановлені. ДБР розслідує всі правопорушення відповідно до КПК, окрім тих статей, що в підслідності НАБУ.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Ковальчук Інна Сергіївна**.

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР) — новий правоохоронний орган в Україні, створення якого передбачалось новим Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. у строк до 20 листопада 2017 р., проте, на жаль, цей орган запрацював лише 27 листопада 2018 р.

Одним з напрямків діяльності цього органу було визначено здійснення досудового розслідування, нормативною базою цього повноваження стала ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України, яка визначає перелік органів досудового розслідування, п.1 Розділу XI «Перехідні положення» цього самого Кодексу, який зберігав повноваження з здійснення досудового розслідування за слідчими органів прокуратури, до введення в дію ст. 216 (щодо підслідності, у тому числі і ДБР). Варто відзначити, що після введення в дію ст. 216 Кримінального кодексу України кримінальні провадження, розпочаті слідчими органів прокуратури, у тримісячний строк передалися слідчими цих органів відповідному органу досудового розслідування з урахуванням підслідності, визначеної Кримінального кодексу України.

Вважаємо це позитивним та необхідним моментом, адже забезпечило реалізацію завдань кримінального судочинства, у тому числі щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування справ.

З метою належного виконання цієї функції у центральному апараті та територіальних управліннях ДБР створено слідчі підрозділи за такими напрямками розслідування:

- злочини у сфері службової діяльності та корупції;
- злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів та у сфері правосуддя;
- військові злочини (27 листопада ДБР відкриє перші провадження // Офіційний веб-сайт Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/news/27-listopada-dbr-vidkrie-pershi-provazhennya>).

З метою забезпечення об'єктивності дослідження вважаємо за необхідне звернути увагу на статистичні дані по діяльності на цьому напрямку. Так, у період з 27 листопада 2018 р. по 1 березня 2019 р. загальна кількість зареєстрованих заяв та повідомлень про злочин скла-

ла 5794 (1622 — внесено до ЄРДР слідчими ДБР, 4172 — отримано за підслідністю від інших органів). Цікавим є те, що найбільша кількість проваджень перебуває у Полтавському та Київському територіальному управлінні — 1129 та 905 відповідно, а найбільш кількість проваджень зареєстровано слідчими Краматорського територіального управління — 313.

У зв'язку з процесами євроінтеграції, забезпечення реалізації принципу верховенства права відповідно до якого особа, її життя та гідність є найвищою соціальною цінністю, вкрай важливим є діяльність ДБР з розслідування фактів порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів (ДБР здійснює досудове розслідування у 22 провадженнях за ознаками катування та 442 провадженнях за ознаками перевищення влади працівником правоохоронного органу, що супроводжувалися насильством) (Звіт про роботу Державного бюро розслідувань за 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://dbr.gov.ua/sites/default/files/2019-03/zvit_final.pdf).

Позитивним на нашу думку є той факт, що заяви і повідомлення про злочини можуть прийматися не лише особисто або за допомоги телефонної лінії, а за допомогою онлайн-форм на сайті ДБР. Цей факт вказує на провадження в діяльності правоохоронних органів передових комп'ютерних технологій та забезпечує наближення ДБР до населення та спрощення процедури щодо звернення. Проте, з іншого боку, сприяє створенню додаткових проблем оскільки сервер з реєстрації онлайн форм може зазнати хакерських атак, а тому потребує особливого захисту, особливо у зв'язку з тим, що ДБР здійснює розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Гладун Л. Л.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

12 листопада 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який визначає правові основи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Постановою Кабінету Міністрів України № 127 від 29 лютого 2016 року утворено Державне бюро розслідувань.

Запорукою ефективної діяльності Державного бюро розслідувань є конструктивна робота з іншими державними органами України, зокрема:

1. Національним агентством України з виявлення, відстеження та управління активами, отриманими від корупційних та інших злочинів, — щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, отриманого з-за кордону під час здійснення злочинів;

2. Генеральною прокуратурою України, Міністерством внутрішніх справ України, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України;

3. Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та здійснення державної податкової та митної політики;

4. Центральним органом виконавчої влади, що здійснює державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Взаємодія повинна будуватися на принципах верховенства права, законності, неупередженості, незалежності кожного з органів у поєднанні з завданнями кримінальної юстиції та здійснюється у таких формах:

- а) обмін інформацією;
- б) спільні дослідження;
- в) розробка заходів щодо виконання завдань кримінальної юстиції, мінімізація корупційних ризиків у діяльності кожного відомства, пошук осіб, які ухиляються від розслідування, повернення майна, отриманого злочинним шляхом, захист працівників правоохоронних органів і учасників кримінального провадження тощо;
- г) підготовка спільних нормативно-правових актів для ефективної взаємодії;
- д) інші форми взаємодії, що не суперечать чинному законодавству.

Обмін оперативною інформацією між цими органами здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних відомств і регулюється загальними нормативно-правовими актами.

Розглянемо детальніше взаємодію ДБР з ГПУ. Державне бюро розслідувань замість Генеральної прокуратури буде проводити розслідування щодо злочинів, скоєних вищими ешелонами влади. ГПУ ж здійснюватиме нагляд за слідством, а потім її прокурори будуть доводити справу в суді. Судові справи, які в ГПУ відкрили ще до створення Бюро, з часом передаються до ДБР. В самому Бюро сподіваються розпочати роботу з чистого аркуша і внести зміни до законодавства, щоб старі справи завершила розслідувати Генеральна прокуратура, але законодавець не передбачив механізму передачі матеріалів кримінальних проваджень з прокуратури в ДБР. Це може стати каталізатором виникнення міжвідомчої конкуренції, оскільки існує два органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю пов'язаною з високопосадовцями, то виходить має відбуватися їх взаємодія та співробітництво, але як показує практика вони конкуренти. Хоча конкуренція несе в собі багато позитивних рис, але є непоодинокі випадки, коли відбувається порушення законодавства. Тому ГПУ може неправильно трактувати свою компетенцію, беручи на себе повноваження ДБР, так як до створення нової правоохоронної структури відповідні функції належали прокуратурі (Нахмедова А., Павич І. Державне бюро розслідувань: крок уперед чи повернення до невдалих спроб. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/121330-derzhavne_byuro_rozsliduvan_krok_upered_chi_povernennya_do_n.html).

Існує також конкуренція в взаємодії між ДБР та НАБУ, яка полягає в тому, що є деяке дублювання повноважень. Так, згідно зі ст. 5 ДБР розслідує: 1) злочини, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище; 2) злочини, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Отже, тут підслідність Державного бюро залежить від суб'єктів злочину, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесене до підслідності НАБУ. Однак, здебільшого, злочини, скоєні службовими особами, які займають особливо відповідальне становище — це корупційні злочини. Так, виникає сумнів про доцільність двох ідентично функціонуючих органів досудового розслідування: ДБР і Антикорупційного бюро, які обидва наділені правом проводити гласні та негласні оперативно-розшукові заходи (Бусол О. Ю. Закон України «Про Державне бюро розслідувань». — Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:zakonukrajini-pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan-2&catid=71&Itemid=382).

Державне бюро також взаємодіє з Національним банком України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Державною прикордонною службою та іншими державними органами. Вони зобов'язані передавати Державному бюро розслідувань інформацію, отриману під час здійснення контролю та аналізу інформації, яка може вказувати на злочини або використовувати для запобігання, виявлення, придушення та розслідування злочинів, які законом віднесені до юрисдикції Державного Бюро розслідування.

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що ідея запровадження Державного бюро розслідувань є дуже цікавою і необхідною, оскільки такий орган зможе контролювати діяльність вищих посадових осіб і, таким чином, піднімати країну до нового рівня, а взаємодія з іншими державними органами допомагають в протидії злочинності.

Таким чином, ефективне попередження злочинності неможливе без добре структурованої співпраці Державного бюро розслідувань з іншими державними органами. Це включає в себе обмін інформацією, проведення спільних досліджень, розробку заходів щодо виконання завдань кримінальної юстиції, мінімізацію корупційних ризиків у діяльності кожного відділу, пошук людей, що ухиляються від розслідування, повернення отриманих злочинних засобів, захист працівників правоохоронних органів і учасників злочину судочинства та ін., підготовка спільних правових актів для ефективної взаємодії, інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності органів з метою прогнозування злочинної ситуації, аналіз факторів злочинної поведінки, виявлення «гарячих точок», кримінологічний аналіз розробляти проекти нормативно-правових актів, організовувати високоефективну модель попередження злочинності, включаючи віктимологічну профілактику, допомогу та реабілітацію жертв злочинів, роботу з засудженими до виправлення та запобігання рецидиву тощо.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

ДО ПИТАННЯ ЄДИНОНАЧАЛЬНОСТІ ТА КОЛЕГІАЛЬНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає, що діяльність Державного бюро розслідувань (надалі — ДБР) ґрунтується на таких засадах як верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність і персональна відповідальність кожного працівника ДБР, відкритість та прозорість діяльності ДБР для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітність і підконтрольність визначеним законом державним органам, політична нейтральність і позапартійність, єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР.

На нашу думку, неможливо викоремити якусь одну головну засаду з цього переліку, лише у своїй сукупності та взаємозв'язку вони можуть забезпечити належний рівень діяльності ДБР з запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Незважаючи на це, вважаємо за доцільне звернути увагу на саме на засаду єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Державного бюро розслідувань.

Так, відповідно до Академічного тлумачного словнику, єдиноначальність це метод управління, коли все керівництво зосереджене в руках однієї особи. Термін «колегіальність» походить від прикметника «колегіальний», тобто такий, що здійснюється спільно, групою осіб (Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/koleghialjnyj>).

Так, відповідно до ст. 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», його директор координує, контролює та несе всю відповідальність за роботу цього органу, тобто як центрального апарату, так і всіх територіальних органів.

Проте, відповідно до цієї ж статті, деякі повноваження Директор ДБР не може реалізувати самостійно, наприклад, організацію роботи Державного бюро розслідувань, визначення обов'язків свого першого заступника і заступників, вношення на розгляд Президента України подання про відзначення державними нагородами України осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників Державного бюро розслідувань, затвердження Положення про відомчі нагороди, надання дозволу на використан-

ня коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій Державного бюро розслідувань тощо.

Отже, ч. 2 ст. 12 вищевизначеного закону прямо передбачує що деякі рішення повинні погоджуватися із першим заступником та заступником директора Державного бюро розслідувань, а деякі — за наявності подання директорів територіальних органів Державного бюро розслідувань.

Варто погодитися із Н. М. Бакаяновою, яка вказує, що незважаючи на те, що єдиноначальність і колегіальність в управлінні — це прояв єдності протилежностей, що колегіальність повинна мати пріоритет на етапі обговорення і прийняття рішень, а єдиноначальність — при їх реалізації (Бакаянова Н. М. Єдиноначальність та колективний спосіб реалізації повноважень у діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10169/BAKAIANOVA %2011-14.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10169/BAKAIANOVA_%2011-14.pdf?sequence=1&isAllowed=y)).

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Гордієнко В. В.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ПРОГРАМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження полягає у тому, що поширення корупції в органах державної влади, суду і правоохоронних структурах призвело до неможливості проведення фундаментальних реформ у державі. Державі потрібно знайти швидкі шляхи подолання цієї проблеми, одним з котрих є створення нового правоохоронного органу — Державного бюро розслідувань (далі — ДБР).

Аналіз причин та умов створення ДБР досліджували українські науковці: Є. Д. Скулиш, О. В. Климчук, С. В. Телешов, С. В. Слінько, О. П. Левківська, О. В. Ульяновко.

Розвиток сучасної України та її Європейська інтеграція вимагали повалення корупційної системи. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є створення в системі кримінальної юстиції спеціалі-

зованого органу досудового розслідування, що буде уповноважений вести об'єктивне та неупереджене досудове розслідування у справах про злочини та корупційні правопорушення, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до 1–3 категорій посад, судьями та працівниками правоохоронних органів. ДБР має стати ефективною інституційною основою для попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів і забезпечити ефективну протидію особливо небезпечним корупційним правопорушенням, що вчиняються вищими посадовими особами та працівниками правоохоронних і судових органів (Проблемні питання створення ДБР [Електронний ресурс] // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.google.com>). Реалізація цього рішення знайшла своє втілення у прийнятому в квітні 2012 року Кримінальному процесуальному кодексі України, який містить низку новел щодо зміни підслідності злочинів і створення нового правоохоронного органу, наділеного правом провадження досудового слідства — Державного бюро розслідувань (Проблемні питання створення ДБР [Електронний ресурс] // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.google.com> с.63)

Важливим кроком для уніфікації функцій та повноважень різних правоохоронних органів в нашій країні є той факт, що до Державного бюро розслідувань від Генеральної прокуратури України переходить функція досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених вищими посадовими особами, судьями та правоохоронцями (Валуха К. Р. Незалежність як важлива засада діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс] / К. Р. Валуха // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle> с.109).

Як наслідок цього компетенція ДБР як органу досудового розслідування визначена двома факторами: а) статусом посадових осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів: від экс-Президента України до інших посадових осіб, які посідають більш-менш відповідальне місце у службовій ієрархії (п.4 ст.216 КК України), характером і тяжкістю правопорушень. При цьому потрібно проявляти неабияку пильність, щоб відокремити компетенцію ДБР від компетенції інших правоохоронних органів (Долежан В. В. Проблеми компетенції Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс] / В. В. Долежан // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/c.15>).

Паралельно розглянувши повноваження Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які є невід'ємними складовими антикорупційної системи органів, та зробивши аналіз їх взаємодії з ДБР, можемо зробити висновок, що ДБР виступає ланкою, яка фактично рушить ієрархічну підлеглість антикорупційних органів. Через підзвітність та юрисдикцію ДБР очевидним видається саме не підрядний, а партнерський зв'язок між органами даної спеціалізації. Згідно зі ст. 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність мають обмінюватися з ДБР інформацією, що може свідчити про злочини або використовуватися для запобігання, виявлення, припинення і розслідування злочинів, віднесених законом до діяльності ДБР та можуть укладати угоди про співпрацю (Про Державне бюро розслідувань : закон України від 28.08.2018. // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст. 55). ДБР ніби контрольований і підпорядкований орган, тому що звітує перед Президентом, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів. На суспільному рівні ДБР контролюється збоку Ради громадського контролю та Генеральним прокурором здійснюється нагляд під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування. Проте водночас, бюро має право розслідувати злочини, що вчинили той самий президент, член Кабінету Міністрів, Генеральний прокурор.

Тому ми можемо зазначити, що ДБР виступає дійсно незалежним органом досудового слідства. Як наслідок цього до суду будуть надаватися реальні докази, щодо вини вищих посадових осіб, які надалі будуть розглядатися САП. В свою чергу, САП не може вже вплинути на процес несправедливого правосуддя, адже на прокурорів САП Державним бюро розслідувань також може бути відкрито кримінальне провадження. Виходить, що найменше відхилення від чесного розгляду справи (підкуп правоохоронців чи навіть судді) спричиняє відкриття ДБР нової справи.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Григоренко В. С.

студент 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Однією з головних проблем в Україні є корупція. Це загально-прийнятий факт, з яким мало хто може посперечатися, адже, мабуть, кожен з нас зустрічався з корумпованими можновладцями у вищих ешелонах влади. Але уряд України в боротьбі з цією проблемою проводить низку реформ та змін в системі, засновує деякі нові державні органи, які мають за мету боротися з хабарництвом та корупцією (наприклад, Національне антикорупційне бюро України). Одним з таких нових і дуже потрібних державних органів стало Державне бюро розслідувань.

Перш за все, хотілося б розпочати з визначення поняття Державного бюро розслідувань. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Зокрема, головна місія ДБР полягає у встановленні справедливості та чесності в суспільстві через незалежне, ретельне та всебічне розслідування злочинів з метою притягнення винних до відповідальності, попри їхню позицію в суспільстві, зв'язки, можливості та ресурси. Завдяки цьому головними функціями Державного бюро розслідувань є своєчасне запобігання, виявлення, припинення, швидке розкриття та об'єктивне розслідування:

- злочинів пов'язаних з тероризмом;
- військових злочинів (окрім розголошення державної таємниці військовослужбовцями);
- випадків катування, нелюдського поводження, що вчинені працівниками правоохоронних органів;
- злочинів, що були скоєні службовими особами, що займають відповідальне становище (президенти, повноваження яких вже припинено, Прем'єр-міністр, члени Кабінету Міністрів, вищі держпосадовці, члени ЦВК, депутати Верховної Ради, керівники Генеральної прокуратури України, керівники Нацбанку, судді, правоохоронці, службові особи НАБУ та інші);
- особливо тяжких насильницьких злочинів.

У цьому випадку ДБР буде мати право проводити весь комплекс заходів: від запобігання злочинності до оперативно-розшукової діяльності. Таким чином, ДБР перебирає на себе деякі функції інших державних правоохоронних органів. Так, наприклад, Генеральна прокуратура більше не буде залучена до злочинів, що знаходяться в межах компетенції ДБР.

Проте, є одне зауваження: розгляд справи, що розпочався до 20 листопада 2017 року, Генеральна прокуратура України може довести до кінця, але не у випадку, якщо розслідування триватиме більше двох років. Державне бюро розслідувань візьме на себе також всі функції військової прокуратури та функції слідчих МВС, СБУ та НАБУ, які входять до його компетенції (Державне бюро розслідування: структура та основні функції) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.slovovidilo.ua/2017/11/21/infografika/pravo/derzhavne-byuro-rozsliduvan-struktura-ta-osnovni-funkczii/>).

Треба відзначити, що на ДБР також покладений дуже великий спектр повноважень. Так, наприклад, згідно з ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Бюро бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, а також розробляє і затверджує методику розслідування окремих видів злочинів. Окрім того, вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення злочинів, у порядку, визначеному законодавством. Що стосується інших повноважень, то до них можна віднести:

- здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення причини проявів організованої злочинності;
- припинення/розкриття злочину;
- здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування;
- здійснення розшуку осіб, що переховуються від слідства.

Отже, у якості висновків, хотілося б сказати, що Державне бюро розслідувань відіграє важливу роль у правоохоронній системі України. В нинішній ситуації, а саме в умовах реформування системи правоохоронних органів, боротьбою з хабарництвом та спробами очистити правлячу верхівку від корумпованих держслужбовців просто був необхідним такий орган, який би мав повноваження покарати тих, хто має деякі зв'язки та ресурси аби так би мовити «відкупитися» від покарання за протиправні дії. Хочеться вірити, що подальший розвиток та діяльність цього ор-

гану допоможе нам позбутися корупції та безкарності високопосадовців.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Гриник Є. О.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань (далі — Бюро) — новостворений правоохоронний орган виконавчої влади в Україні, головною метою якого є припинення, виявлення, запобігання та розкриття злочинів високопосадовців та таких що входять до його повноважень (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55).

12 листопада 2015 року було прийнято довгоочікуваний Закон України, який регламентує діяльність Бюро — «Про Державне бюро розслідувань», згідно з яким до підслідності цього органу належить розкриття таких злочинів:

- злочинів проти встановленого порядку несення військової служби тобто військових злочинів;

- злочинів, вчинених службовцями, які займають відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про Державну службу», особам посади яких відносяться до першої-третьої категорії посад державної служби суддями та/або працівниками правоохоронних органів крім випадків коли ці злочини віднесено до компетенції Національного антикорупційного бюро України;

- злочинів вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури крім випадків коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань. Грудень 2017 — березень 2018. С. 12).

Для того, щоб діяльність Бюро була більше ефективною, а функції та повноваження покладені на нього виконувались з легкістю та до-

ступністю до широких верств населення, цим Законом передбачений певний ряд засад та принципів, яким бюро зобов'язане слідувати або підтримувати, умови, які б унеможливлювали використання Державного бюро розслідувань для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу усунення певних органів влади чи перешкоджання їх діяльності. Одним із основних таких принципів, на мою думку, є відкритість та прозорість Бюро для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності та підконтрольності визначеним законом державним органам. Задля контролю над діяльністю бюро та виконанням функції нагляду було прийнято рішення затвердити Положення про Раду громадського контролю, яка має стати надійним комунікатором між Бюро та громадськістю. Положенням визначено основні функції правові засади та принципи діяльності Ради права та обов'язки членів та інші організаційні моменти, які забезпечать більш ефективну протидію корупції у вищих органах влади судах і правоохоронних органах, адже це таке питання, до якого Україні слід підходити ширше та більш відповідально.

Оскільки Законом України «Про Державне бюро розслідувань» передбачено, що Рада громадського контролю утворюється задля забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань, основними її завданнями є: забезпечення прозорості та здійснення цивільного контролю за діяльністю Бюро; сприяння взаємодії Бюро з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з його діяльністю, та сприяння врахуванню Бюро громадської думки під час реалізації покладених на нього завдань.

Порядком формування складу Ради передбачено, що формування цього консультативно-дорадчого органу відбуватиметься на засадах відкритого та прозорого конкурсу шляхом голосування під час проведення установчих зборів, а рішення, в свою чергу, будуть прийматися відкритим голосуванням більшістю її складу що мінімізує ризики здійснення неправомірних дій та прийняття таких рішень які не будуть відповідати інтересам суспільства.

На мою думку, постійний діалог з громадськістю роз'яснення роботи Державного бюро розслідувань мусить бути пріоритетом в його діяльності, адже це попередить та не допустить порушень конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також врахує громадську думку з метою зміцнення конституційного порядку в державі.

Тому найефективнішими шляхами комунікації з суспільством та громадськістю будуть такі:

- 1) зустрічі керівництва Бюро з провідними експертами активістами та лідерами громадської думки у вигляді круглого столу та дискусій;

2) залучення представників засобів масової інформації до проведення комунікаційних кампаній Бюро з населенням України з метою утвердження авторитету держави та зміцнення правопорядку;

3) комунікація керівництва та працівників Державного бюро розслідувань зі ЗМІ шляхом надання їх інтерв'ю участі у прес-конференціях;

4) організація та забезпечення проведення працівниками Бюро особистого прийому громадян а також впровадження функціонування «гарячої лінії» та електронної пошти для отримання своєчасних повідомлень про скоєння кримінальних правопорушень підслідних Бюро (Бусол О. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» // Громадська думка про правотворення: інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів. 2016. № 10 (113), червень. — С. 21).

Можна зробити висновок, що лише за умов дотримання Положення про Раду громадського контролю, Закону України «Про державне бюро розслідувань» та інших нормативно-правових актів, відповідно до яких діє Бюро, а також залучення громадської думки до прийняття важливих рішень його діяльність буде дійсно корисною та ефективною, а найголовніше правомірною такою, що не буде порушувати прав і свобод честі і гідності громадян. Державне бюро розслідувань відіграє важливу роль у життя українського суспільства, саме тому його працівникам слід відповідально ставитись до своїх обов'язків та діяти неупереджено відкрито й справедливо, і тоді шанс на створення міцної держави зросте.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кісліцина Ірина Олександрівна*.

Гринишина Є. В.

студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІЙ

Початок функціонування Державного бюро розслідувань в Україні (далі — ДБР) має довгу та суперечливу передісторію. Спочатку такий орган було передбачено в новому Кримінальному процесуальному кодексі України, а саме: його положеннями було закріплено, що

функціонування цього інституту має бути розпочато до 20 листопада 2017 року. Однак концептуальна невизначеність та відсутність єдності щодо унікального бачення компетенції та розподілу сфер впливу із суміжними органами державної влади від термінували цей процес.

Врешті-решт, 12 листопада 2015 року було прийнято Закон України «Про державне бюро розслідувань», що набрав чинності 1 листопада 2016 року, а сам орган почав працювати 27 листопада 2018 року. Однак, варто зазначити, що ще до початку реального функціонування на той час лише теоретично існуючого органу, у Верховній Раді України, 5 квітня 2018 року було зареєстровано проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності державного бюро розслідувань.

І зараз, незважаючи на досить молодий вік новоствореного правоохоронного органу, в державі відбуваються палкі дискусії між теоретиками та практиками в галузі права щодо визначення можливих та необхідних шляхів у напрямку вдосконалення функціонування Державного бюро розслідувань, з метою підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних у їх скоєнні до відповідальності та утвердження принципів правової держави.

Можна назвати декілька причин, що створюють перешкоди у повноцінній роботі цього органу. Перша і надто важлива з них — інституційна, або системна. І вона має два аспекти: перший з яких — законодавче визначення статусу самого бюро як органу державної влади, а друга — проблема розмежування суміжних компетенцій з іншими органами які мають схожі завдання.

Щодо першого аспекту. Так, стаття 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» встановлює, що ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Варто зауважити, що віднесення ДБР до центральних органів виконавчої влади, який за своєю суттю відповідно до його ідеологічних засад формування та легальних визначень кола повноважень належить до правоохоронних органів є таким, що в повній мірі суперечить правовій традиції українського правового виміру. Насамперед, це пов'язується з концепцією «розподілу влад» та створення ефективної системи стримувань та противаг.

Щодо другого аспекту. Відповідно до статті 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до *частини першої* статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Однак слід зазначити, що існує принаймні два інші органи, компетенція яких у деяких випадках перетинається, а за деяких обставин навіть дублюється з компетенцією Державного бюро розслідувань. Перш за все, це Генеральна прокуратура України та Національне антикорупційне бюро України, що до речі теж має спеціальний статус. Процес створення останнього, що був започаткований з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» 14 жовтня 2014 року, дещо потіснив, однак не змінив ідею створення ДБР. Текст згаданого закону вже в той час потенційно містив такі положення, які в майбутньому могли стати причиною виникнення спорів між цими органами з питань підслідності. Цю проблему намагалися вирішити шляхом надання повноважень Генеральному прокурору України вирішувати спори щодо визначення підслідності — визначено відповідно до підпункту «ї» пункту 3 частини 2 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» (Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>). Такий шлях розв'язання проблем не витримують критики, адже це суперечить вимогам статті 216 Кримінального процесуального кодексу України про підслідність, а головне, що в разі таких його дій всі докази, здобуті в результаті порушення порядку, встановленого цим Кодексом, будуть визнані судом недопустимими. Відповідне положення міститься в пункту 2 частини 3 статті 87 Кримінального процесуального кодексу України: «після початку кримінального

провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень» (Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

Сьогодні відсутність чіткого розмежування компетенцій між правоохоронними органами, встановлення їх повноважень та юрисдикції практично створює колапс системи та унеможливорює ефективну боротьбу зі злочинністю.

Поряд з цим, варто зазначити, що існують й внутрішньо організаційні проблеми, що гальмують роботу ДБР. Кабінет Міністрів України на своєму засіданні 13 грудня 2017 року погодив організаційну структуру Державного бюро розслідувань: 15 управлінь та 4 самостійних відділів центрального апарату, 7 територіальних управлінь, Академія ДБР, Науково-дослідний інститут ДБР.

Структура центрального апарату бюро:

- керівництво;
- підрозділи, що здійснюють досудове розслідування:
- перше управління організації досудових розслідувань;
- друге управління організації досудових розслідувань;
- третє управління організації досудових розслідувань;
- оперативні підрозділи;
- управління супроводження оперативними підрозділами досудових розслідувань;
- управління оперативного забезпечення та оперативно-технічних заходів;
- управління оперативних розробок;
- управління інформаційно-аналітичної розвідки;
- підрозділи, що забезпечують діяльність (Урядовий портал / Уряд і органи влади / Державне бюро розслідувань / Про Державне бюро розслідувань / Структура Керівництво / [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/uryad-ta-organi-vladi/derzhavne-byuro-rozsliduvan/pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan/struktura>).

Тривалий час продовжувалася дискусія щодо того, як має проходити зайняття вакантних посад керівництва ДБР. Так, існувало декілька можливих варіантів вирішення цього питання. Відповідно до першого, керівництво ДБР належало до кадрових повноважень Президента України. Відповідно до іншого, враховуючи спеціальний статус та специфіку повноважень ДБР, визначення його керівництва має відбуватися лише шляхом проведення конкурсу. Відповідно до положень чинного закону, ці два варіанти було інтегровано

в один, і відповідно до статті 11 закону Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання комісії з проведення конкурсу (далі — Конкурсна комісія) на зайняття посади Директора ДБР; перший заступник Директора ДБР та заступник Директора ДБР призначаються на посаду та звільняються з посади Директором ДБР за поданням Конкурсної комісії в порядку, передбаченому частинами другою — одинадцятою статті 11 цього Закону (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Однак це лише створює ілюзію відсутності впливу та поверхневу незалежність експертів Конкурсної комісії, адже відповідно о частини 3 статті 11 Закону, її формують Президент України, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України з квотами по три особи від кожного органу.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, констатуємо, що наразі функціонування ДБР є практично паралізованим, а причинами цього є суперечливість сучасного законодавства в частині визначення предметної компетенції органів. З іншого боку, утруднює функціонування фактична залежність та можливість потенційного впливу на діяльність органу шляхом де-факто прямого призначення його керівництва.

Зважаючи на спеціальний статус ДБР, важливість його завдання та необхідність в його результативній роботі необхідно прийняти ряд положень, що стосуються внесення змін до низки нормативно-правових актів вітчизняного законодавства в частині юрисдикційного розмежування сфери впливу НАБУ, ДБР та ГПУ.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Гудима В. С.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

12 листопада 2015 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який визначав основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Згодом, 27 листопада 2018 року фактично відбулась перша стадія формування Державного бюро розслідувань, в наслідок якого перші 300 слідчих Державного бюро прийняли присягу і приступили до виконання своїх обов'язків. Цього ж дня були розпочаті перші кримінальні провадження.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Також стаття 38 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що органами досудового розслідування окрім іншого, є слідчі підрозділи органів Державного бюро розслідувань (Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 11.01.2019 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

У статті 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» бюро є органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Вказане гарантує незалежність Державного бюро розслідувань від незаконного втручання та впливу інших органів влади, зокрема, особливим порядком визначення його загальної структури, фінансування, організаційного забезпечення діяльності, порядком добору, призначення та звільнення Директора Державного бюро розслідувань, його заступників, а також вичерпним переліком підстав для припинення їхніх повноважень, колегіальним прийняттям найбільш важливих рішень керівництвом Державного бюро розслідувань, заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Державного бюро розслідувань, належною оплатою праці працівників Державного бюро розслідувань і соціальними гарантіями, правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їхніх близьких родичів.

Такого роду статус надає Державному бюро широкий спектр повноважень, бо бюро зможе найбільш точно формувати і реалізовувати власну антикорупційну стратегію, що також підтверджується положеннями частини 3 статті 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», відповідно до якої після призначення на посаду Директор Державного бюро розслідувань зобов'язаний не пізніше 30 днів з дня призначення на посаду підготувати стратегічну (на п'ять років) програму діяльності Державного бюро розслідувань компетенції.

Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань.

Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Державного бюро розслідувань та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях, є неправомірними і не підлягають виконанню. Відповідно до частини 5 статті 40 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

З метою забезпечення більш ефективної праці Державного бюро розслідувань взаємодіє з іншими державними органами. Згідно статті 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» забезпечення взаємодії Державного бюро розслідувань з органами прокуратури, внутрішніх справ, НАБУ, СБУ, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (далі — спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу), передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Взаємодія з іншими Державними та міжнародними правоохоронними установами для обміну досвідом, організація постійних консультацій, експертна підтримка із широкого кола питань, технічна допомога та тренування слідчих Державного бюро.

Водночас, ключовою проблемою функціонування цього правоохоронного органу — це майже відсутність повноцінної роботи оперативних підрозділів.

Державне бюро розслідувань вимушено співпрацювати в даному напрямку із оперативними підрозділами Національної поліції та Служби безпеки України, що створює окремі труднощі та конфлікти інтересів під час співпраці та є передумовою для здійснення тиску із боку керівників інших правоохоронних органів.

З урахуванням сказаного можна зробити висновок, що з початком роботи Державного бюро розслідувань поступово відбуваються наступні позитивні зміни:

- підвищення рівня фахової підготовки та досвідченості слідчих, який здійснюють досудове слідство за більш вузькою підслідністю;
- зниження рівня корупції в даній структури за рахунок високого рівня соціального захисту співробітників;
- підвищення рівня прозорості роботи бюро за рахунок створення механізмів публічності;
- стеження за дотриманням вимог чинного законодавства, шляхом забезпечення прокурорського нагляду та створення інститутів громадського контролю.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юріївна**.

Гуль А. М.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Основним законодавчим актом, що регулює організацію та функціонування Державного бюро розслідувань є ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року. Даний документ чітко регламентує перелік засад організації, діяльності ДБР та характеризує їх. Це є дійсно важливим фактором, який є закріплений на законодавчому рівні. Мета ДБР полягає в тому, щоб притягнути винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Державне бюро розслідувань здійснює своє ефективне функціонування на таких правових принципах:

- 1) верховенство права, що передбачає гуманне ставлення до особистості;

- 2) законність;
- 3) справедливість;
- 4) неупередженість;
- 5) незалежність та персональна відповідальність кожного службовця Державного бюро розслідувань;
- 6) відкритість і прозорість діяльності;
- 7) політична нейтральність та позапартійність;
- 8) єдиноначальність, що поєднується з колективним способом реалізації повноважень цього органу. (Про державне бюро розслідувань: Закон України 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Незалежність є правовою засадою, яка забороняє протиправний вплив з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, діючих на території України політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних і юридичних осіб щодо функціонування Державного бюро розслідування.

Варто звернути увагу на те, що Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає утворення такого органу як ДБР, завданням якого буде розслідування справ щодо співробітників органів Національної поліції, прокурорів, співробітників Служби безпеки України, суддів, вищих посадовців (Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

При створенні ДБР була розроблена стратегічна програма діяльності на період з 2017–2022 рр., яка передбачає певні організаційні моменти щодо вдосконалення даного органу та виконання конкретних завдань. Метою програми є побудова Державного бюро розслідувань як незалежного правоохоронного органу.

Основним завданням функціонування Державного бюро розслідувань є встановлення та відновлення справедливості у суспільстві шляхом всебічного, неупередженого, об'єктивного розслідування протиправних діянь для того, щоб притягнути винних осіб до відповідальності, незважаючи на їхнє матеріальне становище, зайняту посаду, зв'язки. Даний орган відноситься до системи центральних органів виконавчої влади, який реалізує правоохоронну функцію з метою виявлення, розкриття та запобігання злочинам, що віднесені до його компетенції.

Характеризуючи специфіку Державного бюро розслідувань, можна виокремити такі його основоположні завдання:

- 1) розкриття та розслідування кримінальних правопорушень;
- 2) розкриття та розслідування випадків тортур, що застосовувались працівниками правоохоронних органів;

3) розкриття і розслідування особливо тяжких насильницьких злочинів, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі;

4) розкриття, розслідування злочинів, що були вчинені посадовцями;

5) розкриття та розслідування злочинів, вчинених посадовцями Національного антикорупційного бюро України, прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Аналізуючи законодавство, Державне бюро розслідувань в рамках своїх повноважень зможе:

— активно брати участь та вносити корективи у формування державної політики у напрямку протидії злочинності;

— матиме право вносити свої законодавчі пропозиції;

— здійснювати розшук осіб, які переховуються від слідства, суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

— вирішувати питання щодо відшкодування завданих державі збитків.

Найголовніше завдання ДБР полягає в тому, щоб вирішити запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби, крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України.

Аналізуючи вищевикладене можна зробити висновок, що закон України «Про Державне бюро розслідувань» є вагомим та правильним кроком для побудови в Україні правової держави, законодавство якої відповідає всім європейський стандартам. Адже без вдосконалення законодавчої бази неможливо покращити процес реалізації основних законодавчих положень та неможливо забезпечити нормальну роботу всіх органів. На мою думку, запуск ДБР сприятиме пришвидшен-

ню боротьби з тими, хто полюбає привласнювати державні кошти і майно. Лише поборовши кругову поруку в правоохоронних органах, Україна зможе вирватися з лап корупції.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Билиця Ігор Олегович.***

Данелюк Х. О.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ В ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Україна є державою що постійно розвивається. Відповідно до розвитку оновлюється і концепція державних та правоохоронних органів, а також з розвитком підприємницьких відносин, накопиченням ресурсів збільшується ріст і розвиток злочинності, також збільшується кількість корупційних злочинів та злочинів які вчинені високопосадовими особами включаючи в себе і працівників правоохоронних органів.

Починаючи з 1997 року, вже була необхідність в утворенні такого органу, який буде перешкоджати вчиненню злочинів, оскільки завантаженість на органи досудового слідства була значною, а окремі провадження закривалися без логічного і смислового завершення (Концепція реформування кримінальної юстиції України: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник України 2008. 18.04, № 27. Ст. 838).

— це були перші прояви і спроби утворити Державне бюро розслідувань, пізніше у 2005—2006 роках.

Важливим кроком у створенні органу, що буде розглядати справи щодо вищих посадових осіб, стало прийняття ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» (ДБР) 29 лютого 2016 р. (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>). Закон передбачає, що ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

ДБР — це єдиний державний орган, в якому конкурс на зайняття вакантних посад проводять різні інститути, а саме: зовнішні та внутрішні комісії. Зовнішня комісія проводить конкурси на зайняття 170 вакантних посад центрального апарату та територіальних органів Бюро. Внутрішня комісія проводить конкурси на зайняття всіх інших посад.

Для участі в конкурсній комісії були делеговані представники різних державних органів, а саме: Міністерство юстиції України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції та інші органи.

Важливим елементом функціонування ДБР є співпраця з іншими органами. Наприклад, керівництво ДБР тісно співпрацює з Консультативною комісією ЄС (КМЕС) надаючи допомогу при аналізі нормативно-правових актів та ін. документів ДБР.

Рада Європи надає свою безпосередню допомогу у розробці тестів та практичних завдань для кандидатів на посади в ДБР в рамках кваліфікаційного іспиту.

Плідною була робота з комітетом Верховної Ради України з питань забезпечення правоохоронної діяльності, який ґрунтовно підійшов до аналізу законопроектів, що потрібно було ухвалити для роботи ДБР.

Отже, роблячи висновок можна сказати, що ДБР — це новий правоохоронний орган, на створення якого чекала вся Україна понад 20 років. Важливим критерієм для громадськості є те, що цей новостворений орган має незаплямовану репутацію, добір кандидатів відбувається публічно за допомогою тестування, де кожен кандидат проходив відбір включаючи поліграф.

Створення органу, який має боротися із злочинністю, розслідувати кримінальні правопорушення неупереджено, якісно та належно — це і є найголовнішою умовою для становлення і розвитку міцної держави. А результатами діяльності таких органів повинно бути покарання осіб, які дійсно вчинили кримінальне правопорушення і саме ДБР може з цим впоратись.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Дворнікова А. Ю.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІСТ ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

З моменту проголошення незалежності України почався тривалий і нелегкий процес реформування законодавства, органів державної влади, органів місцевого самоврядування. В Україні триває судово-правова реформа, яка передбачає докорінні зміни у структурі правоохоронної системи держави, утворення нових органів, серед яких і Державне бюро розслідувань (ДБР), яке стало принципово новим органом.

Діяльність ДБР визначається Законом України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року. Закон визначає Державне бюро розслідувань як центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Також відповідно до закону, ДБР повинне перебрати на себе майже всі слідчі функції Генеральної прокуратури, проте для здійснення такої процедури може знадобитись багато часу, через низку об'єктивних причин, основною з яких є те, що ДБР — це не один орган влади, а величезний інститут з територіальними органами, спеціальними підрозділами, своїми навчальними закладами і навіть науково-дослідними установами. Для розуміння, загальна чисельність центрального апарату і територіальних управлінь становить до 1,5 тисячі співробітників. У тому числі, слідчі та оперативні підрозділи, співробітники яких повинні набиратися за окремим курсом.

Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керуватиметься Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законом України «Про Державне бюро розслідувань» та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі.

Керівництво Державним бюро розслідувань здійснює Директор Державного бюро розслідувань, який призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора Державного бюро розслідувань. Указом Президента України 22 листопада 2017 року директором Державного бюро розслідувань призначений Р. М. Труба. Перший заступник директора та заступник

призначаються на посаду та звільняються з посади директором за поданням Конкурсною комісії.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» визначено вісім принципів-засад, на яких організовується та діє ДБР: верховенства права, законності, справедливості, неупередженості, незалежності, персональної відповідальності, відкритості та прозорості діяльності; політичної нейтральності і позапартійності; єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень.

Основою діяльності ДБР є виявлення, розкриття і припинення злочинів, які пов'язані з діяльністю організованих груп та злочинних організацій. Також розслідування випадків катування та інших злочинів, пов'язаних з жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням або покаранням, вчинених прокурорами, слідчими (детективами), СБУ, органів внутрішніх справ та працівниками інших правоохоронних органів. Також розслідування особливо тяжких злочинів (за які передбачене довічне позбавлення волі), розслідування злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро та прокурорами спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

ДБР також займатиметься злочинами, пов'язаними із тероризмом, і військовими злочинами, результатом такої діяльності стане те, що військова прокуратура як така припинить свою діяльність.

Проте слід зазначити, що функції бюро за своїми завданнями відрізнятимуться від інших силових структур.

Основним завданням функціонування Державного бюро розслідувань є встановлення та відновлення справедливості у суспільстві шляхом всебічного, неупередженого, об'єктивного розслідування протиправних діянь для того, щоб притягнути винних осіб до відповідальності, незважаючи на їхнє матеріальне становище, зайняту посаду, зв'язки. Даний орган відноситься до системи центральних органів виконавчої влади, який реалізує правоохоронну функцію з метою виявлення, розкриття та запобігання злочинам, що віднесені до його компетенції.

Для забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань утворюються такі територіальні управління: 1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, що поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області; 2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, що поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області; 3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, що поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області;

4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, що поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь; 5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, що поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області; 6) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, що поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області; 7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, що поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

Державне бюро розслідувань має відповідати наведеним нижче міжнародним стандартам, які базуються на аналізі практики створення та функціонування спеціалізованих антикорупційних структур у світі, а також положень відповідних міжнародних договорів:

а) незалежність від політичного та іншого незаконного впливу (структурна та операційна автономія, порядок призначення/звільнення керівника і т. ін.);

б) підзвітність органу (регулярне звітування, інформування громадськості тощо);

в) високий рівень професійної підготовки співробітників (конкурсний відбір працівників, їх навчання і т. ін.);

г) наявність достатніх повноважень для ефективної роботи (спеціальні оперативно-розшукові та слідчі заходи, доступ до фінансової інформації тощо);

д) наявність достатніх фінансових та матеріально-технічних ресурсів.

Щодо організації діяльності ДБР, то варто сказати, що бюро матиме 3 управління, що здійснюватимуть досудове розслідування: Перше, Друге та Третє управління організації досудових розслідувань. Така організація управління досудового розслідування може пояснюватися великою кількістю справ, що належать ДБР до розгляду, та забезпеченням незалежності структурних підрозділів ДБР одне від одного. Щодо оперативних підрозділів, то їх 4: Управління супроводження оперативними підрозділами досудових розслідувань, Управління оперативного забезпечення та оперативно-технічних засобів, Управління оперативних розробок, Управління інформаційно-аналітичної розвідки. Таким чином, уже в структурі самого Державного бюро розслідувань можемо помітити певні елементи системи стримування і протидії — між оперативними підрозділами та управліннями організації досудового розслідування. Крім того, до структури Державного бюро розслідувань входять ще 12 відділів та управлінь з метою всебічного розвитку ДБР відповідно до міжнародних стандартів (Управління міжнародного співробітництва та зовнішніх комунікацій), з метою підтримання партнерських стосунків із населенням на

зразок західних країн (Відділ роботи з громадськістю та ЗМІ), з метою ведення статистики задля визначення подальших напрямів розвитку (Відділ організаційно-адміністративного та аналітичного забезпечення), з метою власного контролю над своєю ж діяльністю (Відділ внутрішнього аудиту та Управління внутрішнього контролю) тощо.

Підсумовуючи усе наведене, можна сказати, що на сьогоднішній день Державне бюро розслідувань є правоохоронним органом, що займає важливе місце у правоохоронній системі нашої держави. Звичайно ж, ДБР перебуває у процесі свого становлення і розвитку, адже як у законодавстві, так і у самих принципах діяльності ДБР є ще багато прогалин, що потребують подальшої конкретизації та удосконалення, задля можливості у подальшому виконувати покладені на Державне бюро розслідувань обов'язки та досягати поставлених цілей.

Проте вже зараз можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань є органом, створення якого є суспільно необхідним.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Билиця Ігор Олегович.***

Демідовський А. В.

студент 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРЕДАЧА ПОВНОВАЖЕНЬ З ПИТАНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОМУ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Українська система правоохоронних органів та органів досудового розслідування потребує вдосконалення, зокрема, в частині структурного аспекту цього питання. Для цього орган законодавчої влади — Верховна Рада України забезпечує сприятливі умови відповідного характеру: створює окремі спеціалізовані органи, передає чи надає їм певну низку повноважень, якими вони можуть керуватись під час своєї діяльності.

З моменту здобуття Україною незалежності, було створено низку таких органів, які провадять свою діяльність у конкретно визначених сферах. Проте, постає необхідність створення єдиного слідчого органу. Такі спроби вже мали місце в українській історії (створення Національного бюро розслідувань України, Національної служби роз-

слідують України), однак вони не знайшли свого місця в державній структурі через незадовільну організацію процесу утворення та структурування таких органів. Враховуючи таку необхідність, базуючись на попередньому історичному досвіді, було створено Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

Основним завданням цього органу, відповідно до чинного законодавства, визначається розслідування справ, в яких фігурують державні службовці — правоохоронці, судді та найвищі службовці; військових злочинів тощо. Діяльність ДБР регулюється Конституцією України, Законом України «Про Державне бюро розслідувань» № 794-VIII від 12.11.2015 р. Однак перехідні положення Конституції України передбачають виконання Генеральною прокуратурою України (далі — ГПУ) функцій досудового розслідування до моменту створення відповідних окремих органів державної влади. Відповідно, можна зробити висновок, що функції досудового розслідування будуть передані ДБР, згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України, залишаючи повноваження представництва державного обвинувачення в судових інстанціях під егідою ГПУ. У свою чергу, прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачають передачу справ, які знаходяться в іншому органі досудового слідства в статусі досудового розслідування, Державному бюро розслідувань **протягом 3 місяців** з моменту набуття цим законом чинності.

Варто позначити, що законодавча база діяльності ДБР має гарний ступінь розробки та дозволяє швидко та «безболісно» передати всі компетенції ГПУ щодо проведення досудових розслідувань до ДБР, що позитивно впливає на чітке розділення компетенцій цих двох органів.

На нашу думку, розроблена державними службовцями концепція створення ДБР та передачу йому повноважень ГПУ є дуже важливою для формування природно функціонуючої системи правоохоронних та слідчих органів України, проте, враховуючи перебування цієї ідеї в процесі, необхідне обов'язкове завершення такої реформи та постійне редагування чинної законодавчої бази з урахуванням нових тенденцій, що з'являються з часом.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З РАДОЮ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

В даній темі розглядається питання щодо співпраці Державного бюро розслідувань з Радою громадського контролю, актуальність якого полягає в тому що Державне бюро розслідувань є новим органом, який запрацював 27 листопада 2018 року, і ще знаходиться на шляху удосконалення своєї діяльності. Його співпраця з громадськістю, яка забезпечую нагляд за законністю та справедливістю є необхідним компонентом діяльності. Крім того, допомога Ради громадського контролю при проведених заходів та зустрічей з населенням сприяє підвищенню довіри населення, що, на нашу думку, є на сьогодні вкрай актуальним.

Перш за все, треба зрозуміти поняття цих органів щоб визначити подальшу їх співпрацю. Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, на який покладено обов'язок здійснювати діяльність метою якого є запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів, які відносяться до компетенції цих органів. Цей орган здійснює свою діяльність на таких принципах як прозорість, відкритість, законність, що є головним для Ради громадського контролю і повинна перевіряти щоб усі ці принципи були додержані при виконаних розслідування. А Рада громадського контролю — це колегіальний орган, який здійснює нагляд за додержанням принципів, на яких базується робота органу досудового слідства, і головним завданням даного органу є забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з громадськими організаціями.

Рада громадського контролю повинна отримувати й перевіряти інформацію про роботу та діяльність Державного бюро розслідувань, здійснювати перевірку проведеної роботи, а також визначати стратегічної програми діяльності Державного бюро розслідувань, а якщо під час проведення перевірки виникають якісь питання, то може надати поради щодо їх вирішення. Рада громадського контролю також перевіряє звіти та надає свої висновки щодо них, розробляє план з пропозиціями щодо проведення зустрічей для консультацій з громадськістю та безпосередньо бере участь у таких зустрічах.

Варто відзначити, що Рада громадського контролю бере участь у парламентських засідань, на яких розглядаються питання, які пов'язані з діяльністю Державного бюро розслідувань. Зазвичай роз-

глядаються питання щодо виконання цим органом покладених на нього завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод людини та громадянина.

Слід також зазначити, що Рада громадського контролю обирає трьох представників зі свого загального складу і вони входять до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань.

Рада громадського контролю і Державне бюро розслідувань проводять спільні наради, конференції, на яких спільно розглядають питання на звернення громадськості щодо законності прийнятих рішень.

Отже співпраця Ради громадського контролю і Державного бюро розслідувань, перш за все, полягає в спільній меті своєї діяльності, тобто додержання законності та прозорості при вирішенні справ, а також у тому, що вони приділяють важливе значення громадській думці і спільно розв'язують проблеми, які стосуються законності.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Драник О. О.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

При прийнятті Основного Закону держави, у перехідних положеннях було зазначено, що функція досудового слідства буде продовжувати виконуватися прокуратурою до початку функціонування органу з такими повноваженнями. Однак, закон про створення Державного бюро розслідувань був ухвалений парламентом тільки 19 років потому — 12 листопада 2015 року.

14 січня 2016 року Президентом України підписаний закон, а Постановою Кабінету Міністрів № 127 від 29 лютого було створено Державне бюро розслідувань. Конкурс на посади Директора та заступників Директора Бюро був оголошений 10 травня. Він тривав протягом ще півтора року. І тільки 16 листопада 2017 комісією були визначені переможці.

Указ № 386/2017 про призначення Романа Труби Директором ДБР був підписаний Президентом України 22 листопада 2017 року. 27 листопада 2017 року — Наказами № 20/с та № 30/с Ольга Варченко була призначена на посаду першого заступника Директора, а Олександр Буряк — на посаду заступника Директора.

З цього моменту розпочався відлік часу, щоб запустити ДБР, керівництво якого поставило досить серйозну та амбітну мету — Бюро мало бути побудоване, а його робота розпочата менше, ніж за рік — за умови відсутності підтримки політичних інститутів, але за підтримки громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Проте, лише 27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, що віднесені до його компетенції відповідно до ст. 1 Закону «Про Державне бюро розслідувань». І це, на мою думку, пов'язано з небажанням Генерального прокурора віддати функцію слідства та втратити можливість впливу на політичну, економічну та суспільну сфери життя.

Необхідність створення такого правоохоронного органу викликана тим, що рівень корупційних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією серед вищих посадових осіб держави, суддів, прокурорів залишається високим, що ускладнює розвиток соціальної, економічної та політичної сфер суспільного життя.

За порівняно невеликий період часу вже з'явилися перші результати роботи ДБР, про що постійно повідомляється в засобах масової інформації.

Але в організації та діяльності органу є певні проблеми. Перш за все, це створення матеріально-технічної бази та вирішення соціальних потреб працівників. Забезпечення службовими приміщеннями, технічними засобами, розв'язання житлових проблем тощо.

Сам Закон «Про Державне бюро розслідування» мав певні прогалини, які не давали можливості забезпечити повноцінне функціонування Державного бюро розслідувань.

Зокрема кваліфікаційні вимоги до директорів територіальних управлінь, керівників підрозділів центрального апарату та керівників підрозділів внутрішнього контролю ДБР не були визначені. Не був встановлений також перелік підрозділів бюро, які мають право на здійснення оперативно-розшукової діяльності, види спеціальних звань ДБР, порядок фінансування та нарахування заробітної плати, текст присяги осіб рядового і начальницького складу відомства.

Через відсутність власних оперативно-розшукових підрозділів виникла необхідність залучення до роботи відповідних підрозділів Служби безпеки України та Національної поліції. Це у свою чергу ні-

велоувало таку важливу засаду як незалежність ДБР, що передбачено статтями 3, 4 Закону «Про Державне бюро розслідувань», а також не давало можливості повноцінно розслідувати злочини стосовно працівників зазначених органів.

В травні 2019 року був ухвалений закон щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань.

277 народних депутатів, при мінімально необхідних 226, проголосували за ухвалення даного рішення.

Відповідно до цього закону урегульовується комплекс правових, організаційних і кадрових питань, спрямованих на забезпечення функціонування ДБР.

Документ визначає кваліфікаційні вимоги до директорів територіальних управлінь, керівників підрозділів центрального апарату та керівників підрозділів внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань.

Так, зокрема, встановлені вимоги на посаду директора територіального органу ДБР, а саме: громадянство України, наявність вищої юридичної освіти, стаж роботи в галузі права не менше семи років (після здобуття вищої освіти), досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років і вільне володіння державною мовою.

Даний закон також визначає перелік підрозділів бюро, у яких є право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, що надасть можливість створити свою власну базу джерел оперативно-розшукової інформації та стати дійсно незалежним правоохоронним органом. Але для цього потрібний певний час. Адже необхідно створити комісії з відбору кандидатів на посади, оголосити та провести відповідні конкурси. Тому початок повноцінної роботи ДБР буде залежати від оперативності розв'язання вказаних організаційно-кадрових питань.

Встановлено також види спеціальних звань ДБР, порядок фінансування та нарахування заробітної плати, текст присяги осіб рядового і начальницького складу відомства.

Відповідно до закону, заробітна плата працівників ДБР становить посадовий оклад, доплату за вислугу років, за роботу, у межах якої передбачений доступ до державної таємниці, доплату за спеціальне звання або ранг державного службовця, а також доплату за науковий ступінь. При цьому розмір премії не повинен бути більшим ніж 30 % посадового окладу.

Цим законом гарантоване повне і своєчасне фінансування Державного бюро розслідувань у тому обсязі, що є достатнім для його належної діяльності. Так, у кошторисі ДБР передбачено створити фонд для проведення оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій.

Крім цього, даний закон регулює питання щодо притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності. Існує дисциплінарна

комісія, склад та повноваження якої затверджуються директором Державного бюро розслідувань, на підставі службового розслідування, котре проводить підрозділ внутрішнього контролю. Вона складає висновок про наявність чи відсутність у діях працівника дисциплінарного проступку та підстав, відповідно до яких він може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності з визначенням рекомендованого виду дисциплінарного стягнення.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» передбачає внесення змін до законів «Про Державне бюро розслідувань» і «Про оперативно-розшукову діяльність». Дані зміни є надзвичайно важливою складовою у роботі ДБР, адже вони усувають недоліки, що були допущені при створенні цього органу і забезпечують більш повну реалізацію його діяльності. Це свідчить про невпинну роботу Державного бюро розслідувань з метою самовдосконалення та активізації виконання покладених на нього функцій.

Але, на мою суб'єктивну думку, не зовсім раціональним є встановлення ст. 9 Закону територіальна юрисдикція одного органу на декілька областей, тому що це викликатиме проблеми оперативності реагування на правопорушення, що віднесені до підслідності органу.

Неможливо також не враховувати той факт, що відповідно до частини 4 ст. 263 КПК України лише уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки мають право знімати інформацію з транспортних комунікаційних мереж тобто здійснювати так зване прослуховування, що дозволяє забезпечити краще розкриття та розслідування злочинів. Щодо Державного бюро розслідувань, то, на жаль, даний орган не наділений цими повноваженнями та під час розслідування злочинів повинен користуватися допомогою уповноважених на такі дії органів, що заважає його повноцінній роботі та не дає у повній мірі реалізувати принцип незалежності, який передбачений у Законі України про ДБР. Ця проблема залишається досить важливою та актуальною й досі.

Таким чином, проаналізувавши функціонування ДБР від початку його формування і до сьогодні, можна зробити висновок, що даний орган продовжує активно розвиватися та удосконалюватися, а проблеми й прогалини в організації та діяльності ДБР оперативно усуваються та вирішуються, що дозволяє повною мірою використовувати потенціал цього органу.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович.**

Драч Д. Л.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ СПІВРОБІТНИКАМИ

Актуальність роботи полягає в тому, що Державне бюро розслідувань є новим, центральним виконавчим органом влади, і здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, розслідування та розкриття злочинів. За таких умов виникає необхідність у висококваліфікованому кадровому забезпеченні цього органу.

Почнемо з того, що в Законі України «Про ДБР», прийнятим 12 листопада 2015 року, визначаються головні вимоги, до кандидата на посаду в ДБР, а перш за все, є громадянином України, має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, є визнаним фахівцем у сфері правоохоронної діяльності або експертом з питань права, має бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості. Але цей закон також визначає обмеження щодо кандидатів, зокрема: особи визнані судом недієздатними, чи обмеженими в дієздатності, мають судимість (не погашену чи не зняту), не пройшла спеціальну перевірку чи якимось чином пов'язані з корупційними схемами. Працівникам Державного бюро розслідувань також забороняється бути причетним до будь якої політичної партії, бути повіреними третіх осіб у справах, які розслідує ДБР, використовувати ресурси ДБР в власних цілях.

Тож як стати працівником ДБР? Це досить складний процес, так як цей орган новий, але уже користується досить великою популярністю. До її складу входить всього 1500 осіб, а це означає, що конкуренція щодо одного місця дуже велика. На службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку. Конкурс проводиться в декілька етапів: оголошення про проведення конкурсу, прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі, кваліфікаційний іспит, співбесіда, визначення переможців конкурсу. Кандидат, який пройшов всі етапи, але не був рекомендований до зарахування, може бути обраний Директором ДБР на будь яку посаду, якщо він відповідає визначеним для цього вимогам.

Щодо керівних посад, то Закон України «Про Державне бюро розслідувань» визначає вимоги які стосуються осіб, що претендують на посаду Директора ДБР, чи його заступників. Це повинен бути громадянин України, старший 35 років, має повну, вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше 10 років, досвід роботи на ке-

рівних посадах не менше 5 років, та відповідати іншим вимогам, які застосовуються до працівників ДБР. Також, в законі зазначається про те, що директор та його заступники призначаються на посаду строком на 5 років, без права на переобрання більше двох разів поспіль. Слід також зазначити те, що ДБР має свою структуру територіальних управлінь. Але, в законі немає чіткого регулювання щодо вимог призначення особи на посаду директора чи його заступника у певному територіальному управлінні, тому до них застосовуються вимоги щодо директора головного управління в Києві. Я вважаю, що для кращого забезпечення кадрами Державне бюро розслідувань, слід внести деякі зміни до законодавства, зокрема врегулювати процес обрання на посаду директора в територіальних управліннях, а також зменшити вимоги до всіх претендентів. Адже щодо територіальних управлінь, то на мою думку, ці вимоги перебільшені, а інколи людина, яка не підпадає під всі вимоги, є великим професіоналом. Тому пропоную внести зміни до чинного закону, зокрема статті 10 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», та сформулювати його таким чином:

Стаття 10. Директор Державного бюро розслідувань та його заступники, а також директори територіальних управлінь та їх заступники:

1. Керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його директор, який частину своїх повноважень реалізує спільно із першим заступником директора Державного бюро розслідувань і заступником директора Державного бюро розслідувань відповідно до *частини другої* статті 12 цього Закону.

2. Директором Державного бюро розслідувань, першим заступником директора Державного бюро розслідувань і заступником директора Державного бюро розслідувань може бути:

1) громадянин України, не молодший 35 років, директором територіального управління ДБР громадянин України не молодше 30 років;

2) має вищу юридичну освіту;

3) директор ДБР має стаж роботи в галузі права не менше десяти років, а директор територіального управління не менше 5 років;

4) директор ДБР має досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років, а директор територіального управління не менше трьох;

5) володіє державною мовою;

6) не є членом жодної політичної партії;

7) не є і не був членом організації, забороненої законом або судом;

8) має високі моральні якості та бездоганну репутацію;

9) за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки.

Отже, ДБР є зовсім новим, але досить значущим органом, який здійснює велику кількість роботи щодо злочинів, здійснених вищи-

ми посадовими особами чи працівниками правоохоронних органів. Тому, на мою думку, запорукою високопрофесійного виконання завдань є якісний кадровий склад цього органу, а саме осіб, які б повністю відповідали вимогам, визначеним законом, були чесними, неупередженими та справедливими у своїй діяльності.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Духневич А. А.

студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

У своєму інтерв'ю Генеральний прокурор — Юрій Луценко зазначив, що перші результати ДБР дуже мають гарні перспективи, швидкість розслідування значно вища, ніж тоді коли слідство було у прокуратури. Взаємодія центрального апарату ДБР і центрального апарату ГПУ є на достатньо високому рівні. Але проблеми все ще є.

Державне бюро розслідувань у 2018 році здійснювало свою діяльність у межах однієї бюджетної програми — 6421010 «Забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань». Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» ДБР були затверджені бюджетні призначення за КПКВК 6421010 «Забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань» у сумі 651 567 400 гривень. Загальним фондом державного бюджету ДБР у 2018 році використано коштів у сумі 136 834 300 гривень.

Великі кошти, а саме 87 млн. гривень, були витрачені на матеріально-технічну базу: на комп'ютери і іншу техніку, на приміщення, меблі. Але, все одно, для створення центрального апарату «з нуля» цього недостатньо. Як відомо, територіальні управління діють у Києві, Краматорську, Львові, Мелітополі, Миколаєва, Полтаві та Хмельницькому. У кожній області ДБР функціонувати ще не може.

Оклади працівників Бюро чітко визначені законом, вони доволі високі. Наприклад, слідчі отримують близько 36 тис. грн. з 651 млн грн. Більша частина коштів — це зарплатний фонд, який чіпати не можна, навіть, якщо працівників недостатньо.

Кабінет міністрів України пропонує Верховній Раді ухвалити державний бюджет на 2019 рік з витратами на Державне бюро розслідувань у сумі 1 млрд 111 млн 261,1 тис. грн. Про це йдеться в тексті проекту держбюджету 2019, опублікованому на сайті Верховної Ради.

Згідно з проектом держбюджету-2019, зазначені кошти на забезпечення діяльності ДБР буде виділено із загального фонду державного бюджету. У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що видатки загального фонду збільшено проти 2018-го на 459 млн 693,8 тис. грн.

Статтею 17 Закону України «Про державне бюро розслідувань» фінансове та матеріально-технічне забезпечення Державного бюро розслідувань здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Державного бюро розслідувань за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги, зареєстрованими в установленому порядку. Забезпечення ДБР необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для службової діяльності здійснюється Кабінетом міністрів. Законом України «Про державне бюро розслідувань» також гарантується повне і своєчасне фінансування Державного бюро розслідувань в обсязі, достатньому для його належної діяльності.

У кошторисі Державного бюро розслідувань передбачається створення фонду для проведення оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій. (Про державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Саме тому зрозумілим є те, що всі витрати держави на створення нового органу не стануть марними коли Державне бюро розслідувань покаже високі показники у своїй діяльності, якісний результат. Пересічні громадяни повинні почути і зрозуміти, навіщо і як саме працює цей орган.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Храпенко Олена Олегівна**.

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним із прогресивних та важливих кроків, спрямованих на боротьбу з корупцією в Україні та протидії злочинам, які вчиняються державним службовцями, у тому числі високопосадовцями, суддями, прокурорами, особами, які скоїли військові злочини, стало створення нового правоохоронного органу — Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). Саме прагнення до європейських стандартів у сфері побудови незалежної, правової, соціальної держави, захисту прав та законних інтересів громадян, реформування системи державного управління слугувало потужним поштовхом до прийняття 12.11.2015 року Закону України «Про державне бюро розслідувань» (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 року № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>) (далі — Закон). Відтак розробка ґрунтовних наукових досліджень, спрямованих на вивчення завдань, специфіки діяльності та правових наслідків прийняття рішень органом, який уособлює своєю діяльністю боротьбу з корупцією та організованою злочинністю в їх найбільш суспільно небезпечних проявах, є безумовно актуальними. Відомо, що Україні проблема корупції та боротьби з нею була, є, і нажалі, як показують реалії, продовжує бути. Хабарництво, розкрадання державного та комунального майна, нажива на війні та інші посадові злочини відкидають нашу країну далеко від тих ідеалів правової держави, підвалини якої закладені у Конституції. Проте Україна не стоїть осторонь проблем протидії організованій злочинності у владі, тому саме на ДБР, як центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування таких злочинів, покладаються великі надії громадськості. Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 216 КПК України (Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: № 4651-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>) передбачено, що слідчі ДБР України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких належать до 1–3 категорії посад, суддями та працівниками правоохоронних органів. Відтак забезпечення національної безпеки та протидії корупції, провадження досудового розслідування — це ті завдання, виправдати які зобов'язаний новостворений орган.

Слід підкреслити, що у Законі чітко невизначене місце й роль ДБР у системі правоохоронних органів України, порядок призначення його працівників, гарантії незалежності, соціальний, правовий захист, відповідальність та низка інших принципових положень, що позитивно впливає на організацію функціонування та ефективність реалізації поставлених перед цією структурою завдань. Відтак, ми уникли, як стверджували окремі дослідники «загрози провокування «функціонального хаосу» в діяльності чинної правоохоронної системи», що створить відтік професійних кадрів у сфері боротьби зі злочинністю і розбалансуванням її фінансової та матеріально-технічної бази. Крім того, не можна оминати загрозу створення репресивного «монстра», уповноваженого здійснювати «тотальний контроль» над правоохоронною системою в Україні» (Комашко В. В. Особливості організаційно-правових основ функціонування державного бюро розслідувань як однієї з новел Кримінально процесуального Кодексу України. URL : <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/217/1/23.pdf>).

На нашу думку, застосування у наукових публікаціях термінів та понять має бути виваженим, адже репресивні органи — це органи комуністичного тоталітарного режиму, які діяли на території України у 1917–1991 роках, застосовували засоби і методи державного примусу і терору стосовно конкретних осіб або груп осіб з політичних, соціальних, класових, національних, релігійних або інших мотивів, діяльність яких характеризувалася численними фактами порушення прав людини [4]. По суті, реалії сьогодення підтверджують, що ДБР здійснює свою діяльність професійно, об'єктивно та неупереджено, відбувається належний доступ до правосуддя, справедливості, а система не перетворюється на репресивний орган проти людей. Відповідно ті основні засади організації та діяльності ДБР, які викладені у ст. 3 Закону, зокрема верховенства права, справедливості; незалежності; відкритості та прозорості діяльності; політична нейтральність і позапартійність — це не декларативні норми. У зв'язку з цим ми погоджуємося з думкою Є. Д. Скулиша про те, що «до проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах і правоохоронних органах України потрібно підходити ширше, ніж до вирішення вузькопрофільного питання створення Державного бюро розслідувань» (Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань. URL: [file:///C:/Users/Super/Downloads/boz_2013_2_10 %20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Super/Downloads/boz_2013_2_10%20(1).pdf)). Іншими словами, для реформування правоохоронної системи держави замало прийняття низки нормативно-правових актів, потрібні конкретні дії та державна воля для виконання тієї мети та ідеї, які закладені у це реформування.

Повертаючись до аналізу ст. 1 Закону України «Про державне бюро розслідувань» (Про державне бюро розслідувань: Закон Украї-

ни від 12.11.2015 року № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>) від-значимо, що про спеціальний, особливий статус цього органу у ній не йдеться. Як зазначає А. В. Малько, правовий статус, по суті, фіксує фактичний статус. Ядром правового статусу є права і обов'язки (Малько А. В. Теория государства и права: учебник. М.: Юристъ, 2001. С. 127). З урахування того, спеціальний (родовий) статус відображає особливості правового становища певних суб'єктів або їх категорій. Він базується на загальному, хоча детальніше характеризує доповнюючі права, обов'язки та пільги, передбачені законодавством для певної категорії суб'єктів (Конституційно-правовий статус людини: можливості удосконалення в Україні : колективна монографія // Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України; редкол.: П. М. Рабинович (голов. ред.) та ін. Серія І: Дослідження та реферати. Львів, 2012. Випуск 24. С. 142). З приводу цього О. Бусол (Бусол О. Конституційні проблеми спеціального статусу Державного бюро розслідувань в Україні. URL: <http://nbuviar.gov.ua/index.php>) вважає, що ДБР все ж таки є державним правоохоронним органом без спеціального статусу. Власне те, що ДБР дефініційовано як «центральный орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність», законодавець не закладає у нього особливості спеціального статусу. Більше того, критерій виділення ДБР як державного органу зі спеціальним статусом з-поміж інших державних органів за Законом відсутній. Втім необхідно підкреслити низку особливостей цього органу, зокрема спеціальні завдання та функції, особливий порядок призначення та звільнень з посад, особливий порядок підконтрольності та підзвітності, наявність спеціальних гарантій діяльності для працівників тощо. Більше того, позиція щодо відсутності спеціального, особливого статусу цього органу має право на існування та з нею можна погодитися, проте правовий статус ДБР може змінюватися в майбутньому. Відтак, на нашу думку, правовий статус ДБР — це встановлене нормами права правове становище центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції та характеризується власною правосу́б'єктністю, функціями, повноваженнями, принципами діяльності, взаємовідносинами з іншими органами та посадовими особами державної влади та конституційно-правовою відповідальністю.

У свою чергу повноваження ДБР, відображені у ст.6 Закону є спеціальними, оскільки, по-перше, вони включають в себе коло правоповноважень цього суб'єкта, а по-друге, спосіб правового впливу ДБР на інші відносини. ДБР користується лише тими повноваженнями, які

впливають з окресленої статтею 6 Закону компетенції, тобто на розкриття злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції ДБР; здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування злочинів, віднесених до підслідності ДБР, на підставах та в порядку, встановлених законом; здійснення розшуку осіб, які переходять від слідства та суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності ДБР та ін. Слід підкреслити, що свої повноваження ДБР має обов'язково реалізовувати у відповідності з принципом законності. З урахуванням вищевикладеного, можемо підсумувати, що повноваження ДБР є особливими з урахуванням прав та обов'язків цього органу та виключних правових можливостей, які, проте, не можуть бути використані на розсуд цього органу, а тільки у формально визначений спосіб.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Кантицька А. В.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

29 лютого 2016 р. № 127 Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного бюро розслідувань» (Про утворення Державного бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2016 р. № 127 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2016-p>) було регламентовано створення зазначеного відомства. Закон про створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) було прийнято 12 листопада 2015 року. Але про його створення йшлося ще в 2013 році. Тоді в квітні група країн по боротьбі з корупцією (GRECO) Ради Європи у своєму звіті про реформи в Україні написала про «повний провал України у виконанні першого пункту зі списку рекомендацій Ради Європи — про створення незалежного органу з контролю реалізації національної антикорупційної стратегії». Щоб виконати вимоги і був розроблений проект створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) (В Украине начинает работу Государственное бюро расследований

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://euroua.com/ukraine/corruption/12296-v-ukraine-nachinaet-rabotu-gosudarstvennoe-byuro-rassledovaniy-gbr>).

Початок роботи даного правоохоронного органу пов'язано із передачею у його відання функцій прокуратури відносно досудового розслідування. При цьому за прокуратурою залишено функцію нагляду. Така розстановка сил спрямована на забезпечення об'єктивного та неупередженого розслідування.

Законодавчою передумовою створення ДБР стали положення КПК України. 16 листопада 2017 року був обраний керівник ДБР. Кандидатуру Романа Труби підтримали всі членів комісії. Офіційною датою початку роботи ДБР стало 27 листопада 2018 року.

Місія ДБР полягає у тому, що даний правоохоронний орган займається розслідуванням кримінальних проваджень, фігурантами у яких є правоохоронці, судді, найвищі службовці. Прогнозовано передбачається, що ДБР з часом остаточно закріпить за собою функцію досудового (попереднього) слідства від прокуратури. Правовою основою функціонування ДБР став Закон України «Про Державне бюро розслідувань» який набрав чинності 1 березня 2016 року (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року //Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2016. — № 6. — Ст.55. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B1%D1%8E%D1%80%D0%BE_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%8C — cite_note- %D1%87%D0%B8%D0%BD-10).

Засади функціонування ДБР окреслюють основу його діяльності. Відповідно до етимології термін «принцип» у перекладі з латинської мови (prīncipum) означає «основа», «першоджерело». Відповідно до термінологічних джерел, принцип — наукова чи моральна засада, підвалина, правило, основа, від якої не відступають (Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В. Даль. — М., 1980. — Т. 3. — С. 431). Отже, відповідно до організації та діяльності ДБР засади вситупають як першооснова, вихідне положення, на яке спираються працівники ДБР при виконанні своїх повноважень.

Саме тому статтею 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» визначено основні засади організації та діяльності ДБР, до яких відносяться: верховенства права; законність; справедливість; неупередженість; незалежність і персональна відповідальність кожного працівника; відкритість та прозорість діяльності, підзвітність і підконтрольність визначеним законом державним органам.

Законом чітко регламентовано, що ДБР діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не супе-

речить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю. Важливою передумовою незалежності ДБР є дотримання принципу політичної нейтральності і позапартійності.

Для ефективної реалізації повноважень ДБР важливе значення має координація роботи між усіма його ланками, що забезпечується дотриманням принципу єдиначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень.

Керівництво діяльністю ДБР здійснює його Директор, який частину своїх повноважень реалізує спільно із першим заступником Директора Державного бюро розслідувань і заступником Директора Державного бюро розслідувань.

Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора Державного бюро розслідувань; перший заступник директора Державного бюро розслідувань та заступник директора Державного бюро розслідувань призначаються на посаду та звільняються з посади директором Державного бюро розслідувань за поданням Конкурсної комісії (Про затвердження Типового порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1069 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1069-2017-p#n11>). Такий порядок призначення дозволяє гарантувати дотримання принципу незалежності у діяльності ДБР. Директор Державного бюро розслідувань наділений певним колом повноважень, які визначають характер його служби у даному правоохоронному органі та відповідно до яких будується його професійна діяльність на посаді.

Слід підкреслити, що директори територіальних органів, керівники підрозділів центрального апарату Державного бюро розслідувань призначаються на посаду та звільняються з посади директором Державного бюро розслідувань за поданням Конкурсної комісії Про затвердження Типового порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1069 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1069-2017-p#n11>).

Відповідно до ч. 2 статті 14 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» служба в Державному бюро розслідувань є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Час проходження служби в Державному бюро розслідувань зарахову-

ється до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону. Щодо працівників ДБР встановлено певні обмеження, пов'язані із характером виконуваної діяльності. При цьому, для певних осіб, які є працівниками ДБР встановлено вимоги щодо проходження обов'язкового стажування, яке може тривати строком від 6 місяців до 1 року. Фінансування діяльності ДБР відбувається за рахунок коштів Державного бюджету України (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року //Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2016. — № 6. — Ст. 55).

Важливо підкреслити, що перед призначенням на посаду всі співробітники проходять тест на поліграфі, щоб виявити, хто з них в минулому мав відношення до злочинів або корупційних схем. Згідно із законом, цивільний контроль над бюро здійснює громадська рада з 15 членів, які не можуть мати відношення до правоохоронних органів та державної служби. Також, щороку голова Державного бюро розслідувань повинен давати розширений звіт про роботу, який він представить Верховній Раді і Президенту України.

Отже, Державне бюро розслідувань є новоствореним органом державної влади у системі правоохоронних органів країни, метою якого є боротьба зі злочинами, вчиненими особами, які займають вищі державні посади, засади діяльності ДБР є його першоосновою, базисом, на який працівники ДБР орієнтуються при виконанні своїх повноважень.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кіслиця Ірина Олександрівна.***

Кісілюк Д. Б.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Актуальність теми зумовлена тим, що Державне бюро розслідувань ще досить новий орган в правоохоронній системі України, тому потрібно детальніше вивчити його складові, повноваження та особливості, зокрема висвітлити ті проблеми, з якими стикається цей орган

при здійсненні досудового розгляду. Цю проблему досліджували такі вітчизняні вчені, як: С. В. Ківалов, В. В. Долежан, Н. М. Бакаянова, Ковальчук І. С., Нестерчук Л. П. та інші.

ДБР — це чинний правоохоронний орган, який діє на території України з 27 листопада 2018 року, повноваження якого полягають в розслідуваннях злочинів здійснених правоохоронцями, суддями, та вищими посадовими особами (Президентом України, повноваження якого припинені, прем'єр міністром, міністрами, депутатами, членом Центральної виборчої комісії, головою Ради національної безпеки та оборони, осіб які вчинили військові злочини та інші та компетенція якого визначається Законом України «Про Державне бюро розслідувань», Кримінальним та Кримінально-процесуальним кодексом. Метою цього органу є — притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

До повноважень ДБР можна віднести:

- участь у державній політиці щодо боротьби зі злочинністю;
- здійснює аналіз даних щодо причин та умов проявів організованої злочинності;
- здійснює розшукову діяльність та досудове слідство, а також розшукують осіб, які переховуються від слідства;
- вживає заходів, які необхідні для повернення до України коштів, виведених за кордон суб'єктами злочину та інше.

Так як це новий орган, та відповідно виникають деякі проблеми пов'язані з підслідністю ДБР. Першою з них є широка підслідність ДБР, так як я вже зазначав, це бюро розслідує всі злочини здійснені вищими посадовими особами та співробітниками правоохоронних органів, в тому числі і кримінальні. Другою важливою проблемою є недостатність ресурсів, а саме, професійних кадрів, які б розслідували ці злочини. Так як відповідно до закону в системі ДБР працює 1500 співробітників, а справ, щодо осіб, які здійснили підслідні їм злочини набагато більше. Третьою не мало важливою проблемою, є відсутність територіальних управлінь ДБР у всіх регіонах. Так як ми знаємо, всього існує 7 управлінь (Київ, Краматорськ, Львів, Мелітополь, Миколаїв, Полтава, Хмельницький). Але, під юрисдикцією ДБР підпадає вся Україна. Тому, наприклад, якщо станеться злочин в Вінницькій області, то співробітник ДБР витратить декілька годин, щоб лише доїхати до місця злочину.

Я вважаю, що для вирішення цих проблем, перш за все, Верховній Раді достатньо внести корективи до діючого закону, і звузити підслідність ДБР до службових злочинів, а всі інші повернути до підслідності прокуратури. Так як злочинів, які відносяться до юрисдикції ДБР стане менше, то відповідно до цього, зникне проблема кадрового забезпечення.

А саме, пропоную внести правку до статті 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та доповнити її наступним чином:

Стаття 5. Завдання Державного бюро розслідувань

1. Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) службових злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) службових злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) службових злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

2. До ряду службових злочинів, на які поширюється юрисдикція ДБР віднести статті 364—370 Кримінального кодексу України, крім злочинів, які віднесені до детективів НАБУ, а також такі статті 402, 403 404, 408, 410—421 ККУ, та інші злочини у службовій сфері.

Другим важливим кроком до вирішення проблем, є рівномірний розподіл співробітників ДБР по всіх регіонах України, та відкриття територіальних управлінь у кожному обласному центрі, що дало б змогу ефективніше працювати, та у коротший час розслідувати злочини. При розподілі кадрів, враховувати кількість населення, та площу регіону, так як від цього може залежати кількість злочину, а тому може виникати необхідність у більшій кількості професійних кадрів.

Тому пропоную внести правки до статті 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та викласти у такій редакції:

Стаття 9. Структура і чисельність Державного бюро розслідувань

1. Систему Державного бюро розслідувань складають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Організаційну структуру Державного бюро розслідувань затверджує Директор Державного бюро розслідувань за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

2. Гранична чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань становить 1 тисяча 500 осіб.

3. Державне бюро розслідувань є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження безпосередньо і через територіальні органи.

4. Для забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань утворюються такі його територіальні управління у всіх обласних центрах України. На тимчасово окупованій території створюються територіальні управління у найбільших містах регіону, підконтрольних Україні.

5. При розподілі кадрів враховується кількість населення, та площа регіону, з метою швидшого виявлення, попередження, та розкриття злочинів.

6. Територіальні органи Державного бюро розслідувань є юридичними особами, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

7. Територіальні органи Державного бюро розслідувань діють на підставі положень, що затверджуються Директором Державного бюро розслідувань в порядку, передбаченому частиною другою статті 12 цього Закону.

Отже, в процесі своєї діяльності, ДБР стикається з великою кількістю труднощів, але це нормально, так як цей орган ще зовсім молодий, і з часом ці проблеми вирішаться. А найпростішим та найголовнішим методом їх вирішення є реформування законодавства.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Кодимський М. К.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань — центральний орган виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність з метою розкриття злочинів, які відносяться до його компетенції.

У підслідності ДБР — найвищі посадовці, судді, працівники правоохоронних органів, ті, хто вчинив військові злочини.

Це люди, які мають можливість впливати на перебіг кримінального провадження та уникати покарання, через що суспільство не довіряє роботі правоохоронних органів та судової системи.

ДБР своєю роботою повинно зламати ці стереотипи.

Їх місія — встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Завданнями Державного бюро розслідувань є своєчасне запобігання, виявлення, припинення, швидке розкриття та об'єктивне розслідування злочинів, віднесених до компетенції Бюро.

Актуальність цього питання полягає у невирішеності питання про повноваження цього органу та організаційні засади його функціонування. Через те, що його повноваження збігаються з повноваженнями інших правоохоронних органів, виникає питання про необхідність існування Державного бюро розслідувань.

Ціллю дослідження є визначення місця Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів України, аналіз організаційних засад здійснення основних функцій, завдань і повноважень, а також встановлення об'єктивної можливості позитивно впливати на антикорупційну діяльність у країні.

В ході дослідження вивчені та проаналізовані наступі законодавчі акти у частині, що стосуються ДБР: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про Державне бюро розслідувань».

Завершення створення цього правоохоронного органу мало відбутися у 2017 році, але цей процес через складні моменти у організаційному та правовому забезпеченні був завершений 27 листопада 2018 року.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Голос України. 2016. 16.01, № 7) Відповідно до зазначеного, на юридичну службу Державного бюро розслідувань розповсюджується дія Постанови Кабінету Міністрів України № 1040 від 26 листопада 2008 року.

Згідно чинному законодавству, а саме Закону України «Про Державне бюро розслідувань» (далі — Закон), Державне бюро розслідувань будується на переліку певних засад, а саме верховенстві права, законності, справедливості, незалежності та відкритості.

Верховенство права — головний принцип, на якому має будуватись діяльність Державного Бюро розслідування. Відповідно до нього

людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави та цього органу. Відповідно захист прав людини та основоположних свобод є пріоритетом під час здійснення оперативно-розшукової діяльності та проведення досудового розслідування.

Відкритість або прозорість діяльності ДБР полягає у всебічному розповсюдженні інформації на офіційній сторінці органу. Тут можна знайти усю потрібну користувачеві інформацію про команду, правила відбору на посаду, постійні звіти та стратегічні плани. Що це дає? По-перше, підвищується рівень довіри з боку громадянського суспільства та авторитет України на міжнародній арені. По-друге, дає змогу громадянам України слідувати за процесом діяльності Державного бюро Розслідувань та у разі необхідності звернутися до органів, яким ДБР підзвітна, задля припинення порушення основних засад діяльності.

Але головне питання полягає у тому, яким чином обиралися місця розташування територіальних управлінь. Тому що на зараз це розташування не має логічного сенсу. За приклад візьмемо Одеську область. Розташоване у Миколаєві територіальне управління ускладнює оперативно-розшукову та розслідувальну діяльність. На мою думку, територіальні управління мають створюватись в обласних центрах, таких як Одеса, Харків, Дніпро тощо. За допомогою цього буде значно підвищена ефективність праці Державного бюро розслідувань. У стратегічній програмі вже зафіксовано цю проблему та керівництвом вже запропоновано нові місця розташування територіальних управлінь.

Згідно стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань, яка розміщена на офіційному сайті, задля забезпечення діяльності цього органу потрібно створити адміністративні приміщення, які б відповідали раніше висунутими умовами. Тому що, на думку ДБР, саме з отримання цих приміщень, які мають розташувати близько 700 працівників, і почнеться плідна та активна робота.

Підсумовуючи, створення в Україні Державного бюро розслідувань — це рішучий крок вперед у активізації боротьби з корупцією та іншими злочинами, що вчиняються посадовими особами правоохоронних органів. Важливо, щоб уся робота над удосконаленням системи правоохоронних органів проходила системно та послідовно. На підставі вище зазначених засад у Державного бюро розслідувань є ідеальне підґрунтя для плідної та активної роботи.

***Науковий керівник:** старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» Нестерчук Лілія Петрівна.*

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Для системи правоохоронних органів в Україні така установа, як Державне бюро розслідувань (далі- ДБР) є новою, незвичною, дехто вважає, що це необхідний орган для ефективної боротьби зі злочинами, інші вважають, що ці функції може виконувати поліція чи Служба безпеки України. Створення такого органу, як ДБР є нормальним явищем для розвинутих країн. Ефективність цього органу вже була доведена країнами Європи та США. Сама назва «Державне бюро розслідувань» запозичене у американського правоохоронного органу «Федеральне бюро розслідувань».

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11. 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/paran6#n6>). Компетенція ДБР визначена статусом посадових осіб та характером і тяжкістю правопорушень. Діяльність ДБР керується міжнародними договорами, які ратифіковані Верховною Радою України, Конституцією України, Законом України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015. Основні функції, завдання та компетенція прописана у цих нормативно-правових актах досить чітко, але досить сильно переплітається та схожа з компетенцією та завданнями Національного антикорупційного бюро України.

Державне бюро розслідувань займається розкриттям злочинів, які вчинили найвищі посадові особи, тобто Президент України, склад кабінету міністрів України, Генеральний прокурор України тощо, а також працівники Національної поліції, НАБУ та Генеральної прокуратури та розслідує військові злочини за статтею 422 Кримінального кодексу України.

Важливо зазначити, що ДБР — не ідентичний НАБУ орган, а нова установа зі своєю компетенцією. Хоча їх завдання з першого погляду схожі, але якщо ми придивимось уважніше, то побачимо, що вони дещо відрізняються. НАБУ розслідує злочини, які більшою мірою пов'язані з отриманням прибутку чи вигоди, використовуючи свої повноваження, а ДБР може розслідувати та розкривати злочини посадових осіб, які можуть бути вчинені через недбалість, самовпев-

неність, некомпетентність, зухвальство чи через інші причини, за мету яких не є матеріальна вигода, звісно вони розслідують корупційні злочини посадовців, які входять до його компетенції. Також є чіткий перелік посадових осіб, наглядом за якими займається НАБУ та ДБР. Наприклад, ДБР не займається розкриттям злочинів, які вчинили судді загальної юрисдикції чи військовими злочинами, окрім 422 статті Кримінального кодексу України. Коло повноважень у Державного бюро розслідувань ширше, адже Національне антикорупційне бюро веде свою діяльність ті розслідує корупційні злочини за тринадцятьма статтями Кримінального кодексу України, а ДБР розслідує злочини майже тих самих посадовців, але за іншими статтями Кримінального кодексу. Крім того, ДБР веде розслідування щодо працівників Національної поліції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, тобто слідкує та розслідує злочини, які вчинили правоохоронні органи. До компетенції НАБУ входить нагляд за військовослужбовцями за всіма статтями, окрім 422 статті Кримінального кодексу України. Схожа ситуація є з Службою Безпеки України, де частина повноважень останнього органу і ДБР співпадають.

Істотною проблемою ДБР є суперечності в законах. Наприклад, частина 2 статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» не зважає на ідеї КПК України, згідно з яким саме слідчі ДБР будуть розслідувати кримінальні правопорушення, які вчинили посадові особи. Таким чином, ми бачимо, що існують проблеми з визначенням компетенції різних правоохоронних органів, а особливо з завданнями та функціями такого органу як Державне бюро розслідувань (Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції; Стась М. Е. Певні недоліки функціонування Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10124/Materialu %20mijnar %20nayk-prakt %20konf %20Derj %20byuro %20rozslid %20na %20wlyahy %20rozbydovu %2016.06.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10124/Materialu_%20mijnar_%20nayk-prakt_%20konf_%20Derj_%20byuro_%20rozslid_%20na_%20wlyahy_%20rozbydovu_%2016.06.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y)).

Отже під час розгляду функцій та завдань Державного бюро розслідувань було виявлено деякі проблеми з розмежуванням компетенції між органами, які розслідують антикорупційні злочини, тому слід зазначити, що сьогодні ДБР функціонує, але не має того результату, на який сподівалися його творці. Підслідність ДБР і НАБУ є майже ідентичною, а розмежування є досить не чітким. Потрібно переглянути завдання, які виконують антикорупційні органи України, такі як Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України та більш чіткіше визначити та розмежувати їх компетенцію та підслідність. Для більшої ефективності роботи ДБР і досягнення

значних досягнень в його діяльності необхідно додати положення до Законів України «Про державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Службу безпеки України» та інших законів про державні органи України, де чітко провести розмежування понять, завдань та функцій, тим самим закріпивши за ДБР.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Коларевич В. Ж.

студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ РАДОЮ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Для формування демократичної правової держави важливим вектором повинно стати створення такої правоохоронної системи, яка буде здатна запобігати, припиняти і якісно розслідувати злочини, в тому числі вчинені і високопосадовцями. З цією метою в Україні функціонує Державне бюро розслідувань. Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.15 № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Розвинене громадянське суспільство, яке активно бере участь в роботі держави, є характерною і невід'ємною ознакою демократичної країни. Участь громадян в роботі державних органів зумовлює здійснення контролю та забезпечує прозорість при функціонуванні останніх. Для цього при ДБР створена Рада громадського контролю. Рада громадського контролю (далі-Рада) при ДБР є колегіальним консультативно-дорадчим органом, що утворюється відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» для забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань.

Права та завдання Ради визначені Положенням про Раду громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 20 грудня 2017 р № 1086. До завдань Ради належить: 1) забезпечення прозорості та здійснення цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань; 2) сприяння взаємодії ДБР з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю ДБР; 3) сприяння врахуванню ДБР громадської думки під час виконання зазначеним Бюро покладених на нього завдань. За Радою закріплені такі права: 1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (комісії, експертні групи тощо); 2) отримувати на письмовий запит від Державного бюро розслідувань, інших державних органів, підприємств, установ, та організацій інформацію, необхідну для забезпечення виконання покладених на неї завдань, крім тієї, що віднесена згідно із законом до інформації з обмеженим доступом; 3) організовувати і проводити зустрічі, конференції, семінари, засідання за круглим столом та інші заходи. Вищезазначені завдання Ради свідчать про необхідність роботи Ради у системі ДБР, а перелік прав дає підстави говорити про широкий спектр повноважень цього органу.

Рада функціонує у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу. Відповідно до Порядку формування складу Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 20 грудня 2017 р. № 1086 (в ред. постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2019 р. № 218) слід наголосити на наступному: конкурс з формування складу Ради проводиться шляхом рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України. Зміни щодо проведення конкурсу призвели до появи низки проблем.

На даний момент діяльність Ради громадського контролю призупинена. Минулий склад Ради втратив свої повноваження 26 квітня 2019 року, в той час як новий склад повинні були затвердити 18 квітня поточного року. Як повідомило ДБР, діючим членом Ради був поданий позов до Окружного адміністративного суду про визнання протиправною та нечинною Постанову Кабінету Міністрів України від 13 березня 2019 року про внесення змін до Положення про Раду громадського контролю та Порядку її формування. Цією Постановою внесено зміни щодо проведення конкурсу з обрання членів РГК при ДБР за допомогою інтернет-голосування, а не Установчих зборів. На виконання рішення Окружного адміністративного суду міста Києва, Державне бюро розслідувань призупиняє проведення конкурсу та скасовує інтернет-голосування, призначене на 18 квітня. ([Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-vidkladae-provedennya-internet-golosuvannya-za-kandidativ-do-novoi>

rgk-na-neviznacheniy-termin). Така ситуація спричинила подальшу діяльність ДБР без функціонування Ради громадського контролю, що звичайно є негативною подією, адже в цьому випадку взаємодія між громадянами і органами державної влади, а також контроль з боку представників суспільства порушений. Окрім цього, Рада також з її членів обирає трьох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії ДБР, а отже неможливо сформувати новий склад Дисциплінарної комісії без складу Ради.

Діяльність Ради громадського контролю є більш ніж важливою і необхідною, адже Рада сприяє дотриманню таких засадах діяльності ДБР як верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність і персональна відповідальність кожного працівника ДБР, відкритість та прозорість діяльності ДБР для суспільства та демократичного цивільного контролю, політична нейтральність і позапартійність, єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР.

Отже, функціонування такого органу, як Державне бюро розслідувань є вкрай необхідним для здійснення правоохоронної діяльності, а також для розбудови демократичної держави, для чого варто залучити громадянське суспільство, що можливе й завдяки роботі такого органу як Рада громадського контролю, яку можна розглядати як посередника між громадянами та державою та як представника громадськості у ДБР уповноваженого здійснювати контроль та забезпечувати прозорість. Налагоджений зв'язок та співпраця між суспільством та державними органами сприятиме встановленню довіри в суспільства до органів влади, що безумовно позитивно відобразиться на їх роботі, а також вдосконалив забезпечення громадської безпеки.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна.**

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

У зв'язку з інтеграцією України до Європи, наша держава постійно оновлюється, приймаються нові закони та створюються нові органи. Одним з таких правоохоронних органів є Державне бюро розслідувань, котре ставе за свою мету вирішення завдань щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

При створенні нових органів державної влади виникає ціла низка питань, пов'язаних насамперед не тільки з фінансуванням і матеріально-технічним забезпеченням, а й з ефективним правовим регулюванням діяльності відповідної установи, адже саме від нормативно-правової бази залежить ефективність функціонування органу, що в цілому впливає на досягнення його мети. У зв'язку з цим актуальним є питання щодо правового регулювання діяльності ДБР.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», цей правоохоронний орган у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим Законом, іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі (ст. 2 розділу 1 закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-19/print150954469519337>).

Основним документом, що визначає правові основи організації та діяльності ДБР є Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який був ухвалений Верховною Радою України 12 листопада 2015 року, крім нього регламентування діяльності ДБР також здійснює Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про основи національної безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю», «Про засади запобігання та протидії корупції», а також постанови Кабінету Міністрів України.

Безпосередньо діяльність ДБР також ґрунтується на організаційно-розпорядчих документах, котрі розробляються і затверджуються Директором бюро. До них відносяться: регламент реалізації повноважень директором ДБР; порядок проведення конкурсу для призначення на посади у ДБР; правила внутрішнього трудового та службового

розпорядку; акти щодо кваліфікаційних вимог та критеріїв професійної придатності для зайняття посад у підрозділах бюро; антикорупційна програма на поточний рік та ін.

Серед науковців висловлено думку щодо необхідності унесенні змін до чинних нормативно-правових актів. Це насамперед стосується Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Так, має зазнати змін розташування деяких територіальних управлінь задля належного забезпечення їх роботи, а саме два територіальні органи ДБР, що знаходяться в місті Полтаві та Миколаєві, які враховуючи значущість, розвинутість в економіці України комунікаційних систем, а також систем юридичних навчальних і наукових закладів, доцільніше розмістити в м. Дніпрі та відповідно в м. Одесі. На законодавчому рівні вже зроблені перші кроки: 17.05.2018 р. Депутати Верховної Ради України 265 голосами прийняли в першому читанні та за основу проект № 5395-д Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань», а також проголосували за підготовку законопроекту до другого читання за скороченою процедурою (Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» від 05.04.2018 // Відомості Верховної Ради України. — 2018. — № 5395-д).

Згідно зі стратегічною програмою діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки, необхідно ухвалити для забезпечення ефективної роботи органу низку нормативно-правових актів, які б регулювали співпрацю установи з іншими державами та міжнародними організаціями. Відповідно до цього розробляються акти щодо порядку обміну інформацією між ДБР та міжнародними правовими та правоохоронними організаціями, а також порядку укладання та затвердження меморандумів про співпрацю із правоохоронними органами іноземних держав, які надалі дозволять бюро налагодити взаємодію з аналогічними органами інших країн, в наслідок чого з'явиться можливість отримувати цінний досвід, котрий без сумнівів допоможе в запобіганні та розкритті злочинів (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf).

Отже, під час розгляду функцій та завдань Державного бюро розслідувань було виявлено деякі проблеми з розмежування компетенції між органами, які розслідують антикорупційні злочини, тому слід зазначити, що сьогодні ДБР функціонує, але не має того результату, на який сподівалися його творці. Це відбувається тому, що підслідність ДБР і НАБУ є майже ідентичною, а розмежування є досить не чітким. Потрібно переглянути завдання, які виконують антикорупційні ор-

гани України, такі як Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України і більш чітко визначити та розмежувати їх компетенцію та підслідність. Для більш ефективної роботи ДБР і досягнення значних результатів в його діяльності необхідно внести зміни до Законів України «Про державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Службу безпеки України» та інших законів для того, щоб чітко розмежувати повноваження цих органів.

Науковий керівник: декан факультету адвокатури, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Хижняк Євген Сергійович.***

Кондратюк В. М.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Принцип законності, що закріплений на конституційному рівні у нашій державі, є основоположним, його функціонування у діяльності державних органів повинно бути відповідним чином дотримане. Для більш детального розуміння принципу законності вважаємо доцільним дослідити думки різних вчених щодо нього.

Відомий український вчений П. М. Рабінович під законністю розуміє правовий режим як стан відповідності суспільних відносин законам і підзаконним актам держави (Рабінович П. М. Проблемы теории законности развитого социализма / П. М. Рабінович. — Львов, 1979. — С. 17). М. Баглайта та В. Туманов, описують законність як процес суворого дотримання Конституції та законів, а також інших правових актів усіма органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами (Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. — М., 1998. — С. 143).

Державне бюро розслідувань є новим для України органом, що був створений, відповідно до зобов'язань при вступі до Ради Європи та є частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України VIII скликання. У Стратегічній програмі діяльнос-

ті Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки, зазначено, що місія Державного бюро розслідувань — встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf). Закон України «Про Державне бюро розслідувань», що був ухвалений Верховною Радою України 12 листопада 2015 року, визначає правові основи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. У Законі України «Про Державне бюро розслідувань» у статті 3 визначаються основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Принцип законності, також зазначений серед даних засад. Це дає змогу стверджувати, що Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керується даним конституційним принципом. Зважаючи на багатоаспектність принципу законності вважаємо доцільним конкретизувати, як саме проявляється принцип законності у діяльності Державного бюро розслідувань. Даний принцип проявляється у тому, що всі рішення, що приймає даний орган повинні відповідати чинному законодавству України та встановленими законом процедурам і формам. Державне бюро розслідувань не повинне виходити за межі своїх повноважень, що зазначені у статті 6 Закону України «Про державне бюро розслідувань». Діяльність даного органу не повинна суперечити загальним конституційним принципам, що формують функціонування правової системи України.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань, яке є відносно новим органом для України у своїй діяльності повинно дотримуватися принципу законності, усі рішення, що приймаються даним органом повинні відповідати чинному законодавству України та встановленими законом процедурам і формам.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Костенко В. О.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Консервативні погляди щодо збереження у майже незмінному вигляді радянської системи правоохоронних органів і спеціальних служб було виправдано на перших етапах побудови і розвитку незалежної України. Процес реформування правоохоронних органів в Україні відображає систематичні політичні проблеми в країні, а також корупційні впливи та конфлікти різних груп тиску. Інтеграція нашої країни з Європейським Союзом вимагає швидкого вирішення цієї проблеми, у зв'язку з чим створення нового правоохоронного органу є особливо актуальним.

12 листопада 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Державне бюро розслідувань» (далі — Закон), який визначає правові засади організації та діяльності Державного Бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2016. — № 6. — С. 55. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

До ДБР від прокуратури переходить функція досудового розслідування у кримінальних провадженнях, за прокуратурою ж залишається функція нагляду. Необхідність аналізу та внесення суто термінологічних та принципових коректив до цього документу обговорювалася відразу ж після його прийняття, а ще більшу актуальність ця проблема набрала з початку роботи ДБР.

Офіційно свою роботу ДБР, як правоохоронний орган, розпочало 27 листопада 2018 року, а до того часу (з моменту ухвалення закону і до початку роботи) відбувалось формування штату, необхідної інфраструктури та внесення змін до законодавства для повноцінного старту роботи органу. Державне бюро розслідувань потенційно може стати інструментом для відновлення верховенства права та запорукою неупередженого розслідування, але ця мета вимагає відповідних інструментів для її досягнення, справжньої незалежності та чітко визначеної державної політики. Отже, варто проаналізувати переваги та недоліки в законодавстві України, що регулює діяльність бюро.

Насамперед, щоб створити будь-який новий орган, необхідно точно визначити його структуру, виписати і детально розподілити повноваження самого органу в рамках структури, і тих, хто її фор-

муватиме. Проте аналіз процесів створення бюро, зокрема процедура призначення його керівників, вказує на загрозу перетворення ДБР на неефективний правоохоронний орган, який візьме на себе найгірші традиції Генеральної прокуратури. У ст. 11 чинного Закону повноваження щодо проведення конкурсу на керівні посади належать зовнішній комісії. До складу зовнішньої комісії входять: особи, визначені Президентом України, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів. Ця комісія проводить конкурс на всі керівні посади. Потрібно зауважити, що подібної процедури проведення конкурсу немає в жодному державному органі. Зазначена процедура підтримує самостійність та незалежність формування та діяльності ДБР.

У редакції, прийнятій у першому читанні, законопроекту № 5395-д «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» (далі — Законопроект) були включені важливі зміни щодо передачі повноважень проводити конкурси на керівні посади від зовнішньої комісії до внутрішніх комісій Бюро. Проте у тексті Законопроекту, підготовленого до другого читання ці зміни відсутні, що заперечує можливість самостійно формувати свою команду і є суттєвим кроком назад у реформуванні правоохоронної системи (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]: (проект Закону) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2018. — № 5395-д. — С. 55. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63812).

Такий сценарій поглибить розчарування суспільства реформами та негативно позначиться на демократичному та соціально-економічному розвитку країни.

Наступною прогалиною законодавства, що регулює діяльність ДБР є відсутність у Законі посади оперативного працівника, без якої нереальна повноцінна діяльність цього органу. Таким чином, неможливо оголосити проведення конкурсу на заміщення посад оперативного працівника. Ця проблема потребує негайного вирішення, а саме внесення змін до ст. 20 Закону та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», адже за відсутності у Бюро власних оперативних підрозділів, функції оперативного супроводу здійснюють інші правоохоронні органи.

Нагальною проблемою є також територіальна невизначеність з підрозділами Бюро. Потреба децентралізації в Україні зумовила формування територіальних органів у невеликих місцях. Так, у Законі зазначені міста, у яких мають бути створенні територіальні управління. Проте у Законопроекті запропоновано змінити розташування кількох територіальних управлінь, а саме Миколаєва, Мелітополя,

Полтави, Хмельницького та перенести їх до більших міст — Одеси, Дніпра, Харкова, Вінниці. Це обґрунтовано тим, що маленькі міста більш корумповані та менш розвинуті. Така думка має право на існування і у разі ухвалення змін працівники ДБР можливо будуть змушені переїхати в інше місто.

Отже, оцінюючи діяльність ДБР та досконалість законодавства у цій сфері, можна прослідкувати що є як плюси та мінуси. Підсумовуючи вищевикладене, потрібно зазначити, що для забезпечення належної роботи Державного бюро розслідувань необхідно у короткі терміни внести широкомасштабні зміни до законодавства, що регулює діяльність Державного Бюро розслідувань. Затягування з внесенням змін до законодавчих актів зумовлює повільний запуск та суттєво знижує ефективність діяльності цієї важливої інституції для нашої країни.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Храпенко Олена Олегівна**.

Кравчук Є. О.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань — новий правоохоронний орган, на створення якого Україна чекала понад 20 років. Зі стартом роботи функції досудового розслідування переходять від прокуратури до Державного бюро розслідувань, а за прокуратурою залишається функція нагляду.

Вже 27 листопада 2018 року воно розпочало свою діяльність, яке було створене для боротьби із злочинами скоєними високопосадовцями, суддями, правоохоронцями. Це люди, які мають можливість впливати на перебіг кримінального провадження та уникати покарання, через що суспільство не довіряє роботі правоохоронних органів та судовій системі.

Їх місія — встановлення справедливості у суспільстві шляхом розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та статуси.

21 грудня 2017 року Наказом № 1 затверджено структуру Державного бюро розслідувань: центральний апарат, сім територіальних управлінь, Академія та Науково-дослідний інститут.

До центрального апарату Державне бюро розслідувань входять 15 управлінь та 4 самостійних відділи (Офіційний сайт Державне бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/>).

Але не дивлячись на такий швидкий темп розвитку Державне бюро розслідувань, такі є прогалини у законодавстві.

Відповідно до чинного Закону України «Про Державне бюро розслідувань» в його склад входять оперативні працівники. Саме слідчо-оперативні підрозділи забезпечують повне, швидке та неупереджене розслідування злочинів. Водночас в статті 20 профільного Закону, положення якої встановлюють розмір грошового забезпечення працівників Державного бюро розслідувань, ця посада не згадується. Через це ми отримуємо низькоефективний орган. Який може стати заручником політичних баталій (Асоціація УМДПЛ. Що заважає запуску Державного бюро розслідувань? URL: <https://www.slideshare.net/krapzen/policy-brief-106153666>).

Ще з дня діяльності та по цей час Державне бюро розслідувань працює без власних оперативних підрозділів та без керівників середньої ланки.

Як зазначив директор Державного бюро розслідувань Роман Труба: «У травні минулого року народні депутати зробили перший крок, щоб виправити хоча б очевидні прогалини — ухвалили у першому читанні законопроект 5395-д, який вирішує основні проблеми. Але наступний крок довго не було зроблено — законопроект виносили на друге читання, але голосування так і не відбувалося».

Нарешті 16 травня 2019 року цей законопроект було розглянуто і ухвалено у другому читанні, що дозволяє Державне бюро розслідувань завершити своє формування (Труба Р. Будет ли Верховная Рада «за» ГБР? URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/02/7/7205957/>). Можна сподіватись, що внесені зміни дозволять ефективно працювати всім підрозділам Державного бюро розслідувань.

Проблема полягала в тому, що без власних оперативних підрозділів Державне бюро розслідувань не може оголосити конкурс на жодну оперативну посаду, бо законодавець забув включити цю посаду до Закону України «Про Державне бюро розслідувань». До прийняття законодавчих змін оперативне супроводження здійснювали оперативні підрозділи інших правоохоронних органів — Національної поліції, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби.

У діяльності Державного бюро розслідувань є багато позитивних аспектів, проте наявні і певні перешкоди, що повинні бути усунені

шляхом удосконалення нормативно-правової бази, яка регулює питання організації та діяльності Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кіслиця Ірина Олександрівна***.

Кріпак Н. Г.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В умовах становлення України як незалежної, правової та демократичної держави важливим є реформування органів, що здійснюють розслідування злочинів. Завдання створення ефективної правоохоронної системи, яка б могла протидіяти корупції та організований злочинності викликало потребу створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). Забезпечення прозорості у діяльності ДБР є надзвичайно актуальним на сьогодні, адже цей аспект визначається не лише як показник ефективності функціонування ДБР, але і як першорядний аспект правової та демократичної держави, засіб встановлення довіри суспільства до публічної влади, необхідний елемент здійснення постійного і якісного зв'язку між громадянами і безпосередньо з органами ДБР.

Державне бюро розслідування було створено в 2017 році. В Законі України «Про Державне бюро розслідувань» визначено статус цього органу: «центральный орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність» та мету його діяльності: «запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції» (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 05.01.2017 № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст. 55).

Ідеологія ДБР полягає в тому, що воно повинне розслідувати кримінальні провадження, в яких фігурують правоохоронці, судді і службовці, посади яких відповідають категоріям «А» та «Б». Повноцінне функціонування ДБР розпочалося у листопаді 2018 р. (Про державну службу: Закон України від 01.01.2019 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 4. — Ст. 43).

Прозорість у діяльності органів державної влади дозволяє громадянам отримувати адекватне уявлення і формувати критичні судження про стан українського суспільства, зміцнює дієвість і ефективність громадського контролю за діяльністю органів публічної влади.

Право на інформацію є одним з основних і невід'ємних прав людини, яка проживає у правовій та демократичній державі. Грунтуючись на знанні того, як саме в тому чи іншому суспільстві юридично оформлено і захищається право людини на інформацію щодо діяльності органів державної влади, можна судити про ступінь демократичності даного суспільства. Прозорість правоохоронних органів, зокрема ДБР, є невід'ємною ознакою демократичної держави.

Для забезпечення прозорості у діяльності ДБР, цей орган державної влади повинен через засоби масової інформації, на своєму офіційному веб-сайті та в інших формах регулярно інформувати суспільство про свою діяльність. Функціонування ДБР викликає постійний інтерес з боку громадськості та засобів масової інформації, який реалізується представниками ДБР через регулярне спілкування з представниками друкованих та Інтернет ЗМІ, відвідання телевізійних та радіофірів, проведення брифінгів. На сайті ДБР постійно розміщується інформація про останні новини, які стосуються роботи ДБР, в оперативному режимі надаються необхідні коментарі та роз'яснення.

До того ж, задля забезпечення прозорості у діяльності ДБР, відповідно до ст. 27 ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» на них покладені такі завдання: 1) готувати та оприлюднювати не пізніше 1 квітня в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації та на своєму офіційному веб-сайті звіт про свою діяльність за минулий рік; 2) оприлюднювати та надавати інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації»; 3) оприлюднювати на своєму офіційному веб-сайті звіти за конкретними запитами, у тому числі із зазначенням причин, через які певні заходи не були вжиті; 4) оприлюднювати на своєму офіційному веб-сайті інформацію про призначення та звільнення працівників Державного бюро розслідувань; 5) оприлюднювати на своєму офіційному веб-сайті інформацію про хід розслідування проваджень, у тому числі інформацію про оголошення про підозру, спрямування провадження до суду чи його закриття тощо. Крім того, не може бути обмежено доступ до інформації щодо загального кошторису Державного бюро розслідувань, його компетенції та основних напрямів діяльності, а також щодо притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень працівників Державного бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 05.01.2017 № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст. 55).

Втілення принципу прозорості ДБР безпосередньо пов'язане з антикорупційними напрямками реформування законодавства. Введення механізмів прозорості та їх реальне забезпечення в діяльності органів Державного бюро розслідувань є однією з форм протидії корупції.

Отже, дослідивши питання забезпечення прозорості у діяльності ДБР, можемо зробити такі висновки: прозорість у діяльності органів ДБР покликана забезпечити реальну доступність інформації для населення про прийняті ними рішення, а також визначати напрями їх поточної діяльності; прозорість діяльності ДБР носить функціональний характер, який спрямований на сприяння оптимізації регулятивних процесів в країні; завдання забезпечення прозорості діяльності ДБР є одним із антикорупційних напрямів реформування законодавства.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Куза О. С.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРШІ ПІДСУМКИ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Восени 2018 року правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до своєї компетенції почало здійснювати Державне бюро розслідувань. Теоретики і практики по-різному оцінює роботу ДБР: одні не вірять у ефективність розслідування проваджень, які раніше були віднесені до підслідності прокуратури, інші взагалі не бачать сенсу у створенні ДБР як самостійного органу. Проте сенс і так зрозумілий — зосередження функції досудового розслідування та нагляду в одному органі — прокуратурі — впливало на об'єктивність цих дій і суперечило міжнародним стандартам права. Тим більше, у Перехідних положеннях Конституції України при її прийнятті, було вказано, що прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду та функцію попереднього слідства до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування (Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/254к/96-вр/ed19960628). І ось, через 19 років приймається Закон України «Про Державне бюро розслідування», яким і створюється даний орган.

Відповідно до профільного закону, директор Державного бюро розслідувань подає щороку до 1 квітня письмовий звіт Президенту України, Верховній Раді України та Кабміну про діяльність за минулий рік. І, що важливо, він надається Раді громадського контролю, яка має надати свій висновок стосовно нього (Крапивін Є. Як оцінити роботу Державного бюро розслідувань? Про Звіт за 2018-й [Електронний ресурс] / Євген Крапивін. — Режим доступу: <https://tpr.org.ua/news/yak-otsinyty-robotu-derzhavnoho-byuro-rozsliduvan-pro-zvit-za-2018-j-evhen-krapivin/>).

На офіційному сайті Державного бюро розслідувань у відкритому доступі є два Звіти про діяльність органу.

Фактично можна говорити про 5794 кримінальні провадження, 610 повідомлень про підозру, а також 499 обвинувальних акти та 11 угод про визнання винуватості. Тут варто сказати, що майже всі вони (94 %) стосуються військових злочинів, тобто проти порядку несення військової служби. З усього масиву скерованих до суду справ лише 28 стосуються органів правопорядку (19 — Нацполіція; 5 — прикордонники, 2 — Нацгвардія; 1 — ДСНС; 1 — ДФС). У справах ДБР суд ухвалив 14 обвинувальні вироки, які уже набрали законної сили.

Ефективність від роботи ДБР оцінюється і у відшкодуванні збитків, які були завдані злочинами. Зокрема, за провадженнями слідчих Миколаївського територіального управління відшкодовано 781 тис. гривень збитків. За провадженнями слідчих Мелітопольського територіального управління відшкодовано 444 тисячі грн. збитків (Мамченко Н. Перший звіт про роботу Державного бюро розслідувань: чого вдалося досягти ДБР [Електронний ресурс] / Наталія Мамченко, Сергій Студенников. — Режим доступу до ресурсу: <https://sud.ua/ru/news/publication/138468-pershiy-zvit-pro-robotu-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-chogo-vdalosya-dosyagti-dbr-dokument>).

Позитивною тенденцією можна вважати ухвалення Верховною Радою України у другому читанні та в цілому законопроекту № 5395-д щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань. Прийняття законопроекту розблокує створення власних оперативних підрозділів ДБР, до переліку посад ДБР внесена посада оперуповноваженого. Тепер, до повноважень Бюро додається здійснення на підставах і в порядку, встановлених законом, гласних та негласних оперативно-розшукових дій, оперативно-розшукової діяльності, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

У Стратегічній програмі діяльності ДБР передбачено певні етапи її реалізації:

1. Установчий (до вересня 2018 р.): від призначення на посади директора та заступників директора бюро до початку перших розслідувань;

2. Початковий (вересень 2018 р. — початок 2019 р.): від перших розслідувань до перших проваджень, скерованих до суду;

3. Нарощування потужності (початок 2019 р. — початок 2020 р.): від перших справ у суді до отримання вироків суду у провадженнях бюро;

4. Досягнення стабільної ефективності (2020–2022 рр.): бюро ефективно працює і регулярно спрямовує до суду провадження щодо злочинів, вчинених високопосадовцями. Має репутацію як орган, що забезпечує невідворотність покарання для високопосадовців, які вчинили злочин (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань 2017–2022 [Електронний ресурс] // Урядовий портал. — Режим доступу: <https://goo.gl/7np2a1>).

На сьогодні Державне бюро розслідувань перебуває на етапі нарощування своєї потужності, проте вже з перших результатів його діяльності можна зробити висновок про поступове досягнення тих завдань, котрі ставились при створенні Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Кулинич В. М.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Згідно із Законом України «Про Державне бюро розслідувань», ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Також передбачено, що до повноважень ДБР належатиме розслідування злочинів, скоєних працівниками правоохоронних органів, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями, службовими особами Національного антикорупційного бюро України, а також військових злочинів (Про Державне бюро роз-

слідувать: Закон України від 12.11.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>).

ДБР активно співпрацює з правоохоронними органами України, адже у них спільна мета — боротьба зі злочинністю. Дане питання є актуальним, бо рівень корупційних правопорушень, а також кримінальних правопорушень, які безпосередньо пов'язані з корупцією серед вищих посадових осіб є високий. Саме це гальмує нормальний розвиток усіх сфер суспільного життя. Тому з метою запобігання корупційних правопорушень і кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією і було створено ДБР.

Якщо говорити про безпосереднє співробітництво ДБР з правоохоронними органами, то слід звернутися до статті 22 Закону про ДБР, в якій зазначено, що даний орган співпрацює з органами прокуратури, внутрішніх справ, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України. Проте в українському законодавстві є низка питань, яка залишається невизначеною щодо організаційних та функціональних елементів взаємодії ДБР з іншими правоохоронними органами.

Взаємодія ДБР з НАБУ. Підслідність Державного бюро залежить від суб'єктів злочину, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесене до підслідності НАБУ. Однак, здебільшого, злочини, скоєні службовими особами, які займають особливо відповідальне становище — це корупційні злочини. Так, виникає сумнів про доцільність двох ідентично функціонуючих органів досудового розслідування: ДБР і антикорупційного бюро, які обидва наділені правом проводити гласні та негласні оперативно-розшукові заходи (Бусол О. Ю. Закон України «Про Державне бюро розслідувань». — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2221:zakon-ukrajini-pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan-2&catid=71&Itemid=382).

Взаємодія ДБР з Генеральною прокуратурою. Державне бюро замість Генпрокуратури буде проводити розслідування щодо злочинів, скоєними вищими ешелонами влади. ГПУ ж здійснюватиме нагляд за слідством, а потім її прокурори будуть доводити справу в суді. Судові справи, які в ГПУ відкрили ще до створення Бюро, з часом передаються до ДБР. В самому Бюро сподіваються розпочати роботу з чистого аркуша і внести зміни до законодавства, щоб старі справи завершила розслідувати Генпрокуратура, але законодавець не передбачив механізму передачі матеріалів кримінальних проваджень з прокуратури в ДБР (Блохін Д. В. Актуальні питання взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами / Д. В. Блохін // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса, 2018. — С. 99).

Це може стати каталізатором виникнення міжвідомчої конкуренції, оскільки існує два органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю пов'язаної з високопосадовцями, то виходить має відбуватися їх взаємодія та співробітництво, але як показує практика вони конкуренти. Хоча конкуренція несе в собі багато позитивних рис, але є непоодинокі випадки, коли відбувається порушення законодавства. Тому ГПУ може неправильно трактувати свою компетенцію, беручи на себе повноваження ДБР, так як до створення нової правоохоронної структури відповідні функції належали прокуратурі (Нахмедова А., Павич І. Державне бюро розслідувань: крок уперед чи повернення до невдалих спроб. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/121330-derzhavne_buuro_rozsliduvan_krok_upered_chi_povernennya_do_n.html).

Взаємодія ДБР з Національною поліцією. Така взаємодія начебто проста: кримінальні провадження щодо злочинів, скоєних особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів підслідні Державному бюро, а всі інші злочини, скоєні особами, які не відносяться до цієї категорії, — поліцією, крім тих що підслідні НАБУ та органам прокуратури. Втім такий важливий напрям правоохоронної діяльності, як протидія організованій злочинності, що нині віднесено до компетенції Нацполіції, серед завдань ДБР навіть не згадується. За ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» протидіяти організованій злочинності уповноважені органи поліції, однак, законодавець не урахував низку злочинів, вчинюваних організованими групами та злочинними організаціями на чолі вищих посадових осіб, підслідність яких було б логічніше віднести до ДБР. І можливо саме цей фактор є причиною невпинного зростання рівня злочинності в державі (Блохін Д. В. Актуальні питання взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами / Д. В. Блохін // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса, 2018. — С. 100).

Отже, існують певні протиріччя в роботі ДБР при взаємодії з іншими правоохоронними органами, тому слід виключити дублювання повноважень цих органів та підвищити ефективність їх діяльності. Необхідно розробити дієвий механізм взаємодії цих органів та закріпити його в нормативно-правових актах.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юрївна.**

Лейко Ю. О., Штейнс Ю. Д.
студентки 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

З метою встановити справедливість у суспільстві задля притягнення до відповідальності винних осіб, незважаючи на їхні посади, зв'язки, ресурси в Україні було створено новий правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). Висувалися думки, що з початком роботи ДБР в прокуратурі остаточно зникне завдання розслідування злочинів, котрі вчинили топ-чиновники та правоохоронці. ДБР, звичайно ж, може стати найпотужнішим слідчим органом, який здійснюватиме функції досудового розслідування, розкриття злочинів тощо. Проте, для цього органи ДБР повинні активно співпрацювати з суспільством та іншими органами державної влади. Тому зараз важливо проаналізувати діяльність органів ДБР та визначити пріоритети їх роботи.

Згідно з законом України «Про Державне бюро розслідувань» даний правоохоронний орган є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Для того, щоб усі громадяни та інші органи державної влади були проінформовані про те, як ДБР здійснює свою діяльність було затверджено Стратегічну програму діяльності на 2017–2022 роки. Ця програма є у вільному доступі на офіційному сайт ДБР і кожен, хто цікавиться цим питанням може з нею ознайомитись. У стратегічній програмі діяльності можна дізнатись, як відбувається співпраця з суспільством, ознайомитись із пріоритетами діяльності, завданнями та порядком їх реалізації органами ДБР.

Саме ДБР розглядає справи про злочини найвищих посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів, а також тих осіб, які вчинили військові злочини. Тобто людей, які можуть впливати на перебіг кримінального провадження та уникати покарання, через що суспільство втрачає довіру до роботи правоохоронних органів та судової системи зокрема. На ДБР покладено завдання стерти ці стереотипи з свідомості суспільства завдяки своїй роботі.

Пріоритет у роботі ДБР працівники роблять на забезпечення права громадян на звернення до органів державної влади, їх належний розгляд, своєчасне припинення, швидке розкриття та організація

проведення всебічного, повного та об'єктивного розслідування злочинів, віднесених до компетенції Бюро. А саме це злочини, які вчинили:

- вищі посадові особи;
- службові особи НАБУ та САП;
- особи, які вчинили військові злочини, крім передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

За результатами 2018 року, до центрального апарату Державного бюро розслідувань надходило більше 1000 звернень, серед них заяви, скарги, депутатські звернення та запити. Звернення громадян найчастіше були направлені на повідомлення про скоєні злочини, про можливі злочини працівників правоохоронних органів, можливі злочини у військовій сфері та у сфері правосуддя, службовій діяльності та корупції. Окрім повідомлень про злочини, громадяни також надсилали звернення, щодо роботи Державного бюро розслідувань та прохання щодо роз'яснення підслідності, порядку подачі заяв чи повідомлень, а також інформації про участь у конкурсі та щодо місцезнаходження територіальних управлінь. Згідно із законом України «Про статус народного депутата України» розглядалися звернення та запити, котрі надходили від Народних депутатів України.

Важливо зазначити, що у 2018 році до центрального апарату ДБР не надійшло жодного звернення з повідомленням про неналежний розгляд кримінальних проваджень слідчими чи про вчинення корупційних правопорушень працівниками Бюро. ДБР активно взаємодіє з суспільством. Комунікація відбувається у різних напрямках, зокрема це публікації на офіційному веб-сайті та в соціальних мережах, постійні зустрічі керівництва з провідними експертами, лідерами, активістами, інтерв'ю та коментарі для ЗМІ, відвідування юридичних вузів з проведенням лекцій, виступів, дискусій для зацікавленої аудиторії. З метою зміцнення правопорядку та законності, утвердження авторитету держави, здійснюється залучення працівників засобів масової інформації до проведення комунікаційних кампаній Бюро разом з населенням України під час добору працівників на службу і формування підрозділів Бюро.

Існують також інші форми комунікації з громадськістю: особистий прийом громадян керівництвом Бюро та керівниками його територіальних органів, практична реалізація громадянами України наданого їм права вносити пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб. Також функціонує телефон «гарячої лінії» та електронна пошта Бюро для отримання повідомлень про скоєння кримінальних правопорушень, підслідних Бюро, а також тих, що готуються; виконання вимог зако-

нодавства щодо забезпечення демократичного цивільного контролю за діяльністю Бюро.

Отже, Державне бюро розслідувань — це відносно новий орган виконавчої влади, займається боротьбою з організованою злочинністю, злочинами високопосадовців і правоохоронців. Воно стало четвертим відомством, до повноважень якого відносяться протидія корупції, розслідування злочинів підозрюваних чиновників і високопосадовців в нашій державі.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Лещенко Л. С.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРУКТУРА ТА КЕРІВНИЦТВО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Високоякісне та дійове виконання завдань кримінального провадження, яке забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування неможливо здійснити без відповідної організації та функціонування структури Державного бюро розслідувань (скорочено ДБР).

Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який було прийнято 12.11.2015 р., набув чинності лише з 01.03.2016 р. В ньому зазначається, що ДБР — це центральний орган виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність, щоб запобігати, виявляти, припиняти, розкривати та розслідувати злочини, що відносяться до його компетенції.

Незважаючи на те, що Закон України «Про Державне бюро розслідувань» був прийнятий у 2015 році, Кабінетом Міністрів України було затверджено структуру ДБР лише 13.12.2017 р. Відповідно до Закону, до неї увійшли: 15 управлінь, 4 самостійних відділи центрального апарату, 7 територіальних управлінь, юрисдикція яких поширюється на декілька областей, Академія Державного бюро розслідувань, Науково-дослідний інститут Державного бюро розслідувань.

Також, в структурі Державного бюро розслідувань існує ще 12 відділів та управлінь задля всестороннього розвитку ДБР, щоб підтримува-

ти партнерські стосунки із населенням (Відділ роботи з громадськістю та ЗМІ), вести статистику для визначення подальших напрямів розвитку (Відділ організаційно-адміністративного та аналітичного забезпечення) та здійснювати власний контроль над своєю діяльністю (Відділ внутрішнього аудиту, та Управління внутрішнього контролю).

В ст. 9 Закону України встановлена структура та чисельність ДБР. Так для того, щоб виконати завдання ДБР, утворено такі територіальні управління:

1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, юрисдикція якого поширюється на Закарпатську, Львівську, Тернопільську, Волинську, Івано-Франківську області;

2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, юрисдикція якого поширюється на Чернівецьку, Рівненську, Житомирську, Вінницьку, Хмельницьку області;

3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, юрисдикція якого поширюється на Одеську, Кіровоградську, Миколаївську області;

4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, юрисдикція якого поширюється на Запорізьку і Херсонську області, Автономну Республіку Крим та місто Севастополь;

5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, юрисдикція якого поширюється на Полтавську, Дніпропетровську, Сумську, Харківську області;

6) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, юрисдикція якого поширюється на Луганську та Донецьку області;

7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, юрисдикція якого поширюється на Черкаську, Чернігівську, Київську області та місто Київ.

Обговорюючи це питання, неодноразово виникають сумніви щодо доцільності створення територіальних управлінь ДБР, розташованих саме у містах, які зазначені вище.

Наприклад, найбільш населеним обласним центром є місто Одеса. Тобто саме в цьому місті знаходяться державні органи та органи місцевого самоврядування з найбільшою кількістю держслужбовців — посадових осіб, які фактично можуть стати суб'єктами кримінальних справ, які підпорядковуються Державному бюро розслідувань. Враховуючи специфічні завдання та повноваження ДБР, доцільнішим та обґрунтованішим було б розташування офісів територіальних управлінь у великих містах, що обумовлено великою кількістю факторів, які впливають не тільки на економію державних коштів, але й на ефективність та якість роботи державного органу. Це можуть бути такі міста, як Одеса, Дніпро, Харків, Маріуполь, Херсон тощо.

На шляху до вирішення цієї проблеми вже зроблено наступні кроки: Верховна Рада подала та ухвалила зміни до Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Працюють в бюро слідчі, оперативні працівники, криміналісти. Більш того, служба в ДБР класифікується як державна служба «особливого роду» і служити там зможуть тільки ті, хто пройде всі перевірки фізичної форми і обійде вікові обмеження. Раз на два роки співробітники повинні проходити обов'язкове підвищення кваліфікації.

Що стосується проведення конкурсу на посаду в ДБР, то конкурс проводиться конкурсною комісією в складі п'яти осіб, не менше ніж 3 з яких є представниками ДБР. До уваги беруться особисті, моральні, ділові та професійні дані, а також стан здоров'я, який дозволяє ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Окрім встановленого переліку документів, можна подавати додаткову інформацію про отриману освіту, досвід роботи, професійний рівень, репутацію, мотиваційний лист. Кандидати, документи, яких відповідають встановленим вимогам, допускаються до кваліфікаційного іспиту, а після його успішного складання — до співбесіди.

Керівництво ДБР здійснюється директором. Він призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра. Також в законі про ДБР чітко визначено вимоги, які стосуються особи, яка могла б бути призначеною на посаду директора ДБР та його заступників. Таким чином, це може бути громадянин України, якому не менше, ніж 35 років, здобув вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права не менше, ніж 10 років, має досвід роботи керівником не менше, ніж 5 років, вільно розмовляє українською мовою, не є членом політичної партії, має досить високі моральні якості та гарну репутацію, а також спроможний виконувати службові обов'язки за станом здоров'я. Крім того, в законі визначено, що директор ДБР та його заступники призначаються на посади строком на 5 років і не можуть займати ці посади більше двох строків поспіль.

Проте в Законі взагалі не сформульовано вимоги керівників територіальних управлінь. Тому, на наш погляд, можливо запропонувати усунути цей недолік і доповнити ст. 13 Закону про ДБР наступним чином: Директор територіального управління Державного бюро розслідувань повинен: 1) бути громадянином України; 2) мати вищу юридичну освіту; 3) мати стаж роботи в галузі права більше, ніж десять років; 4) мати досвід роботи керівником більше, ніж п'ять років; 4) вільно володіти українською мовою.

Враховуючи зазначене, треба зауважити, що такі вимоги сприятимуть не тільки загальній якості організації роботи усієї системи Дер-

жавного бюро розслідувань України, а й виконанню потреб та сподівань суспільства щодо протидії злочинності в Україні.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович.**

Малахатко Д. К.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

4 роки тому Президент України Петро Порошенко підписав Закон «Про Державне бюро розслідувань» (прийнятий Верховною Радою наприкінці 2015 року), що набрав чинності з 1 березня 2016 р. «Прийняття цього закону — важливий крок на шляху розбудови Української держави, — стверджував Президент. — Особливо важливим було домогтись забезпечення незалежності розслідування та нагляду за слідством, на що повноважень прокуратура відтепер уже не матиме — їх буде обмежено лише справою представництва інтересів держави у суді» (Президент підписав Закон, який позбавляє наглядовий орган частини повноважень. URL: https://yuricom.com/legal_practice/services/inshi_pytannia/prezydent_pidpysav_zakon_yakyi_pozbavliaie_nagliadovi_organ_chastyny_povnovazhen-publication/).

Метою Закону є реалізація положень Кримінального процесуального кодексу, згідно з яким окремі його норми вводяться в дію з дня створення Державного бюро розслідувань (ДБР). Цим документом визначено правові основи організації та діяльності ДБР, яке є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою виявлення, розкриття та запобігання злочинам, віднесенням до його компетенції. Законом буде заборонено неправомірне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність ДБР (Кривецький О. Чи стане механізм Державного бюро розслідувань дієвим? URL: http://www.nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1986:derzhavne-byuro-rozsliduvannya&catid=8&Itemid=350).

Органи Державного бюро розслідувань є органами досудового розслідування (здійснюють дізнання і досудове слідство). Службові особи слідчих підрозділів ДБР є слідчими та оперуповноваженими працівниками даного органу. До підслідності ДБР віднесено, зокрема злочини, які скоєні високопосадовцями, чиї посади віднесено до категорії «А», экс-президентами, народними депутатами, міністрами та їхніми заступниками, директором НАБУ, генеральним прокурором та його заступниками, судьями, поліцейськими (в тому числі випадки катувань, примушування свідчити, корупційні злочини тощо), крім випадків, коли досудове розслідування має здійснювати НАБУ, а також усі військові злочини, але за реаліями сьогодення, розглядом даної категорії справ займається військова прокуратура. До компетенції ДБР належать найбільш небезпечні злочини: злочинних організацій, пов'язані з тероризмом, особливо тяжкі насильницькі злочини, а також — злочини зі специфічними суб'єктами: катування і суміжні з цим злочини, вчинені слідчими органів внутрішніх справ, служби безпеки, НАБУ, прокурорами, і також корупційні злочини, вчинені працівниками САП і НАБУ, та військові злочини, вчинені військовослужбовцями (Державне бюро розслідувань: чи можлива історія успіху? URL: https://dt.ua/internal/derzhavne-byuro-rozsliduvanchi-mozhliva-istoriya-uspihu-254239_.html).

Крім того, на ДБР також покладається запобігання організованим злочинній діяльності, терористичним та іншим особливо тяжким злочинам, і виявлення злочинів катування та корупційних злочинів, вчинених слідчими і прокурорами. За своїми повноваженнями Державне бюро розслідувань у межах своєї компетенції бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України; здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення; здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань; вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливість для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення злочинів, у порядку, визначеному законодавством. Одним із найголовніших повноважень ДБР є здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом. Ще одним, не менш значущим, є припинення і розкриття злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань.

До речі, виключно з метою здійснення своїх повноважень має доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створює інформаційні системи та веде оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Державне бюро розслідувань, із дотриманням законодавства про захист персональних даних (Про Державне бюро розслідувань: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Підсумовуючи вище наведене варто зазначити, що правовий статус Державного бюро розслідувань потребує деталізованого та всебічного подальшого роз'яснення задля усунення недоліків, що виникають у процесі його діяльності.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**.

Михалевич Д. Я.

студент 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

З моменту проголошення незалежності України корупція розглядається як пряма загроза національній безпеці, стабільності та економічному зростанню держави. Проблема протидії корупції в Україні сьогодні є надзвичайно актуальною. Необхідність непримиренної боротьби з цим негативним соціально-правовим явищем є очевидною та з метою усунення цієї проблеми почали розробку реформування правоохоронної системи. У 2012 році у Кримінальному процесуальному кодексі з'явилася нова редакція, де передбачено створення Державного бюро розслідувань, визначено його підслідність та строки, коли ДБР мало запрацювати. У Законі «Про прокуратуру», прийнятому 14 жовтня 2014 року закладене майбутнє утворення ДБР (п.п. 4, 5, 11 розд. XIII). Закон України «Про Державне бюро розслідувань» було ухвалено Верховною Радою України 12 листопада 2015 року, президент підписав його 14 січня 2016 року, а набув чинності він лише 1 березня 2016 року.

У статті 94 Конституції України зазначено, що Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. Між прийняттям і підписанням Закону минуло 64 дні, що порушує строки, встановлені чинним законодавством. Закон було підписано п'ятим президентом України Петром Олексійовичем Порошенко у прямому ефірі під час прес-конференції. Цікаво те, що Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року відклав ідею створення Державного бюро розслідувань, але не надовго.

Постановою Кабінету Міністрів України № 127 від 29 лютого 2016 року утворено Державне бюро розслідувань та внесення до схеми спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (Офіційний вісник України, 2014. № 74. Ст. 2105. № 93. Ст. 2685; 2015. № 24. Ст. 664. № 30. Ст. 873. № 63. Ст. 2092. № 72. Ст. 2363. № 87. Ст. 2907. № 88. Ст. 2927. № 93. Ст. 3170). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248865846?=&print>).

У Законі України «Про Державне бюро розслідувань» зазначено, що Державне бюро розслідування є новим правоохоронним органом, головною метою якого є своєчасне запобігання, припинення, швидке розкриття та організація проведення всебічного, повного та об'єктивного розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями. (Про Державне бюро розслідувань: ЗУ від 12.11.2015 № 794-VIII. [Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79419/page>]). Також згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України Державне бюро розслідувань є органом досудового розслідування (поряд з Національною поліцією, Службою безпеки України, Податковою службою України) (Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 11.01.2019 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

Кабінет Міністрів України на своєму засіданні 13 грудня 2017 року погодив організаційну структуру Державного бюро розслідувань: 15 управлінь та 4 самостійних відділів центрального апарату, 7 територіальних управлінь, Академія ДБР, Науково-дослідний інститут ДБР. На сьогоднішній день Державне бюро має центральний апарат з такою структурою:

Керівництво

- Підрозділи, що здійснюють досудове розслідування;
- Перше управління організації досудових розслідувань;

— Друге управління організації досудових розслідувань;

— Третє управління організації досудових розслідувань;

Оперативні підрозділи:

— Управління супроводження оперативними підрозділами досудових розслідувань;

— Управління оперативного забезпечення та оперативно-технічних заходів;

— Управління оперативних розробок;

— Управління інформаційно-аналітичної розвідки.

Підрозділи, що забезпечують діяльність

На сьогоднішній день бюро є працюючим органом державної влади. Бюро запрацювало лише 27 листопада 2018 року після того, як перші 300 слідчих Державного бюро розслідувань прийняли присягу і приступили до виконання своїх обов'язків.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що над розробкою даного органу державної влади вклали багато часу та до роботи були залучені висококваліфіковані спеціалісти у сфері права. Але попереду ще багато роботи над недоліками, які залишили без достатньої уваги. Незважаючи на це ми можемо очікувати досить позитивні зміни у сфері боротьби зі злочинністю.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юрївна.**

Наконецний В. Ю.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національний університет «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ

Діяльність правоохоронних органів відіграє важливу роль у розбудові правової держави та громадського суспільства, забезпеченні захисту прав і свобод громадян та мешканців України.

На жаль, на сучасному етапі проблема з корупцією та боротьба з нею була й продовжує залишатися однією з головних проблем для держави та суспільства. Нова влада, яка прийшла в 2014 році, взяла курс на її подолання і були проведені реформи судової системи, ство-

рені нові антикорупційні органи. До нових правоохоронних органів віднесено і Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

Актуальність питання пов'язана з створенням нових антикорупційних органів, визначення їх компетенції, та їх взаємодія з іншими державними органами.

Ціллю дослідження є визначення місця ДБР у системі виконавчої влади, аналіз та актуальність створення, а також оцінка діяльності та ефективності даного органа.

Вивчаючи дане питання, проаналізовано Закон України «Про Державне бюро розслідувань», діючий Кримінальний процесуальний кодекс та збірник «Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови».

Впродовж 2014—2015 років були створенні нові правоохоронні органи, функції яких полягали в протидії корупції.

Згідно ст. 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» з метою забезпечення взаємодії з органами прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, центральним органом виконавчої влади, у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань.

В новому законодавстві ми можемо побачити проблемні питання, які знижать ефективність даного органу. Гарний приклад — повноваження Національного антикорупційного бюро України (далі — НАБУ) та ДБР.

Існує певне перетинання підслідності. Вивчивши повноваження обох органів, ми можемо дійти висновку, що вони схожі. Згідно зі ст. 5 ДБР розслідує справи, вчинені службовими особами високого рівня. Однак згідно з Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» ст. 1 завданням НАБУ є протидія корупційним правопорушенням. На жаль, в сучасній Україні, більшість злочинів вчиненими службовими особами — це корупція. Отже, відбувається перетин компетенції двох правоохоронних органів, що може призвести до конфліктів.

На мою думку, існує вихід з цієї проблеми — це ліквідація НАБУ як самостійного органу, та передачі повноважень до ДБР. Наступний крок — це зміна структури ДБР (далі — ГПУ) створити відділ з розгляду корупційних справ.

Інший правоохоронний орган з яким співпрацює ДБР є Генеральна прокуратура України. Згідно з реформою прокуратури, ДБР забирав у неї функцію досудового розслідування.

Згідно КПК, прокуратура здійснюватиме процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, та підтримувати публічне обвинувачення в суді. Зараз відбувається процес передачі справ з ГПУ до

ДБР. Прокуратура визначила максимальний строк передачі до ДБР всіх своїх справ (12 тис. проваджень) — не пізніше 20.11.2019 року.

Існує и перетинання компетенції з органами Національної поліції. Згідно Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» ст.5.

Національна поліція здійснює боротьбу з організованою злочинністю. В Україні чиновники часто стають фігурантами справ про організовану злочинність, і в нас виникає питання: який правоохоронний орган повинен розслідувати дану категорію справ?

Створення ДБР — це крок для запобігання корупції, але він має і недоліки. Як бudo вище зазначено, між правоохоронними органами можуть виникати непорозуміння щодо розподілу слідчих функцій. Також в новоутворених органах може з'явитися і корупція.

На мою думку, для покращення роботи ДБР потрібно:

- 1) підвищити заробітну плату службовим особам з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків;
- 2) детальне доопрацювання законодавства, яке буде чітко визначати компетенцію кожного правоохоронного органу;
- 3) взаємодія з громадськістю та ЗМІ.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Олійник М. М.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИМ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Високий рівень корупції у державі, неефективність діяльності антикорупційних органів, недовіра до правоохоронної система в цілому — все це сприяло потребі створення нового правоохоронного органу, здатного вирішити вищевизначені проблеми. Таким органом мало стати Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР), до речі, створення ДБР було передбачено ще Кримінальним процесуальним Кодексом України у 2012 р. та витікало з зобов'язань України при вступі до Ради Європи.

ДБР реалізує свої повноваження як безпосередньо через центральний орган, так і через територіальні. Відповідно до Закону України «Про державне бюро розслідувань», до його повноважень належить: участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності; здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення системних причин та умов проявів злочинності, вжиття заходів до їх усунення; припинення і розкриття злочинів; здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування злочинів; здійснення розшуку осіб; використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу; розробка і затвердження методики розслідування окремих видів злочинів; вжиття заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечення можливості для конфіскації; вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів тощо.

Відзначимо, що коло наданих повноважень є достатньо широким, що обумовлювалося необхідністю надання достатньої кількості механізмів для реалізації завдань покладених на ДБР.

Проте належна реалізація повноважень будь-якого органу неможлива без одночасного закріплення певних прав для його працівників. У зв'язку з цим, посадові особи ДБР мають право здійснювати гласні та негласні слідчі дії, отримувати безкоштовну інформацію, необхідну у випадках злочинів, у надзвичайних випадках, з подальшим відшкодуванням шкоди, використовувати транспортні засоби для виїзду на місце події, запобігання злочину, притягнення до відповідальності та затримання осіб, які підозрюються в його вчиненні, а також доведення до медичних закладів людей, які потребують екстреної медичної допомоги; співпрацювати з особами, у тому числі на договірній основі, дотримуючись умов добровільності та конфіденційності цих відносин, фінансово і морально заохочувати їх; створення інформаційних систем та ведення оперативних записів; зберігати, перевозити і використовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу; скликати збори, проводити наукову і практичну діяльність тощо.

Державне бюро розслідувань розслідує злочини, вчинені вищими посадовими особами, службовими особами НАБУ та САП та особи, які вчинили військові злочини. Стосовно переліку осіб, варто відзначити, що серед науковців була ідея розширити перелік осіб та доповнити його розслідування злочинів, вчиненими депутатами обласних рад, міської ради Києва і Севастополя, особами вищого командного складу органів цивільної оборони, посадовими особами митної служби та державними податковими органами тощо.

Отже, проаналізувавши повноваження та права Державного бюро розслідувань, можна сказати, що необхідно розширити перелік злочинів, що можуть бути віднесено до підслідності ДБР з одночасним забезпеченням незалежності цього правоохоронного органу від впливу інших службових або посадових осіб.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Павліш В. М.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО

У останні роки в Україні проведено чимало реформ, пов'язаних зі змінами в організації та діяльності органів державної влади, судової та правоохоронної системи країни. Подальше впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав та інтересів громадян обумовлює не лише оновлення нормативно-правової бази, а й створення нових органів державної влади.

Створення нових органів державної влади обумовлює не лише прийняття нових законів, а й внесення змін до діючих нормативно-правових актів. Доволі часто це тягне за собою необхідність його доповнення, приведення положень у відповідність з міжнародними актами і діючим законодавством. Особлива увага має приділятися законодавчим актам, які визначають правовий статус, повноваження органів державної влади, оскільки від чіткості та повноти їх викладення залежить ефективність їх діяльності, що в цілому впливає на досягнення мети їх створення.

Важливою подією в реформуванні системи правоохоронних органів стало створення Державного бюро розслідувань (ДБР), яке здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Державне бюро розслідувань — новий правоохоронний орган, створений для боротьби із злочинами високопосадовців. Створення цього органу Україна чекала понад 20 років. Зі

стартом роботи функції досудового розслідування переходять від прокуратури до ДБР, а за прокуратурою залишається функція нагляду. Це є стандартом об'єктивного та неупередженого розслідування. 27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. У підслідності ДБР — найвищі посадовці, судді, працівники правоохоронних органів, ті, хто вчинив військові злочини.

У свою чергу, необхідно також зазначити, що був створений ще один новий орган у правоохоронній системі — це Національне антикорупційне бюро. Бюро було створене після Революції Гідності для очищення влади від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави. Відповідно до законодавства Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Національне бюро утворюється Президентом України відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» та інших законів України.

Якщо звернути увагу на завдання, які покладено на НАБУ, та проаналізувати завдання ДБР, то постає питання у розмежуванні компетенції цих двох новостворених органів. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Відповідно завданнями Державного бюро розслідувань є своєчасне запобігання, виявлення, припинення, швидке розкриття та об'єктивне розслідування злочинів, віднесених до компетенції Бюро.

Аналізуючи данні положення, можна виділити декілька аспектів, за якими можна розмежовувати повноваження та сферу діяльності цих двох органів, а саме:

1. Коло дії органів. ДБР поширює свої повноваження виключно на високопосадовців, які порушують чи підозрюються в порушенні кримінального законодавства. НАБУ у свою чергу має повноваження не тільки щодо притягнення до відповідальності найвищих посадовців, суддів, працівники правоохоронних органів, а ще й на органи місцевого самоврядування.

2. Відповідальність. ДБР притягує до кримінальної відповідальності осіб які вчиняють будь який злочин, що передбачений Кримінальним Законом, чи замах на злочин. Дія НАБУ вужчі у цьому розу-

міння, адже цей орган притягує до відповідальності лише за вчинення корупційного злочину, чи пов'язаного із корупцією.

3. Нормативне регулювання. Обидва органи утворюються Указом Президента України відповідно до положень існуючої законодавчої бази, що регулює діяльність кожного органу окремо.

4. Підслідність. Побудована за п'ятьма критеріями: а) функціональним (НПУ, СБУ, НАБУ, ДБР, ГПУ, ДФС); б) кримінально-правовим (відповідні склади злочинів і кримінальних проступків); в) суб'єктним (характеристика суб'єкта кримінального правопорушення); г) територіальним (юрисдикція суб'єкта/органу досудового розслідування); д) об'єктним (фізичні об'єкти, на яких було вчинено таке правопорушення).

Всі ці критерії задіяні відносно кожного з вищезазначених органів, то можна впевнено констатувати, що реально є чинним лише один критерій — змішаний, коли для кожного органу підслідність визначена з урахуванням всіх п'яти критеріїв та з урахуванням особливостей існування кожного окремого органу.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна.***

Павлюченко О. Є.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

РАДА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЯК ОРГАН, ЩО СПІВПРАЦЮЄ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) є центральним органом виконавчої влади, створений для боротьби із злочинами високопосадовців. Однак чи може орган, місією якого є встановлення справедливості у суспільстві, розслідування злочинів та притягнення до відповідальності осіб, не дивлячись на їхні посади здійснювати, реалізовувати такі завдання не керуючись принципами відкритості та прозорості? Звісно ж ні! Саме для забезпечення таких принципів та цивільного контролю за діяльністю ДБР і діє Рада громадського контролю (далі — РГК).

РГК у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про Державне бюро розслідувань» (Про Державне

бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>) та положенням про Раду громадського контролю при Державному бюро розслідувань (Положення про Раду громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 20 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2017-%D0%BF#n10>).

Взагалі принципи відкритості та прозорості є невід'ємною рисою сучасної демократії, що ґрунтується на засадах активної участі громадян та їх об'єднань. Щонайбільше, вони дедалі частіше закріплюються на рівні міжнародно-правових актів. Наприклад, Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015).

Іншими принципами, яким керується РГК є принцип:

- верховенства права, за яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані найвищою соціальною цінністю;

- позапартійності. За ним члени РГК не можуть бути членами політичних партій, організацій, рухів, вони, так би мовити, перебувають поза політикою, керуючись лише нормативно-правовими актами;

- неупередженості. За ним рішення, що приймаються, не залежать від уподобань та інтересів особи;

- вільного волевиявлення та рівноправності членів.

Таким чином, можна виділити основні завдання РГК. По-перше, із самого визначення його як консультативно-дорадчого органу можна виділити забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю ДБР. По-друге, РГК як орган, що взаємодіє з громадськістю, сприяє співпраці ДБР із різними громадськими об'єднаннями та іншими інститутами громадянського суспільства та врахуванню ДБР громадської думки під час виконання завдань, що віднесені до підсудності бюро. Отже РГК можна справедливо вважати посередником між суспільством та органом виконавчої влади.

Відповідно до ч. 5 РГК для здійснення покладених на неї функцій може заслуховувати інформації про діяльність Бюро, розглядає звіти ДБР, проводить аналіз стану виконання завдань, після чого подає свої пропозиції щодо їх виконання та затверджує свій висновок щодо звітів ДБР. Не можна не зазначити, що Рада здійснює контроль за врахуванням Бюро пропозицій та зауважень громадськості щодо його діяльності, забезпеченням ним прозорості та відкритості діяльності, дотриманням прав і свобод людини тощо. Не менш важливим є те,

що РГК бере участь у парламентських слуханнях на тему діяльності ДБР. А дійсно показником співробітництва та наявності «механізму контролю» є те, що Рада обирає зі свого складу представників до складу Дисциплінарної комісії ДБР. Останнє положення є тим, що визначає місце першої в цій системі.

Через визначне положення РГК в системі ДБР існує спеціальний порядок формування складу Ради, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 (Порядок формування складу Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 20 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2017-%D0%BF#n81>). Відповідно до нього до складу Ради не можуть входити:

- особи, що виконують функції держави або місцевого самоврядування;

- особи, які працювали в правоохоронних органах протягом останніх двох років. При чому, часовий проміжок обіймання посади не має значення. Тобто незалежно від тривалості;

- особи, близькі особи яких були працівниками ДБР протягом попередніх двох років. Така вимога стосується ефективній реалізації принципу неупередженості.

Вважаю за доцільне проаналізувати Протокол № 7 засідання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 27 лютого 2019 року (Протокол № 7 засідання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 27 лютого 2019 року. URL: <https://bitly.su/bRju3>). На самому початку визначні місце проведення засідання, час його початку та закінчення. Присутніми були Голова РГК при ДБР, секретар РГК при ДБР, члени РГК при ДБР, а також запрошені на засідання особи (відповідно до п. 21 Положення про РГК при ДБР, на засіданні можуть бути присутніми представники інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, представники засобів масової інформації тощо).

За регламентом, Голова РГК при ДБР має поставити питання про відкриття засідання на голосування. У даному випадку усі присутні особи, а точніше — 9 осіб, висловились «за» відкриття засідання. Одразу ж після початку було порушене питання про затвердження Порядку денного. Було запропоновано розглянути 11 пунктів під час даного засідання. За результатами голосування був затверджений зазначений запропонований Порядок денний.

1. Про розгляд скарги адвоката Є. Солодко. Під час обговорення було досліджено усі обставини справи, члени РГК при ДБР висловили свою думку щодо даного питання. А також Голова зазначив, що ця скарга має певні ознаки, що відносять її до Дисциплінарної комісії

ДБР, але, через її відсутність, цей пункт додатково буде розглядатися у п. 5 Порядку денного «Про ситуацію, яка склалася навколо відсутності Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань». Однак після голосування щодо вирішення даної справи було запропоновано розглянути питання, яке було п'ятим.

2. Про ситуацію, яка склалася навколо відсутності Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань. Під час обговорення члени засідання висловлювали свої думки щодо нагальної проблеми. Після голосування вирішено звернутися до директора ДБР щодо необхідності затвердити ДК ДБР.

Наступними були такі пункти:

3. Про розгляд доповідей членів РГК при ДБР про результати відвідування Територіальних управлінь ДБР.

4. Про стан розгляду директором ДБР Трубою Р. М. звернень РГК при ДБР розслідувань відповідно до протоколу засідання РГК при ДБР від 19 грудня 2018 року.

5. Про розгляд скарг на керівників Територіальних управлінь ДБР бюро розслідувань.

6. Про ситуацію, яка склалася навколо оперативних підрозділів ДБР.

7. Про роботу конкурсних комісій ДБР.

8. Про розгляд звернень громадян.

9. Про розгляд звернень організацій.

10. Про розгляд звернення Української Гельсінської спілки з прав людини щодо дотримання прав осіб, які відбувають покарання у Бердянській виправній колонії № 77.

Після того, як було вичерпано Порядок денний, засідання було закритим.

З урахуванням усього вищесказаного, можна зробити висновок, що Рада громадського контролю — ланка між Державним бюро розслідувань та особами, організаціями, підприємствами тощо. Щонайбільше в Порядок денний засідання РГК час від часу попадають пункти, що мають бути розглянуті Дисциплінарною комісією при ДБР, та члени засідання завжди звертають увагу на необхідність створення такого органу. Таким чином, не можна не говорити про важливість РГК при ДБР у системі Бюро і взагалі, справедливим буде проголошення визначного місця РГК як органу, який співпрацює з громадськістю і розглядає скарги тих, чиї права могли бути порушені працівниками Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Панчошак О. О.

студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ЙОГО ЗАСТУПНИКІВ У АПАРАТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Однією з найважливіших проблем з якою зіткнулось Державне бюро розслідувань є розмежування повноважень та колегіальність у прийнятті рішень директора Державного бюро розслідувань та його заступників. Ці норми є дуже прогресивними та вносять нововведення для вітчизняного законодавства, яке регулює діяльність правоохоронних органів, але, на жаль, законодавець не визначив, який механізм реалізації цих повноважень з боку заступників.

Так, у законі про Державне бюро розслідувань вказується, що керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його директор, який частину своїх повноважень реалізує спільно із першим заступником директора Державного бюро розслідувань і заступником директора Державного бюро розслідувань, при цьому директор організовує роботу Державного бюро розслідувань та визначає обов'язки своїх заступників (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/794-19>).

При цьому під час реалізації директором Бюро своїх повноважень діє принцип єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Бюро (Регламент реалізації повноважень директора Державного бюро розслідувань від 2 березня 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/normativno-pravovi-akti>). Для прикладу нинішній директор Державного бюро розслідувань Р. М. Труба встановив строк, протягом якого заступники повинні розглянути поставлене перед ними питання. Якщо, наприклад, йдеться про прийняття особи на роботу, то директор не має часу на розгляд та погодження рішення із своїми заступниками, бо це займає багато часу, а це питання має бути вирішене в цей же день, крайній термін — на наступний день (Директор Державного бюро розслідувань Роман Труба: про перші результати, взаємодію з ГПУ та проблеми [Електронний ресурс] // Судово-юридична газета. — Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/134425-direktor-dbr-roman-truba-pro-pershhi-rezultati-vzayemodiyu-z-gpu-ta-problemi-zi-stvorennnyam-distiplinarnoyi-komisiyi>). Тому за такої ситуації постає проблема єдиноначальності та реалізації повноважень з боку заступників. Хоча принцип єдинона-

чальності діє і в інших правоохоронних органах, саме в Державному бюро розслідувань законодавчо встановлено принцип колегіальності, і тому саме по цьому питанню виникає багато суперечок.

Як зазначив Р. М. Труба: «Я приймаю до уваги позицію заступників, якщо вона обґрунтована, законна, ефективна та доцільна, я можу погодитися з нею і не прийняти те рішення чи не вчинити ту дію, яку передбачив; якщо ж я бачу, що така позиція заступників директора Державного бюро розслідувань необ'єктивна або недоцільна чи вони протягом встановленого періоду не дають мені жодної відповіді, я беру відповідальність на себе та приймаю рішення, в якому впевнений» (Директор Державного бюро розслідувань Роман Труба: про перші результати, взаємодію з ГПУ та проблеми [Електронний ресурс] // Судово-юридична газета. — Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/134425-direktor-dbr-roman-truba-pro-pershi-rezultati-vzayemodiyu-z-gpu-ta-problemi-zh-stvorenniyam-distiplinarnoyi-komisiyi>). Не заступники, а саме директор Державного бюро розслідувань несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань.

Якщо брати до уваги, які саме повноваження погоджує зі своїми заступниками, директор Державного бюро розслідувань, то це насамперед: подання на розгляд Президента України про відзначення державними нагородами України працівників Державного бюро розслідувань та затвердження відповідних нагород, призначення та звільнення з посад працівників центрального апарату Державного бюро розслідувань, директорів та заступників директорів територіальних органів Державного бюро розслідувань, розподіл бюджетних коштів, затвердження перспективних, поточних та оперативних планів роботи Державного бюро розслідувань та встановлення порядку реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Державним бюро розслідувань інформації (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794- VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/794-19>). Відповідно до регламенту, заступники директора Державного бюро розслідувань надають свої погодження у відповідно встановлений строк. Для прикладу можна навести ситуацію щодо покладення на заступників директорів територіальних управлінь повноважень начальника слідства. Це рішення мало погоджуватися із заступниками директора, що і було зроблено. Після проведення спецперевірки щодо кожного кандидата та співбесіди з кожним кандидатом, було скеровано всі матеріали до заступників для погодження рішення про призначення на посаду кандидатів. Але, на жаль, протягом періоду, який визначений регламентом, директор Державного бюро розслідувань не отримав від своїх заступників жодної позиції, тому щоб не порушувати прав кандидатів, директор прийняв рішення самотужки (Директор Державно-

го бюро розслідувань Роман Труба: про перші результати, взаємодію з ГПУ та проблеми [Електронний ресурс] // Судово-юридична газета. — Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/publication/134425-direktor-dbr-roman-truba-pro-pershi-rezultati-vzayemodiyu-z-gpu-ta-problemi-zivstovrennyam-distiplinarnoyi-komisiyi>).

Таким чином, під час розгляду проблеми спільної реалізації повноважень директора Державного бюро розслідувань та його заступників, яка стала причиною багатьох дискусій сьогодні, було встановлено, що саме в Державному бюро розслідувань, з поміж інших правоохоронних органів, законодавчо закріплено принцип колегіальності у прийнятті рішень. Було виявлено, що на практиці принцип колегіальності не завжди є ефективним, і тому задля нормального функціонування правоохоронного органу, все ж таки, не обходиться від принципу єдиноначальності, що обмежується законодавчо. Однак спроби законодавчо розмежувати єдиноначальність та ввести принцип спільності у прийнятті рішень в правоохоронних органах є дуже позитивним кроком уперед, бо він унеможливує безграничну та одноособову владу керівників та розмежовує їх повноваження.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслицяна Ірина Олександрівна*.

Пінчук А. С.

студентка 1-го курсу магістратури факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСАДИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В РОБОТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань безумовно займає одне з провідних місць в системі правоохоронних органів та згідно з визначеними законодавством і покладеними на нього функціями здійснює завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів вчинених посадовцями. Відповідно до чого в свою чергу варто передбачити, що з свого боку данні винні особи будуть приймати всі спроби аби завадити законній та справедливій діяльності ДБР, стосовно їх притягнення до відповідальності за вчиненні правопорушення. Для гідного та законного функціонування ДБР слід забезпечити належними умовами, однією з найнеобхідніших серед них

є незалежність. Дотримання цієї умови дасть ДБР можливість належного виконання своїх обов'язків, що в свою чергу має базуватися на дотриманні засад визначених у ст. 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», одна з яких звучить як «незалежність та персональна відповідальність кожного працівника ДБР». Статтею 4 вищезгаданого закону передбачено гарантії незалежності ДБР та заборона втручання інших органів в його роботу, але питання про незалежність діяльності від чиновників і можновладців в корумпованій країні напевно чи можна вважати вирішеним. ДБР є правоохоронним органом, який не слід вважати політичним інститутом, а це в свою чергу означає, що воно має бути деполітизованим і його увага має бути спрямована виключно на завдання, передбачені законодавством.

Окрім національного законодавця, засада незалежності як умова функціонування правоохоронних органів відображена в Резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи № (97) 24 «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» в нормі якої чітко зазначено, що держава зобов'язана «Гарантувати, що ті, хто відповідає за запобігання, розслідування, судові переслідування і судові рішення по випадкам корупції, мають незалежність і автономність, відповідні їх функціям, є вільними від впливу та мають ефективні засоби для того, щоб зібрати докази, захищаючи людей, які допомагають владі у боротьбі з корупцією, і зберігаючи конфіденційність розслідувань» (принцип 3).

Варто звісно говорити і про Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № (2000)10 «Про кодекси поведінки державних службовців» та додатку до неї, з положень якої ми бачимо, що правила поведінки державних службовців передбачені в даній рекомендації можливо реалізовувати на практиці лише за умов незалежної роботи у встановлених національним законодавством межах відповідної країни.

В свою чергу положення міжнародно-правових актів дозволяють виокремити з них певні критерії оцінки наявності незалежності в роботі ДБР, а правильний аналіз їх стану і розумний підхід до врегулювання дасть змогу сприяти державі в протидії корупції.

Відповідно до цих актів ми можемо виокремити такі критерії: рівень гарантування незалежності ДБР; підстави призначення на посади, переміщення та звільнення працівників ДБР; суб'єкт призначення та звільнення; строки перебування керівних працівників на посаді; гарантії достатнього рівня захисту Державного бюро розслідувань від впливу на його роботу з боку інших суб'єктів; незалежність працівників ДБР з боку прокурорської системи, рівень забезпечення соціальних та інших гарантій захисту.

Чинне законодавство, регулює роботу ДБР демонструє досить невдале формулювання засади незалежності, яка є надзвичайно важливою в нинішніх реаліях засади, а саме: «незалежність та пер-

сональна відповідальність кожного працівника ДБР». Невдалим це формулювання робить саме штучне поєднання в одне ціле двох таких різних за своїм змістом засад. З чого виникає доцільне питання про необхідність удосконалення законодавства в цьому питанні при подальшій роботі над ним, шляхом внесення до статті 3 ЗУ «Про ДБР» роз'єднати ці засади та переформулювати положення про незалежність таким чином: : «Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах: ... незалежності Державного бюро розслідувань, гарантованої державою від політичного, матеріального, або будь-яких інших видів впливу на працівників Державного бюро розслідувань при виконанні ними своїх службових обов'язків».

Також досить важливим для забезпечення незалежності постає питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань. Ці питання не врегульовані в діючому законі про ДБР хоча вони є безперечно важливими, і в свою чергу є неприпустимим щоб в цьому питанні відсилатися до інших норм законодавства. Особливо зважаючи на категорію справ, розслідування яких передбачено роботою ДБР, їх слід обов'язково включити до тексту Закону України «Про ДБР». Прикладом можна взяти Закон України «Про прокуратуру», або інші закони, в яких також передбачено відповідні положення. Ці зміни стануть запорукою успіху в здобутті незалежності роботи Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Селезньов Владислав Анатолійович.***

Перерва Д. М.

студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Вибір на користь європейських стандартів є дуже важливим не тільки для держави та її громадян, а й для більшої частини світового співтовариства, яке очікує Україну в своїх лавах сучасною та правою державою. Це підтверджується тим, що створення та правильне функціонування Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) перед-

бачено зобов'язаннями при вступі до Ради Європи та є частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України VIII скликання. Дане питання є досить актуальним тому, що Україна на даний момент знаходиться на одній з найскладніших стадій розвитку та реформування правоохоронної системи.

Питання функціонування ДБР в системі правоохоронних органів України досліджувала величезна кількість науковців, аспірантів, студентів, а також юристів-практиків з України та зарубіжних держав. Найвидатнішими з них є Ківалов С. В., Полянський Ю. Є., Бакаянова Н. М., Девід М. Кук. Саме вони спрямовують свої зусилля на пошук ефективних підходів до вирішення комплексу правових, структурно-організаційних, процедурних, кадрових та фінансових питань створення Державного бюро розслідування як центрального органу виконавчої влади.

Згідно із законами України «Про Національну поліцію» (Про Національну поліцію: Закон України від 01. 01.2019 № 580-VIII Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>) та «Про Державне бюро розслідувань» (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>) обидва інститути правоохоронної діяльності є центральними органами виконавчої влади, завданнями яких є протидія злочинності, запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів. Таким чином, не дослідивши це питання досконало, можна дійти висновку, що це два однакових правоохоронних органи з абсолютно ідентичними функціями. І дійсно, вони мають досить багато спільних повноважень, а саме: виявляють причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживають у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживають заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень та інших правопорушень; припиняють виявлені кримінальні та інші правопорушення; розробляють і затверджують методику розслідування окремих видів злочинів. Але ДБР — це орган, який був створений не так давно і його створення було зумовлене рядом об'єктивних причин.

Такими причинами стали: необхідність створення єдиного слідчого органу, підсилення реалізації прав населення щодо оскарження дій правоохоронців, суддів та інших посадових осіб які порушують закон та необхідність залучення осіб «нового формату», які будуть працювати у Державному бюро розслідувань. З урахуванням цих причин та цілей вдалося сформувати новий структурний орган правоохоронної діяльності, який був наділений новими абсолютно унікальними повноваженнями. Зі створенням ДБР органи прокуратури були звільнені від слідчої діяльності. Позитивним моментом є вузька направленість діяльності ДБР на відміну від прокуратури, що зумовлено

покладеними функціями, а саме: здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом; здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань; вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення злочинів, у порядку, визначеному законодавством; забезпечує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань, бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах; забезпечує відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації.

Дослідивши це питання більш глибоко та досконало, можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань та Національна поліція — це два ідентичні правоохоронні органи, які покликані протидіяти злочинності та запобігати здійсненню нових злочинів. Вони мають спільні основні засади діяльності та функціонування, адже обидва органи функціонують на принципах верховенства права, законності, справедливості, неупередженості, незалежності і персональної відповідальності кожного працівника за власні дії, політичної нейтральності і позапартійності.

Проте ДБР — це орган вузьконаправлений у своїй діяльності, на відміну від Національної поліції. Тобто, якщо до сфери діяльності Національної поліції входить загальне забезпечення правопорядку на території країни та здійснення досудового розслідування будь-яких кримінальних правопорушень, то ДБР спеціалізується на розкритті злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України, та злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кіслицяна Ірина Олександрівна.***

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В умовах євроінтеграційних процесів Україна зазнає чимало змін, в тому числі, змінюється і система правоохоронних органів. Зокрема серед новел можна зазначити створення Державного бюро розслідувань. Основним завданням цього органу є розслідування злочинів, вчинених високими посадовцями, суддями та співробітниками правоохоронних органів.

Думки щодо необхідності створення Державного бюро розслідувань та форму його реалізації були різними, і тривалий час ця ідея залишалась лише ідеєю. Але все ж таки, в 2016 році вступив в силу Закон «Про Державне бюро розслідувань», було створено Державне бюро розслідувань. Варто зазначити, що навіть після цього, суперечки, як серед науковців, так і серед політиків, не згасають.

Одним із постулатів роботи Державного бюро розслідувань є прозорість та відкритість для контролю за роботою цього органу. Задля цього було створено Раду громадського контролю, що дуже сприяє демократизації правоохоронних органів, адже завдяки ньому враховується думка суспільства при виконанні завдань, покладених на Державне бюро розслідувань. Варто згадати про те, що така практика існує, це не поодинокий випадок, і подібні підрозділи для громадського контролю створюються і в інших сферах. Наприклад, Громадська рада доброчесності при Вищій кваліфікаційній комісії суддів.

Згідно з діючим законодавством, а саме профільним Законом України «Про Державне бюро розслідувань», Рада громадського контролю «з метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю» створюється при Державному бюро розслідувань у складі 15 осіб.

До завдань цього підрозділу належить:

- заслуховування інформації щодо діяльності та виконання завдань Державного бюро розслідувань;
- підготовка висновку стосовно звіту Державного бюро розслідувань;
- делегування трьох своїх представників до складу Дисциплінарної комісії;
- інші завдання, що встановлюються Кабінетом Міністрів України в положенні про Раду громадського контролю.

Залучення громадських об'єднань до співпраці з досудовою діяльністю правоохоронних органів сприяє ще більш високому рейтингу довіри, поважному відношенню до законів та беззаперечному виконанню останніх, слугує яскравим сигналом того, що для держави дуже важливий голос кожного її громадянина.

Якщо говорити про глобальну роль Ради громадського контролю для українського законодавства в цілому, то можна зауважити, що вибори до неї — ледве не перший інноваційний проект, завдяки успішній практичній реалізації якого, в майбутньому будуть можливі голосування у мережі Інтернет на вищих рівнях: у виборах Президента України або ж у виборах до парламенту. Можна сказати, що це був важливий та серйозний прорив до так званої «електронної демократії». Не дивлячись на те, що відгуку серед деяких членів діючої Ради це не знайшло, все ж таки треба сподіватись, що сучасні технології поступово будуть впроваджуватися до державних органів.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Сахарчук І. Ю.

студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРШОГО РОКУ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Впродовж останніх 20 років корупція в Україні є дуже поширеним явищем, яке набуває ознак системності та все більше поширює свій вплив на всі сфери діяльності суспільства. Сам термін «корупція» став буденним та звичним майже для кожного українця. Дане явище дедалі глибше проникає в наше повсякденне життя як один з найшвидших і найпростіших шляхів розв'язання будь-яких проблем. Проблема боротьби з корупцією є надзвичайно важливою на сьогодні для підтримання національної безпеки, економічного становища, політичної стабільності країни, та насамперед встановлення верховенства права, і вона потребує негайного вирішення. Створення такого органу як ДБР можна вважати важливим кроком до подолання цієї нагальної проблеми.

Державне бюро розслідувань (далі ДБР) — новий правоохоронний орган, на створення якого наша держава чекала більше як 20 років.

У Законі України «Про Державне бюро розслідувань» зазначено, що державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794—19>).

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» прийнятий 12 листопада 2015 року, підписаний Президентом 14 січня 2016 року, набрав чинності 1 березня 2016 року.

ДБР розпочало свою роботу 27 листопада 2018 року.

Проаналізувавши діяльність новоствореного органу за період його роботи, можна визначити такі основні результати його функціонування.

На початок 2019 року 5794 усього проваджень, 510 скеровано до суду, 4761 розслідується ДБР, 523 закрито, зупинено, передано за підслідністю іншим органам, серед яких лише частина стосується корупційних дій. При цьому близько 4 тисяч проваджень з 6 ДБР передано за підслідністю від інших правоохоронних органів, і близько 2 тисяч — це ті, які зареєстровані слідчими ДБР.

Щодо кримінальних проваджень відповідно до діяльності службових осіб, то найбільше серед фігурантів кримінальних проваджень ДБР представників правоохоронних органів — 2826. На другому місці особи, які вчинили військові злочини — 2294, далі судді, високопосадовці.

Також ДБР активно займається розслідуванням фактів порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів. Зокрема, на даний час ДБР здійснює досудове розслідування у: 22 провадженнях за ознаками катування (ст. 127 Кримінального кодексу України), які є однією з найважчих категорій справ; 442 провадженнях за ознаками перевищення влади працівником правоохоронного органу, що супроводжувалися насильством (ч. 2, 3 ст. 365 Кримінального кодексу України).

Державне бюро розслідувань також відкрило провадження щодо можливого отримання чиновниками Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України, Національного антикорупційного бюро України хабарів за непроведення досудового розслідування і притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупції в оборонній сфері.

Одним з позитивних аспектів також є те, що Державне бюро розслідувань забезпечує право кожного громадянина на отримання інформації щодо своєї діяльності відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» та інших нормативно-правових актів.

Оцінивши діяльність ДБР впродовж періоду від формування до сьогодні, можна дійти висновків, що на даний момент: по-перше, завершено процес становлення даного правоохоронного органу; по-друге, зараз бюро перебуває на початковому етапі реалізації своїх функцій, продовжуючи збільшувати продуктивність своєї діяльності; по-третє, відчувається значний тиск на ДБР з боку суспільства, адже воно бажає гучних проваджень, сенсаційних викриттів та жорстоких вироків; можна визначити, що пріоритетними напрямками роботи бюро є розслідування злочинів чинних високопосадовців, а також порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів; потрібно зазначити, що ДБР ставить перед собою мету запобігання корупції та злочинності, що повинна виявлятися у зменшенні кількості кримінальних проваджень, що стане свідченням ефективності роботи бюро.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Храпенко Олена Олегівна***.

Соколова М. В.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФУНКЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПІДСЛІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

У останньому Кримінально-процесуальному кодексі України від 13.04.2012 та Законі «Про прокуратуру» від 14.10.2014 було закладено майбутнє утворення ДБР. Згодом 1 серпня 2013 року до парламенту внесено Проект закону про Державне бюро розслідувань України, автором якого став А. А. Кожем'якін (Проект Закону про Державне бюро розслідувань України № 3042 від 01.08.2013 [Електронний ресурс]. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47988).

Закон України про Державне бюро розслідувань прийнятий 12 листопада 2015, підписаний Президентом 14 січня 2016, набрав чинності 1 березня 2016 року. Фактично ж Державне Бюро Розслідувань запрацювало з 27 листопада 2018 року (Державне бюро розслідувань: турбулентність на злеті. Укрінформ, 01.03.2016 [Електронний ресурс]. <http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/1974902-derzavne-buro-rozsliduvan-turbulentnist-na-zleti.html>).

Закон України «Про державне бюро розслідувань» визначає наступні завдання новоствореного органу: вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України. Таким чином дійсним КПКУ та ЗУ на Державне бюро розслідувань покладена функція здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування справ віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань. А частиною четвертою статті 216 КПКУ визначенно справи підслідні Державному бюро розслідувань та де-активівам ДБР.

21 травня 2019 року у виданні «Голос України» опубліковано правки внесені до Закону України «Про Державне бюро розслідувань», підписані Президентом 16 травня 2019 року (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України / Голос України. 2019. № 93 (7099) 21 травня. — [Електронний ресурс]. <http://www.golos.com.ua/article/317198>). Згідно нововведень у Державному бюро розслідувань будуть власні оперуповноважені, вводяться спеціальні звання осіб рядового і начальницького складу ДБР, а перед призначенням до ДБР особи рядового і начальницького складу складатимуть присягу тощо. Що це звань визначають:

1) спеціальне звання рядового складу — рядовий Державного бюро розслідувань;

2) спеціальні звання молодшого начальницького складу: капрал Державного бюро розслідувань; сержант Державного бюро розслідувань; старший сержант Державного бюро розслідувань;

3) спеціальні звання середнього начальницького складу: молодший лейтенант Державного бюро розслідувань; лейтенант Державного бюро розслідувань; старший лейтенант Державного бюро розслідувань; капітан Державного бюро розслідувань;

4) спеціальні звання старшого начальницького складу: майор Державного бюро розслідувань; підполковник Державного бюро розслідувань; полковник Державного бюро розслідувань;

5) спеціальне звання вищого начальницького складу — генерал-майор Державного бюро розслідувань.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» набуває чинності з 22 травня 2019 року. По суті, текст Закону закріплює за державним бюро розслідувань статус оперативно-розшукового та органу досудового слідства.

Отже, КПКУ визначає Державне бюро розслідувань як орган досудового слідства, а детективів Державного бюро розслідувань — слідчими. Тому у проведенні оперативно-розшукової роботи та досудового слідства детективи Державного бюро розслідувань мають спиратися на третій розділ КПКУ у якому визначаються порядок та правила проведення досудового розслідування, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 46. Ст. 374. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n4150>).

Фактично, до створення Державного бюро розслідувань усі справи, зазначенні у частині четвертій статті 216 КПКУ підлягали до кола справ, розслідуваних слідчими органами прокуратури. Але зі вступом Закону усі повноваження досудового слідства мають перейти до Державного бюро розслідувань. Звісно, відкриті справи залишаються підслідними прокуратурі але лише за умови завершення справи максимум у дворічний термін, в противному випадку, справа мусить бути передана Державному бюро розслідувань для завершення слідчих дій. Як показала практика, за рік роботи Державного бюро розслідувань, прокуратура навмисно пригальмовує проведення оперативно-розшукових дій та досудового слідства справ, що підлягають до підслідності Державного бюро розслідувань.

Як показує аналіз нормативно-правових актів, які регламентують роботу Державного бюро розслідувань, з новоствореного органу намагаються створити заміну деяким колишнім оперативно-розшуковим підрозділам поліції та прокуратури. На функціонування подібного органу можна дивитись з різних сторін. Чи не дієвіше було б приділити більше уваги якісному функціонуванню добровідомих поліції та прокуратури? З другого боку, у рамках реформування усієї правоохоронної системи України з метою швидшої інтеграції до ЄС створенню новий, незалежний орган. Отже, важливо, щоби його функціонування виправдало себе.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

ЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

За останні роки в Україні з'явилося стільки органів боротьби з корупцією, що можна заплутатись, хто з них що робить і до кого звертатися у разі потреби.

Європейський суд із прав людини неодноразово закликав Україну про створення саме Державного бюро розслідування для забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень.

З 27 листопада Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) розпочало свою діяльність, яке працюватиме з власних кримінальних проваджень, не відбираючи справи у Генеральної прокуратури.

Це бюро має в подальшому стати аналогом американського ФБР. Згідно з законом воно здійснюватиме розслідування справ, пов'язаних з корупцією, але ті, які не відносяться до компетенції НАБУ. Окрім того, ДБР має займатися злочинами, пов'язаними з діяльністю злочинних організацій, вчинених працівниками правоохоронних органів, а також особливо тяжкими насильницькими злочинами, за які передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі згідно з Кримінальним кодексом України. головна верхівка чиновників, суддів, працівників поліції та особи, які скоїли військові злочини — це є основним завданням в роботі бюро.

Кримінальний процесуальний закон до підслідності ДБР відносить здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовцями, які займають важливе місце в цій сфері, відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу» особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорії посад державної служби суддями та працівниками правоохоронних органів крім випадків, передбачених ч. 5 ст. 216 КПК. А також розшукові органи ДБР здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами НАБ, прокурорами спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування кримінальних правопорушень віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБ згідно з ч.5 ст. 216 КПК.

На противагу цьому, повноваження та гарантії процесуальної самостійності відповідних підрозділів НАБ у КПК набули більш широкого нормативного закріплення. Це, стосується сфери прав (підслідність); за винятком окремих повноважень, реалізації прокурорського

нагляду та судового контролю за діяльністю НАБ процесуальної форми притягнення до кримінальної відповідальності працівників НАБ та гарантій їхньої незалежності під час досудового слідства (Комашко В. В. Особливості організаційно-правових основ функціонування державного бюро розслідувань як однієї з новел Кримінального процесуального кодексу України / В. В. Комашко // Вісник АМСУ. Серія: Право. — 2014. — № 1(12). — С. 136).

ДБР співпрацює з різними правоохоронними органами, а саме такими як Національне антикорупційне бюро України, Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) та Прокуратурою. Співпраця бюро з Національним антикорупційним бюро України є тісно пов'язаним томущо в них установах співпадають статі. Їх можна назвати конкурентами з повноважень. Але є і відмінність вона полягає в тому що їхній суб'єктивний склад є різним.

Досить цікавим припущенням було б поглинання НАБУ в склад ДБР. В 2014 році зв'язок ДБР з прокуратурою полягає в тому, що прокуратура є процесуальним керівником ДБР. Щодо зв'язка МВС з ДБР то до нещодавно в ДБР не було свого оперативного супроводу і тому бюро повинне було звертатися до МВС з проханням надати цей супровід. Але зараз були веденні зміни до закону і було запроваджено посаду оперативного супроводу в ДБР.

Поняття відомства передбачає, що воно розслідує кримінальні правопорушення, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці (від міністрів до начальників ГУ). Таким чином бюро буде виконувати функцію досудового (попереднього) слідства яку здійснювала прокуратура.

Державне бюро розслідувань вже налагоджує зв'язки взаємодій з Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством фінансів України, Національним антикорупційним бюро України, Державною службою фінансового моніторингу. Найближчим часом з чергою державних органів планується підписання угод про співробітництво. Зокрема, щодо доступу до інформаційних систем та інформаційних баз даних.

Ефективність діяльності ДБР пов'язана з органами прокуратури, служби безпеки, внутрішніх справ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, державної податкової служби, з митними органами, органами охорони державного кордону, з органами і установами виконання покарань, слідчими ізоляторами, органами державної контрольно-ревізійної служби, з іншими органами, які здійснюють правоохоронні або правозахисні функції.

Керівництво ДБР, намагаючись якнайшвидше запустити роботу правового органу, дає дійсну оцінку цим подіям. Тільки за перші два місяця роботи слідчі ДБР здійснили розслідування 3417 криміналь-

них проваджень, скерували 150 обвинувальних актів до суду. З них 142 — стосувалися військових злочинів, решта — одержання неправомірної вигоди, зловживання впливом та інші.

Серед осіб, щодо яких у перші місяці роботи ДБР були відкриті кримінальні провадження, фігурують 1639 правоохоронців, 1391 військовослужбовець, 66 суддів, 3 народних депутата та 25 посадовців категорії «А». Директор ДБР повідомив, що Бюро також розпочало розслідувати ті злочини, розкриттям яких в фактично ніхто не займався на території України. А саме:

- перевищення службових повноважень, яке супроводжувалося насильством або погрозою в насильстві, застосуванням зброї чи спеціальних засобів, застосуванням дій, що ображають особисту гідність потерпілого, та дії за відсутності ознак катування — 245 проваджень;

- катування — 14 проваджень.

Це складні злочини, які не можуть бути швидко розкриті.

А й справді, щоб стати реально незалежним правоохоронним органом іншого шляху у нас просто немає. Головне, щоб громадянське суспільство та правозахисні органи також давало тверезу оцінку реаліям, бачачи не тільки погані сторони, але й підтримуючи правильні кроки.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Курганський Олександр Валерійович.***

Тетенко О. І.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ ТА НЕПОТИЗМУ У ФУНКЦІОНУВАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Проблема корумпованості української влади на сьогоднішній день є питанням дуже гострим та актуальним. Одним з державних органів запобігання корупції високопосадовців, оскільки, на думку громадськості саме представники вищих гілок влади в Україні є найбільш корумпованими, є нещодавно створений новий правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань. Та чи зможе він виконувати свої прямі функції?

Через те, що Державне бюро розслідувань покликане розкривати корупційні злочини щодо високопосадовців, його працівники будуть мати справу з великими сумами грошей, тому існує ризик, що співробітники ДБР можуть самі стати корупціонерами та покривати інших корупціонерів-високопосадовців, отримуючи від них хабарі тощо. Існує реальна спокуса можливості більш матеріально забезпеченого життя.

Для зменшення ризику випадків корупції працівників бюро держава повинна забезпечити достатні соціальні гарантії, захистити від тиску з боку впливових корупціонерів-високопосадовців їх та їхні родини як у межах професійної діяльності, так і у всіх інших сферах життя. На даний час, запропонований у законі максимальний розмір посадового окладу для державних службовців будь-якої зі структур просто не може бути конкурентоздатним у порівнянні з приватним сектором, який є більш престижним та має можливість запропонувати працівнику кращі умови праці, тобто передбачена у законі система соціальних гарантій, не відповідає зазначеній меті.

Співробітниками ДБР мають стати люди з дійсно високими моральними якостями та цінностями, які зможуть забезпечити реальне запобігання корупції в Україні.

Але як проводити відбір на посади до цього державного органу саме за високими моральними цінностями? Як звичайний громадянин нашої країни зможе впевнитися у доброчесності намірів працівника? Це питання досі залишається відкритим. Це ж наскільки прозорою та відкритою повинна буди діяльність Державного бюро розслідувань, щоб все ж таки відновити довіру суспільства до правоохоронних органів, щоб громадяни були певні, що ДБР дійсно виконує свої функції та місії, що насправді ведеться боротьба з корупцією, а не вигадуються прес-службою красиві казки для людей.

Громадськість має бути впевнена, що це не черговий державний орган, створений для того, щоб вкрати як можна більше грошей з держбюджету, що гроші громадян, які вони сплачують у вигляді податків, йдуть не в карман корупціонеру-високопосадовцю, а на забезпечення боротьби зі злочинністю. Підтримка з боку народу є необхідною для нормального функціонування державного органу, тому якнайшвидше необхідно повернути довіру населення до органів державної влади, їх впевненість у захищеності від свавілля з боку високопосадовців, довести, що органи державної влади в Україні формуються на основі принципу меритократії та не допускають випадки непотизму.

Зараз, на жаль, меритократія у нашій країні майже не реалізована, а непотизм навпаки процвітає. Хоча відповідно до ст. 32 Закону Укра-

їни «Про державну службу» не допускається призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи. З цього випливають цілком логічні запитання: чи виконує закон свої безпосередні функції та чи є він ефективним регулятором суспільних відносин?

До актуальних проблем корумпованості державної влади також можна віднести часті випадки, коли у законі чітко та однозначно прописані вимоги до кандидатів на певну посаду державної служби, а по факту посаду займає людина, яка зовсім не відповідає цим вимогам. У цій ситуації виникають логічні питання: як ця людина отримала цю посаду? Може тут має місце кумівство або хабарництво? І чому ігноруються вимоги закону? Чи справді принцип верховенства права, закріплений у ст. 8 Конституції України, має хоч якусь юридичну силу у житті, а не тільки гарно написаний на папері?

Через те, що жоден з корупціонерів-високопосадовців не зацікавлений у діяльності Державного бюро розслідувань, а навпаки, то велика «корупційна машина» може просто не дати ДБР нормально здійснювати свої функції, всіляко їх обмежувати та заважати їм. Цей багаторічний налагоджений корупційний механізм зацікавлений у збереженні відсутності будь-якого контролю з боку держави та населення, правової невизначеності та непрозорості його професійної діяльності, а саме прозорість операцій, що відбуваються у середині державних структур та належний громадський контроль помітно б помитнули цей механізм.

Помітною перевагою діяльності бюро є те, що вони активно ведуть офіційні сторінки у соціальних мережах, інформують людей про результати своєї діяльності та отримують зворотній зв'язок, що, на мою думку, збільшує довіру з боку представників молодшої групи населення, що користується цими соціальними мережами.

Існує багато країн-прикладів з низьким рівнем корупції, а це означає, що корупцію все ж таки можна подолати:

- забезпечити законом більш жорстке покарання без можливості його уникнення;

- впровадити певні привілеї, бонуси або грошове винагородження за повідомлення про корупцію відповідним органам;

- надати право держслужбовцям легально збільшити свій прибуток.

Можна сподіватись, що Державне бюро розслідувань — це початок нового ефективного етапу боротьби з корупцією в Україні, період активних змін, що стане зламним для такого явища як корупція, а співробітники ДБР — це люди, що мають щирі наміри змінити долю країни на краще, здійснити революцію у сфері державної влади та

припинити розповсюдження корупції, і для цього вони будуть сумлінно та справедливо виконувати свої обов'язки згідно із законом.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**.

Trincha A.

student of the 1st course of the Faculty of International Legal Relations
of the National University «Odesa Law Academy»

STATE BUREAU OF INVESTIGATION AGAINST THE TRADITION OF IMPUNITY OF OFFICIALS

The announcement about the commencement of the work of the State Bureau of Investigation (SBI) was passed due to the introduction in 2018 of martial law and traditionally fierce political battles. Meanwhile, 102 investigators of the central apparatus and 193 local investigation offices of the SBI, after successful passing of the contest, swore an oath and began their duties in investigating crimes (Про Національне бюро розслідувань: Указ Президента України від 24 квіт. 1997 р. No 371/97 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/371/97/ed19980723>).

The State Bureau of Investigation is the latest element in the system of new pre-trial investigation bodies. The first mention of the SBI appeared in the new Criminal Procedural Code of Ukraine from 2012. It was stated there that the SBI should work no later than November 2017.

The Law «On State Bureau of Investigation» was approved in 2015, after which the procedure for the competitive selection of its governing body began. It was marked by numerous scandals and a backlash between government officials and law enforcement elites among themselves for the control of this body. All these are not very good in terms of democracy events significantly delayed the process, which led to the fact that the announcement of the start of the SBI was made a year later (Рішення Конституційного суду України від 6 лип. 1998 р. No 10- рп/98 у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квіт. 1997 р. № 371 «Про національне бюро розслідувань України» (справа № 03/2444–97 від 6 лип. 1998 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010p710–98/ed19980723>).

SBI is not just another pre-trial investigation body. Its creation is primarily an integral part of the reform of the prosecutor's office. The SBI was created to fulfill Ukraine's commitment to the Council of Europe, taken back in 1995. Apart from that it was created to deprive the prosecutor's offices of the functions of pre-trial investigation, because the combination of the investigation function with the function of maintaining a state prosecution in court does not meet the international standards and recommendations of international organizations. It is clear that all these years the prosecutor's office did not burn up with the desire to part with the investigation, but the pressure of our international partners forced the people's deputies and the President to make the necessary legislative and organizational steps to complete this long path to building a prosecutor's office in the European model.

Consequently, to put it simply, all crimes that were recently investigated by the prosecutor's offices have come under the jurisdiction of the SBI. Accordingly, the SBI has become an extremely important subject in the fight against crime in the country. After all, the influence of the body is determined by its competence. Actually, the SBI is authorized to investigate almost all crimes committed by senior officials of the country, as well as judges and law enforcement officers.

We all know the sad tradition of the domestic legal system, which consists in total impunity of officials for committing crimes: from fatal accidents and corruption to beatings of citizens and fraud with property or money. The same applies to crimes committed by law-enforcers and judges: from their responsibility they regularly «rescue» a mutual guarantee, which is especially widespread among the domestic «ministers of justice and justice».

Therefore, the investigators of the SBI have a high mission to break this tradition and destroy a vicious circle. They can do it only if they are objectively, professionally, guided by law, and also promptly investigate the relevant crimes.

It is clear that the investigation into crimes committed by higher-ranking officials in Ukraine is quite risky, primarily because of the fact that there are numerous attempts to exert political pressure on both DAB's investigators and their leaders, both through threats, and through proposals of unlawful benefits for the «merger» of the case. The Law «On State Bureau of Investigation» provides guarantees in order to minimize these risks to a certain extent.

Of course, the function of the investigators of the SBI and their leaders is only to prevent, detect, discontinue, disclose and investigate crimes. While the decision to transfer the case to a court and advocate a legal position in the adversarial process is the competence of the prosecutor's office. And the court evaluates the evidence and prescribes punishment (if there are grounds for it).

Nevertheless, I can make a conclusion that without the activity and principle of the investigators of the SBI, who are on the first line of fighting

crime among government officials, in our country, the situation with the inevitability of employees' liability for the crime committed will not shake off.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Філіпенко Д. С.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Успішність і своєчасність виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 чинного Кримінального процесуального кодексу України, багато в чому залежить від належного рівня організації та функціонування сучасної системи органів досудового розслідування, реформування якої є пріоритетним напрямом впровадження незалежності України.

Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року, № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» на ДБР покладаються певні повноваження, які реалізуються виключно за законом та мають свої особливості. Актуальність досліджуваної теми підкреслюється тим фактом, що під час реалізації повноважень ДБР іноді виникають певні проблеми. В якості прикладу можна згадати закріплене нормами п.5 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» право представників ДБР мають взяти транспортний засіб, який належить фізичним або юридичним особам, (окрім випадків, встановлених цим Законом), для проїзду до місця події, припинення злочину і тому подібне, що викликає занепокоєння у суспільстві.

Розглядаючи особливості реалізації повноважень ДБР, слід зауважити, що кожен громадянин нашої держави заради своєї захищеності у фізичному та юридичному плані, повинен знати основні положення законодавства щодо реалізації повноважень ДБР.

Саме завдяки чіткій та системній реалізації повноважень ДБР є можливим запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань.

Для якісного та всебічного дослідження питань особливостей реалізації повноважень Державного бюро розслідувань було використано такі методи як аналіз та синтез, спостереження, а також порівняння.

Під час реалізації повноважень ДБР невід'ємним є дотримання основних принципів, а саме:

- верховенства права, який вважається є головним із всіх принципів, і відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

- законності, справедливості, неупередженості, незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;

- відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам.

Таким чином, розглянувши основні повноваження Державного бюро розслідувань, можна зробити висновок, що ефективна реалізація повноважень цього органу є надзвичайно важливою та має свої особливості, завдяки яким працівники Державного бюро розслідувань виконують покладені на них обов'язки з запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. На сьогоднішній день це є надзвичайно важливим для стабільного функціонування держави та її громадян.

Законодавча регламентація правового статусу ДБР та його працівників надає ним можливість відповідно до закону виконувати такі особливі дії, як фото та відеозйомка, використання вогнепальної зброї, що сприяють ефективному досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень та запобігання злочинів.

Результати проведеного мною системно-порівняльного аналізу взаємозв'язку оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування дають підстави для висновку, що лише поєднання в одному органів повноважень із здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, чітке дотримання їх за законом може значно підвищити ефективність досудового розслідування.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Черненко М. І.

студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Процес демократизації суспільства та відповідні зміни, що відбуваються в Україні, викликають необхідність посилення боротьби зі злочинністю в її сучасних проявах і підвищення ролі правосуддя у суспільному житті. Вирішення цих завдань пов'язане з поєднанням законодавчих і організаційних заходів, запозиченням міжнародного досвіду та зумовлює прийняття нових кримінальних та кримінально-процесуальних норм, реформування судових та правоохоронних органів, а також наукового та методичного забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів. Тому все це зумовлює інтерес до розгляду місця Державного бюро розслідувань (ДБР) в системі правоохоронних органів.

Протягом останнього часу корупція в Україні продовжує набувати ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий і найбільш дієвий протиправний засіб вирішення будь-яких питань.

Масштаби поширення корупції продовжують залишатися однією з основних загроз національній безпеці, політичній стабільності та утвердженню верховенства права. Щорічне глобальне дослідження Transparency International засвідчило, що Україна, разом з країнами Східної і Південно-Східної Європи та Центральної Азії, сприймається світовим співтовариством як надзвичайно корумпована держава. Минулорічна позиція України у рейтингу корумпованості країн світу та загальні темпи розповсюдження корупції поставили на порядок денний питання щодо необхідності вжиття системних і послідовних заходів, які дозволять вийти з корупційної прірви.

Зважаючи на негативну тенденцію поширення корупції в Україні, пріоритетним напрямом державної антикорупційної політики стала кардинальна зміна підходів до протидії корупції, поєднана із удосконаленням національного антикорупційного законодавства та реформуванням правоохоронних органів. Це зумовлено тим, що проведення фундаментальних реформ у державі неможливе за такого рівня поширення корупції, у тому числі в органах державної влади, суду і правоохоронних структурах.

Створення особливого інституту в системі правоохоронних органів держави разом із потребою в переформатуванні усієї право-

охоронної системи назрівало давно. Як відзначається у науковій літературі, збереження майже у недоторканному вигляді радянської системи правоохоронних органів і спеціальних служб було виправдано на перших етапах розвитку незалежної України.

Розслідуванню будь-яких злочинів, учинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів, майже завжди протидіють як винні, так й інші зацікавлені особи. Зважаючи на високий рівень корумпованості українських посадовців, розслідування та судовий розгляд таких кримінальних справ, за виключенням невеликої кількості так званих «резонансних», закінчується безрезультатно: справи, зазвичай, закриваються за реабілітуючими підставами, а за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів винні отримують покарання, не пов'язані із позбавленням волі. Неспроможність, за таких обставин, існуючих органів досудового розслідування здійснювати провадження у кримінальних справах щодо високопосадовців, суддів і працівників правоохоронних органів сприяла прийняттю рішення щодо створення принципово нової і максимально незалежної у своїй діяльності правоохоронної структури. Реалізація цього рішення знайшла своє втілення у прийнятому в квітні 2012 року Кримінальному процесуальному кодексі України, який містить низку новел щодо зміни підслідності злочинів і створення нового правоохоронного органу, наділеного правом провадження досудового слідства — Державного бюро розслідувань (Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань / Є. Д. Скулиш // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. — 2013. — № 2. — С. 60–71).

Необхідність Державного бюро розслідувань для національної безпеки підтверджує й міжнародний досвід. Так, напрацьований у країнах Східної та Центральної Європи досвід виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з діяльністю організованих груп і злочинних організацій, слугує підтвердженням того, що в державі повинен функціонувати єдиний центральний орган виконавчої влади, уповноважений виявляти, розкривати й розслідувати найбільш небезпечні злочини та злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями в найбільш важливих для забезпечення національної безпеки сферах (Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України // *Наукові праці МАУП. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. С. 7–16).

Незважаючи на те, що потребу у створенні Державного бюро розслідувань Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив ще у 2012 році, Закон України «Про державне бюро розслідувань», який є правовою основою діяльності Бюро, був прийнятий 12.11.2015 року. Так, згідно зі ст. 1 вищевказаного Закону Державне бюро розсліду-

вань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Вакарова О. В. Перспективи діяльності Державного бюро розслідувань у контексті охорони й захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні / О. В. Вакарова // Науковий вісник публічного та приватного права. — 2018. — Вип. 5, т. 1. — С. 61–66).

Отже, прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. та створення Державного бюро розслідувань України слід вважати одним із важливих кроків на шляху інституційного забезпечення протидії організованим злочинності в Україні (Цюприк І. В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю / І. В. Цюприк // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. — 2016. — № 2 (99). — С. 177–186).

З метою знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності, протидії корупції серед вищих посадових осіб держави, суддів, прокурорів, перекриття каналів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відтоку валютних коштів за кордон, зокрема до офшорних зон, забезпечення відшкодування збитків, завданих громадянам, суб'єктам господарювання та державі організованою злочинністю, на підрозділі ДБР має покладатись комплекс пріоритетних завдань, зокрема:

- виявлення системних причин та умов організованої злочинності, планування організаційних і практичних заходів щодо їх усунення; створення й забезпечення координації розвідувальних органів та їх взаємодії між собою, зокрема для узгодженого розвідувального оцінювання;

- переорієнтація інформаційно-довідкової роботи в розвідувально-аналітичну, розширення доступу до отримання та обробки відкритих джерел інформації, інформаційних систем органів державної влади та мережі Інтернет, створення й забезпечення можливостей агентурної та технічної розвідки, електронного перехоплення й моніторингу телекомунікацій; організація проведення негласних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у межах оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень;

- використання негласного апарату зі стратегічною і тактичною метою;

- забезпечення підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів оперативно-розшукової та слідчої спеціалізації у профільних вищах, серед іншого й за кордоном тощо (Цюприк І. В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта

боротьби з організованою злочинністю / І. В. Цюприк // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. — 2016. — № 2 (99). — С. 177–186).

Слід зазначити, що не дивлячись на те, що чинне законодавство України досить чітко визначає повноваження слідчих органів ДБР, водночас результати системного аналізу положень ч. 9 розділу XV Конституції України, ч. 4 розділу XIII Закону України «Про прокуратуру», п. 1 розділу X КПК України та практики їх застосування свідчить про наявність між вказаними правовими актами певної юридичної колізії, пов'язаної з початком реалізації слідчими органів ДБР наданих їм повноважень, наявність якої негативно позначається на формуванні правозастосовної практики та ефективності розслідування злочинів, підслідних органам, ДБР й на захисті прав, свобод і законних інтересів особи та у цілому на виконанні завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України).

З метою підвищення ефективності діяльності ДБР як органу досудового розслідування необхідно концептуально змінити сучасну парадигму взаємозв'язку оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, замінивши слідчих і оперативних підрозділів органів ДБР на детективів із наділенням їх повноваженнями здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування (Погорецький М. А. Повноваження слідчих органів Державного бюро розслідувань: проблемні питання / М. А. Погорецький, О. С. Старенький // Вісник кримінального судочинства. — 2018. — № 1. — С. 32–48).

Створення ДБР має стати однією з важливих складових елементів чітко визначеної державної політики у сфері боротьби з корупцією, успішність якої залежить від низки чинників, зокрема:

- визначення внутрішньої організаційної структури, виділення адекватних бюджетних ресурси, забезпечення необхідної бюджетної автономії та вироблення ефективних критеріїв оцінки результатів його діяльності;

- визначення кадрового забезпечення, системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників;

- забезпечення структурної незалежності шляхом розроблення прозорої процедури призначення та звільнення вищих керівників;

- забезпечення ефективного нагляду за додержанням законності у діяльності органу;

- закріплення обов'язку звітувати про результати діяльності не тільки керівництву держави, а й громадськості (Ільченко О. В. Правові аспекти створення та діяльності Державного бюро розслідувань / О. В. Ільченко // Порівняльно-аналітичне право. — 2017. — № 4. — С. 281–283).

Таким чином, створення Державного бюро розслідувань України є значним здобутком в напрямку реформування правоохоронної системи. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення. У сучасних умовах гостро стоїть питання щодо завершення ефективного державного антикорупційного механізму в органах державної влади з метою найшвидшого приведення функцій антикорупційної спеціалізації органів до міжнародних стандартів. Безумовно, вищенаведені пропозиції та інші мають розглядатися з метою їх врегулювання на законодавчому рівні.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Ковальчук Інна Сергіївна**.

Чічко К. О.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

На сьогодні дуже гостро постає проблема порушення кримінального кодексу посадовими особами, серед яких судді, правоохоронці та найвищі службовці, які в першу чергу повинні бути прикладом для громадян та діяти лише згідно з законом. Саме через це стало питання щодо створення незалежного правоохоронного органу, який би здійснював свою діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів та притягнення до відповідальності незалежно від статусу, зв'язків або посади.

Одним із найважливіших принципів Державного бюро розслідувань можна визначити відкритість та прозорість його діяльності для суспільства, що забезпечують повну незалежність органу від будь-якого зовнішнього впливу з боку конкретної особи або групи людей. Він забезпечується в тому числі стратегією співпраці з громадськістю, яка включає в себе попередження та недопущення порушень конституційних прав і свобод, захист законних інтересів громадян України; урахувань думки суспільства щодо ухвалень своїх рішень; вчасно, повно та достовірно інформує людей про свою діяльність.

Згідно статті 2 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», у своїй діяльності воно керується Конституцією України, міжнарод-

ними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі.

У статті 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» зазначено всі повноваження, з яких можна виділити кілька головних:

1. бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України;

2. припиняє і розкриває злочини, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань;

3. здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом;

4. здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

5. вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення злочинів, у порядку, визначеному законодавством;

6. вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7. організовує забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців Державного бюро розслідувань та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань;

8. забезпечує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань, бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах;

9. забезпечує відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації;

10. звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

11. здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом.

Можна зробити висновок, що діяльність ДБР дуже сильно впливає на формування та реалізацію державної політики у сфері протидії злочинності та здійснює співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами, в тому числі зарубіжних держав.

Щодо їх реалізації, то згідно статті 7 цього ж Закону, ДБР та їх посадових осіб з метою виконання покладених на них завдань:

1) здійснюють на підставах і в порядку, встановлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові, слідчі та негласні слідчі дії з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

2) безоплатно одержують в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, за письмовими запитами директора Державного бюро розслідувань, його уповноваженого заступника, директорів територіальних органів Державного бюро розслідувань або їхніх уповноважених заступників інформацію, необхідну у справах про злочини, що знаходяться у провадженні Державного бюро розслідувань, у тому числі з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування, у тому числі інформацію з обмеженим доступом. Використання цієї інформації здійснюється Державним бюро розслідувань з дотриманням законодавства про захист персональних даних. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості — не пізніше 10-денного строку, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

3) вживають заходів для припинення фізичними та юридичними особами протиправних діянь, що перешкоджають здійсненню повноважень Державного бюро розслідувань, перевіряють у зв'язку з цим документи, що посвідчують особу;

4) проводять фотографування, аудіо- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, взятих під варту;

5) використовують у невідкладних випадках, з подальшим відшкодуванням завданих збитків, транспортні засоби, що належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення злочину, переслідування та затримання осіб, які підозрюються у його вчиненні, доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують екстреної медичної допомоги;

6) здійснюють співпрацю з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально та морально заохочують осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створюють інформаційні системи та ведуть оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

8) у випадках, передбачених цим Законом, на підставі та в порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію», зберігають, носять та застосовують вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовують заходи фізичного впливу;

9) скликають наради, проводять конференції та семінари, інші наукові та науково-практичні заходи;

10) вживають заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, що можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у злочинах, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, провадять діяльність із зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт.

На працівників Державного бюро розслідувань, які здійснюють покладені на них обов'язки у складі слідчих чи оперативних підрозділів, поширюються також права та обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Отже, можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань забезпечує розслідування кримінальних проваджень щодо правоохоронців, суддів, найвищих посадових осіб, бере на себе функції досудового слідства від прокуратури та завдяки відкритості, прозорості своїх дій та комунікації з суспільством може дійсно називатись незалежним органом. Внесок ДБР на сьогодні є дуже важливим як для судової системи, так і для правоохоронної та навіть політики, адже у зв'язку зі своїм становищем політики, судді та прокурори інколи через свій статус і зв'язки забувають про те, що ніхто не може бути вище за закон.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Сьогодні, в сучасному світі, переповненому несправедливістю та корупцією, надзвичайно важливу роль в житті суспільства відіграють люди, які борються за справедливість, за те, щоб ніякі родинні зв'язки або дружні відносини не могли завадити притягненню до відповідальності винуватих осіб. Саме таким органом і є Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

Судді, працівники правоохоронних органів та найвищі посадовці — всі вони є у підслідності ДБР. Вищезазначені особи відносяться до такого прошарку суспільства, який має змогу безпосередньо впливати на перебіг кримінального провадження, а в разі вчинення ними злочинів — уникати покарання. Саме через таких людей суспільство вже не може повністю довіряти роботі правоохоронців, а також судової системи.

Але необхідно сказати, що такий стан довіри до роботи вищевказаних органів є не недопустимим, адже правоохоронні органи — захисники суспільства, а судовою системою повинна забезпечувати рівність та справедливість між всіма людьми, громадянами нашої держави. У такому разі постає питання: якщо такі люди, які мають неабиякий вплив поводити себе настільки негідно, то як вони можуть забезпечити справедливість в суспільстві? Чи можуть вони розповісти людям, як необхідно чи правильно вчинити?

Таким чином, саме для того, щоб зламати дані стереотипи, а також поновити довіру людей у роботу цих органів, і було створено ДБР.

Головною місією ДБР є встановлення справедливості у суспільстві, шляхом здійснення незалежного та всебічного розслідування злочинів, що забезпечує притягнення саме винних до відповідальності, незважаючи на їхні зв'язки чи інші ресурси (Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2019)).

Також слід зазначити, що під час реалізації своїх повноважень ДБР керується Основним законом нашої країни, міжнародними договорами, які були ратифіковані ВРУ, законами України, а також іншими нормативно-правовими актами.

В свою чергу завданням ДБР є: запобігання, виявлення, швидке розкриття та об'єктивне розслідування злочинів, віднесених до компетенції даного органу.

Для того, щоб реалізувати свої завдання, ДБР необхідно організовуватись та діяти на певних принципах (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12. 11. 2015 р. № 794-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55. Зі всіма змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення 10.05.2019).

Насамперед це принцип верховенства права, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Наступним є принцип відкритості та прозорості діяльності ДБР. Він заключається у тому, що ДБР діє гласно в такій мірі, яка в свою чергу не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам КПК та законодавства про державну таємницю. А також на засадах законності, справедливості, неупередженості, незалежності і персональної відповідальності кожного працівника ДБР.

Зважаючи на вищезазначене, необхідно зауважити, що оскільки ДБР має певні завдання, то повинне мати і відповідні повноваження для їхньої реалізації.

До таких повноважень відносяться:

1) здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції ДБР, вживає заходів до їх усунення;

2) припинення і розкриття злочинів;

3) здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування злочинів, віднесених до підслідності ДБР, на підставах та в порядку, встановлених законом;

4) здійснення розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду за злочини, розслідування яких віднесено до підслідності ДБР;

5) здійснення виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав;

6) здійснення співробітництва з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України тощо.

Отже, ДБР — це центральний орган виконавчої влади, який було створено задля боротьби зі злочинами, вчиненими певною категорією осіб, які мають можливість впливати на хід кримінального провадження, а також уникати кримінальної відповідальності завдяки своїм зв'язкам, посадам чи іншим ресурсам.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Шаманська Я. І.

студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ІЗ ВИЗНАЧЕННЯМ СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним з органів досудового розслідування відповідно до Кримінального процесуального кодексу України є слідчі підрозділи Державного бюро розслідувань, які повинні проводити досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених посадовими особами, які займають особливе місце відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особи, посади яких покладені на 1–3 категорії посад, судді та працівники правоохоронних органів (Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

Як відомо, Державне бюро розслідування в Україні займається такими питаннями.

Прийняття Закону «Про Державне бюро розслідувань» є важливим атрибутом побудови демократичної держави на українській землі з прогресивними стандартами життя для ЄС, інших розвинених регіонів і західних країн.

Андрій Кожемякін свідчить, що цей закон позбавляє прокуратуру влади, що залишилася за часів Радянського Союзу. Вона допомагає нам наблизитися до Європи і робить громадські та професійні правоохоронні органи.

Взагалі діяльність Бюро державної безпеки потрібна для накопичення всіх слідчих функцій і здійснення боротьби з організованою злочинністю, злочинами чиновників і працівників правоохоронних органів, розслідуванням справ, щодо тероризму і вбивства.

Закон встановлює, що Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність, щоб відвести розкриття та розслідування злочинів, щодо його компетенції.

З найголовніших завдань ДБР є уникнення виявлення, придушення, розкриття та розслідування: злочинів організованих груп і злочинних організацій з метою забезпечення безпеки людей і суспільства; злочини, пов'язані з тероризмом; особливо тяжкі злочини, за які Кримінальний кодекс України карає довічним ув'язненням; військові злочини; злочини катувань та інших злочинів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, здійснені слідчими та прокурорами для забезпечення спра-

ведливого правосуддя; злочини, вчинені чиновниками, які займають особливо відповідальну посаду відповідно до першої частини статті 9 Закону України «Про державну службу», осіб, посади яких покладені на 1–3 категорії посад державної служби, суддів та правоохоронних органів, офіцерів; злочини, вчинені посадовими особами Національного антикорупційного бюро України, прокурорами спеціалізованої антикорупційної прокуратури (Про Державне бюро розслідувань: Закон України 12 листопада 2015 року № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/print1509556139798038>).

Створення ДБР обумовлене необхідністю забезпечення високопрофесійного, ефективного, об'єктивного виявлення, придушення, розслідування злочинів, вчинених: Президентом України, повноваження якого було припинено; Прем'єром-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником і заступником міністра; членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України; народним депутатом України; Комісаром Верховної Ради України з прав людини; Генеральним прокурором України, його першим заступником і заступником; Директором Національного антикорупційного бюро України; Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником та інші злочини, визначені законом.

Пріоритетами Державного бюро розслідувань є його завдання, які є елементами цілі (місії) цього правоохоронного органу, визначеного як встановлення правосуддя в суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів з метою притягнення винних до відповідальності, встановленої законом попри їх позиції, зв'язки та ресурси (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань 2017–2022 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/uryad-ta-organi-vladi/derzhavnebyuro-rozsliduvan/pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan/strategichnaprograma-diyalnosti-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan>).

Отже, реформи судових та правоохоронних органів, що відбуваються на сьогодні в нашій державі, дають українцям надію на ефективний захист їхніх прав і справедливого правосуддя. Деякі громадяни вважають, що в державі є корумпована влада, низька виконавча дисципліна, тому закони не будуть працювати. Дійсно, це буде так, якщо ті ж громадяни не забезпечать створення цілісного громадянського суспільства, яке б взяло під контроль дії влади, включаючи здійснення законів проти корупції, нашого головного внутрішнього ворога. Від пересічних громадян необхідно тільки позбутися байдужості, лицемірства. Будемо сподіватися, що діяльність Державного

бюро розслідувань в Україні стане ще одним кроком на шляху будівництва, цілісного громадянського суспільства в нашій державі.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Храпенко Олена Олегівна.***

Шевченко Я. М.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Останнім часом в Україні досить гостро постає питання з приводу корупції, яка, на жаль, стала системним явищем у нашій державі, й має величезний на всі сфери суспільного життя. Насамперед корупція перешкоджає утвердженню й становленню верховенства права в державі, до якого так прагнуть всі цивілізовані держави світу. Не можна заперечувати, що корупція створює загрозу й національній безпеці та політичній стабільності. Тому пріоритетним напрямом держави стало удосконалення антикорупційного законодавства та реформування правоохоронних органів. При цьому, велике значення відіграє створення Державного бюро розслідувань.

Кроком вперед у боротьбі із корупцією та припинення свавілля посадових осіб вищого рангу та службових осіб правоохоронних органів є створення Державного бюро розслідування — центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

12 листопада 2015 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який визначив основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань. Метою цього органу є утвердження справедливості у суспільстві шляхом неупередженого, незалежного, повного та всебічного розслідування злочинів, а також притягнення винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Важливою проблемою досудового розслідування залишається визначення місця Державного бюро розслідувань в системі правоохоронних органів. Оскільки, відповідно до чинного Закону це — центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність.

Одразу виникає питання наскільки цей орган є незалежним та перед ким він звітує. Щодо незалежності, то відповідно до ст. 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», ДБР є незалежним від незаконного втручання у його діяльність і це гарантується цим законом та іншими нормативно-правовими актами.

Іншим аспектом незалежності є підконтрольність та підзвітність. Так, Державне бюро розслідувань не підпорядковане жодному міністерству. За змістом ч. 1 ст. 23 вказаного Закону, контроль за діяльністю ДБР здійснюється в порядку, визначеному Конституцією України, Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» та іншими законами України. Директор Бюро щорічно звітує про діяльність Державного бюро розслідувань та інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань його діяльності, у тому числі і підпорозділів, про виконання покладених на орган завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Враховуючи, що основним завданням Державного бюро розслідувань є провадження досудового розслідування щодо високопосадовців, суддів і працівників правоохоронних органів, його підпорядкування має забезпечити необхідний рівень незалежності цієї структури та виключити можливість протиправного впливу з боку зацікавлених осіб (Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення державного бюро розслідувань / Скулиш Є. Д. // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. — 2013. — № 2. — С. 60–71). Саме надання статусу центрального органу виконавчої влади, та його незалежність робить Державне бюро розслідування один з найвпливовіших суб'єктів в системі правоохоронних органів. Є. Скулиш зазначає, що створення в спеціалізованого органу досудового розслідування, що уповноважений розглядати справи про злочини та корупційні правопорушення, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, є дуже важливим кроком для забезпечення їх швидкого, об'єктивного, незалежного та неупередженого розслідування.

Також виникає питання чи не дублює ДБР повноваження такого органу як Національне антикорупційне бюро. Однозначно ні, оскільки

Національне антикорупційне бюро України має обов'язок досудового розслідування діянь, передбачених статтями Кримінального кодексу України за корупційні злочини, якщо суб'єктом вчиненого злочину є посадова особа органу публічної влади. На ДБР у свою чергу покладається обов'язок здійснювати досудове розслідування злочинів, що передбачені Кримінальним кодексом України у тому разі, якщо ці злочини вчинені службовцями Національного антикорупційного бюро України.

Отже, варто зазначити, що поява новітнього, незалежного бюро у системі правоохоронних органів є важливим етапом для боротьби із корупційними злочинами, що вчиняються посадовими особами державної влади. Зі створенням ДБР з'являється можливість створити сучасне відомство, що стоятиме на стражі державного правопорядку.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Шпендак В. М.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Україна поступово впроваджує європейські стандарти у сфері судоустрою, судочинства, діяльності правоохоронних та правозахисних органів, запозичуючи позитивний досвід інших держав. Однією з найочікуваніших подій було створення та початок діяльності Державного бюро розслідування (надалі — ДБР), яке відповідає викликам та потребам сучасності. У зв'язку з цим, одним з найважливіших проблем, що потребує дослідження в рамках діяльності цього органу, є засади його функціонування.

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність ДБР є Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року, який надає перелік таких принципів, а саме: верховенство права, тобто гуманне ставлення до особистості; законність; справедливість; неупередженість; незалежність та персональна відповідальність кожного службовця Державного бюро розслідувань; відкритість і прозорість діяльності; політична нейтральність та позапартійність; єдинона-

чальність у поєднанні з колективним способом реалізації повноважень цього органу.

«Засада» і «принцип» є дуже близькими, але не тотожними категоріями, тобто вони не є синонімами.

Принцип — основоположне начало, основне положення, вихідний пункт, передумова будь-якої теорії, концепції; центральне пояснення, особливість, покладена в основу створення або здійснення будь-чого (Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. — К. : Довіра, 2006. — 789 с.).

Термін «засада» є ширшим за своїм змістом та охоплює також і ті явища, які окреслюються категорією «принцип».

Засади визначають найважливіші підвалини і закономірності певного явища. Їх метою є збалансування, узгодження здійснюваного впливу. При цьому реалізація засад здійснюється через визначення механізму та конкретних органів, на які покладено обов'язки щодо реалізації такої політики.

Отже, розглянемо засади діяльності ДБР. Відповідно до статті 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах:

1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) законності (в умовах сьогодення проблему забезпечення принципу законності у діяльності органів публічного управління доцільно, на нашу думку, розглядати, у співвідношенні із захистом прав і свобод громадян та зміцненням української державності. Зокрема М. Баглайта та В. Туманов, описують законність як процес суворого дотримання Конституції та законів, а також інших правових актів усіма органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами (Баглай М. В., Туманов В. А. Малая енциклопедія конституційного права. — М., 1998. — С. 143);

3) справедливості, яка вимагає відповідальності між діями та їх соціальними наслідками. Вважається, що принцип справедливості є визначальним для приватного права та впливає на метод його регулювання. Принцип справедливості у найбільшому ступені виражає загально соціальну сутність права, прагнення до пошуку компромісу між учасниками правових зв'язків, між особою та суспільством, громадянином та державою (Голубева Н. Ю. Поняття та система принципів цивільного процесуального права [Електронний ресурс] / Н. Ю. Голубева // Актуальні проблеми держави і права. — 2010. — С. 106. — Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v53/17.pdf>);

4) неупередженості (сутність даного принципу проявляється в тому, що орган ДБР повинен діяти, виконувати свої обов'язки неупереджено, керуватися тільки ЗУ та Конституцією, не допускати впливу інших осіб, які мають владу тощо;

5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;

6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю;

7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється;

8) єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Державного бюро розслідувань.

Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань (Про державне бюро розслідувань: Закон України 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Отже, дослідивши дане питання, можна сказати, що засади діяльності ДБР визначено законодавством, їх умовно можно поділити на організаційні, до яких можна віднести принцип єдиноначальності, колегіальності, та функціональні до яких відносяться неупередженості, гласності тощо. Дослідження принципів функціонування ДБР, дозволяє визначити орієнтири діяльності цього органу, що є особливо актуальним в умовах процесів євроінтеграції та спрямування діяльності всіх органів на реалізацію та утвердження принципу верховенства права.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Ярчук К. Р.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИЧИНИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах реформування нашої держави необхідним є удосконалення системи правоохоронних органів, що вимагає утворення нових інституцій та удосконалення існуючих. Наявність певних умов змушують виникати на державній арені нові правоохоронні органи. 12 листопада 2015 року Верховна Рада прийняла рішення ухвалити закон про створення нового досудового органу — Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). 14 січня 2016 року Президент України підписав закон про створення Державного бюро розслідувань. Вже 29 лютого цього ж року Постановою Кабінету Міністрів № 127 було прийнято утворити новий орган.

Багато хто не зовсім може збагнути навіщо потрібне Державне бюро розслідувань, адже в нашій системі досудових та правоохоронних органів є певні структури, на яких покладено подібні повноваження. Що ж таке ДБР та навіщо його створили? Згідно із Законом ми можемо визначити, що Державне бюро розслідувань належить до виконавчої гілки влади та в межах його компетенції повинно виявляти, запобігати, уникати, попереджувати, розкривати та розслідувати злочини, які були вчинені службовими особами, які займають певне місце; особи, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних, податкових та митних органів, керівниками Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а також Національного антикорупційного бюро України. Виходячи з цього ми можемо побачити навіщо цей орган створено і які справи належать до його компетенції.

Що ж до основної причини створення ДБР, то можна сказати, що бюро фактично виконує деякі колишні функції прокуратури. У 1996 році було внесено зміни до нашої Конституції: зазначалося, що прокуратурі надається здійснювати функції досудового слідства лише на перехідний період, а тому ДБР треба було створити ще у тих роках. Тобто відповідно до закону, Державно бюро буде виконувати багато повноважень Генеральної прокуратури. Створення ДБР не можна пов'язувати як створення додаткового, непотрібного правоохоронного органу. Це є окремий інститут влади, у складі якого діють спеціальні дослідні установи та який містить центральний апарат та територіальні управління. Також до структури бюро входять науково-дослідні установи та навчальні заклади. Отже, ми можемо побачити, що ДБР

є все ж таки незалежним органом та має у своєму складі певні організації, які допомагають здійснювати певні функції у межах своєї компетенції. Воно буде поступово виконувати завдання Генеральної прокуратури, а з часом і повністю перебере на себе її функції, а отже, Генеральна прокуратура втратить монополію у своїй діяльності.

Ще один цікавий наслідок, який можна виявити внаслідок компетенції ДБР є те, що воно розглядає військові злочини, а тому будуть ліквідовані військові прокуратури.

Водночас ДБР не буде копіювати функції інших правоохоронних органів, наприклад таких як Національна поліція, Служба безпеки України. Генеральна прокуратура так і буде виконувати у суді державне обвинувачення, а ДБР тільки перетягне на себе завдання — здійснення досудового розслідування.

За напрямками своєї діяльності Державне бюро розслідувань має зруйнувати усі стереотипи, про те що всі вищі посадові особи, судді та, як вже перераховувалося, судові та правоохоронні органи частіше уникають покарання за вчинення незаконних та корупційних діянь. Найголовнішим завданням бюро є встановлення справедливості та рівності покарання у суспільстві незалежно від звання особи, його зв'язків та матеріального становища. ДБР повинно об'єктивно та незалежно розслідувати злочини та зробити все, щоб винний був притягнутий до юридичної відповідальності. Бюро має своєчасно запобігти, зупинити, виявити та швидко розкрити злочини, що відносяться до його юрисдикції.

Під час здійснення своїх повноважень ДБР повинно керуватися принципами, що визначені Законом України: верховенства права, що ставить на перший план соціальні цінності людини, такі як її життя і здоров'я, честь та гідність; законності, незалежності та неупередженості працівників ДБР; відкритості та прозорості ДБР, його підзвітності й підконтрольності відповідним органам державної влади; також принципу політичної нейтральності та єдиначальності задля реалізації певних цілей.

Отже, можна зробити висновок, що причинами створення ДБР є виявлення та припинення злочинів вищих посадових осіб, до підслідності якого вони і входять. Щодо напрямків діяльності то бюро здійснює оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування всіх злочинів, що віднесені до його компетенції, а також завдяки певним структурним підрозділом здійснює наукову, інформаційно-аналітичну діяльність, щодо виявлення умов та причин проявів усіх видів злочинності, які відносяться до ДБР.

***Науковий керівник:** асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслицяна Ірина Олександрівна**.*

Секція 2

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ПИТАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бакаянова Н. М.

завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, адвокат,
член Науково-консультативної ради при Державному бюро розслідувань

КАДРОВА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Реалізація завдань, покладених на Державне бюро розслідувань (далі — ДБР), вимагає дієвих заходів щодо нормативно-правового забезпечення діяльності ДБР та втілення у життя стратегічних напрямів його інституціонального розвитку.

Однією з найважливіших умов належного функціонування ДБР є ефективна кадрова політика. Як система принципів та норм, які визначають відбір, чисельність, атестацію, підготовку та навчання, заохочення та інші кадрові питання, кадрова політика має відповідати завданням діяльності ДБР. Відповідно до ст.5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» такими завданнями є запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, підслідних ДБР.

Комплексний аналіз кадрової ситуації у ДБР вимагає теоретично-обґрунтування удосконалення законодавчого забезпечення діяльності ДБР, прогнозування подальших кадрових процесів, розробки наукових підходів до визначення кадрової політики ДБР. Запровадження надійного механізму управління кадровими процесами у ДБР дозволить своєчасно реагувати на негативні зміни кадрової ситуації, отримувати реальні показники діяльності працівників ДБР, визначити оптимальні критерії оцінки їх професіоналізму, забезпечити обґрунтовану ротацію кадрів, дотримуватися балансу між збереженням кадрів та оновленням кадрового складу ДБР у межах встановленої чисельності.

Посади державних службовців в ДБР обіймаються за результатами відкритих конкурсів. Очевидно, що принципами проведення таких

конкурсів мають бути законність, забезпечення рівного доступу, прозорість, справедливість процесу відбору, надійність методів тестування та їх відповідність вимогам до працівників ДБР, достовірність результатів оцінювання.

У Звіті про діяльність ДБР за 2018 р. зазначено, що ДБР проведено конкурси на 674 посади, за результатами яких обрано 534 працівника. Для здійснення конкурсного відбору у ДБР утворено дві конкурсні комісії. Конкурсна комісія, до повноважень якої віднесено обрання всіх керівників у ДБР та працівників управління внутрішнього контролю (170 посад), складається з трьох осіб, визначених Президентом України; трьох осіб, визначених Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать організація та діяльність органів досудового розслідування; трьох осіб, визначених Кабінетом Міністрів України (п.3 ст.11 Закону України «Про Державного бюро розслідувань»).

Ще одну конкурсну комісію з проведення конкурсу на зайняття посад працівників Державного бюро розслідувань сформовано відповідно до ст. 14 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та Типового порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1069, у складі п'яти осіб з представників органу Бюро. Відповідно до п. 3 зазначеного Типового положення, до складу цієї конкурсної комісії можуть залучатися представники громадських об'єднань, що діють відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання», а також за письмовим клопотанням керівника органу Бюро можуть залучатися представники інших державних органів (за згодою).

Такий підхід законодавця до формування кадрового складу ДБР характеризується низькою ефективністю, про що свідчать недоліки кадрового наповнення ДБР.

У структурі центрального апарату ДБР станом на 1 квітня 2019 — три слідчих управління та 5 оперативних підрозділів. Із 182 посад у слідчих управліннях призначено 114 слідчих, а 68 посади залишаються вакантними. Більш складне становище в оперативних підрозділах, у яких з 308 посад 303 залишаються вакантними. Кадрове наповнення територіальних управлінь ДБР також є недостатнім: у Львівському територіальному управлінні зі 117 можливих посад призначено працівників лише на 52 посади; у Хмельницькому — зі 106 визначених посад посади обіймають 45 працівників, у Київському зі 119—58, у Полтавському зі 118—47, у Миколаївському зі 117—49, у Мелітопольському зі 115—46, у Краматорському зі 117 призначено 47 працівників.

Виходячи з показників діяльності обох комісій, доцільно: 1) визначити переваги та недоліки конкурсного відбору у ДБР; 2) виявити

причини та умови, що перешкоджають належному виконанню конкурсними комісіями передбачених законом повноважень; 3) вжити заходів до усунення цих причин та умов; 4) визначити напрями удосконалення формування кадрового складу ДБР.

Посилення кадрової політики ДБР відбулося за Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» від 16 травня 2019 року № 2720, серед яких: поповнення кадрового складу ДБР власними оперуповноваженими; закріплення кваліфікаційних вимог до директорів територіальних управлінь та керівників підрозділів центрального апарату; складення присяги особами рядового і начальницького складу ДБР; встановлення спеціальних звань осіб рядового і начальницького складу ДБР; встановлення доплат за науковий ступінь та премій.

Разом з тим, й інші питання кадрової політики потребують уваги.

Так, гранична чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань становить 1 тисяча 500 осіб (ч.2 ст. 9 Закону «Про Державне бюро розслідувань»). У Звіті про діяльність ДБР за 2018 рік доводиться необхідність кадрових змін, зокрема збільшення кількості слідчих у територіальних управліннях: у кожному територіальному управлінні було передбачено 33 посади слідчих, але цієї кількості виявилось недостатньо для ефективної роботи слідчих підрозділів, враховуючи кількість зареєстрованих кримінальних проваджень. У зв'язку з цим протягом 2018 року була скорочена кількість працівників центрального апарату на 21 посаду та відбулося збільшення у штатному розписі на 91 посаду працівників у територіальних управліннях. Перші результати діяльності ДБР показали значне навантаження на слідчих територіальних управлінь — більше 20 проваджень на одного слідчого. Враховуючи, що такої кількості слідчих недостатньо для належної реалізації завдань ДБР, наказами № 24 від 1 лютого та № 47 від 22 лютого 2019 року були внесені зміни до штатного розпису центрального апарату та територіальних управлінь ДБР: зокрема збільшено кількість посад слідчих у територіальних управліннях ДБР за рахунок скорочення посад в інших підрозділах, у тому числі оперативних.

Втім поповнення кадрового складу ДБР власними оперуповноваженими за Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» від 16 травня 2019 року не дозволить вважати ефективними такі зміни штатного розпису у подальшому. Зазначене обумовлює необхідність законодавчих змін стосовно граничної чисельності працівників ДБР, яку має бути збільшено у відповідності до суспільних потреб.

Наступним питанням, що потребує уваги, є безпосередній зв'язок кадрової політики із удосконаленням структури ДБР. Так, кожне територіальне управління поширює свою діяльність на декілька областей, що ускладнює оперативне виконання завдань ДБР. Очевидно, що необхідно наділити директора ДБР повноваженнями, яке б дозволяло йому, у випадку обґрунтованої необхідності, утворювати своїм рішенням додаткові територіальні управління ДБР у межах області чи Автономної Республіки Крим.

Важливим напрямом підвищення кадрового забезпечення слід вважати розробку науково-методичного забезпечення кадрової роботи, вивчення та запровадження передового досвіду вітчизняного та зарубіжного досвіду управління у правоохоронних органах. Необхідним є навчально-методичне забезпечення діяльності слідчих та оперуповноважених ДБР; стажування осіб, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю; запровадження інституту спеціалізації слідчих; підготовку, перепідготовку та періодичне підвищення професійної компетентності; створення ефективної системи контролю проведення навчання працівників ДБР тощо.

Посилення кадрового контролю безпосередньо пов'язано із діяльністю Дисциплінарної комісії ДБР (ст. 25 Закону «Про Державне бюро розслідувань»), яка все ще не здійснює покладені на неї функції. Початок роботи Дисциплінарної комісії потребує прискорення, адже вирішення питань про наявність чи відсутність у діях працівника ДБР дисциплінарного проступку, підстав для його притягнення до дисциплінарної відповідальності з визначенням виду дисциплінарного стягнення є однією з гарантій виконання працівниками ДБР професійних обов'язків.

Послідовна реалізація кадрової політики має також передбачати належний соціальний захист працівників ДБР та членів їх сімей — систему заходів, спрямованих на задоволення соціальних потреб працівників ДБР, що потребує більш детального нормативного закріплення соціальних гарантій, посилення соціально-правового захисту працівників ДБР, обумовлене особливістю їх діяльності та характером служби.

Таким чином, концепція кадрової політики ДБР — це заснована на аналізі та оцінці стану запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів систему заходів щодо вдосконалення кадрового забезпечення ДБР.

Метою кадрової політики ДБР є створення необхідних умов для реалізації завдань ДБР шляхом забезпечення оптимального підбору кадрів, збалансування збереження та оновлення кадрового складу ДБР у межах встановленої законом чисельності та вимог до працівників ДБР, вжиття заходів (заохочень, накладення дисциплінарних

стягнень, соціальний захист та ін.), які відповідають потребам ДБР та стратегічним напрямам його розвитку.

Для ефективної кадрової політики ДБР необхідні: 1) осмислення потреб суспільства у реалізації Державним бюро розслідувань покладених на нього завдань; 2) формулювання принципів кадрової політики у відповідності до мети, цінностей, стратегії розвитку ДБР; 3) визначення системи кадрових технологій — заходів та процедур, які забезпечують втілення принципів кадрової політики; 4) систематична перевірка ефективності кадрових технологій — моніторинг кадрової ситуації у ДБР; оцінка використання знань, вмінь, навичок працівників ДБР; притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників ДБР у випадках, встановлених законом; 5) проведення заходів, спрямованих на професійний розвиток працівників ДБР, підвищення їх мотивації та стимулювання до виконання професійних обов'язків, соціальний захист працівників ДБР та членів їх сімей.

Особлива роль кадрової політики полягає у тому, що вона виступає одним з найбільш важливих факторів реалізації завдань ДБР.

Іваницький С. О.

завідувач кафедри організації правоохоронних та судових органів
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
доктор юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В Україні триває процес активної розбудови нового правоохоронного органу — Державного бюро розслідувань. 27 листопада 2018 року ДБР оголосило про початок роботи і з цього моменту слідчими цього органу зареєстровано перші кримінальні провадження. Станом на 1 березня 2019 року слідчі ДБР здійснювали досудове розслідування у 4761 провадженні, 510 проваджень скеровано до суду (Державне бюро розслідувань. Звіт про роботу 2018. К.: ДБР, 2019. С. 32).

Практика робота новоствореного органу виявила низку проблем, що зумовлені переважно правовою неврегульованістю окремих питань або їх нераціональним вирішенням на законодавчому рівні.

Насамперед, викликає зауваження визначена у профільному законі про ДБР організаційна система розміщення його органів. Згаданий законодавчий акт передбачає створення семи територіальних управлінь ДБР, розташованих у містах

Львові, Хмельницькому, Миколаєві, Мелітополі, Полтаві, Краматорську та Києві.

За задумом розробників цього закону, така структура, очевидно, мала виступити запобіжником від місцевих впливів.

Разом з тим, практика висвітлила необхідність надати перевагу більш вагомих аргументам. Так, наприклад, розташоване у місті Полтаві територіальне управління ДБР поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області. Очевидно, що основна маса заявників, фігурантів (підозрюваних), а також свідків та потерпілих будуть знаходитися не в м. Полтаві, а в досить віддалених містах-мільйонниках Дніпрі та Харкові. З огляду на це, слідчим розташованого у м. Полтаві територіального управління основну частину робочого часу доведеться проводити на виїзді у відрядженнях, що, знов-таки, не знімає питання результативності проведення невідкладних слідчих дій.

Вирішення цієї проблеми лежить як в площині зміни розташування територіальних управлінь із прив'язкою їх до найбільш великих міст із потужним кадровим потенціалом, так й створення в обласних центрах, що перебувають в зоні обслуговування, відокремлених підрозділів (відділи, відділення, сектори тощо), слідчі яких зможуть швидко та економно вирішувати поставлені перед управлінням завдання.

Наступне питання — оптимізація підслідності злочинів, що розслідуються ДБР. Попри очевидну тимчасовість й парадоксальність явища, але згідно статистики, із 510 кримінальних проваджень, що було скеровано до суду (станом на 01.03.2019), абсолютна більшість проваджень — 94 % — стосується осіб, які вчинили військові злочини — 481. 28 проваджень скеровано до суду щодо працівників правоохоронних органів.

На сьогодні, найбільше навантаження в територіальних управліннях приходить на відділи з розслідування військових злочинів. Це найменші відділи за укомплектуванням через специфіку проведення досудових розслідувань військових злочинів. Так, у Львівському територіальному управлінні кількість слідчих відділу, які розслідують військові злочини — 5, кількість відповідних проваджень — 351. У Краматорському територіальному управлінні кількість слідчих відділу, які розслідують військові злочини — 6, кількість відповідних проваджень — 455 (Державне бюро розслідувань. Звіт про роботу 2018. К.: ДБР, 2019. С. 35, 37).

Очевидно, що основною місією ДБР не може бути розслідування усього масиву військових злочинів, наприклад, передбачених ст. 407 (самовільне залишення військової частини або місця служби), ст. 409 (ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим

способом) чи ст. 415 (порушення правил водіння або експлуатації машин) КК України.

У цьому контексті слід підтримати позицію Р. Труби щодо необхідності зміни підслідності військових злочинів із залишенням за ДБР лише функції розслідування злочинів, вчинених вищим офіцерським складом (Державне бюро розслідувань. Звіт про роботу 2018. К.: ДБР, 2019. С. 37).

З нашої точки зору, пріоритетом в роботі ДБР мають стати злочини корупційної спрямованості, адже високий фаховий потенціал новоствореного органу має бути спрямовано щодо найбільш резонансної категорії кримінальних правопорушень, до розслідування яких прикута найбільша увага громадськості.

Ми позитивно оцінюємо щойно ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» № 2720-VIII від 16 травня 2019 року (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України від 16 травня 2019 року № 2720-VIII // Урядовий кур'єр. 2019. № 94), яким створено правове підґрунтя для розбудови в ДБР повноцінної системи оперативних підрозділів, запроваджено спеціальні звання для його працівників, доплати за науковий ступінь та премії, передбачено складання присяги новопризначеними співробітниками тощо.

Разом з тим з позицій юридичної техніки використана у згаданому Законі № 2720-VIII термінологія потребує узгодження із дефінітивним апаратом, що застосовується в КПК України. Так, у п. 6 ч. 4 ст. 20 оновленого Закону України «Про Державне бюро розслідувань» згадується про «оперуповноваженого» органу ДБР. Натомість в КПК України йдеться про «оперативні підрозділи», «співробітника оперативного підрозділу» (ст.ст. 36, 40, 41, 97, 246, 281 кримінального процесуального закону). З огляду на це, у п. 6 ч. 4 ст. 20 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» доцільною вбачається заміна слова «оперуповноважений» словами «співробітник оперативного підрозділу».

Былица И. О.

доцент кафедры организации судебных, правоохранительных органов и адвокатуры
Национального университета «Одесская юридическая академия»,
кандидат юридических наук

Самарин В. И.

доцент кафедры уголовного процесса и прокурорского надзора Белорусского
государственного университета,
кандидат юридических наук, доцент

**ПЕРСПЕКТИВЫ ВВЕДЕНИЯ ЭТИЧЕСКОГО КОДЕКСА
ПОВЕДЕНИЯ ДЛЯ РАБОТНИКОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО
БЮРО РАССЛЕДОВАНИЙ**

В условиях поиска рациональных путей совершенствования деятельности Государственного бюро расследований для обеспечения прав и свобод человека как высшей общественной ценности, приобретает особую актуальность укрепление этических основ деятельности данного правоохранительного органа. На Государственное бюро расследований возложено расследование уголовных правонарушений в отношении высших должностных лиц нашего государства, от которых требуются такие профессиональные качества, которые соответствовали бы самым высоким стандартам человеческого поведения. Данные полномочия закономерно требуют нравственности и этичности в поведении работников указанного государственного органа. Знание законодательства и опыт его применения в значительной степени теряют ценность, если деятельность работников Государственного бюро расследований лишена морально-этического наполнения.

Необходимость в принятии «корпоративного» кодекса этического поведения для работников Государственного бюро расследований является требованием настоящего времени, ведь в нем будут сконцентрированы основные этические нормы, касающиеся этического поведения его работников. Следует отметить, что аналогичные нормативные правовые акты давно приняты для судей, адвокатов, прокуроров и других юридических профессий. Так, например, на сегодняшний день действуют следующие этические кодексы поведения:

- 1) Кодекс судейской этики, утвержденный XI очередным съездом судей Украины 22 февраля 2013 г.;
- 2) Правила адвокатской этики, утвержденные Отчетно-выборным съездом адвокатов Украины от 9 июня 2017 г.;
- 3) Правила профессиональной этики нотариусов Украины, утвержденные приказом Министра юстиции Украины № 431/5 от 14 марта 2003 г.;

4) Кодекс профессиональной этики и поведения прокуроров, утвержденный Всеукраинской конференцией прокуроров 27 апреля 2017 г. и другие.

Сравнивая эти этические кодексы можно заметить, что наиболее детализированным среди них являются Правила адвокатской этики, которые состоят из 11 разделов, включающих 70 статей. В данных правилах наряду с общими положениями и основными этическими принципами поведения адвоката уделено большое внимание и вопросам отношений адвоката со своим клиентом, судом и другими участниками судебного процесса, достаточно подробно раскрыты вопросы соблюдения самих правил и ответственности за их нарушения.

Будущий этический кодекс работников Государственного бюро расследований должен иметь четкую структуру при этом следует учитывать специфику деятельности этого правоохранительного органа. Данный документ может состоять как минимум из четырех разделов таких, как общие положения, этические требования к служебному поведению работников Государственного бюро расследований, этические требования к внеслужебному поведению работников Государственного бюро расследований и ответственность за нарушение этического поведения работников Государственного бюро расследований.

В разделе «Общие положения» должна быть раскрыта задача этого кодекса, его действие по кругу субъектов и во времени, то есть должно быть закреплено то, что он распространяется на всех работников Государственного бюро расследований. Также нужно закрепить основные этические принципы поведения работников Государственного бюро расследований, которым должны соответствовать в своей деятельности, а также внеслужебном поведении такие работники. Например, это могут быть следующие принципы: уважение к правам и свободам человека и гражданина, недопущение дискриминации, независимость и самостоятельность, политическая нейтральность, презумпция невиновности, справедливость, беспристрастность и объективность, образцовость поведения и дисциплинированность, компетентность и профессионализм, добропорядочность и другие.

Во втором разделе «Этические требования к служебному поведению работников Государственного бюро расследований» должны быть урегулированы этические вопросы взаимоотношений работников Государственного бюро расследований с участниками предварительного расследования, правоохранительными органами, органами судебной власти, органами государственной власти, средствами массовой информации, гражданами, в коллективах и между руководителем и подчиненным, то есть со всеми субъектами с которыми сталкиваются работники указанного бюро.

С учетом того, что общество воспринимает работников Государственного бюро расследований всегда, как представителей данного правоохранительного органа, независимо от того находятся они на службе в конкретный момент или нет третий раздел предлагается озаглавить «Этические требования к внеслужебному поведению работников Государственного бюро расследований». Ведь любые проявления неэтичного поведения со стороны работников Государственного бюро расследований, даже когда они не находятся на службе, бросают тень на весь государственный орган.

В последнем разделе «Ответственность за нарушение этического поведения работников Государственного бюро расследований» необходимо закрепить этические санкции и механизм привлечения нарушителей этических норм поведения, как к нравственной, так и к дисциплинарной ответственности за совершение систематических и грубых нарушений.

Отметим, что в Республике Беларусь также не разработаны правила этического поведения для работников Следственного комитета Республики Беларусь, а следовательно высказанные предложения актуальны и для Беларуси.

Подводя итоги, следует сказать, что для обеспечения нормального функционирования Государственного бюро расследований, поддержания нормального психологического климата в коллективах, предупреждения проявлений профессиональной деформации среди работников этого правоохранительного возникает необходимость разработки и внедрения этического кодекса поведения работников Государственного бюро расследований.

Свида О. Г.

доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури,
кандидат юридичних наук, доцент
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТИТУТ ПРИСЯГИ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

На сучасному етапі розвитку Української держави неабияке значення має ефективність функціонування усіх державних органів, серед яких особливе місце займає такий відносно новий правоохоронний орган, як Державне бюро розслідувань. Проте результати діяльності ДБР в основному обумовлені кадровим питанням, тобто тим,

хто здійснює повноваження із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Присяга працівників ДБР має важливе морально-психологічне значення, оскільки особа публічно бере на себе обов'язок сумлінно виконувати покладені на неї обов'язки.

Інститут присяги не є для вітчизняного законодавства новим, оскільки відомий ще з давніх часів. Широко поширений він на сучасному етапі та передбачається досить широким колом нормативно-правових актів. Тим не менш, в правовій літературі пропонуються різні підходи до юридичного визначення присяги. Так, деякі автори вважають, що присяга — це офіційна урочиста обіцянка дотримуватися певних зобов'язань, зокрема на підтвердження правдивості свідчень, вірності тій чи іншій справі, діяти відповідно Конституції і т.п. Інші вчені переконані, що присяга — це клятва на вірність Основному Закону і служінню народу, яку в обов'язковому порядку дає посадова особа, яка вступає на високу державну посаду, проте таке її розуміння видається дещо звуженим.

Отже, можна також стверджувати, що публічне складення присяги працівником ДБР повинно мати не тільки правове, а й велике моральне значення, оскільки має закладати у свідомості нового працівника установку дотримуватися проголошених орієнтирів у своїй повсякденній практичній діяльності.

Слід наголосити, що законодавчі норми щодо складення присяги були відсутні в первинному тексті Закону про ДБР та були додані лише із прийняттям відповідних змін від 16 травня 2019 року, якими було доповнено закон статтею 14–1, відповідно до частини 1 якої встановлено, що: «Особи, які вперше призначаються на посади рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та у відповідних випадках пройшли встановлений строк стажування, складають присягу такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я та по батькові), вступаючи на службу до Державного бюро розслідувань, усвідомлюючи свою високу відповідальність, клянуся завжди залишатися відданим Українському народові, неухильно додержуватися Конституції та законів України, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, бути чесним, сумлінним і дисциплінованим, зберігати державну та іншу охоронювану законом таємницю».

З метою вдосконалення чинного законодавства щодо інституту присяги осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань вважаємо за необхідне звернути увагу на декілька моментів.

Потребує вдосконалення правове регулювання процедури складання працівниками ДБР присяги. Зокрема сьогодні процедура прийняття присяги в самому узагальненому вигляді закріплена в Законі України «Державне бюро розслідувань», в якому у статтею 14–1 вказується, що

особа рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань підписує текст присяги, що зберігається в її особовій справі. Порядок складення присяги встановлює директор Державного бюро розслідувань. Вважаємо недостатнім наявність у Законі настільки короткого опису порядку прийняття працівниками ДБР присяги, у зв'язку з чим найкоротніший час необхідно розробити Положення про порядок прийняття присяги особами рядового і начальницького складу ДБР.

Крім того, в законодавстві про ДБР має бути застереження, що особа, яка відмовилася від складення присяги, не може бути працювати на відповідній посаді, а відповідне рішення про призначення підлягає скасуванню.

На наш погляд, у запропонованому Положенні про порядок складення присяги має бути уточнення щодо того, протягом якого строку з дня призначення особи на посаду, вона має скласти присягу, оскільки це питання не врегульоване безпосередньо в статті 14–1 Закону про ДБР.

Потребує уточнення і питання щодо підстав притягнення осіб рядового і начальницького складу ДБР до дисциплінарної відповідальності, зокрема встановлення такого дисциплінарного проступку, як порушення присяги. Проблема тут пов'язана з тим, що в тексті присяги передбачаються такі зобов'язання для працівників ДБР, як повага до честі держави, вимога бути чесним, сумлінним і дисциплінованим. Проте, вважаємо, досить важко на практиці їх застосувати, визначаючи чіткі критерії у цьому разі порушення присяги, оскільки у самому тексті присяги містяться вказані оціночні характеристики. Скоріше за все, ці поняття не матимуть самостійного значення та оцінюватимуться у сукупності з іншими факторами при вирішенні питання про притягнення осіб рядового і начальницького складу ДБР до дисциплінарної відповідальності.

Курганський О. В.

старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Результати науково-історичного аналізу свідчать, що ідея створення органу, функціональним призначенням якого є розслідування корупційних правопорушень та інших кримінальних правопорушень, вчине-

них вищими посадовими особами держави чи працівниками правоохоронних органів, не є новою Створення Державного бюро розслідування в Україні у більшості випадків пов'язують з прийняттям Верховною Радою Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року. Наукова спільнота пов'язує прийняття цього закону з вказівками Кримінального процесуального кодексу, де ч.4 ст. 216 визначала підслідність та відносила до компетенції слідчих органів державного бюро розслідування здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених визначеного кола посадових осіб, за винятком тих випадків, коли на це уповноважені слідчі національного бюро розслідувань.

Та можна вбачати, що поява Державного бюро розслідувань серед органів що здійснюють боротьбу з корупційними злочинами та здійснюють досудове розслідування має набагато довшу історію, з тернистими поворотами шлях.

Задовго до прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» опубліковано указ Президента України «Про Національне бюро розслідувань України» від 24 квітня 1997 року. Даний документ з'явився на підставі напрацювань роботи Робочої групи, яку утворив Президент України за два роки до того. Основними відправними точками стало опрацювання досвіду Сполучених Штатів Америки при створенні власного ФБР. Саме цей орган можна вважати ідеологічним попередником Державного бюро розслідувань. Серед завдань НБР президент окремо визначив проведення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення і усунення причин та умов, що сприяють корупції та вчиненню інших небезпечних злочинів, прогнозування динаміки злочинності в суспільстві (Бусол О. Закон України «Про Державне бюро розслідувань»// Громадська думка про правотворення: інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів. 2016. № 10 (113), червень. С. 22). Прикро, але відчутних результатів діяльності від новоутвореного органу так і не стало відомо. Виникли сумніви щодо доцільності подальшого функціонування даного органу. Офіційно ж підставою для зникнення НБР з числа правоохоронних органів стало прийняття рішення Конституційним судом України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про Національне бюро розслідувань України», згідно з яким з одного боку не було виявлено вихід Президента України за межі наданих в Конституції України повноважень при виданні згаданого указу, але з урахуванням того, що парламент так і не розглянув проекти законів щодо організації та діяльності НБР, а, як відомо, згідно п.14 ст.92 Конституції України виключно законами визначається організація та діяльність органів досудового розслідування, то положення відпо-

відного указу президента було визнано неконституційними. З метою приведення нормативної бази до відповідності рішенням Конституційного суду України Президент України видав Указ Президента України від 15 грудня 1999 № 1573, з яким безпосередньо і пов'язана ліквідація Національного бюро розслідувань.

Наступна кроком на шляху до створення НБР можна вважати створення в 2005 році відповідно до Розпорядження Президента від 15 березня 2005 року та Указу Президента № 834/2005 від 23 травня 2005 року Робочої групи з розроблення концепції утворення та організації діяльності Державного бюро розслідувань України та Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів. Досить швидко, вже 6 вересня 2005 року Міжвідомча комісія з питань реформування правоохоронних органів підтримала проект Концепції реформування правоохоронних органів України (системи кримінальної юстиції) (Концепція реформування правоохоронних органів України (система кримінальної юстиції) (проект). Режим доступу до сайту <http://www.ukrprison.org.ua/index.php?id=1285058160>). Зміст даної Концепції передбачав існування та функціонування Національного бюро розслідувань. В роботі першої комісії відразу сформувалися протиріччя серед співголовоючих В. М. Стретович та Король В. М. щодо функціонального призначення НБР В. Стретович вважав за необхідне створити новий, мобільний орган, який займатиметься «фінансовою розвідкою» в країні та боротиметься з корупцією. В. Король пропонував організувати новий орган у спосіб об'єднання відповідних слідчих відділів СБУ, МВС та ДПА, а Національне бюро розслідувань мало б займатися боротьбою із організованою злочинністю та корупцією (Розвиток публічного права в Україні (довідь за 2005 2006 роки) / за заг. ред. Н. В. Александрової, І. Б. Коліушка. — К.: Конус Ю, 2007. — С. 416–417). Спостерігалися численні виступи членів комісій щодо підготовки проекту Закону України «Про національне бюро розслідувань», але жодного проекту не було подано до Верховної Ради України. Концепція реформування правоохоронних органів України, як окремий документ також не була позбавлена недоліків, які позбавили можливості вийти даній розробці за межі статусу проекту. Відсутність дієвих результатів згаданих робочих груп привели до їх ліквідації у 2006 та 2008 роках згідно з відповідними Указами Президента України.

Але на наш погляд, джерела виникнення Державного бюро розслідувань, яке за первинним варіантом діючого КПК ставало наступником прокуратури за підслідністю, слід вбачати ще раніше.

Конституція України 1996 року серед функцій органів прокуратури не передбачала здійснення досудового розслідування та надавала органам прокуратури лише тимчасову можливість досудове розсліду-

вання до створення органів, яким ця функція мала б бути передана. Певна послідовність в цьому вбачається, оскільки така зміна підходу позбавляла певного тиску на слідчого з боку прокурора як безпосереднього керівника органу прокуратури. Створення ж ДБР є логічним продовженням закладених ще в 1996 році змін.

Можливо, як вбачається, пов'язувати ідеї створення ДБР як окремого незалежного органу досудового слідства ще й з Концепцією судово-правової реформи від 28 квітня 1992 року, де серед ключових тез виділялося законодавче закріплення процесуальної незалежності слідчого та необхідність створення єдиного слідчого апарату. Остання теза, до речі, в сучасних умовах боротьби з корупцією, коли концентрація слідчих повноважень, особливо відносно корупційних правопорушень є досить цікавою. Деякі автори вважають доречним з метою усунення конкурентної боротьби на полях визначення підслідності між окремими органами досудового розслідування провести реформування системи досудового слідства, з позбавленням СБУ функцій органу досудового слідства, залишивши лише статус спецслужби та об'єднання під дахом ДБР шляхом поглинання НАБУ, з подальшим створенням Державного бюро військової юстиції чи наділити такими функціями військові органи правопорядку, яким і будуть підслідні злочини проти військового порядку несення військової служби (військові злочини), окрім тих кримінальних правопорушень які мають бути підслідним ДБР, в склад якого входить і НАБУ (Баганець О. В. Концепція вдосконалення діяльності правоохоронних органів України / передм. М. А. Погорельський. К.: Алерта, 2019. С. 200).

На наш погляд, подальше формування Державного бюро розслідувань в Україні має провадитися з урахуванням не тільки закордонного, але й власного історичного досвіду.

Владишевська В. В.

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Важлива подія в реформуванні системи правоохоронних органів в нашій державі відбулась 27 листопада 2018 року, оскільки саме в цей день розпочав свою роботу новостворений орган — Державне бюро розслідувань (ДБР).

ДБР — досить молодий орган, але за цей короткий період було проведено конкурси, призначено працівників на посади, створено сім територіальних управлінь. Станом на 29 травня поточного року ДБР було зареєстровано 11 715 кримінальних проваджень, з яких 1 191 скеровано до суду з обвинувальними актами.

Попре те, що ДБР лише нещодавно почав повноцінно функціонувати, вже назріла необхідність уточнення положень Закону України «Про державне бюро розслідувань». 21 травня 2019 року у газеті «Голос України» було опубліковано текст Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань», підписаний Президентом України 18 травня 2019 року (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України від 16.05.2019 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-19>). Даним законом внесено цілий ряд змін щодо кадрового забезпечення ДБР.

Заслуговує на увагу, насамперед, законодавче закріплення вимог до осіб, які претендують на заняття вакантних посад Директора територіального органу Державного бюро розслідувань та Керівника підрозділу центрального апарату. Зокрема, Директором територіального органу Державного бюро розслідувань може бути громадянин України, який: має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше семи років (після здобуття вищої освіти); досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років та вільно володіє державною мовою. Керівником підрозділу центрального апарату Державного бюро розслідувань може бути громадянин України, який: має вищу освіту відповідно до напрямку діяльності підрозділу; стаж роботи у відповідній сфері не менше семи років; досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років та вільно володіє державною мовою. Слід відзначити, що не може бути призначена на посади директора територіального органу, керівника підрозділу центрального апарату Державного бюро розслідувань особа, яка підпадає під певні обмеження, серед яких: недієздатність або обмежена дієздатність; не погашена або не знята судимість, притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією протягом останнього року; пряме підпорядкування близьких осіб у разі призначення; не проходження спеціальної перевірки. Такі законодавчі зміни вважаються повністю виправданими та обґрунтованими.

Ще одним позитивним нововведенням є обов'язок складання присяги осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань. Особи, які вперше призначаються на посади рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та у відповід-

них випадках пройшли встановлений строк стажування, складають присягу такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я та по батькові), вступаючи на службу до Державного бюро розслідувань, усвідомлюючи свою високу відповідальність, клянуся завжди залишатися відданим Українському народові, неухильно додержуватися Конституції та законів України, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, бути чесним, сумлінним і дисциплінованим, зберігати державну та іншу охоронювану законом таємницю». Особа рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань підписує текст присяги, що зберігається в її особовій справі. Порядок складення присяги встановлює директор Державного бюро розслідувань.

Аналізуючи зміст тексту присяги, слід відзначити його спрямування на усвідомлення зазначеними вище особами відповідальності за прийняті рішення перед народом України, а не перед конкретною особою; в ньому в стислій формі прописано основні орієнтири поведінки суб'єкта, що приймає присягу, виконання яких є його обов'язком. Змістом присяги є зобов'язання виконати певну обіцянку. Особа, що складає присягу, повинна здійснювати свої дії усвідомлено, адже вона бере на себе відповідальність і присягає у виконанні відповідних зобов'язань. Присяга, як коротка формула, включає ідею служби, ідею обов'язку. Урочистість присяги обумовлена такими наслідки: по-перше, задіюються позитивні емоції, які спричиняють почуття ідентичності з формованою соціальною спільнотою; по-друге, присяга містить загальну модель поведінки, яку приймає особа, своєрідний орієнтир її повноважень і обов'язків; по-третє, формується почуття відповідальності за свою поведінку (Теоретико-правовий аналіз поняття «присяга» [Електронний ресурс] / М. М. Маськовіта. — Режим доступу: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2015_825_29.pdf).

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що прийнятті законодавчі зміни в частині удосконалення кадрового забезпечення позитивно вплинуть на подальшу роботу Державного бюро розслідувань щодо встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Чекмарьова Л. Ю.

заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи,
асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів
та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Для формування демократичної правової держави важливим вектором повинно стати створення такої правоохоронної системи, яка буде здатна запобігати, припиняти і якісно розслідувати злочини, в тому числі вчинені і високопосадовцями. З цією метою в Україні функціонує Державне бюро розслідувань. Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Важливим напрямом у розвитку професійних та особистих навичок працівників Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) є підвищення їх кваліфікації. Це процес під час якого підвищується рівень готовності особи до виконання поставлених завдань й обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань (Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 2014. — № 37–38. — Ст. 2004).

Відповідно до Стратегічної програми діяльності ДБР на 2017–2022 роки підвищення кваліфікації планується здійснювати в таких формах: 1. програми навчальних курсів та тренінгів на базі юридичних вузів, які здійснюють підготовку кадрів для слідчих і оперативних підрозділів правоохоронних органів України; 2. тренінги та навчальні курси експертів слідчих органів інших країн; 3. обмін досвідом, стажування у слідчих органах в інших країнах (Стратегічна програма діяльності ДБР на 2017–2022 роки. — Київ, 2017. — С. 13).

О. М. Домашенко зазначає, що підвищення кваліфікації повинно здійснюватися в таких формах: 1) проходження відповідних курсів у вищих навчальних закладах; 2) самостійне навчання; 3) науково-практичні конференції та міжвідомчі семінари (Домашенко О. М. Роль професійного навчання у запобіганні тактичним помилкам в слідчій діяльності / О. М. Домашенко // Питання боротьби зі злочинністю. — 2015. — Вип. 30. — С. 127).

На навчальних курсах та тренінгах у вищих навчальних закладах необхідно більше уваги приділяти саме практичним питанням організації та діяльності ДБР, організації розслідування злочинів, з по-

дальшим моделюванням процесу, роботі з узагальнення досвіду із організації розслідування злочинів, набутого іноземними державами, інших організацій, та забезпечення його практичного використання у межах законодавства України.

Слушно зазначає О. М. Домашенко, що під час проходження курсів у вищих навчальних закладах необхідно: а) при проведенні занять розглянути теми, що стосуються проблемних питань організації та процесу розслідування злочинів на сучасному етапі; б) тематику занять присвятити конкретному напрямку діяльності слідчих, інакше кажучи, враховувати їх спеціалізацію; в) використовувати не лише традиційні форми навчання — лекції та семінарські заняття, а й більш активні, такі як практичні заняття з аналізом конкретних ситуацій, матеріалів кримінальних проваджень та проблемних ситуацій, вирішення яких становить значні труднощі (Домашенко О. М. Роль професійного навчання у запобіганні тактичним помилкам в слідчій діяльності / О. М. Домашенко // Питання боротьби зі злочинністю. — 2015 . — Вип. 30. — С. 122–128).

В системі ДБР планується створення Академії та Науково-дослідного інституту Державного бюро розслідувань. Саме в Академії планується здійснювати підготовку кадрів та підвищення рівня кваліфікації працівників ДБР.

При цьому питання створення Академії, а також Науково-дослідного інституту, зокрема вирішення їх організаційно-штатних, науково-організаційних, господарських, кадрових питань, буде вирішуватися після забезпечення функціонування Бюро з виконання основних завдань за призначенням, а саме, протягом 2020–2022 рр. (Стратегічна програма діяльності ДБР на 2017–2022 роки. — Київ, 2017. — С. 13).

Необхідно забезпечити на постійній основі участь працівників ДБР у міжнародних заходах, організації проведення робочих зустрічей та експертів слідчих органів інших країн для обговорення проблемних питань діяльності ДБР та обміну практичним досвідом.

Участь в науково-практичних конференціях, семінарах, вебінара та інші наукових заходах, за участю працівників інших правоохоронних органів відіграє важливу роль в процесі підвищення кваліфікації. Обговорення з науковцями, та експертами слідчих органів з України та інших країн проблемних питань дозволяє їх вирішити. Також позитивним буде залучення до роботи експертів з певним стажем роботи у слідчих органах, які зможуть поділитися набутим досвідом.

Отже, ми вважаємо, що підвищення кваліфікації повинно здійснюватися в таких формах: 1) навчальні курси та тренінги у вищих навчальних закладах; 2) науково-практичні конференції, семінари, вебінари та інші наукові заходи, за участю працівників інших право-

охоронних органів; 3) залучення до роботи експертів з певним стажем роботи у слідчих органах, які зможуть поділитися набутим досвідом; 4) участь у міжнародних заходах, робочих зустрічах працівників ДБР та експертів слідчих органів інших країн для обговорення проблемних питань діяльності ДБР та обміну практичним досвідом.

Бадзюнь В. В.

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ

Актуальність створення нових правоохоронних органів в Україні, вирішення проблем щодо їх організації та діяльності пов'язана із потребою в крайній необхідності реформування правоохоронної системи нашої країни на сучасному етапі розвитку. Слід зазначити, що низка вкрай негативних тенденцій в правовій сфері України складають загрозу для швидкої та повноцінної інтеграції до високорозвинутого співтовариства європейських країн та входження нашої країни до Європейського Союзу. До таких явищ ми можемо віднести злочинність, тотальну корупцію, правовий нігілізм, що є актуальними не лише для рядових громадян України, але й для кола найвищих державних службовців, осіб, які мають доступ до державних таємниць, суддів, членів уряду.

Так, 12 листопада 2015 року був прийнятий закон «Про державне бюро розслідувань» (далі — ДБР), який набрав чинність 1 березня 2016 року й передбачає створення нового однойменного правоохоронного органу, який б займався розслідуванням справ про вчинення злочинів вищими службовими особами держави. Такі особи мають особливо відповідальне становище і згідно частині першої статті 9 Закону України «Про державну службу» є особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби. Вони працюють судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (ст. 5 ЗУ «Про державне бюро розслідувань») (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.15 р.// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 6, ст.55)

Проте помилковим є твердження, що правову базу для створення ДБР складає лише цей, вищезгаданий нормативний акт. Починаючи

з моменту проголошення незалежності України, було багато спроб та намагань створення єдиної системи органів досудового розслідування.

Так, у 1992 році, відповідно до Концепції судово-правової реформи, передбачалося виокремлення єдиного незалежного апарату органів досудового розслідування. Концепція мала на меті надати законодавчу, матеріальну та процесуальну, базу для діяльності органів, які б займалися питаннями протидії корупції в умовах концентрації слідчих повноважень в руках прокуратури. Проте вказівне не було втіленим в життя, оскільки новостворена держава ще не мала достатніх нормативних і владних ресурсів. Окремо того, слід виокремити указ Президента України «Про національне бюро розслідувань» від 24 квітня 1997 року, якому передувало створення Робочої групи у 1995 році (Про Державне бюро розслідувань: Указ Президента України від 24.04.1997 р.).

Національне бюро розслідувань — це попередник, прототип ДБР. Даний орган був наділений повноваженнями проведення інформаційно-аналітичної роботи з питань протидії, виявлення, розслідування корупційних злочинів. Проте, цей орган не відзначився результативністю своєї діяльності, оскільки прийнята у 1996 році Конституція України у пункті 14 статті 92 передбачала, що створення та діяльність органів досудового розслідування регламентується виключно законами. Указ Президента щодо створення НДР був визнаний неконституційним та втратив будь-яку юридичну силу.

Наступним кроком на шляху до створення ДБР був Указ Президента України № 834 від 23 травня 2005 року. Відповідно до нього створювалися Робоча група та Міжвідомча комісія, щодо питань створення законопроекту про засади організації та діяльності ДБР, створення концепції реформування системи правоохоронних органів України, очолив роботу Комісії тодішній Секретар РНБО П. Порошенко. 6 вересня того ж року одна із комісій ухвалила проект реформи системи органів досудового розслідування, але у роботі Комісії виникла суперечка між її головуючими М. В. Стретовичем та Королем В. М., перший наполягав на створенні Національного бюро розслідувань як нового, відокремленого органу, до функціоналу якого належала фінансова розвідка та розслідування корупційних злочинів в країні. Його опонент був прихильником ідеї об'єднання відповідних відомчих підрозділів СБУ, МВС, ДПА для боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

Слід зазначити, що міжнародні органи та організації такі, наприклад, як Рада Європи та Amnesty International своїми розслідуваннями доводили необхідність створення єдиного органу досудового розслідувань, котрий займався б справами про вчинення злочинів

правоохоронцями. Якщо розглянути статистику звернень громадян України до Європейського суду з прав людини, то ми побачимо що більшість справ є саме програвшими для України. Експерти Ради Європи несли вклад в розробку нового Кримінально-процесуального кодексу України у 2012 році, згідно з ним на законодавчому рівні закріплювався статус ДБР як органу досудового розслідування на рівні з СБУ та Нацполіцією. Вказані кроки біли зробленими для того, щоб нівелювати солідарність правоохоронців в питаннях розслідування злочинів вчинених представниками владних та правоохоронних структур, особливо щодо катувань в процесі слідства, з метою створення структури незалежної від політичного та владного тиску з боку інших органів сфери правоохоронної діяльності (Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.12 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88).

Також важливим кроком в процесі створення ДБР був закон від 12 жовтня 2014 року «Про прокуратуру», в якому зазначалося, що прокуратура продовжує здійснювати слідчу діяльність до моменту створення відповідного органу — ДБР, цей принцип був також закріпленим і в розділі «Перехідні положення» Конституції України в редакції від 2 липня 2016 року (Конституція України: від 02.06.2016 // Відомості Верховної Ради(ВВР). України 1996. № 30. Ст. 141).

Отже, Державне бюро розслідувань як орган правоохоронної діяльності в сфері досудового слідства має тривалий шлях формування, від зародження ідеї його створення в 90-тих роках ХХ століття, до закріплення в законі та Конституції. У 2019 році ДБР знаходиться на початковому етапі здійснення своїх владних повноважень. Невирішеним ще залишається ряд питань пов'язаних із організацією роботи ДБР, проте, зважаючи на тривалість концептуалізації та шлях творення цього органу, ми можемо бути певними в його перспективах майбутньої діяльності.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна.*

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В Указі Президента України від 27 жовтня 2009 року № 870 було чітко окреслено, що масштаби криміналізації та корумпованості влади мають тенденцію до невпинного зростання, сягаючи критичної межі, за якою настає втрата влади, розпад державних інститутів та припинення демократичного розвитку держави.

Враховуючи соціально-економічну, політичну та правову ситуацію в нашій державі, реформування системи органів досудового розслідування насамперед потребує створення дієвого механізму досудового розслідування злочинів, важливою умовою якого є діяльність державного бюро розслідування. В останні роки в Україні проведено чимало реформ, пов'язаних зі змінами в організації органів державної влади. Впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав та інтересів громадян обумовив й реорганізацію судової та правоохоронної системи країни. Саме тому важливою подією у процесі реформування правоохоронних органів повинно було стати створення органу, який здійснював би правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Таким чином, його основна мета повинна була полягати саме у встановленні справедливості у суспільстві шляхом незалежного розслідування злочинів. Норми законодавства однакові для кожного громадянина України, відповідно відповідальність за їх порушення також. Проте, проаналізувавши ситуацію, яка склалася впродовж років існування незалежної України, можна з впевненістю сказати, що наша держава просто потребувала органу, який за допомогою всебічного розгляду злочинів притягував би винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Створення Державного бюро розслідування, в першу чергу, обумовлено необхідністю забезпечення ефективного та неупередженого розслідування та розкриття злочинів, вчинених: Президентом України, повноваження якого припинено; Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра; членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення України; народним депутатом України; уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; Генеральним прокурором України, його першим заступником та заступником; ди-

ректором Національного антикорупційного бюро України; Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником та іншими суб'єктами, визначеними законодавством України.

Термін «Державне бюро розслідувань» взагалі є запозиченим з досвіду правоохоронної діяльності США, де функціонує Федеральне бюро розслідувань, проте функції і повноваження ДБР суттєво відрізняються, незважаючи на те, що діяльність обох органів спрямована на посилення боротьби зі злочинністю. Потреба в такому органі була усвідомлена в Україні відносно нещодавно, оскільки у Стратегії реформування судоустрою на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року, про цей орган навіть не згадувалось.

Під час вивчення доцільності існування такого органу слід прояснити пильність, щоб відокремити компетенцію Державного бюро розслідування від компетенції інших правоохоронних органів.

Серед важливих передумов створення ДБР було саме те, що держава була зацікавлена у створенні ефективного органу, який би не тільки запобігав злочинним правопорушенням, а й роз'яснював чинне законодавство та популяризував вжиті заходи реагування.

Сучасні реалії, які ми можемо спостерігати на даному етапі розвитку України вказують на те, що необхідність вироблення уніфікованого механізму правоохоронної діяльності, єдиних процесуальних основ такої діяльності, потреба вдосконалити інститут юридичної відповідальності дасть змогу ефективно забезпечити правопорядок в Україні, захист прав і свобод людини і громадянина. На основі вищевикладених тверджень можна зробити висновок, що одним із важливих питань інституційного забезпечення реформування правоохоронних органів було створення Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Гончарук В. І.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним з головних напрямів оновлення суспільства, який чинна влада задекларувала, є докорінна трансформація правоохоронної системи. Але на превеликий жаль, реальні зміни в цій сфері супроводжуються численними труднощами, що зумовлені вкрай несистемним підходом до вирішення проблеми боротьби з корупцією.

Реформування та оновлення системи правоохоронних органів сьогодні знаходиться на піку суспільних очікувань. Так, протягом останніх років відбулася реформа органів внутрішніх справ, було створено ряд нових правоохоронних органів в сфері протидії корупції, планується створення спеціалізованого органу щодо протидії економічним злочинам, завершується організаційне оформлення передачі органами прокуратури функцій досудового розслідування відповідним профільним органам.

У переліку вказаних реформ особлива роль відводиться Державному бюро розслідувань. Призначення даного органу полягає в розслідуванні кримінальних проваджень, фігурантами яких є вищі посадові особи та державні службовці, а також правоохоронці, прокурори і судді. Адже протиправні дії зазначених категорій осіб не зводяться виключно до корупційних справ, якими займаються НАБУ і САП. Власне, представниками вказаних антикорупційних органів, а також деякими військовими злочинами, за остаточно проголосованою редакцією спеціального закону, «опікується» саме ДБР. Тобто завдання ДБР — це незалежне розслідування злочинів всіх інших правоохоронців та державних високопосадовців. Адже головною метою Державного бюро розслідувань є притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, ресурси та зв'язки. Такий собі правоохоронець від свавілля правоохоронців і можновладців. При цьому функції Генпрокуратури урізали на обсяг повноважень з досудового розслідування, яким в тому числі і наділили ДБР.

Що стосується підслідності ДБР, то окреслюється чітке коло суб'єктів, стосовно яких Державне бюро розслідувань має право здійснювати повноваження. Ними є: Президент України (повноваження якого припинено), Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення,

Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник, члени Центральної виборчої комісії, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, суддя, працівник правоохоронного органу, особа, посада якої належить до категорії «А» (відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України № 4651-VI від 13.04.2012 року, службові особи Національного антикорупційного бюро України, заступник Генерального прокурора — керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти під час проходження зборів (відповідно до ч. 1 ст. 401 Кримінального кодексу України).

Причому, якщо уважно переглянути перелік осіб, стосовно яких слідчі Державного бюро розслідувань мають право проводити досудове розслідування, то спостерігається протиріччя між положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та Кримінального процесуального кодексу України. Щодо кола злочинів, які уповноважені розслідувати слідчі Державного бюро розслідувань, то виходячи із положення ст. 5 Закону, це будь-які злочини, вчинені високопосадовцями. Але із цього правила є виключення — якщо ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (кримінальні корупційні правопорушення, передбачені низкою статей Кримінального кодексу України) або до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного антикорупційного бюро України), а також у випадку, якщо вчинено злочин, передбачений статтею 422 Кримінального кодексу України.

Що стосується процедури створення ДБР, то передусім, мова йде про відсутність чітко встановлених критеріїв і алгоритмів відбору кандидатів на посади в Бюро. Так, в Законі наведено широке коло часом навіть непоіменованих осіб для призначення, відсутня пропи-

сана структура центрального апарату і кваліфікаційних вимог до його керівників, а також до директорів територіальних органів. Відповідно до частини 1 статті 24 Закону за поданням конкурсної комісії призначаються керівники та всі без винятку працівники підрозділів внутрішнього контролю центрального апарату і територіальних органів ДБР, щодо яких в Законі знову ж відсутні будь-які кваліфікаційні критерії. Але оперативна діяльність, як і досудове слідство, можуть бути успішними та мати позитивну судову перспективу тільки за умови їх здійснення висококваліфікованими працівниками правоохоронних органів, в даному випадку, ДБР. Таким чином, виникла необхідність залучення осіб «нового формату», які будуть працювати у Державному бюро розслідувань. Працівниками ДБР повинні бути люди з «високим рівнем довіри» від населення, тобто мати суспільний авторитет. Для них обов'язкова бездоганна ділова репутація, високі професійні та моральні якості, а також міцна теоретична і практична підготовка. Окрім того, кандидати повинні володіти такими рисами як стресостійкість, цілеспрямованість, вмотивованість, здатність протистояти будь-яким спробам впливу на них та володіти високою соціальною культурою. Врахувавши ці умови, Бюро може стати дієвим інструментом державної влади від всеохопної криміналізації. Важливо зазначити, що для підготовки працівників Бюро пріоритетним напрямом повинно стати аналітичне опрацювання відкритих джерел інформації та впровадження в роботу нових методів проведення аналітичної розвідки. Тоді у ДБР буде шанс повторити успіх Федерального бюро розслідувань США у використанні можливостей аналітичної розвідки для розкриття злочинів, які відносяться до його підслідності.

Щоб об'єктивно проаналізувати діяльність новоствореного органу, потрібно звернутися до системи його основоположних засад, з яких кожна відіграє важливу роль у реалізації завдань, які повинен виконувати даний правоохоронний орган. Відповідно до ст. 3 Закону про ДБР, такими засадами є верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність і персональна відповідальність кожного працівника ДБР, відкритість та прозорість діяльності ДБР для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітність і підконтрольність визначеним законом державним органам, політична нейтральність і позапартійність, єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР.

З переліку вказаних принципів потрібно звернути особливу увагу на дослідження теоретичної складової та проблем практичної реалізації засади єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР. Засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального

прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності. У свою чергу, колегіальність як принцип управління полягає у колективному способу прийняття рішень з урахуванням різних точок зору та обміну досвідом, підвищує відповідальність колективу в процесі прийняття управлінських рішень. Отже, реалізація даного принципу спрямована на подолання суб'єктивності в управлінні.

Варто зазначити, що створення єдиного слідчого органу, в перспективі повинно покращити якість слідчої практики. Однак присутні і проблеми з якими можуть зіштовхнутися у своїй діяльності працівники ДБР — це колізії законодавства, що регламентують діяльність бюро і, як наслідок, це може привести до втручання в його роботу інших правоохоронних структур, таких як Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Служба безпеки України, Національна поліція тощо. Але все ж зрозумілим є те, що повноваження, функції та інтереси Державного бюро розслідувань будуть неминуче перетинатися з інтересами зазначених правоохоронних органів. Тобто все це може призвести до непорозуміння з розподілом функцій між ДБР, НАБУ, СБУ, Національною поліцією.

Наостанок, хотілося б додати, що ряд прогалин і недоліків у законодавстві про ДБР є причиною скептичного ставлення професійної правничої спільноти до перспектив створення та діяльності нового органу. Крім того, явні проблеми з підслідністю та розмежуванням компетенції і відносин з іншими правоохоронними органами є серйозним аргументом проти ефективності діяльності ДБР. Але це не як вирок безперспективності ДБР, а як вказівник на шляху до виправлення помилок і подальших зусиль професіоналів у напрямку повноцінного запуску українського аналогу славнозвісного заокеанського ФБР.

Отже, проаналізувавши головні причини створення Державного бюро розслідувань та проблеми, які можуть виникнути у подальшій роботі Бюро, слід зазначити, що необхідний ще певний проміжок часу і певні зусилля для того, щоб новий для України орган запрацював якісно і ефективно.

***Науковий керівник:** старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» Курганський Олександр Валерійович.*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Появу Державного бюро розслідувань називають важливим кроком у напрямку до європейських практик ведення слідства. Воно є ключовою частиною реформи правоохоронної системи України. Тому пріоритетним напрямом є якісне укомплектування оперативних та слідчих підрозділів, оскільки саме від них залежить повноцінне функціонування ДБР. Проте цьому має передувати ретельне вивчення претендентів з числа колишніх працівників Генеральної прокуратури України, відповідних підрозділів Національної поліції та цивільних фахівців у галузі права (Усатий Г. О. Першочергові кроки з розбудови державного бюро розслідувань [Електронний ресурс] / Усатий Г. О. — Режим доступу: <https://bitly.su/ajK3bV8Q>).

До працівників Державного бюро розслідувань належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці, працівники, які уклали трудовий договір із Державним бюро розслідувань.

Відповідно до статистичних даних від 29 травня 2019 року в Державному бюро розслідувань налічується 680 працівників, з них 350 слідчих (Труба Р. М. Кількість працівників Державного бюро розслідувань нині становить 44 % від необхідних [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2710762-truba-poasniv-comu-v-dbr-nabrali-mense-polovini-pracivnikiv.html>).

Існують певні кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності, які необхідні для зайняття посад у ДБР. Вони затверджуються директором Державного бюро розслідувань.

Не можуть бути допущені до участі у конкурсі особи, які за рішенням суду визнані недієздатними або обмежені у цивільній дієздатності мають судимість за вчинення злочину, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією та особа, яка не пройшла спеціальну перевірку.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» на службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Державне бюро розслідувань — це єдиний державний орган, в якому конкурси на зайняття посад проводять різні інститути — зовнішня та внутрішні комісії (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11. 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/paran6#n6>).

Формування команди ДБР є важливим аспектом її діяльності. Базовими цінностями, які лежать в основі є доброчесність, професійність, рішучість та відповідальність, командна робота та рівність можливостей (Цюприк І. В. Функціонування державного бюро розслідувань у контексті реалізації антикорупційної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bitly.su/7Gfcu>).

Доброчесність має бути невід’ємною частиною для всіх працівників правоохоронних органів. Адже справедлива система правосуддя починається з особистої доброчесності кожного правоохоронця чи судді. У команді Бюро мають працювати люди, які здатні протистояти спокусі отримання незаконної вигоди. При призначенні на посаду у Державне бюро розслідувань особа повідомляється про можливість проведення щодо неї перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя.

Оскільки професійність, постійне навчання та особистий розвиток є важливими аспектами для розслідування злочинів. Працівники Державного бюро розслідувань регулярно (але не рідше одного разу на два роки) мають проходити обов’язкове підвищення кваліфікації. Адже порушники закону мають доступ до новітніх технологій, фінансових та людських ресурсів. Саме тому працівники ДБР постійно набувати нових знань та навичок, щоб розкривати та запобігати злочинним діям високопосадовців.

Рішучість у діях, сміливість та швидкість реакції мають неодмінно супроводжуватися готовністю взяти відповідальність за їхні наслідки. Робота команди ДБР має базуватись на засадах рівності та взаємоповаги. Принцип рівних прав та можливостей для всіх співробітників, незалежно від статі, віку, національності, релігійних та інших поглядів лежить в основі її діяльності.

Працівники Державного бюро розслідувань під час виконання покладених на них обов’язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом. Ніхто, за винятком уповноважених посадових осіб державних органів у передбачених законами випадках, не має права втручатися в їхню законну діяльність (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11. 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/paran6#n6>).

В інтересах забезпечення особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань та членів їхніх сімей не допускається роз-

голошення в засобах масової інформації відомостей про місце проживання цих осіб. Відомості про проходження служби працівниками Державного бюро розслідувань надаються з дозволу директора Державного бюро розслідувань або його заступника.

У разі затримання працівника Державного бюро розслідувань або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою його тримають в установах для попереднього ув'язнення окремо від інших осіб.

Для забезпечення безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їх захисту від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків, у складі Державного бюро розслідувань діє спеціальний підрозділ фізичного захисту, працівникам якого надається право зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу.

Можна зробити висновок, що Державне бюро розслідувань відіграє провідну роль у встановленні справедливості та прозорості діяльності органів державної влади, а також у боротьбі із корупцією високопосадовців. За умов правильної організації роботи в нас є унікальна можливість створити кардинально нове правоохоронне відомство, що стане на варті правопорядку в державі.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кіслиця Ірина Олександрівна.***

Дрига Є. В.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕДУМОВ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Становлення та організація діяльності Державного бюро розслідування в Україні є актуальним завданням сьогодення. Так як Україна крокує до Європи, у 2012 році керівництво нашої держави прийняло рішення про створення правоохоронного органу, на прикладі США — Федеральне бюро розслідування. Було створено ДБР, яке розслідує злочини найвищого рівня влади, правоохоронців, суддів, військові злочини.

Відповідно до діючого Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (ст. 1).

У своїй діяльності Державне бюро розслідувань керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі (ст. 2 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»).

Причинами, передумовами та принципами створення Державне бюро розслідувань слід вважати:

1. Необхідність створення єдиного слідчого органу. Цей орган було створено для розслідування таких справ : злочинних організацій, пов'язаних з тероризмом, особливо тяжкі насильницькі злочини, таким чином органи прокуратури звільняються від слідчої діяльності, тобто на прокуратуру покладено й інші функції, в той момент як ДБР має вузьку направленість.

2. Необхідність залучення осіб, які будуть працювати у Держаному бюро розслідувань. Претендентам знадобиться стресостійкість, цілеспрямованість, вмотивованість та здатність протистояти будь-яким спробам впливу на них. Саме добір та підготовка кадрів для ДБР мають ґрунтуватися на критерії високої соціальної культури кандидатів.

3. Реалізація вимоги пункту 9 перехідних положень Конституції України щодо сформування системи органів досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування з огляду на позбавлення прокуратури України функції досудового розслідування злочинів. Саме цей пункт є головною правовою передумовою створення Державного бюро розслідувань, тому що виконання цієї функції не може бути ефективним, якщо і саме розслідування, і нагляд за ним веде один і той самий орган (Матеріали Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови).

4. Відкритість та прозорість діяльності Державного бюро розслідувань передбачає реалізацію цих засад, перш за все, перед суспільством, наявність демократичного цивільного контролю, підзвітність і підконтрольність Державного бюро розслідувань визначеним законом є державним органом, тому передбачається заборона використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах.

5. Верховенства права (людина, її життя, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи, гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави).

6. Для кожного працівника Державного бюро розслідувань діє принцип законності, справедливості, неупередженості, незалежності і персональної відповідальності.

7. Також діє принцип єдиноначальності, він не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Виходячи з загального положення та спираючись на сукупність всіх вище перерахованих фактів, можна сказати, що основним завданням ДБР є встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси. Не менш важливими завданнями Державного бюро розслідувань є своєчасне запобігання, виявлення та припинення злочинів, які мають бути реалізовані, адже саме на це очікує суспільство.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юріївна.**

Жоголева Т. С.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ВІДКРИТИХ КОНКУРСІВ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ У ДЕРЖАВНОМУ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Питання, яке підіймається у роботі, є надзвичайно актуальним. По-перше, на час її написання ДБР можна назвати новоствореним органом, у якому ще доволі активні процеси, що змінюють або доповнюють кадровий склад бюро, а разом з тим випробовується чинний порядок проведення конкурсу. По-друге, об'єктивна реальність така: рівень довіри громадян до правоохоронної системи є вкрай малим, здавалось би, цю ситуацію мало б поліпшити створення ДБР і його ефективна діяльність, проте, не намагаючись визначити природи цих фактів, зазначимо, що проти директора бюро, за його ж словами, наразі подано чотири адміністративні позови, а представники Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань висловили останньому недовіру. В таких умовах теоретичне обґрунтування

існуючого порядку проведення конкурсу на посади до ДБР і вироблення рекомендацій щодо можливого його поліпшення є, на мою думку, у часі (Реформи — Труба: громадські діячі висловили недовіру директору ДБР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://povin.com.ua/189879-20-04.html>; Проти директора ДБР подали чотири позови [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://espresso.tv/news/2019/04/25/proty_dyrektora_dbr_podaly_chotyru_pozovy).

Розглядаючи питання проходження конкурсу та прийняття працівників Державного бюро розслідувань відзначимо, що на конкурсантів розповсюджуються не лише високі професійні вимоги, але й вимоги щодо особистих, ділових та моральних якостей, що, очевидно, в перспективі матиме позитивний вплив та підвищення відсотку населення що виражає довіру до правоохоронної системи України. Потребує уваги також і той факт, що відповідно до ст. 14 Закону України «Про державне бюро розслідувань», вступ на службу до бюро відбувається на конкурсній основі. Так, наприклад, конкурс на заміщення вакантних керівних посад (директора, першого заступника та заступника, директорів територіальних управлінь Бюро) проводить Комісія, члени якої мають серед якостей мати високу ділову репутацію, юридичну освіту, професіоналізм і мораль, авторитет.

До складу Конкурсної комісії входять:

- три особи, визначені Президентом України;
- три особи, визначені Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать організація та діяльність органів досудового розслідування;
- три особи, визначені Кабінетом Міністрів України.

Серед позитивних моментів також потрібно відзначити чітку визначеність і регламентацію процедури проведення конкурсу до ДБР, що включає в себе:

- 1) оголошення про проведення конкурсу;
- 2) прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі;
- 3) кваліфікаційний іспит;
- 4) психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа;
- 5) співбесіда;
- 6) визначення переможців конкурсу.

Для проведення конкурсу на зайняття посад в ДБР Директор ДБР утворює Комісію, затверджує її персональний склад. Комісія утворюється у складі п'яти осіб, з яких не менше трьох є представниками ДБР.

В додаток до цього, відповідно до ст. 13 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р., що висвітлює порядок набору і призначення на посади керівників підрозділів центрального апарату ДБР, так і директорів його всіх його територіальних управ-

лінь, цих осіб мала б підбирати зовнішня конкурсна (та сама що й директора ДБР та його двох заступників) комісія із дев'яти осіб, склад якої зазначався вище. Як зазначає О. Баганець, останні таких повноважень за законом не мають. Так, за підрахунками вищевказаного автора, саме на цю комісію покладено повноваження, і в більшій мірі обов'язок здійснити відбір сотні осіб з кандидатів, що є суттєвою цифрою та може тривати довше, ніж того потребують реалії держави. У зв'язку цим, доцільним вбачається внесення змін до ст. 13 вищенаведеного Закону, з залишенням за комісією повноваження по відборі лише керівників управлінь центрального апарату бюро, його територіальних управлінь, а здійснення конкурсу на всі інші посади в центральному апараті бюро покласти на комісії внутрішнього формування, які будуть створені Директором бюро, або тою ж зовнішньою комісією, і які могли б здійснювати конкурсний відбір більш оперативно, що забезпечить швидкість до укомплектування складу органу (Баганець О. Проблеми створення Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс] // Протокол: юридичний інтернет-ресурс. — Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/problem_i_stvorenniya_derzhavnogo_byuro_rozsliduvan/).

У якості висновків зазначимо, що створення ДБР є дійсно складним та тривалим завданням, досягнення якого є суттєвим кроком на шляху реформування правоохоронної системи, а в умовах політичної та економічної напруги, наявності певних недоліків у формуванні органу є звичайним робочим процесом. Роботу отримують учасники конкурсного відбору, які відповідно до рейтингу замуть найвищі позиції. Саме тому, для якісного складу ДБР важливе значення мають вимоги, що висуваються до кандидатів, а також сам процес добору кадрів, що має бути чесним і прозорим на кожному з етапів.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Журавель А. В.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

З метою прозорості та справедливості у здійсненні антикорупційної діяльності проти злочинів, які можуть вчиняти високопосадовці, прокурори, поліцейські, судді та військові держави був створений слідчий орган: Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). Але в ході його створення виникали певні нюанси, непорозуміння та конфлікти, що тим самим «відтягували» початок діяльності даного слідчого органу.

Взагалі історія створення ДБР розпочалась у 2012 році з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу. У 2015 прийняли профільний закон, а вже в 2017 році був призначений перший директор ДБР Роман Труба (Скандал, конфлікти, та проблеми створення: Державне бюро розслідування вперше відзвітувало. URL: https://24tv.ua/skandal_konflikti_ta_problemi_stvorenniya_derzhavne_byuro_rozsliduvan_vpershe_vidzvituvalo_n1133857).

Процес створення займав чимало часу, але за цей період так й не було підготовлено необхідної правової основи для діяльності ДБР.

На це вплинуло багато факторів. Одним із них є формування і початок роботи оперативних підрозділів ДБР, що вважалося технічною проблемою, яка була допущена законодавцем під час прийняття закону про Державне бюро розслідувань. Адже законом не було передбачено існування та діяльність оперативних підрозділів у складі ДБР, внаслідок чого виникає дещо дивна ситуація — докази про вину робітника поліції та СБУ збиратимуть оперативні слідчі поліції та СБУ.

Наступним фактом є те, що вже на початку своєї роботи ДБР зіштовхується з великою завантаженістю, бо кожний слідчий веде приблизно по 20–30 справ одночасно. Це пояснюється тим, що створення ДБР призвело до масового порушення органами прокуратури вимог законодавства про свої повноваження та про підслідність злочинів, що призвело до перенавантаження інших правоохоронних органів, особливо Національної поліції.

Слід зазначити й проблему з конкурсними комісіями — як внутрішньої, так й зовнішньої — через норму ст.13 Закону про порядок набору і призначення керівників підрозділів як центрального апарату ДБР, так і директорів його семи територіальних управлінь. Проблема внутрішньої полягає у обранні слідчих при наявних конфліктах у керівництві ДБР, а зовнішньої — у повільній роботі цієї комісії.

Аналізуючи нинішню законодавчу базу й динаміку створення ДБР, можна дійти висновку, що даний орган досудового розслідування потребує певних коригувань у законі, а саме — закладання у них тих норм, які не блокуватиме процес його укомплектування та саму діяльність цього органу.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Завещана К. Р.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Протягом останнього часу корупція в Україні продовжує набувати ознак системного явища, яке поширює свій вплив на всі сфери життя. Зважаючи на цей негативний вплив, пріоритетним напрямом державної антикорупційної політики стала докорінна зміна підходів до протидії корупції, поєднана із удосконаленням антикорупційного законодавства та реформуванням правоохоронних органів (Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми / Є. В. Невмержицький. К. : КНТ, 2008. С. 55). Це зумовило створення такого органу, як Державне бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань — новий правоохоронний орган, створення якого передбачено зобов'язаннями при вступі до Ради Європи та є частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015, із змін., внес. згідно із законами України: за станом на 05.01.2017) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> с.3). Метою програми є створення Державного бюро розслідувань як незалежного та ефективного правоохоронного органу, який: сприяє дотриманню справедливості у суспільстві шляхом всебічного розслідування злочинів, віднесених до його підслідності; має високопрофесійну та мотивовану команду; ефективно співпрацює з іншими державними органами України; є прозорим та підзвітним у своїй діяльності тощо.

Метою утворення ДБР є встановлення справедливості у суспільстві шляхом розслідування злочинів і притягнення винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їх посади, зв'язки та ресурси. Для досягнення цієї цілі потребується належне виконання обов'язків, які покладаються на працівників цього правоохоронного органу.

На службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки (Порядок проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Затверджено Наказом Державного бюро розслідувань від 14 лютого 2018 року № 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0176-18>).

Цікаво, що кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у Бюро затверджується безпосередньо Директором Державного бюро розслідувань. Дане положення піддається критиці з боку науковців та правознавців різних сфер, адже тут ставиться під сумнів об'єктивність і прозорість процесу добору кадрів до Державного бюро розслідувань.

Можна визначити чітку регламентацію етапів проведення конкурсу до ДБР, що включає в себе: 1) оголошення про проведення конкурсу; 2) прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі; 3) кваліфікаційний іспит; 4) психофізіологічне дослідження із застосування поліграфа; 5) співбесіда; 6) визначення переможців конкурсу. Для проведення цієї процедури Директор Державного бюро розслідувань утворює Комісію та затверджує її персональний склад. Комісія утворюється у складі п'яти осіб, троє з яких є представниками Бюро (Григорова Л. Р. Порядок проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань [Електронний ресурс] // Юридична література: Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови. 2018. С. 432. — Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua>).

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» у нормативному порядку визначив обмеження щодо осіб, які можуть брати участь у конкурсі на зайняття посади працівника ДБР. Так, не може бути кандидатом особа, яка: визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; особа, яка має не погашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення злочину; особа, що згідно із вироком суду позбавлена права обіймати відповідні посади; особа, яка за рішенням суду визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення; особа, що піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення протягом останнього року до дня

подання документів; особа, яка є державним службовцем або посадовою особою органу місцевого самоврядування, є членом політичної партії, є народним депутатом України або депутатом місцевої ради.

Для утворення такої правоохоронної системи, як Державне бюро розслідувань, важливе значення має добропорядність його працівників. Тому особливу увагу слід приділити кандидатам з числа колишніх працівників правоохоронних органів, що зазнали люстрації.

Рішення Комісії приймаються більшістю голосів від її складу шляхом відкритого голосування. Важливим є той факт, що член Комісії не може утриматися від голосування, тобто він повинен висловити свою думку. Рішення вважається прийнятим, якщо за результатами голосування отримано рівну кількість голосів, голова Комісії ставить питання на повторне голосування після додаткового обговорення.

Громадські активісти з організації State Watch проаналізували 30 кандидатів, серед яких виявили люстрованих державних службовців, а також тих, хто фігурував у адміністративних, кримінальних чи дисциплінарних провадженнях. Згідно з законом такі кандидати мають брати участь у конкурсі, якщо вони не були офіційно люстровані, або якщо в їх справах немає рішень суду. Саме тому потрібно усунути зовнішню комісію для відбору таких кандидатів.

У дослідженні проекту всеукраїнського об'єднання «Автомайдан» — Prosud понад 40 % кандидатів на керівні в ДБР є на сьогодні представниками правоохоронних органів. Більшість претендентів є працівниками державних органів, лише 12,2 % — бізнесмени, адвокати та викладачі, і 9 % зараз не працевлаштовані (Хто претендує на керівні посади [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://blog.prosud.info/>).

Отже, дослідивши порядок проведення конкурсу до Державного бюро розслідувань, можна стверджувати, що всі етапи конкурсу детально регламентовані нормами законодавства і створені всі умови, щоб цей конкурс був справедливим.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Ісаєвич О. М.

студент 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Сьогодні поняття «громадський контроль» набуває особливого значення у зв'язку з розгортанням глобалізації загалом та зміною пріоритетів української громадськості зокрема.

Громадський контроль виконує важливу роль у суспільстві, а також уособлює у собі функцію просвітництва для тієї категорії населення, що потребує постійного підвищення кваліфікації, адже безпосередньо здійснює зазначений вид контролю.

Неможливо оминати увагою той факт, що найважливіша роль громадського контролю — формування нових механізмів суспільної координації, що дозволять деталізувати права та обов'язки влади/бізнесу/громади, повніше використовувати їх потенціал та дотримання гармонії узгодженого розвитку.

В літературі відсутнє єдине визначення поняття громадського контролю. Так, на думку думку А. Полторакова, громадський контроль — це система відносин громадянського суспільства з державою, заснована на підзвітності органів державної влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) недержавним структурам («третього сектору» та ЗМІ) (Полтораков О. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. Полтораков // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. Публікації. — Режим доступу: <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>).

А. Крупник визначає громадський контроль як суспільну оцінку ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань, дотримання певних соціальних норм. Громадський контроль є формою участі громадськості в управлінні для підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, підприємств, установ і організацій, які надають соціальні послуги (Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення [Електронний ресурс] / А. С. Крупник // Теоретичні та прикладні питання державотворення. — 2007. — № 1. — Режим доступу: www.library.oridu.odessa.ua).

Зазначену оціночну функцію в Державному бюро розслідувань (далі — ДБР) виконує Рада громадського контролю (далі — РГК). Це колегіальний консультативно-дорадчий орган, що утворюється для забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю ДБР.

Основними завданнями РГК є:

1. забезпечення прозорості та здійснення цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань;
2. сприяння взаємодії Державного бюро розслідувань з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Державного бюро розслідувань;
3. сприяння врахуванню Державним бюро розслідувань громадської думки під час виконання зазначеним Бюро покладених на нього завдань (Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України № 1086 від 20 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2017-%D0%BF#n10>).

До повноважень РГК при ДБР слід виокремити наступні:

1. заслуховування інформації про діяльність Державного бюро розслідувань, проведення аналізу стану виконання завдань і заходів, у тому числі визначених стратегічною програмою діяльності Державного бюро розслідувань, та подання пропозиції щодо їх виконання;
2. розгляд звітів Державного бюро розслідувань і затвердження свого висновку щодо них протягом десяти днів з дня їх подання;
3. підготовка та подання Державному бюро розслідувань пропозицій щодо організації та проведення консультацій з громадськістю, участь у таких консультаціях;
4. здійснення громадського контролю за врахуванням Державним бюро розслідувань пропозицій і зауважень громадськості щодо його діяльності, забезпеченням ним прозорості та відкритості своєї діяльності, дотриманням прав і свобод людини і громадянина, доступу до публічної інформації, яка перебуває в його володінні, а також дотриманням законодавства, зокрема у сфері запобігання та протидії корупції;
5. збір, узагальнення та подання Державному бюро розслідувань інформації стосовно пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо необхідності вирішення питань, пов'язаних з діяльністю Державного бюро розслідувань;
6. приймає участь у парламентських слуханнях на тему діяльності Державного бюро розслідувань, виконання покладених на нього завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод людини і громадянина;
7. обрання із свого складу трьох представників до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань з подальшим внесенням Директорові Державного бюро розслідувань подання щодо обраних осіб з метою їх включення до складу комісії (Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань:

Постанова Кабінету Міністрів України № 1086 від 20 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2017-%D0%BF#n10>).

Створення РГК при ДБР передбачено ст. 28 Закону «Про Державне бюро розслідувань» (ДБР призупинило на вимогу суду конкурс до Ради громадського контролю) [Електронний ресурс] // Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2682475-dbr-prizupinilo-na-vimogu-sudu-konkurs-do-radi-gromadskogo-kontrolu.html>).

Перший склад РГК розпочав роботу зовсім недавно. Обрання членів РГК відбувалося на установчих зборах, через що було спровоковано низку гучних скандалів щодо обрання. 18 квітня 2019 року повинен був відбуватись конкурс щодо обрання нового складу ради. Однак, за повідомленням директора ДБР Романа Труби, з 26 квітня 2019 року діяльність РГК при ДБР буде припинена внаслідок блокування конкурсу на обрання нового складу судовим рішенням. («ДБР призупинило на вимогу суду конкурс до Ради громадського контролю» [Електронний ресурс] // Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2682475-dbr-prizupinilo-na-vimogu-sudu-konkurs-do-radi-gromadskogo-kontrolu.html>).

Одним із членів діючої РГК подано позов до Окружного адміністративного суду Києва про визнання нечинною постанови Кабміну, якою було внесено зміни в положення про Раду громадського контролю і порядок обрання її членів (з установчих зборів на онлайн-голосування). Таким чином, суд задовольнив звернення і заборонив подальше проведення конкурсу на підставі Порядку формування складу Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого оскаржуваною постановою Кабміну.

Таким чином, діючий склад РГК втрачає свої повноваження, а обрати новий немає можливості у зв'язку із судовим провадженням щодо порядку формування РГК. Також зазначено, що до моменту, поки при ДБР не буде діючої РГК, відсутня можливість створення дисциплінарної комісії при ДБР у повному обсязі, тому що 3 з її членів мають бути представниками РГК.

Підсумовуючи вищесказане слід сказати, що РГК як основний механізм громадського контролю за діяльністю Державного Бюро розслідувань, безсумнівно повинна сумлінно та в повному обсязі виконувати завдання покладені на неї згідно законодавства.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Ісько Д. С., Братель Л. Г.
студентки 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань — центральний орган виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Створення цього органу передбачалося Кримінальним процесуальним кодексом України. Бюро розпочало свою роботу 27 листопада 2018 року.

Створення Державного бюро розслідувань України було здійснено згідно з чітко зазначеною та визначеною державною політикою у сфері боротьби з корупцією, окреслених функцій, задач, повноважень зазначеного органу; визначення напрямів та компетенції у сфері міжвідомчого співробітництва тощо. Таким чином, створення Державного бюро розслідувань України — важливий крок у сфері протидії корупції. Для реалізації зазначеного необхідно зробити дії, серед яких: створення Державного бюро розслідувань України відповідно до комплексної антикорупційної стратегії та чіткої виваженої державної політики у зазначеній сфері; забезпечення структурної незалежності шляхом розробки «прозорої» процедури призначення або ж звільнення вищих керівників.

До обов'язків цього відомства відносяться: розслідування кримінальних проваджень, де фігурують кадри правоохоронних органів, судді та високопосадовці (міністри, начальники Головних управлінь). Закон України про Державне бюро розслідувань було прийнято 12 листопада 2015 року, але Президент підписав його 14 січня 2016 року, діяти почав від 1 березня 2016 року.

У цій сфері слід відмітити той факт, що законом України «Про Державне бюро розслідувань» передбачено створення Ради громадського контролю. 21 лютого було оголошено конкурс з формування Ради громадського контролю. Її метою є цивільний контроль за діяльністю ДБР, сприяння взаємодії Державного бюро розслідувань з громадськими об'єднаннями, а також допомагає іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Державного бюро розслідувань, та сприяння врахуванню Державного бюро розслідувань громадської думки під час реалізації ним завдань, які на нього покладені.

Після початку роботи Державного бюро розслідувань, Генеральна прокуратура передала їм досить велику й вагомую частину повнова-

жень. Тепер слідчий орган, а не прокуратура займається розслідуванням злочинів усіх високопосадовців, суддів, прокурорів, поліцейських та військових.

Заснування Державного бюро розслідувань бере свій початок ще з 2012 року, коли прийняли новий Кримінально-процесуальний кодекс. У 2017 було призначено директором — Романа Трубу. І тільки у листопаді 2018 року перші слідчі почали складати присягу. Здавалося б, за такий досить тривалий термін часу була змога підготувати необхідне правове підґрунтя для діяльності цього органу. Проте шлях створення Державного бюро розслідувань є досить тернистим, на якому виникали певні конфлікти та проблеми.

Існує також проблема конкуренції функцій ДБР і НАБУ. Так, згідно зі ст. 5 Закону, «ДБР вирішує завдання, які стосуються запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування: 1) злочинів, що були вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів», з зазначенням — «окрім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів НАБУ»; 2) злочинів, що були скоєні службовцями НАБУ, заступником Генерального прокурора України — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури», знову ж, з умовою — «крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України».

Як зазначив Роман Труба, запуск оперативних підрозділів — це технічна проблема, яка була допущена законодавцем під час прийняття закону. Змінити абсурдну ситуацію, яка склалася змогли лише зміни в законі, що були прийняті нещодавно (Голобородько А. Проблеми і конфлікти створення ДБР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://24tv.ua/ru/skandal_konflikty_i_problemy_sozdaniya_gosudarstvennogo_bjuro_rassledovaniy_vpervye_otchitalos_n1133871).

Це не весь обсяг проблем, які існують у ДБР. Складна модель статусу ДБР, яка зазначена в законодавстві, може призвести до його непродуктивності та неналежним результатам у протидії правопорушникам і злочинам, які було віднесено до компетенції ДБР. Одночасно, така модель роботи наділяє ДБР занадто широкими повноваженнями. Продуктивній діяльності ДБР можуть перешкоджати невизначеність його статусу, а також положення Закону, які містять суперечності або допускають їх подвійне тлумачення.

Крім того, у ЗМІ піднімається проблема щодо незалежності даного органу і це досить обґрунтоване питання. Закон передбачає, що ДБР є центральним органом виконавчої влади, очолює його директор, який призначається на посаду Президентом, за поданням Прем'єр-міністра відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади і враховуючи політичну складову в цьому питанні важливо щоб тут не було зловживань, а також і в складі конкурсної комісії.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Климчук А. Р.

студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Україна, як незалежна держава, пройшла довгий шлях нормотворчої діяльності, задля того, щоб подолати злочинну, а зокрема корупційну складову, яка існує серед суддів, працівників правоохоронних органів, службових осіб Національного антикорупційного бюро України та тих, хто займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу» тощо. Саме для цього не так давно було створено такий орган, як Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

Говорячи про історію розвитку ДБР, варто зазначити, що згідно зі ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Створення ДБР як окремого органу досудового слідства забезпечує незалежність та неупередженість при досудовому розслідуванні злочинів, здійсненні оперативно-розшукової діяльності та забезпеченні додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом тощо.

Ідея створення ДБР взяла свій початок ще з початком становлення України як незалежної держави. Саме у Перехідних положеннях Конституції України 1996 р. було зазначено, що на прокуратуру покладаються функції досудового розслідування до початку роботи органу з цими повноваженнями, який був створений лише через 19 років.

Наступним етапом становлення ДБР стало створення органу-прототипу — Національного бюро розслідувань України (далі — НБР України) в 1997 р., однак утворення НБР України було визнане неконституційним рішенням Конституційного Суду від 6.07.1998 р. № 10-рп/98 (положення щодо структури НБР, порядку її затвердження, а також підпорядкованості Директора бюро). Друга спроба була здійснена в 2005 р. тогочасним Президентом України Віктором Ющенком. Вона полягала у розробленні концепції діяльності та функціонування НБР України, однак дане розпорядження було скасоване 6 серпня 2008 р. Отже, можна дійти висновку, що ДБР є ідеологічним нащадком НБР України.

Створення вищезгаданого органу також було передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. у строк до 20 листопада 2016 року при вступі до Ради Європи та було частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України VIII скликання.

Верховна Рада України 12 листопада 2015 р. прийняла Закон України «Про Державне бюро Розслідувань», який визначив основи правової організації та діяльності цього органу.

14 січня 2016 року Президент України Петро Порошенко підписав закон, а 29 лютого 2016 р. Постановою Кабінету Міністрів № 127 29. було утворено ДБР. Для справедливого функціонування ДБР 10 травня було оголошено конкурс на посади Директора та заступників Директора Бюро, який тривав досить тривалий період часу — ще півтора роки.

На початку 2017 р. комісія збиралася майже щотижня, проте після тестування відбір призупинився. Півроку члени комісії не могли визначити хто і як фінансуватиме тестування кандидатів на поліграфі. Лише на початку листопада справа зрушила з мертвої точки. Буквально за кілька днів всі претенденти пройшли поліграф. (Державне бюро розслідувань — чи є перспективи побачити ефективну діяльність? // Цензор.нет [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://goo.gl/uPAEtu>). 16 листопада 2017 переможці були оголошені комісією.

27 листопада 2018 року ДБР почало здійснювати розслідування, які полягають у досягненні стану справедливості і спокою в суспільстві шляхом забезпечення незалежного, всебічного та повного розслідування одних із найнебезпечніших та «найвпливовіших» злочинів

задля притягнення винних до встановленої Кримінальним кодексом України відповідальності, незважаючи на їх посади, звання, зв'язки та ресурси.

Проаналізувавши історію формування ДБР, можна дійти висновку, створення ДБР від початку мало тривалий і конфліктний характер. Передумови до створення такого органу сформувалися ще за часів прийняття Конституції України. Однак розвиток ДБР залишився у застійному стані. Активні дії щодо створення вище згаданого органу почалися лише в 2015 р..

Дослідження розвитку Державного бюро розслідувань допоможе краще зрозуміти політичні та економічні передумови його створення, порівняти коло повноважень (залежно від законопроектів) та спробувати передбачити позитивні та негативні аспекти діяльності цього органу.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Колеснікова А. А.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сьомого листопада 2018 року відбулася подія, на яку Україна чекала майже 20 років: перші 300 слідчих Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) прийняли присягу і приступили до виконання своїх обов'язків. І хоча ДБР є доволі молодим правоохоронним органом, але бюро вже посіло важливе місце поряд з іншими органами досудового слідства, такими як Національна поліція, Служба безпеки України та Національне антикорупційне бюро України.

Очевидно, що наслідком створення будь-яких органів державної влади є прийняття нових законів, але доволі часто стається так, коли законодавство потребує вдосконалення. Аналізуючи Закон України «Про державне бюро розслідувань» 2015 року, стає зрозуміло, що чинний закон має значну кількість прогалин. Наприклад, інформація в статті 21-й Закону є досить розмитою, не має чітких вказівок на те,

який саме державний орган має право на притягнення працівників ДБР до відповідальності, також відсутня чітка процедура притягнення працівників ДБР до відповідальності (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794—19>.).

Усвідомлюючи необхідність створення законного механізму впливу на бюро та й взагалі важливість удосконалення подальшого законодавства, Верховна Рада України п'ятого квітня 2018 року прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо діяльності ДБР». Ці зміни передбачають з метою створення дисциплінарної комісії у складі п'яти осіб, включаючи трьох членів, обраних Радою громадського контролю (далі — РГК).

Крім того, 16 травня 2019 року було внесено зміни до закону України «Про Державне бюро розслідувань», відповідно до цих змін у ДБР будуть утворені власні оперативні підрозділи і ДБР буду здійснювати не тільки гласні та оперативно-розшукові дії, а й слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Адже до цього часу оперативне супроводження операцій ДБР здійснювали такі правоохоронні органи, як Національна поліція України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба, що негативно впливало на строки здійснення досудового розслідування.

Актуальним залишається питання дисциплінарної відповідальності працівників ДБР. 17 травня 2018 року Рада громадського контролю, відповідно до вимог закону, делегувала до складу Дисциплінарної комісії трьох своїх представників. Проте недоліки правового регулювання стали на перешкоді вирішення питання про притягнення працівників ДБР до дисциплінарної відповідальності.

26 квітня 2019 року Директор ДБР Р. М. Труба видав наказ про припинення діяльності Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань у діючому складі. Відповідно, до моменту обрання Ради громадського контролю неможливим є створення Дисциплінарної комісії.

Службові розслідування для Дисциплінарної комісії буде проводити Управління внутрішнього контролю. Проте, до складу цього Управління повинні входити оперативні працівники, як були введені до складу ДБР відповідно до змін у закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 16 травня 2019 року.

Крім того, необхідним є розроблення Положення про Дисциплінарну комісію при ДБР. Проте, таке Положення розробляється на підставі типового положення Кабінету Міністрів України. Отже, вкрай необхідним є прийняття Кабінетом Міністрів України Типового положення для того, щоб Дисциплінарна комісія при ДБР мала змогу ефективно працювати.

Можна зробити висновок, що питання дисциплінарної відповідальності працівників ДБР потребує свого удосконалення. По-перше, необхідно обрати Раду громадського контролю у новому складі, яка зможе делегувати своїх представників до Дисциплінарної комісії. По-друге, вкрай необхідним є прийняття Положення про Дисциплінарну комісію при ДБР. Розв'язання наявних проблем є вкрай важливим як для ефективної роботи ДБР, так і для держави в цілому.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Коломієць В. М.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДИ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань — правоохоронний орган України, створення якого було передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України.

Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55).

Місією нового правоохоронного органу є встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

На ДБР покладено низку важливих завдань, для виконання яких потрібно мати гідну команду професіоналів та добропорядних громадян України. Саме підбір працівників на посади до бюро стало одним з головних та першочергових завдань для Комісії ДБР. Враховуючи той факт, що з моменту виникнення ідеї про створення такого роду органу його почали називати аналогом американського ФБР, то український колектив не мав права поступитися своєму попереднику за рівнем фахової підготовки кадрів та здатності вирішувати поставлені задачі.

З огляду на важливість та відповідальність Державного бюро розслідувань, команда співробітників бюро має формуватися на спільних цінностях та пріоритетах у діяльності. Реалізація яких у повсякденній діяльності дозволить забезпечити ефективну роботу, безперешкодну внутрішню комунікацію та конструктивну атмосферу у колективі. Це, у свою чергу, допоможе досягти максимальної ефективності виконання покладених на Бюро завдань.

Таким чином було виділено такі основні цінності кандидатів до ДБР:

- доброчесність;
- професійність;
- рішучість та відповідальність;
- командна робота та рівність можливостей.

Доброчесність є базовою цінністю для кожного, хто обрав для себе роботу в правоохоронних органах. Саме з особистої доброчесності кожного правоохоронця чи судді починається справедлива система правосуддя. Робота з розслідування злочинів, скоєних високопосадовцями, пов'язана з корупційними ризиками, тому у команді бюро мають бути люди, здатні протистояти спокусі отримання незаконної вигоди. А задля запобігання цьому в діяльності бюро буде запроваджено систему виявлення та попередження корупційних ризиків.

Професійність, безперервне навчання та особистий розвиток є необхідними умовами для розслідування злочинів, віднесених до підслідності бюро. Працівники Державного бюро розслідувань мають бути не просто професіоналами своєї справи, а постійно набувати нових знань та навичок, щоб розкривати та запобігати злочинним діям.

Рішучість та відповідальність. Робота у правоохоронних структурах завжди пов'язана з ризиком, але за умови дотримання законів України та прав і свобод людини. Рішучість у діях, сміливість та швидкість реакції мають неодмінно супроводжуватися готовністю взяти відповідальність за їхні наслідки.

Командна робота та рівність можливостей. Останнім за порядком, проте не за значенням для створення справжньої команди, є дотримання принципу рівних прав та можливостей для всіх співробітників, незалежно від статі, віку, національності, релігійних та інших поглядів. На мою думку, глибоке розуміння того, що вони роблять важливу для держави справу, має стати основою ефективної співпраці між усіма працівниками та структурними підрозділами бюро на засадах рівності та взаємоповаги.

Згідно із Законом України «Про Державне бюро розслідувань», підбір працівників здійснює конкурсна комісія. Саме вона обирає: Директорів територіальних управлінь, керівників підрозділів центрального апарату Бюро, керівників та працівників підрозділу вну-

трішнього контролю. Лише після цього директор бюро призначає їх на посади. Відтак, формування штату бюро залежить від якості роботи конкурсної комісії.

Вже 14.02.2018 було затверджено Наказ «Про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань». Згідно з яким було визначено механізм проведення відкритого конкурсу для призначення та заміщення на посад у центральному апараті Державного бюро розслідувань та його територіальних органах, крім посад, визначених частиною першою статей 10, 13 і 24 Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

На службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнями та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Конкурс проводиться поетапно:

- 1) оголошення про проведення конкурсу;
- 2) прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі;
- 3) кваліфікаційний іспит;
- 4) співбесіда;
- 5) визначення переможців конкурсу (Наказ «Про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань» від 14.02.2018 № 13).

У підсумку слід зазначити, що формування такого органу як Державне бюро розслідувань є великим кроком вперед на шляху до розбудови правоохоронної системи України. Задля забезпечення відкритої, прозорої та ефективної діяльності штаб ДБР мають складати лише професіонали, відмінно виконуючі свої функції. Законом України «Про Державне бюро розслідувань» передбачено ретельний підбір та пильну перевірку усіх кандидатів. Я вважаю, що пройшовши такий складний конкурс, працівники докладуть усіх зусиль задля того, щоб новий правоохоронний орган запрацював на благо нашої держави та зумів довести до кінця свою місію щодо встановлення справедливості та подолання корупції.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

ПРАВОВІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

У наш час створення Державного бюро розслідувань у багатьох людей асоціюється із прийняттям Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2014 року. Проте насправді цей орган пройшов досить тернистий шлях, який зайняв великий проміжок часу. Історію становлення даного державного інституту можна умовно поділити на два періоди: перший — становлення та діяльність Національного бюро розслідувань, другий — становлення та діяльність Державного бюро розслідувань, що діє зараз.

Актуальність цього питання обумовлюється процесом реформування судової та правоохоронної систем нашої держави. Неможливо не згадати, що інтеграція України до Європейського союзу потребує негайного вирішення проблем пов'язаних зі злочинами держслужбовців, суддів та інших посадових осіб. Особливої уваги заслуговують злочини, що віднесені до корупційних.

Діяльність Державного бюро розслідувань є надзвичайно важливим у розвитку України як демократичної, правової та соціальної держави. Саме це є ще одним підтвердженням актуальності даної теми.

Створення даного правоохоронного органу має неоднозначну та конфліктну історію, яку, як зазначалося раніше, можна умовно поділити на два періоди. Слід констатувати той факт, що Державне бюро розслідувань бере свої витоки ще з 1997 року, коли 24 квітня 1997 року Указом Президента України було створено Національне бюро розслідування, основним завданням якого було проведення досудового розслідування та оперативно-розшукових заходів щодо злочинів, що несуть суспільну та національну загрозу. Також до завдань потрібно віднести інформаційно-аналітичну діяльність, що має на меті прогнозування та аналіз статистики, і динаміки злочинності в суспільстві.

Основною правовою підставою створення Національного бюро розслідування доцільно вважати статтю 106 Конституції України, відповідно до якої Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави.

Проте у процесі повного реформування майже всіх державних інститутів, Кримінальним процесуальним кодексом України було передбачено створення нового державного органу — Державного бюро розслідувань, до повноважень якого слід віднести здійснення досудо-

вого розслідування правопорушень, вчинених вищими посадовими особами. Згодом, 12 листопада 2014 року було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідування», за яким Державне бюро розслідувань визнано центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Аналізуючи питання створення цього органу, слід звернутися до основних причин та передумов виникнення даного органу. До них можна віднести необхідність створення єдиного слідчого органу в Україні. Правовим підґрунтям цього слід вважати 9 пункт Перехідних положень Конституції України щодо сформування системи органів досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування з огляду на позбавлення прокуратури України функції досудового розслідування злочинів.

Історія та майбутня діяльність Державного бюро розслідувань стала основою великої кількості статей, наукових робіт українських вчених, юристів та політологів. Наприклад, експерт «Українського інституту майбутнього» у напрямку реформування правоохоронних та судових систем України Д. А. Монастирський вважає, що «саме початок функціонування ДБР має стати точкою неповернення у реформах судових і правоохоронних органів. Заклики ж до перегляду доцільності створення ДБР саме зараз є кроком назад, у минуле». На його думку, сьогодні Україна має хороший шанс на істотні зміни в системі правоохоронних органів та правосуддя, тому що Державне бюро розслідувань повинно побороти корупцію і саме цим забезпечити повне перетворення судової системи (Монастирський Д. А. Державне бюро розслідувань: чи можлива історія успіху [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. — 2017. — № 10. — Режим доступу: https://dt.ua/internal/derzhavne-byuro-rozsliduvan-chi-mozhliva-istoriya-uspihu-254239_.html).

На підставі усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що історія створення Державного бюро розслідування має складний та неоднозначний характер. Проте незважаючи на усі складнощі його становлення як окремого органу досудового розслідування, він повинен забезпечувати справедливий, чесний та незалежний суд щодо розслідування злочинів, скоєних посадовими особами.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Демечук Марина Олександрівна*.

Кондрич В. В.

студент 2-го курсу магістратури факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОБІР КАДРІВ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Для того, щоб Державне бюро розслідувань ефективно, чітко та якісно виконувало його місію — встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси, — необхідно, щоб у його лавах були лише висококваліфіковані кадри. У цьому органі повинні працювати люди, які не просто знатимуть свою роботу, а здійснюватимуть її з ентузіазмом фанатика, для якого забезпечення панування права та закону в суспільстві — це основна ціль в житті.

До кадрів ДБР (далі по тексту — ДБР, Бюро) слід віднести: директора ДБР, його першого заступника та заступника, Директорів територіальних органів, керівників підрозділів центрального апарату ДБР, а також інших працівників ДБР.

Директор ДБР призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання Конкурсної комісії; перший заступник директора ДБР та заступник директора ДБР призначаються на посаду та звільняються з посади директором ДБР за поданням Конкурсної комісії (1. Місія та цінності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/misia-ta-cinnosti>).

До складу Конкурсної комісії входять: 1) три особи, визначені Президентом України; 2) три особи, визначені Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать організація та діяльність органів досудового розслідування; 3) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України.

Директори територіальних органів, керівники підрозділів центрального апарату ДБР призначаються на посаду та звільняються з посади директором ДБР за поданням Конкурсної комісії (Про затвердження кваліфікаційних вимог та критеріїв професійної придатності для зайняття посад директорів територіальних органів, керівників підрозділів центрального апарату, окремих працівників підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Державного бюро розслідувань: наказ Державного бюро розслідувань від 26.02.2018 № 19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Nakaz19.pdf>).

Щодо інших працівників ДБР, до яких належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці, працівники, які уклали трудовий договір із ДБР, то на службу до ДБР приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у цих підрозділах затверджуються директором ДБР. Призначення на посади здійснюється за результатами відкритого конкурсу, що проводиться в порядку, визначеному директором ДБР на основі Типового порядку проведення відкритого конкурсу, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Конкурс на зайняття посад в Бюро проводить конкурсна комісія (далі по тексті — Комісія). Для проведення конкурсу на зайняття посад в Бюро директор Бюро утворює Комісію, затверджує її персональний склад. Комісія утворюється у складі п'яти осіб, з яких не менше трьох є представниками Бюро (Особова картка державного службовця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/60/f473028n263.doc>).

Рішення про оголошення конкурсу, найменування та кількість посад, на які проводиться конкурс, приймає директор Бюро.

Особи, які бажають взяти участь у конкурсі повинні подати до Комісії доволі широкий перелік документів: 1) заяву про участь у конкурсі; 2) автобіографію; 3) копію паспорта громадянина України; 4) копію документа про вищу освіту з додатками; 5) копію трудової книжки; 6) копію реєстраційної картки платника податків; 7) заповнені власноруч особову картку (для участі у конкурсі на посаду державного службовця та/або працівника за трудовим договором), або особовий листок з обліку кадрів (для участі у конкурсі на посаду особи рядового і начальницького складу); 8) фотокартку розміром 4 x 6 см; 9) копію посвідчення атестації щодо вільного володіння державною мовою; 10) письмову заяву, в якій особа повідомляє, що до неї не застосовуються заборони, визначені Законом України «Про очищення влади», і надає згоду на проходження перевірки та оприлюднення відомостей стосовно неї; 11) заяву, якою кандидат надає згоду на проведення спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», як кандидата на посаду; 12) медичну довідку про проходження обов'язкового попереднього та періодичних психіатричних оглядів за формою № 122—2/о; 13) сертифікат про проходження профілактичного наркологічного обліку за формою № 140/о; 14) довідку про відсутність (наявність) судимості; 15) копію військового квитка (за наявності); 16) довідку про допуск до держав-

ної таємниці (за наявності); 17) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року, у якому було оприлюднено оголошення про конкурс (Заява на проведення перевірки, що передбачена Законом України «Про очищення влади» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/60/f473028n265.doc>).

Комісія перевіряє подані документи на відповідність їх вимогам у триденний строк з дня їх надходження. Про результати проведеної перевірки кандидати інформуються в письмовому вигляді протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення. Список кандидатів, допущених до проходження кваліфікаційного іспиту, оприлюднюється на офіційному веб-сайті Бюро протягом трьох робочих днів з дня прийняття Комісією рішення щодо допущення кандидатів до проходження кваліфікаційного іспиту.

Наступним етапом добору на службу в ДБР є кваліфікаційний іспит. Інформація про час і місце проведення кваліфікаційного іспиту оприлюднюється на офіційному веб-сайті Бюро не пізніше ніж за три робочі дні до початку його проведення. Кваліфікаційний іспит передбачає надання кандидатами відповідей на тестові питання щодо знання законодавства України, а також завдання практичного характеру. Тестування на знання законодавства передбачає надання кандидатами відповідей на блок тестових завдань, що складається зі 100 питань. Перелік тестових питань для кваліфікаційного іспиту розміщується на офіційному веб-сайті Бюро не пізніше ніж за 10 календарних днів до дати проведення тестування. Варіанти відповідей на тестові питання оприлюдненню не підлягають. Кандидати, які за результатами тестування на знання законодавства України отримали прохідний бал, допускаються до виконання завдань практичного характеру. Завдання практичного характеру передбачають надання кандидатом відповідей на питання з метою об'єктивного з'ясування спроможності кандидата використовувати свої знання та досвід під час виконання службових обов'язків відповідно до посади, на яку він претендує. Опис завдань практичного характеру для кваліфікаційного іспиту розміщується на офіційному веб-сайті Бюро не менш як за 10 календарних днів до дати виконання завдань практичного характеру (Про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Наказ, Порядок, Заява [...] від 14.02.2018 № 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-18#n251>). Завдання практичного характеру передбачає виконання кандидатом п'яти ситуативних завдань, на які необхідно надати правильні письмові відповіді, і триває 120 хвилин. Кандидат має право закінчити виконання практичного завдання достроково. За результатами кваліфікаційного

іспиту шляхом підсумовування балів за тестові питання та завдання практичного характеру Комісія виставляє загальний бал, який фіксується у протоколі засідання Комісії.

Кандидати, які за результатами складення кваліфікаційного іспиту отримали прохідний бал, допускаються до наступного етапу конкурсу — співбесіди.

Співбесіда проводиться з метою оцінки відповідності професійної придатності кандидата встановленим вимогам. Проведення співбесіди фіксується за допомогою відео- та аудіо-технічних засобів, про що кандидати обов'язково інформуються до початку її проведення.

Варто додати, що особа, яка претендує на зайняття посади в Бюро, проходить психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

Для визначення переможців конкурсу Комісія формує загальний рейтинг кандидатів шляхом підсумовування балів, отриманих кандидатами за результатами кваліфікаційного іспиту та співбесіди.

Призначення переможця конкурсу на відповідну посаду в Бюро відбувається за погодженням із заступниками директора Бюро, що здійснюється не пізніше наступного робочого дня за днем подання Комісією рекомендації директору Бюро про призначення переможця конкурсу на посаду (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Цікавим є і той факт, що директор Бюро за результатами розгляду рекомендацій Комісії вирішує питання про призначення (відмову у призначенні) особи на посаду. Директор Бюро відмовляє у призначенні переможця конкурсу на відповідну посаду в Бюро з підстав виявлення (встановлення) обставин, передбачених законодавством України, які унеможливають зайняття кандидатом відповідної посади у Бюро. Кандидат на посаду у Бюро, який пройшов всі етапи конкурсу, але не був рекомендований рішенням Комісії для призначення на цю посаду, може бути призначений Директором Бюро на іншу посаду за умови відповідності кваліфікаційним вимогам та критеріям придатності щодо цієї посади.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Ковальчук Інна Сергіївна**.

Корнієнко Є. О.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОБОРУ КАДРІВ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Оскільки на даному етапі розвитку Україна стоїть на шляху реформування органів державного апарату, важливою зміною стало створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР), яке покликано встановлювати справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до юридичної відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Для реалізації поставленої мети вкрай важливим є ретельний добір кваліфікованих кадрів, які будуть діяти, дотримуючись принципів визначених Законом України «Про державне бюро розслідувань». Це свідчить про актуальність обраної нами теми.

Відповідно до законодавства України, ДБР — це центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Щодо служби в ДБР, На службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнями та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у Бюро затверджуються директором Державного бюро розслідувань.

Не допускаються до участі у конкурсі особи, які: за рішенням суду визнані недієздатними або обмежені у цивільній дієздатності; мають судимість за вчинення злочину, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

На нашу думку, останній критерій за яким особа не може бути допущена до участі у конкурсі на посаду — (не допускаються до участі у конкурсі особи, які протягом останнього року притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією є занадто абстрактним та

некоректно сформульованим. Оскільки правопорушення, пов'язане з корупцією та сама корупція це не тотожні поняття. Таким чином, це невдале формулювання у подальшому стане прогалиною у законодавстві, яка може стати проблемою, адже посаду в ДБР може зайняти недобросовісна особа, що є прямим порушенням принципів ДБР.

Конкурс проводиться в декілька етапів: оголошення про проведення конкурсу; прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі; кваліфікаційний іспит; співбесіда; визначення переможців конкурсу.

Одним з найважливіших етапів проведення конкурсу є кваліфікаційний іспит, який складається з двох блоків: 100 тестових завдань на знання законодавства та практичної частини. Завдання практичного характеру розв'язуються у письмовій формі. Оцінювання відповіді відбувається за певними критеріями: повнота викладу відповіді на завдання; професійна компетентність, що полягає у виявленні глибоких знань та умінь, необхідних для ефективного виконання відповідних службових обов'язків; аналітичні здібності; володіння державною мовою.

Усі кандидати, які претендують на одну посаду, розв'язують однакові завдання.

Наступний, вирішальний етап — співбесіда, що проводиться з метою оцінки відповідності професійної придатності кандидата встановленим вимогам. Співбесіда проводиться комісією державною мовою шляхом обговорення уявних ситуацій відповідно до напряму діяльності структурного підрозділу, пов'язаних з виконанням посадових обов'язків кандидатом.

До співбесіди з кандидатами можуть запрошуватися науковці та експерти у сфері правоохоронної діяльності та психології (за згодою), рекомендації яких враховуються Комісією під час прийняття рішень щодо переможців конкурсу.

Для проведення конкурсу на зайняття посад в Бюро директор Бюро утворює Комісію, затверджує її персональний склад з п'яти осіб, з яких не менше трьох є представниками Бюро.

Вважаємо, що обов'язковість присутності не менше трьох представників Бюро є також недоцільним. Оскільки, рішення такої комісії не може вважатися неупередженим. На наш розсуд, комісія повинна бути незалежною, і відповідно складатися з незалежних спеціалістів, які не причетні до подальшої роботи у ДБР.

Добір апарату до державного бюро розслідувань є фундаментом для повноцінної діяльності цього виконавчого органу, тому в склад його апарату повинні увійти сильні, кваліфіковані спеціалісти, які є незалежними та не упередженими у своїй діяльності, а також гарно вмотивованими на чесну службу. Задля цього потрібно ретельно пе-

ревіряти проходження кожного етапу конкурсу кандидатом на службу в ДБР та не нехтувати принципами цього органу.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юрївна.**

Курочкіна А. А.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Наразі Україна переживає складний і водночас доленосний етап у своєму розвитку. Вибір курсу на користь Європи є вкрай важливим як для нашої держави, так і для більшої частини світової спільноти, яка очікує Україну в своїх лавах як сучасну, правову, відкриту державу.

Створення Державного бюро розслідувань в Україні — це важливий крок для інституційного забезпечення реформування правоохоронних органів у контексті з чинним від 1 квітня 2012 року Кримінальним процесуальним кодексом України. Згідно ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року, Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Запровадження Державного бюро розслідувань серед органів що здійснюють досудове розслідування в Україні (ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України) — це довгий, тернистий шлях. Адже цей правоохоронний орган є ідеологічним нащадком Національного бюро розслідувань України (далі — НБР), створення якого не було завершено.

Перша спроба створити такий орган датується 1997 роком, коли 24 квітня було видано Указ Президента України № 371 «Про Національне бюро розслідувань». На жаль, особливих результатів роботи цей орган так і не спромігся досягнути. Виникли сумніви щодо доцільності подальшого функціонування даного органу. Офіційною ж причиною ліквідації НБР стало прийняття рішення Конституційним

судом України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про НБР» через те, що парламент так і не розглянув проекти законів щодо організації та діяльності створеного органу. Тож на виконання цього рішення Конституційного суду України було видано Указ Президента України від 15 грудня 1999 № 1573, яким і було ліквідовано НБР.

Ще одна спроба створити НБР датується 2005 роком і пов'язується зі створенням відповідно до Розпорядження Президента України від 15 березня 2005 року та Указу Президента України № 834/2005 від 23 травня 2005 року, до рішення Робочої групи з розроблення концепції утворення та організації діяльності НБР а рішень Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів. Але Розпорядження було скасоване 6 серпня 2008 року через відсутність дієвих результатів.

Необхідність створення Державного бюро розслідувань зумовлена п.9 «Перехідних положень» Конституції України з огляду на намір позбавлення прокуратури функції досудового розслідування злочинів. Прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу дало черговий поштовх до роботи над створенням спеціалізованих органів досудового розслідування кримінальних правопорушень. Адже положенням, вказаним п.9 у розділі «Перехідні положення» передбачено заснувати Державне бюро розслідувань до 20 листопада 2017 року.

Попри те, що Закон України «Про Державне бюро розслідувань» було прийнято у 2015 році, воно було утворено лише 29 лютого 2016 року постановою Кабінету Міністрів України № 127. Кабінет Міністрів України погодив організаційну структуру ДБР 13 грудня 2017 року, до якої увійшли: 15 управлінь та 4 самостійних відділи центрального апарату, 7 територіальних управлінь, Науково-дослідний інститут ДБР та Академія ДБР.

Бюро запрацювало 27 листопада 2018 року. Згідно ст. 5 Закону України «Про державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

- 1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч.1 ст.9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

- 2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або ін-

шими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України.

На нашу думку, слід не зупинятися на досягнутому та удосконалювати законодавство щодо діяльності Державного бюро розслідувань для його подальшого розвитку як важливого правоохоронного органу, який стоїть на захисті інтересів держави та суспільства та належного виконання завдань, які на нього покладені.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Билиця Ігор Олегович.***

Ленюк В. А.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ДИРЕКТОРОМ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ЙОГО ЗАСТУПНИКАМИ

Вже не перший рік в Україні та у всьому світі проблемним питанням є скоєння злочинів державними службовцями, посадовими особами, правоохоронцями, суддями та найвищими службовцями. Питання щодо контролю та запобігання скоєння правопорушень є актуальною у сучасному світі та правовому житті в Україні та інших країнах. Це «явище» потрібно якнайшвидше викорінювати із сфери правопорушень адже особи які, що мають відношення до управління країною ні в якому разі не мають вчиняти правопорушення. В Україні діють спеціальні органи, що займаються саме справами такого роду загалом. Наприклад: Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України.

З 27 листопада 2018 року запрацював орган, до компетенції якого входять вирішення справ у кримінальному провадженні, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці — Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). Також Державне бюро розслідувань має функцію досудового (попереднього) слідства від прокуратури.

На даному етапі функціонування ДБР існують також внутрішні питання та непорозуміння системи реалізації влади та повноважень керівного складу органу. А саме проблемні питання щодо особливості розподілу повноважень між директором Державного бюро розслідувань та його заступниками.

Законом України «Про державне бюро розслідувань» зазначено, що цей Закон визначає правові основи організації та діяльності Державного бюро розслідувань (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11. 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/paran6#n6>).

Можна зазначити, що відповідно до ст. 9 Закону України «Про державне бюро розслідувань», систему Державного бюро розслідувань складають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Організаційну структуру Державного бюро розслідувань затверджує директор Державного бюро розслідувань за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

Виникають спірні питання щодо компетентності винесених рішень директором, якщо він не порадиться з його заступниками через те, що директор може підпасти під вплив осіб, які скоїли правопорушення або осіб які мають до них відношення. Про це йдеться в одному з пунктів Закону України «Про державне бюро розслідувань», статті 4 Гарантії незалежності Державного бюро розслідувань.

Однією із гарантій незалежності цього органу є колегіальне прийняття найбільш важливих рішень керівництвом Державного бюро розслідувань. Саме поняття «колегіальне» бере на себе низку конфліктних питань. Так, у статті 10 цього закону зазначено, що керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його директор, який частину своїх повноважень реалізує спільно із першим заступником директора Державного бюро розслідувань і заступником директора Державного бюро розслідувань відповідно до частини другої статті 12 цього Закону.

Згідно із Законом «Про ДБР», Директор ДБР лише за погодженням із своїми двома заступниками здійснює такі повноваження:

- організовує роботу Державного бюро розслідувань, визначає обов'язки першого заступника і заступників директора Державного бюро розслідувань;

- вносить на розгляд Президента України подання про відзначення державними нагородами України осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників ДБР, а також осіб, які сприяють у виконанні покладених на нього завдань;

— затверджує Положення про відомчі нагороди (медалі, нагрудні знаки, почесні грамоти тощо) для нагородження осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників ДБР, а також осіб, які сприяють у виконанні покладених на нього завдань;

— призначає на посади та звільняє з посад працівників центрального апарату ДБР, директорів та заступників директорів територіальних органів ДБР;

— приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Державне бюро розслідувань, та затверджує звіт про виконання цих рішень;

— затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи ДБР;

— встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої ДБР інформації; вживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є ДБР;

— вирішує питання про заохочення працівників ДБР;

— надає дозвіл на використання коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій ДБР.

При прийнятті закону «Про ДБР» постало питання щодо погодженості рішень директора ДБР та його заступників. Процедура погодження рішень директора ДБР із заступниками визначена у Регламенті реалізації повноважень директором Державного бюро розслідувань. У Регламенті зазначено, що директор не погоджує свої рішення у випадку, коли заступник перебуває на лікарняному, у відпустці чи у відрядженні (Малышев Б. Реалії керування Державним бюро розслідувань: 1+2 = 1» — 2019. URL: https://lb.ua/blog/boris_malyshhev/418306_realii_keruvannya_derzhavnim_byuro.html).

Також слід зазначити, що вказані норми Регламенту надають директору ДБР повноважень, які виходять за межу, встановлену Законом про ДБР: Директор ДБР може ухвалити рішення навіть коли є заперечення з боку його заступників.

Крім того, згідно Закону «Про ДБР» влада директора ДБР обмежена також директорами територіальних органів ДБР.

Виходячи із положень Регламенту, директор може не брати до уваги майже всі випадки непогодження своїх рішень заступниками, крім тих винятків, коли у проєкті рішення буде мати місце явне порушення норм вказаних вище законів. Це означає, що у реальному застосуванні інструмент погодження заступниками рішень директора, як гарантія незалежності ДБР, не функціонує.

Така система «тріумвірату» вирішення справ, на мою думку, є позитивною для громадян, яка хоча б частково може захистити діяльність ДБР від негативного впливу на реалізацію своїх функцій.

Отже, питання щодо розподілу повноважень між Директором ДБР та його заступником є актуальним на сьогоднішній день та потребує додаткового обґрунтування та тлумачення.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Лобода М. С.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

До початку 2018 року в українському суспільстві активно розвивалась думка, безкарності і безконтрольності високопосадовців, суддів і правоохоронних органів. Застаріла система судочинства з радянським акцентом, вже не є актуальною і вимагає певного оновлення. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, який передбачив позбавлення прокуратури функції досудового розслідування став першим кроком для впровадження Державного бюро розслідувань. У зв'язку з європейською інтеграцією України, є найбільш доцільним для вирішення проблеми довіри громадян до держаних органів і протидії корупції створити Державне бюро розслідувань, яке могло б здійснювати контроль за судьями і правоохоронними органами і полегшення діяльності прокуратури як орган виконавчої влади, що здійснює протиправу організаційній злочинності. Яке вже почало діяти від 1 вересня 2018 року (Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю / І. В. Цюприк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2016. — № 2. — С. 177–186).

Мета цієї роботи полягає у знаходженні наявних проблем формування Державного бюро розслідувань, формування кадрового забезпечення і подальший розгляд можливого виправлення цих проблем. Здійснити поглиблений аналіз місця Державного бюро розслідувань, далі — (ДБР), в судово-правоохоронній системі і покращення кон-

курсного відбору для якіснішого і скорішого формування робочого персоналу державного бюро розслідувань.

Через поспіх створення ДБР з'явилося протиріччя у Кримінальному процесуальному кодексі України, щодо широких повноважень ДБР, які обмежували діяльність Служби безпеки України і Національного антикорупційного бюро України. Вирішенням цієї проблеми може бути доповнення і уточнення щодо осіб які притягаються до відповідальності у ДБР, відповідно дослідчої практики і перегляд справ боротьби з корупцією.

Крім того, проаналізувавши Закон України про ДБР, можна помітити порушення статті 3 пункту 6, щодо підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам, так, в складі ДБР діють Підрозділи внутрішнього контролю ДБР, які підпорядковуються директору ДБР і діють у центральному і місцевому апаратах ДБР (Про Державне бюро розслідувань: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55).

Зазначений принцип можна трактувати так, що законом не встановлено чіткого органу контролю діяльності ДБР, який би міг здійснювати перевірки і притягнення до відповідальності, окрім самого голови ДБР, який в основному здійснює формування звітів щодо діяльності ДБР. Як спосіб вирішення, я можу запропонувати створення або виокремлення окремого, незалежного підрозділу ДБР, який би здійснював контроль за діяльністю, проводив перевірки і слідкував за законністю дій робітників ДБР. Окрім цього наявні претензії, щодо тексту закону України про ДБР у статті 14 у ч.1 визначені лише, особи рядового і начальницького складу, державні службовці і працівники, які уклали трудовий договір з ДБР. Серед них не виокремлено статус прокурора ДБР, як одного з основних осіб, які здійснюють безпосередню функцію розслідування (Про Державне бюро розслідувань: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 6. Ст. 55). Вирішенням проблеми криється у подальшому удосконаленню тексту закону, внесення до нього змін.

Рішення цих питань має бути фундаментом, для створення плацдарму рушійної сили кадрового забезпечення ДБР. Працівники ДБР повинні здійснювати розгляд злочинів здійснених особами які, займають високе становище:судді, працівниками правоохоронних органів, службові особи НАБУ та САП і військових злочинів. Відповідно виникає питання, щодо якості кадрового забезпечення працівників ДБР, чисельністю понад півтори тисячі осіб, ще ніколи не проводився такий масштабних конкурсів ще не було. Від якості цих органів, буде залежати подальша якість здійснення свої функцій ДБР.

Нині одним із актуальних питань у сфері правоохоронної діяльності є проведення конкурсу для призначення на посади до ДБР,

однією з проблем проведення конкурсу була недостатня кількість заявок для його проведення, через що виникла необхідність продовжити прийом документів до 3 травня на 219 посад ДБР. Як наслідок, зменшення кваліфікаційної вимоги на деякі з них. Директор Бюро Р. Труба, коментуючи цю ситуацію, зазначив, що було зменшено мінімальний досвід роботи з п'яти до трьох років для кандидатів, які хочуть стати слідчими ДБР, а зараз працюють на цих посадах у прокуратурі та інших органах державної влади. Усунення проблеми недобору кадрів на посади ДБР і залучення більшої кількості людей до конкурсу сприятиме швидшому формуванню органу (Продовжено прийом документів на посади ДБР: Офіційний сайт Державного бюро розслідувань / 20.03.2019 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/news/prodovzheno-priyom-dokumentiv-na-posadi-dbr>).

Найістотношою проблемою виокремлюється те, що кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посади затверджуються безпосередньо ДБР. У статті 2 частині 1 Наказу про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань від 14.02.2018 року згадуються принципи: незалежності, об'єктивності і прозорості процесу добору працівників до ДБР (Про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Наказ № 13 № 176/31628 від 14.02.2018). Як рішення, я можу запропонувати змінити деякі положення цієї статті, для того щоб рішення щодо критеріїв професійної придатності затверджувались окрім директора ДБР, ще й центральним апаратом бюро.

Служба в ДБР полягає у професійній діяльності і високих професійних і моральних якостей. Відповідно до закону України про ДБР у статті 10 пункт 7 про те що директор повинен мати «високі моральні якості та бездоганну репутацію». Які самі моральні якості або репутацію важко визначити тому що, ДБР ще не має нормативного засвідчення етичної поведінки, в якому були б сконцентровані основні етичні норми, що стосуються працівників ДБР, на прикладі нормативно правових актів для суддів, адвокатів, прокурорів та інших. Зміст якого містив би розділи присвячені загальним положенням та основним етичним принципам поведінки, позаслужбової поведінки, правила взаємовідносин між працівниками і відповідальності працівників за порушення норм цього кодексу. Прийняття цього документу сприяло би підвищенню якості відбору кадрів і подальшій взаємодії працівників органу.

У висновку можна виділити ряд прогалин і недоліків у законодавстві про Державне бюро розслідувань, явні проблеми з підслідністю, розмежуванням компетенції з іншими правоохоронними органами.

Створення ДБР має велике значення, займатися розслідуваннями злочинів, скоєних високопосадовцями на даний момент існує нагальна необхідність у доборі слідчих, працівників оперативних підрозділів, управлінь спеціального призначення та внутрішнього контролю (Фросевич Л. Державне бюро розслідувань розпочало набір кадрів [Електронний ресурс] // Український репортер. — Режим доступу: <http://ukrreporter.com.ua/suspilstvo/derzhavnebyuro-rozsliduvan-rozpochalo-nabir-kadriv.html>). Усунення зазначених проблем сприятиме удосконаленню законодавчої неточності у діяльності органів ДБР. З позитивних ознак кадрового добору можна виділити такі: проведення конкурсу, тестування, співбесіда, опитування поліграфом і стажування, що є найкращим комплексом для відбору найякісніших робочих кадрів.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Луценко Ю. В., Драченко Д. О.

студентки 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ НА ПОСАДИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Відповідно до ст.1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Державне бюро розслідувань запрацювало 27 листопада 2018 року. Причиною його створення стала низка проблем, пов'язаних з високим рівнем злочинності у правоохоронних органах, недовіра до влади, резонансні справи, де фігурували політики, чиновники, судді, та необхідність забезпечення високопрофесійного, ефективного, неупередженого виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених посадовими особами.

Презентація стратегічної програми діяльності ДБР відбулася 20 грудня 2017 року: Згідно із Стратегічною програмою діяльності ДБР передбачалось створення Науково-дослідного інституту ДБР, в якому

плануються проводитись розширені криміналістичні експертизи та економічні дослідження у сфері розкриття злочинів, які відносяться до повноважень ДБР. На даний момент діяльність ДБР націлена на налагодження співпраці з представниками наукових шкіл, провідними спеціалістами у різних галузях права. Такі заходи є вагомим фундаментом для ефективного вирішення завдань, які поставлено перед ДБР.

Утворення нового центрального органу виконавчої влади було складним процесом, який передбачав обов'язковість проведення комплексу заходів організаційного, правового, інституційного, координаційного, науково-дослідного, фінансового та матеріально-технічного характеру, що в сукупності дозволять забезпечити ефективне виконання покладених на ДБР завдань. Також успіх цього органу багато в чому залежить від добору висококваліфікованих кадрів. Саме тому в команді працівників ДБР повинні бути люди, які відповідатимуть своїми моральними якостями, має формуватися переважно за рахунок нових для слідчо-прокурорської системи осіб. Професійні кадри, люди, які не бояться системи та готові її змінювати дуже потрібні в ДБР. Не секрет, що реформи реалізуються лише тоді, коли в органи влади приходять люди з мотивацією до змін. Без таких людей в середині системи, без суспільної підтримки та співпраці про результативну роботу сьогодні говорити важко. Таким чином якісність відбору високопрофесійних фахівців на службу в цей правоохоронний орган є запорукою високопрофесійного виконання завдань, покладених законом на ДБР України.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», на службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Предбачені деякі обмеження для кандидатів, а саме не допускаються до участі у конкурсі особи, які:

- за рішенням суду визнані недієздатними або обмежені у цивільній дієздатності;

- мають судимість за вчинення злочину, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалися до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Конкурс регламентується відповідно до «Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у ДБР» від 14 лютого 2018 р. Для проведення конкурсу створена конкурсна комісія у складі п'яти осіб,

з яких не менше трьох є представниками Бюро. Діяльність цієї комісії полягає в прозорому, відкритому, правовому забезпеченні проведення конкурсу. Конкурс для призначення посади у ДБР містить такі етапи:

- 1) оголошення про проведення конкурсу;
- 2) прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі;
- 3) кваліфікаційний іспит;
- 4) співбесіда;
- 5) визначення переможців конкурсу (Порядок проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань:

затверджено наказом Державного бюро розслідування від 14 лютого 2018 р. № 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://goo.gl/PpWRF5>).

Розглянувши порядок проведення конкурсу до Державного бюро розслідувань, можна зауважити, що всі етапи конкурсу детально регламентовані нормами законодавства і створені всі умови, щоб цей конкурс був прозорим і посади в ДБР зайняли найдостойніші кандидати.

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у Бюро затверджуються безпосередньо директором Державного бюро розслідувань. Дане положення піддається критиці, адже експерти вважають, що у конкурсній комісії взагалі немає жодного представника громадськості. Усі — призначені президентом, парламентом або Кабінетом Міністрів. В експертному середовищі йдуть розмови про те, що зовнішню комісію потрібно усунути від процесу через її низьку ефективність та політичну вмотивованість. ЗМІ перед голосуванням за керівників ДБР опублікували список переможців. Це може означати, що результат визначений заздалегідь, а комісія — підкуплена. 17 липня 2018 року інтернет-видання «Українська правда» оприлюднило перелік загалом із 21 кандидата, які начебто мають зайняти керівні посади до Державного бюро розслідувань. Наступного дня конкурсна комісія з обрання на посади Державного бюро розслідувань визначає переможців. Виявилось, що 16 осіб, які зазначалися в списках, були обрані на посади (Ілюзія змагання. Як обирали керівні кадри до Держбюро розслідувань (спецрепортаж) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29423780.html>). Недоліки виникли на такому етапі проведення конкурсного відбору, як співбесіда із переможцями, тривалість якої була надзвичайно короткою, переважно до 10 хвилин. На ній не були поставлені запитання про джерела походження коштів у деклараціях кандидатів.

Отже, усуненню основних проблем проведення конкурсу може сприяти залучення більшої кількості високопрофесійних осіб для участі у ньому та змінення кваліфікаційних вимог, при цьому вра-

ховуючи не тільки зарубіжний, а й вітчизняний історичний досвід. Лише у цьому випадку конкурс відповідатиме призначенню, а не буде чисто формальністю.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Демечук Марина Олександрівна*.

Мартинів І. О.

студент 2-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОБОРУ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Важливим етапом проведення реформи правоохоронної системи України стало зосередження функцій досудового розслідування, які раніше здійснювались Національною поліцією, Службою безпеки України тощо, в межах одного органу влади — Державного бюро розслідувань. Така новела в системі апарату публічної влади України є результатом застосування закордонного досвіду та потреби приведення до узгодженості системи правоохоронних органів та спрощення порядку розслідування кримінальних справ. При цьому, основою діяльності будь-якого органу влади є його персональний склад, але враховуючи виняткове значення, надзвичайну завантаженість та розгалуженість по території України органів Державного бюро розслідувань, важливим є встановлення чіткого та ефективного порядку добору на посади.

Слід вказати, що до працівників Державного бюро розслідувань належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці та працівники, які уклали трудовий договір із зазначеним органом. Служба в Державному бюро розслідувань є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Позитивним положенням є те, що колишні працівники правоохоронних органів можуть бути призначеними в бюро лише на посади в об'ємі від 19 до 40 % їх загальної кількості (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 5).

Проте під час добору на посади до органів ДБР виникає ряд проблем. Загалом, наразі законом повністю не врегульовано порядок

зайняття вакантних посад (взагалі відсутній розділ про порядок конкурсного відбору), до кінця не сформовано особовий склад даного органу і це є суттєвою перешкодою ефективності результатів роботи ДБР. Найперша проблема пов'язана з тим, що законом не визначено вимоги, яким мають відповідати директори територіальних органів та керівники підрозділів центрального апарату бюро, лише 18 травня поточного року було ухвалено закон про внесення змін до вже діючого акта відносно бюро, який має вступити в дію 22 травня цього року. Тут виникає ситуація, що вказані вище посадові особи вже виконують власні професійні обов'язки, а вимоги до них встановлено лише зараз. Також законом не вказано, які саме спеціальні звання мають присвоюватись начальницькому складу бюро, хоча вже закріплено норму про порядок такого присвоєння; при цьому жодним чином не обумовлено про такі звання рядовому складу та не розділено начальницький на молодший, середній та старший склад. Законом, що вводить зміни передбачено, що цими званнями є: рядовий, капрал, сержант, лейтенант та інші, а найвищим званням є генерал-майор.

Законом довгий час не було регламентовано, хто саме з особового складу бюро повинен проводити оперативну діяльність, адже, наприклад, у Національного антикорупційного бюро України є категорія (підрозділ) детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії. Тому бюро деякий час змушене було реалізовувати оперативний супровід разом з працівниками Національної поліції, СБУ, Державної прикордонної служби тощо (Будет ли Верховная Рада «за» ГБР? [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/02/7/7205957/>). Врешті, 22 травня після ухвалення вказаного вище закону, перелік органів, що проводять оперативно-розшукову діяльність доповнився Державним бюро розслідувань. Відповідні зміни включено до ст. 5 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», де встановлюються наступні підрозділи ДБР: оперативний, оперативно-технічний, внутрішнього контролю та забезпечення особистої безпеки (Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303).

Найбільшій уваги заслуговує питання про конкурсний порядок зайняття посад, він встановлений профільним законом та типовим порядком проведення конкурсу, створеним Кабінетом Міністрів України. Дана процедура загалом є відкритою, але стосовно посад, що пов'язані із здійсненням оперативно-розшукової діяльності та державною таємницею, конкурс проводиться з урахуванням особливостей проведення закритого конкурсу. З одного боку, можлива закритість конкурсу є виправданою, але це все ж таки суперечить прин-

ципу публічності добору до бюро. Як вказує директор ДБР Р. М. Труба, керівні посади досліджуваного органу займають за результатами, що визначаються зовнішньою комісією, яка складається з представників Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України без включення до неї посадових і службових осіб бюро та членів громадських об'єднань, в той час, як в НАБУ аналогічна діяльність проводилась внутрішніми комісіями. При цьому участь представників вищих органів державної влади у конкурсній комісії може свідчити про їхню упередженість та можливе бажання надання керівних посад заздалегідь ними ж визначеним особам. Дана комісія повинна здійснити відбір на 170 посад, але більш ніж за два роки її роботи конкурс так і не завершено, натомість з 22 травня цього року оголошується повторний конкурс на деякі посади (31 посада), у зв'язку з набранням чинності законом що вносить зміни до вже існуючого, внаслідок чого конкурс значно подовжується. На даний момент у ДБР діє дві внутрішні конкурсні комісії, але їх робота набагато ефективніша за зовнішню. За даними веб-сайту бюро зараз у територіальних органах залишається велика кількість вакантних посад.

Що ж до роботи внутрішніх конкурсних комісій, то вона регламентована окремою постановою Кабінету Міністрів України. Члени комісії є працівниками бюро, але знову ж таки без представників громадськості. В роботі комісій є суттєвий недолік, що полягає в неможливості оскарження її рішень, що, наприклад, існує у прокуратурі. Етап співбесіди так само викликає певні сумніви, хоча і фіксується технічними засобами. Доцільнішою була б заміна співбесіди на додатковий етап кваліфікаційного іспиту, або ж залишення конкурсу взагалі без співбесіди. Негативним положенням є п. 40 вказаного порядку проведення відбору, оскільки серед кандидатів з двома найвищими балами посаду займає той, хто визначається комісією шляхом обговорення та голосування; ефективнішим було б встановлення додаткового іспиту для зазначених кандидатів, або призначення на посаду за наявності більшого стажу роботи, як-от у прокуратурі.

Виключне значення і повсюдність органів Державного бюро розслідувань є причиною потреби високого рівня правотворчості з боку Верховної Ради України і всеосяжного врахування практичних недоліків роботи бюро. Етап персональної комплектації органу влади є чи не найважливішим в процесі його створення. Загалом, проблеми добору до органів Державного бюро розслідувань є вагомими, оскільки стосуються і керівного складу, і рядових працівників. У засобах масової інформації неодноразово наголошувалось на обумовлених вище проблемах, тому вони перебувають на етапі вирішення. Ряд недоліків стосується порядку проведення конкурсу і взагалі його неузгодженості через існування одразу двох суб'єктів, що його проводять. Наступні

законодавчі зміни мають врахувати вказані проблеми, з метою остаточного завершення етапу створення Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Билиця Ігор Олегович**.

Мельник С. С.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідування — правоохоронний орган України, створення якого було передбачено низкою нормативно-правових актів, в тому числі Кримінальним процесуальним кодексом України.

Створення Державного бюро розслідування, а також його правовий статус, функції, повноваження передбачені Законом України «Про Державне бюро розслідувань», прийняття якого створило механізм для більш ефективного здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави, суддями, прокурорами та злочинів катування, вчинених працівниками правоохоронних органів.

Результати науково-історичного аналізу свідчать, що ідея створення органу, функціональним призначенням якого є розслідування корупційних правопорушень та інших кримінальних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави чи працівниками правоохоронних органів, не є новою.

Так, 24 квітня 1997 р. Указом Президента України було створене Національне бюро розслідувань. Основними завданнями органу визначалося проведення досудового слідства й оперативно-розшукових заходів в особливо складних кримінальних справах, порушених щодо злочинів, які становлять підвищену суспільну небезпеку, а також інформаційно-аналітичної роботи з метою прогнозування динаміки злочинності у суспільстві, виявлення й усунення причин умов, що сприяють корупції та вчиненню інших тяжких і особливо тяжких злочинів (Про Національне бюро розслідувань України : Указ Президента України від 24.04.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97>).

Створений правоохоронний орган отримав свого керівника, відповідно службове приміщення, але у 1999 р. на підставі Рішення Конституційного Суду України, який визнав Указ Президента України про його створення таким, що не відповідає Конституції України, Національне бюро розслідувань припинило своє існування.

КПК України від 13 квітня 2014 р. передбачено створення до 20 листопада 2017 р. ДБР, на яке буде покладено ряд завдань, серед яких є здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами нашої держави (Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

12 листопада 2015 р. було прийнято Закон України «Про державне бюро розслідувань», за яким ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

На мою думку, створення ДБР є важливим кроком у боротьбі з корупційними злочинами, але лише прийняття Ззкону не достатньо для повноцінного функціонування цього органу, адже є безліч проблемних питань щодо реалізації норм вищезазначеного закону, а саме формування керівного складу ДБР та його заступників, а й керівників усіх підрозділів центрального апарату та керівників його територіальних управлінь, а це може становити близько 100 осіб та затягнути початок функціонування ДБР на тривалий час.

Для того, щоб оперативно сформувати штат нового органу, необхідно внести зміни до Закону та створити територіальні Конкурсні комісії з метою проведення внутрішніх конкурсів під контролем обраних керівників територіальних управлінь. Необхідно також оперативно внести змісти до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та до Кримінального процесуального кодексу України, адже розширено коло суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

Слід підтримати позицію Є. Д. Скулиша, який вважає, що створення ДБР має стати однією з важливих складових елементів чітко визначеної державної політики у сфері боротьби з корупцією, успішність якої залежить від низки чинників, зокрема:

- визначення внутрішньої організаційної структури, виділення адекватних бюджетних ресурсів, забезпечення необхідної бюджетної автономії та вироблення ефективних критеріїв оцінки результатів його діяльності;

- визначення кадрового забезпечення, системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників;

— забезпечення структурної незалежності шляхом розроблення прозорої процедури призначення та звільнення вищих керівників;

— забезпечення ефективного нагляду за додержанням законності у діяльності органу;

— закріплення обов'язку звітувати про результати діяльності не тільки керівництву держави, а й громадськості (Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань / Є. Д. Скулиш // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2013. — № 2. — С. 60–71. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_2_10).

Окрім здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень, згадані органи мають також інші спеціальні завдання. Так, на ДБР буде покладено здійснення комплексних заходів щодо запобігання злочинам катування і пов'язаним із ними злочинам і досудове розслідування таких злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Мельничук Д. Р., Климишина А. Є.

студентки 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ НОВОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ — ДЕРЖАНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Історія створення Державного бюро розслідувань (далі ДБР) розпочинається задовго до прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року. Запровадження в Україні такого правоохоронного органу доволі тривала й бере свій початок від указу Президента «Про Національне бюро розслідувань України» від 24.04.1997. Але існування цього органу виявилось неефективним та недовгим, оскільки окремі його положення (Про національне бюро розслідувань: Указ Президента України від 24.04.1997 року № 371 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>), зокрема ті, що стосуються визначення основних завдань, структури Національного бюро розслідувань, порядку її затвердження, граничної чисельності працівників і штатно-

го розпису, а також підпорядкованості директора бюро, рішенням Конституційного Суду від 6.07.1998 року були визнані неконституційними.

Наступною спробою можна вважати формування Президентом Віктором Ющенком у 2005 році робочої групи з розроблення концепції створення та організації діяльності Національного бюро розслідувань. Однак вона так і не розпочала свою законотворчу роботу. За три роки глава держави указом «Про ліквідацію деяких допоміжних органів і служб, утворених Президентом України» від 6.08.2008 припинив існування цієї робочої групи. Оскільки, були відсутні дієві результати згаданих робочих груп, то це і призвело до їх ліквідації в 2008 році згідно з Указом Президента України (Про ліквідацію деяких допоміжних органів і служб, утворених Президентом України: Указ Президента України від 06.08.2008 р. № 693/2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693/2008>).

1. Кримінальним процесуальним кодексом від 13.04.2012 р. (Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2013. — № 9–10, № 11–12, № 13. — Ст. 88. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>) передбачено створення до 20 листопада 2017 р. нового правоохоронного органу, наділеного правом провадження досудового слідства ДБР, на яке буде покладено ряд завдань, серед яких є здійснення досудового розслідування (поряд із Національною поліцією, Службою безпеки України) корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами в Україні. Згідно з прийнятим законом, ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Зокрема передбачено, що до повноважень ДБР належатиме розслідування злочинів, скоєних працівниками правоохоронних органів, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями, службовими особами Національного антикорупційного бюро України, а також військових злочинів. Більшість повноважень ДБР переходить безпосередньо від органів прокуратури, які тепер будуть позбавлені всіх своїх слідчих функцій на користь ДБР та новоствореного Національного антикорупційного бюро України.

Пріоритетним напрямом антикорупційної політики в Україні стала радикальна зміна підходів до запобігання і боротьби з корупцією, поєднана із удосконаленням національного антикорупційного законодавства та реформуванням правоохоронних органів. Це зумовлено

тим, що проведення основоположних реформ у державі неможливе за такого масштабного рівня поширення корупції у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі в органах державної влади, суду і правоохоронних структурах. Саме тому було запропоновано створити новий орган — Державне бюро розслідувань.

На нашу думку, створення ДБР є необхідним кроком у боротьбі з корупційними злочинами, але лише прийняття Закону не достатньо для повноцінного функціонування цього органу, адже існує багато проблемних питань щодо практичної реалізації норм згаданого закону, а саме: формування керівного складу ДБР та його заступників, затягувало початок функціонування ДБР і обрання Конкурсною комісією керівників усіх підрозділів центрального апарату та керівників його територіальних управлінь. 10 травня було оголошено конкурс на посади директора та заступників директора бюро, який тривав ще півтора роки. Лише 16 листопада 2017 року комісія визначила переможців. З цього часу розпочався відлік часу для запуску ДБР, керівництво якого поставило пріоритетну мету — розпочати побудувати бюро та роботу менше, ніж за рік — без залучення політичних інститутів, але з підтримкою громадянського суспільства та міжнародної спільноти. 27 листопада 2018 року ДБР почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення та розслідування злочинів, віднесених до його повноважень.

На сьогодні Державне бюро розслідування лише розпочинає свою повноцінну роботу. Це пов'язано зі складнощами підбору персоналу, великою кількістю справ, які має передати прокуратура. На сьогодні вже остаточно визначено, що ДБР буде займатися тільки слідством, за виключенням справ, які стосуються НАБУ, тобто корупційних справ вищого ешелону влади і тих справ, які стосуються тероризму оскільки вони підслідні Службі безпеки України. На сьогодні потрібно створити стратегічний план розвитку ДБР, створити центральний апарат, набрати співробітників (слідчий апарат та оперативників), створити територіальні органи.

На сьогодні виникає низка проблем, зокрема вирішення питань щодо оплати праці персоналу новоствореного органу, її співвідношення з аналогічною заробітною платою персоналу Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агенство з питань запобігання корупції. Ще одним не вирішеним питанням є контроль за діяльністю ДБР, його звітності перед громадськістю.

Вважаємо, що необхідними передумовами ефективного функціонування Державного бюро розслідувань в Україні як складової системи органів правопорядку держави слід вважати чітке визначення завдань щодо декриміналізації суспільних відносин у певних сферах

життєдіяльності, створення необхідних інструментів для їх реалізації, підзвітність органів громадянському суспільству та персональну відповідальність їх керівників за стан цієї роботи.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Мокрянська А. П.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Більшість дослідників вважають, що корупція стала основною політичною проблемою кінця ХХ століття. Без усяких сумнівів корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Дана проблема також не минула і Україну, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями (Михальченко О. Корупція // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 369).

Вирішити подібну проблему намагається нещодавно сформований орган — Державне бюро розслідувань. Взагалі це правоохоронний орган України, який було передбачено Кримінально процесуальним кодексом України ще в 2012 р., де було зазначено, що до 20 листопада 2017 р. повноваження прокуратури щодо здійснення досудового слідства мають бути передані ДБР. Але бюро запрацювало 27 листопада 2018 року.

Діяльність роботи ДБР полягає у тому, що воно розслідує кримінальні провадження, в яких в якості підозрюваних учиненні злочинів виступають правоохоронці та судді. Зараз бюро остаточно перебрало на себе функцію досудового (попереднього) слідства від прокуратури. Остання займається слідством починаючи з 1996 року на тимчасовій основі — відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України.

На сьогоднішній день можна побачити, як Державне бюро веде боротьбу із корупцією. І вже 17 квітня Голова Науково-консультативної ради при ДБР, професор, доктор юридичних наук М. Хавронюк презентував книгу «Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування» для працівників Бюро. Під час заходу Директор ДБР наголосив на тому, що дуже важлива співпраця практиків з науковцями для досягнення спільної мети — притягнення винних до відповідальності незалежно від їхніх посад чи статусу. У свою чергу, М. Хавронюк зауважив: «Бюро не тільки готує кваліфікованих працівників, а й вже досить вміло виконує свої функції. Наприклад, на Одещині вже було затримано заступника начальника митного поста «Одеса — Центральний» під час отримання 300 доларів США. Слідчі теруправління ДБР, розташованого у м. Миколаєві, затримали заступника начальника митного поста «Одеса — Центральний» Одеської митниці ДФС під час отримання 300 доларів США».

Як відомо, заступник начальника митного поста вимагав ці кошти за безперешкодне митне оформлення контейнерів з вантажем на транзит. Через посередника передавали безпосередньо кошти. Було виявлено слідчими під час обшуку в автомобілі посередника 9000 доларів США, походження яких ще не з'ясовано. Відповідно до ст. 208 Кримінально процесуального кодексу України митника затримали.

Ефективність протидії корупції залежить від створення єдиної і комплексної системи уповноважених суб'єктів, покликаних забезпечити виявлення, досудове розслідування і запобігання корупційним правопорушенням. Слід зауважити, що саме спеціалізованими суб'єктами в боротьбі проти корупції в Україні, які на сьогодні діють, окрім ДБР, це — НАБУ, САП, НАЗК, Національна поліція, Служба безпеки України (СБУ), органи прокуратури.

Цікавим фактом є те, що, наприклад, до завдань та повноважень Національної поліції жодним законодавчим актом не віднесено питання проведення перевірки в частині дотримання вимог антикорупційного законодавства чи будь-яких контрольних функцій у цій сфері.

Специфіка національної моделі спеціалізованої антикорупційної структури, а саме НАБУ, обумовлена обмеженою сферою його діяльності. Так, відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону № 1698 особливим завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці («Антикорупційні органи» в Україні: хто за що відповідає? (частина 1). — URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/october/issue-10/article-31243.html>).

Навіть якщо продовжувати зрівнювати ДБР з іншими організаціями, можна побачити, що не один орган не направлений цілковито на боротьбу з корупцією. У всіх правоохоронних органів боротьба з корупцією — лише одна малесенька частина усієї передбаченої роботи.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Момот К. В.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИЧИНИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Однією з головних причин утворення Державного бюро розслідувань більшість експертів вважають виконання вимог законодавства щодо звуження функцій прокуратури і в першу чергу підвищення ефективності розслідувань злочинів, вчинених високопосадовцями, суддями, прокурорами, поліцейськими, співробітниками СБУ, державної фіскальної та кримінально-виконавчої служби. Передання органами прокуратури функцій досудового розслідування тривало багато років. Такий затяжний перехідний період був пов'язаний в першу чергу з відсутністю органу, який зумів би розслідувати кримінальні справи, підслідні прокуратурі. Спеціалісти повні надій на зміну ситуації з незаконним затриманням, катуванням, фальсифікацією доказів. Доказом цього є коментар головного експерта антикорупційної групи: «У 2015 році відбувся грандіозний скандал, коли прокурори в рамках судового засідання переписувались між собою, фактично обговорюючи фізичну розправу, розбій, а також тортури та усілякі знущання та відкриття кримінальної справи проти одного з учасників судового процесу» (Олександр Леменов про скандал, конфлікти та проблеми створення: Державне бюро розслідувань. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://24tv.ua/skandal_konflikti_ta_problemi_stvorenniya_derzhavne_byuro_rozsliduvan_vpershe_vidzvituvalo_n1133857).

Україна довгий час наслідувала радянську модель правоохоронної системи, коли органи прокуратури могли самі проводити досудове розслідування і одночасно здійснювати нагляд за цим розслідуван-

ням. Однак це ставило під сумнів неупередженість керівництва і не відповідало європейським принципам. Існуюча правоохоронна система показує не життєдіяльність, а тому не лише змінювати кадри, а й переробляти саму конфігурацію системи, оптимізовано розподіляти функції, знайти нові підходи і стратегії діяльності.

Як справедливо зазначив у своїй промові Ківалов С. В., удосконалення законодавчого регулювання діяльності Державного бюро розслідувань має спиратися на значний науковий потенціал української правової школи. Розвиток наукової думки щодо діяльності Державного бюро розслідувань сприятиме ефективному та своєчасному здійсненню розслідування злочинів, які підслідні Державному бюро розслідувань, недопущенню виникнення негативних ситуацій, пов'язаних із розслідуванням злочинів, узгодженню положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Державне бюро розслідувань» в частині передачі проваджень від органів прокуратури до Державного бюро розслідувань. Саме гармонійне поєднання теорії та практики надасть новий поштовх судово-правовій реформі в Україні (Ківалов С. В. Вітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» учасникам Міжнародної науково-практичної конференції «Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10124/Materialu %20mijnar %20nayk-prakt %20konf %20Derj %20byuro %20rozslid %20na %20wlyahy %20rozbydovu %2016.06.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10124/Materialu%20mijnar%20nayk-prakt%20konf%20Derj%20byuro%20rozslid%20na%20wlyahy%20rozbydovu%2016.06.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y)).

Відповідно до положень закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Основними засадами організації та діяльності Державного бюро розслідувань в першу чергу є верховенство права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Згідно з цим законом Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування.

Слід погодитись із твердженням першого заступника директора Державного бюро розслідувань Варченко О., про те, що життя людини є найвищою цінністю, її права та свободи. Створення бюро є вкрай необхідним для всього суспільства, для простих людей. Ми

маємо в ньому вже не навчатись, а використовувати свій досвід та знання на повну. Зважаючи на те, що довіра до правоохоронних органів критично низька, маємо подолати неабиякий скептицизм українців (Варченко О. Про створення Державного бюро розслідувань. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dsnews.ua/politics/olga-varchenko-u-derzhavnomu-byuro-rozsliduvan-mi-maemo-24122016220000>).

Отже, можна зробити висновок, що створення такого важливого органу як Державне бюро розслідувань було суспільно необхідним, а також неминучим. Виходячи з мети створення ДБР та для забезпечення ефективної його роботи, механізм узгодження має бути спрямований лише на належний обмін інформацією між керівником ДБР та його заступниками, на обговорення та спільне опрацювання проєктів рішень з окремих питань. На сьогоднішній день вкрай необхідно, щоб усі сили об'єдналися і зробили все можливе для плідної роботи проти злочинів, для захисту впершу чергу прав і честі громадянина України. Принцип тісної та партнерської співпраці з іншими державними органами є запорукою успішного розкриття злочину. Ефективна правоохоронна система починається з ефективного оперативного працівника, слідчого, прокурора і закінчується не менш ефективним суддею. Необхідність створення цього органу свідчити про недовіру суспільства до правоохоронної системи. Зрозуміло, що виконання функції не може бути ефективним, якщо і саме розслідування, і нагляд за ним веде один і той самий орган. Звідси і виникають більшість конфліктних і спірних питань, які стали передумовою виникнення і розвитку Державного бюро розслідувань.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**.

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Наразі перед державною владою та суспільством постає складне завдання, а саме створення ефективної правоохоронної системи, яка б могла протидіяти корупції та організованій злочинності. Важливе місце серед правоохоронних органів України займає Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР). Так, ДБР вбачається як центральний орган виконавчої влади, що буде здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Для належного виконання функцій ДБР важливим аспектом є наявність високих професійних та особистих навичок працівників, досягнення яких можливе через підвищення їх кваліфікаційного рівня. Підвищення рівня кваліфікації — підвищення рівня готовності особи до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань (Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 2014. — № 37—38. — Ст. 2004).

Під час цього процесу пріоритетами мають бути оволодіння сучасними методами розслідувань та здійснення оперативно-розшукової діяльності, із набуттям практичних навиків в галузях криміналістики, економіки, інформаційних технологій, кримінології та судової експертизи. Працівники Державного бюро розслідувань регулярно, але не рідше одного разу на два роки, мають проходити обов'язкове підвищення кваліфікації, а працівники Державного бюро розслідувань, до повноважень яких входять виявлення, розкриття і розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, проходити перепідготовку або підвищення кваліфікації за спеціальними програмами, у тому числі за кордоном.

Стратегічною програмою діяльності ДБР на 2017–2022 роки заплановано здійснювати підвищення кваліфікації такими шляхами, як:

1. Створення програм навчальних курсів та тренінгів на базі юридичних вузів, які здійснюють підготовку кадрів для слідчих і оперативних підрозділів правоохоронних органів України;
2. Тренінги та навчальні курси експертів слідчих органів інших країн;

3. Обмін досвідом, стажування у слідчих органах в інших країнах (Стратегічна програма діяльності ДБР на 2017–2022 роки. — Київ, 2017. — С. 13).

Для вдалого досягнення цієї мети передбачено створення науково-дослідної установи та навчального закладу, які будуть також займатися підготовкою кадрів для ДБР та проведенням розширених криміналістичних експертиз і економічних досліджень у сфері розкриття злочинів, підслідних ДБР. У ролі цих установ виступатимуть Академія та Науково-дослідного інституту Державного бюро розслідувань. При цьому питання їх створення, а також вирішення їх організаційно-штатних, науково-організаційних, кадрових питань, буде вирішуватись після забезпечення функціонування бюро з виконання основних завдань та функцій за призначенням протягом 2020–2022 рр.

Зрозуміло, що сьогодні ще зарано вести мову про підвищення кваліфікації працівників ДБР, адже 2018–2019 роки є лише установчими, а стабільне функціонування вже почнеться в 2019–2020 роках, проте вже зараз закладено непогану основу, яка в майбутньому сприятиме забезпеченню більш якісному рівню працівників ДБР.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юріївна.**

Мусієнко Н. Р.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Прийняття закону України «Про державне бюро розслідувань», а пізніше і створення самого органу означувало зміни у системі органів досудового розслідування, здійснило перерозподіл компетенцій — фактично була створена нова інституція, практична діяльність якої потребувала та потребує як наукової розробки, так і оцінки з погляду правознавців.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», систему Державного бюро розслідувань (надалі — ДБР) скла-

дають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі ДБР діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Одну з найважливіших ролей, на нашу думку, в діяльності ДБР відіграють саме слідчі цього органу. Відзначимо, що до підслідності ДБР, а відповідно до повноважень слідчих працівників цього органу згідно з КПК, належить розслідування злочинів:

- вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України та ін. (повний перелік осіб можна знайти у ч. 4 ст. 216 КПК);

- вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, усіма прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ;

- проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Важливим питанням для обговорення стала втрата повноважень слідчими прокуратури у повному обсязі і їх фактичний перехід до слідчих ДБР. Розглянемо це питання детальніше. Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, кримінальні провадження, відкриті слідчими органів прокуратури, продовжують здійснювати слідчі органів прокуратури, які мають повноваження слідчих до закінчення досудового розслідування, але не довше від двох. А після закінчення дворічного строку кримінальні провадження, відкриті слідчими органів прокуратури, у тримісячний термін передаються слідчим органів ДБР.

Проте кримінальне процесуальне законодавство — не лише положення Кримінального процесуального кодексу України, це сукупність норм, передбачених Конституцією України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, та іншими законами. А тому для всестороннього дослідження питання щодо наявності чи відсутності у органів прокуратури підстав для здійснення досудового слідства після створення ДБР, доцільно проаналізувати весь нормативний масив.

Ст. 2 закону «Про прокуратуру», яка визначає функції прокуратури, не передбачена функція здійснення досудового слідства. Натомість ч.3 вказаної норми чітко встановлює, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не визначені Конституцією.

При цьому відповідно до ст.131 Основного Закону прокуратура здійснює:

- підтримання публічного обвинувачення в суді;

- організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

- представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, визначених законом.

Отже, згадана стаття взагалі не передбачає, що прокуратура здійснює досудове слідство. Також ця норма не містить будь-яких посилань на те, що прокуратура виконує інші, визначені законами, функції.

Повертаючись до повноважень слідчих ДБР, зазначимо декілька проблемних питань підслідності цього органу що також потребують наукової розробки.

Деякі правники та громадські активісти, в тому числі члени правозахисних організацій, відзначають у якості проблеми широку підслідність ДБР.

Як вже говорилося, ДБР розслідує всі злочини правоохоронців, суддів, чиновників, зокрема загальнокримінальні — крадіжки, тілесні ушкодження, кількість яких може бути занадто великою для штату органу, навіть не зважаючи на наявність територіальних органів.

Верховна Рада України могла би звузити підслідність ДБР хоча б до службових злочинів. Але депутати вже довгий час не можуть ухвалити хоча б мінімальні зміни до законодавства.

Якщо раніше усі говорили про проблеми законодавчого забезпечення роботи ДБР, кадрового набору в цей орган чи відсутності матеріальної бази для роботи, то зараз можна говорити про кількісно-статистичні показники розслідування кримінальних проваджень та подальші перспективи розвитку. При цьому, на наш погляд, оцінювати ДБР за такий короткий час розслідування зарано, адже має пройти довший час для оцінки якості таких розслідувань.

Інше питання яке варте згадки є, на нашу думку, менш очевидним, проте не менш важливим. Як відомо, наразі оперативний супровід для ДБР здійснюють колеги з Національної поліції, СБУ, Державної прикордонної служби. Зміни у цьому напрямку також можуть стосуватись і повноважень слідчих. Якщо ситуація залишиться без змін — доцільним вбачається створення більш детальної законодавчої регламентації цих процедур. Проте об'єктивно більш прийнятним є варіант, у якому будуть створені власні оперативні підрозділи ДБР для усіх потреб бюро. Третім же варіантом є створення у рамках ДБР зведених підрозділів, наприклад за аналогією з НАБУ, в такому випадку на слідчих би поширювались повноваження співробітників оперативних підрозділів так званих «класичних» органів досудового

розслідування, проте це питання потребує подальших наукових досліджень.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна.***

Ревенко Т. А., Орлова В. Я.

студентки 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: КРОКИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Пропозиції стосовно створення Державного бюро розслідувань (ДБР), які ще рік тому дуже лякали місцевих високопоставлених корумпованих чиновників та пробуджували сумніви й непорозуміння між фахівцями протягом майже всього періоду незалежної держави, залишаючись лише обіцянкою.

Однак після прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України, ці пропозиції можна назвати реалізованими. Закріплена вимога про створення ДБР не може бути оцінена поза загальним контекстом діяльності влади в галузі національної безпеки. Перш за все, потрібні відповіді на питання, чи зможуть стати підрозділи нової структури першим етапом реформування пострадянської правоохоронної системи та служб спеціального призначення чи залишаться лише косметичним переформатуванням чинних сил і засобів?

Останнім часом корупція в нашій державі продовжує набирати рис постійних подій, що розповсюджує негативний вплив на всі галузі людської життєдіяльності, ще сильніше проникаючи в повсякденне життя, як різних проблем.

Враховуючи таку тенденцію зростання корупції в державі, пріоритетом антикорупційної політики вважають фундаментальну зміну підходів до боротьби з корупцією, а також покращення національного антикорупційного законодавства та реформування правоохоронних органів. Це пов'язано з тим, що реалізація таких реформ у країні неможлива з сьогоднішнім рівнем збільшення хабарництва, враховуючи також і органи державної влади, суди та правоохоронні органи.

Зрозумілим є те, що реформа системи правоохоронних органів, що вимагає величезних фінансових і матеріальних витрат, має базуватися на висновках фундаментальних наукових досліджень, особливо, на актуальності, необхідності і доцільності реформи. Такі наукові умовиводи повинні бути базою для створення цілісного поняття і стратегії поступової комплексної реформи правоохоронної системи. Але такі реформи повинні проводитися неспішно, поступово, обдуманно, враховуючи національний та міжнародний досвід.

Але проблематичним є те, що в українському законодавстві місце і роль ДБР є ще не визначеними в правоохоронній системі (наприклад, в США роль державного координатора національної системи органів досудового слідства виконує ФБР), порядок призначення його керівників тощо. Усе це, разом із недовірою у промовах щодо цієї структури деяких правоохоронців і дискусією про важливість ДБР, сприяє жвавій суперечці довкола даного питання. Противники наголошують про спроби деяких учасників уряду довести необхідність створення безпрецедентної за правовим статусом і, у цілому, зайвої наддержавної правоохоронної структури.

Також противники створення даної структури, впевнені, що сподівання на високу продуктивність ДБР носять лише віртуальний характер, і тільки загрози розглядаються як реальні. Особливо, ризик того, що в теперішній правоохоронній системі буде на певний час спровокований функціональний безлад, який пов'язаний із втратою висококваліфікованих фахівців у галузі боротьби із злочинністю та дисбалансом його фінансової та матеріально-технічної бази. Існує навіть загроза у створенні репресивного «монстра», що буде управляти всіма гілками влади, прокуратурою, правоохоронними органами й судовою системою, що зможе викликати перерозподіл «ринку корупційних послуг» і перетворення ДБР на «бюро переслідувань».

Але прибічники даного ладу стверджують, що основні права та обов'язки, порядок кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення та інші питання діяльності ДБР будуть уточнені в спеціальному законі, а також в ньому повинна бути передбачена кадрова і матеріально-технічна бази для створення цього бюро, його структура, порядок нагляду за діяльністю, фінансова підтримка та взаємодія з іншими державними органами, кількість службовців, їх права та обов'язки та порядок притягнення до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності й т. д. Також прихильники вважають, що ДБР має бути незалежним від впливу зовнішніх факторів та становити собою невелику правоохоронну структуру з регіональними підрозділами, яка складатиметься з слідчого та оперативного відділу. Одна з умов його ефективної роботи —

це забезпечення висококваліфікованими працівниками, фінансами та технікою.

Підбиваючи підсумки вищезазначеного, зауважимо, що проблему протидії корупції у вищих органах влади, судах та правоохоронних органах держави треба розглядати більш широко, ніж розв'язання конкретного питання щодо необхідності створення рік тому ДБР. По-перше, слід визначити кількість правоохоронних органів та їх працівників в усіх відділах. По-друге, визначити права та обов'язки цих органів, виключаючи повторення певних функцій. По-третє, винести рішення, щодо структур, які дійсно існують, але їх ефективність є вкрай низька. По-четверте, вирішити, чому дехто з борців проти корупції «не працюють за хабарі, але живуть за них». Тільки тоді потрібно вирішити, чи дійсно державі слід формувати нові структури.

Інакше кажучи, масштабне реформування необхідно для всього «силового блоку» країни й, особливо, цього компонента правоохоронних органів. Лише після визначення того, в якому напрямку повинні бути реформовані ці структури та яке майбутнє їх переслідує, ми зможемо сказати, чи потрібна нам така структура, як Державне бюро розслідувань, і які завдання вона повинна виконувати.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Переверзєва В. П.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО СЛУЖБИ У ДЕРЖАВНОМУ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Створення Державного бюро розслідувань породило в Україні багато дискусій. Це дискусії щодо повноважень, щодо функцій, щодо структури, щодо служби та порівняння з аналогічними органами інших країн.

Довгий шлях пройшло Державне бюро розслідувань перед тим як почати працювати. Адже ще при прийнятті Конституції України було зазначено про спеціальний орган який здійснюватиме повноваження щодо досудового розслідування. І лише 12 листопада 2015 року було

прийнято закон про Державне бюро розслідувань, хоча і тут була досить тривала перерва між прийняттям закону і тим моментом коли Державне бюро розслідувань дійсно почало діяти.

Питання щодо служби у ДБР потребує окремого осмислення. Згідно із Законом до працівників Державного бюро розслідувань належать особи рядового і начальницького складу, державні службовці, працівники, які уклали трудовий договір.

До кадрів Державного бюро розслідувань законодавець визначив дуже високі вимоги.

По-перше, складний і тривалий за часом конкурс, який складається з трьох етапів: тестування на знання законодавства і практичні завдання, поліграф та співбесіда.

По-друге, вимоги які висуваються до кандидатів це:

- громадянство України;
- вища юридична освіта;
- володіння державною мовою;
- визнання фахівцем у сфері правоохоронної діяльності або експертом з питань права;
- відсутність членства у політичній партії;
- відсутність судимості та ін. (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Звісно, для керівного складу працівників встановлюються більш жорсткі вимоги такі як стаж роботи, членство в організаціях і політичних партіях, високі моральні якості та бездоганна репутація.

Під час проходження служби працівники Державного бюро розслідувань повинні відповідати своєму статусу як професійно так і морально у службовий та позаслужбовий час.

Також великий тиск який грає як позитивну так і негативну роль справляє контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань. А саме контроль з боку Президента України, Верховної Ради України, Ради громадського контролю, прокурорський контроль, підрозділ внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань, щорічне проходження психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, а також контроль з боку суспільства.

Безперечно позитивним є те, що діяльність Державного бюро розслідувань є повністю прозорою, інформується населення про його роботу, повноваження та функції. Підвищується роль цього органу у суспільстві та правосвідомість населення.

Але негативним є те, що можливі корупційні випадки, особливо у випадках контролю з боку органів державної влади. Адже цим самим Державне бюро розслідувань ставиться у залежність від них.

Таким чином, залишається ще багато актуальних питань щодо цього новоутвореного органу, але найважливішим із цих, звісно, є кадри.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Храпенко Олена Олегівна**.

Позюмко І. С., Копиця К. В.

студентки 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Існуюча правоохоронна система показала свою неспроможність належно виконувати покладені на неї функції, тому про необхідність функціонування ДБР годі й говорити. Зміна самої конфігурації системи, оптимальне розподілення завдань, розробка нових підходів і стратегій діяльності, як виявилось, дуже складно, щоб можна було швидко перезавантажити чи перебудувати за короткий строк громіздку машину «радянської спадщини». При цьому, правники дають різні оцінки роботи ДБР: прокурори не вірять в те, що цей орган зможе ефективно розслідувати ті злочини, які раніше були віднесені до їх підслідності; адвокати взагалі не бачать ніякої відмінності слідчих органу досудового розслідування від слідчих ДБР, а громадськість впевнена, що і діяльність цього органу безпосередньої здійснюється тими чи іншими політиками (Як оцінити роботу ДБР? Про звіт за 2018 рік / Є. Крапивін [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://gpr.org.ua/news/yak-otsinyty-robotu-derzhavnoho-byuro-rozsliduvan-pro-zvit-za-2018-j-evhen-krapyvin/>). Спробуємо проаналізувати.

За матеріалами, що надає інформаційне агентство «Українські національні новини», з 27 листопада 2018 року по 28 березня 2019 року 624 обвинувальних акта було направлено до суду. Обвинувальні вироки винесено поки лишень з 15. На період з 27 листопада 2018 року і по 1 березня 2019 року слідчі ДБР розслідували 5794 провадження, 4172 — передані за підслідністю. Найбільше фігурують представники правоохоронних органів: 2201 представник Нацполіції, 226 представників органів прокуратури, 92 — представників СБУ і 91 провадження щодо працівників ДФС. Крім того, слідчими проводиться розслідування в 442 кримінальних провадженнях за фактами пере-

вищення своїх повноважень працівниками правоохоронних органів, що супроводжувались фізичним насильством. Станом на 28 березня 2019 року слідчі ДБР вже здійснювали розслідування 22 кримінальних проваджень за фактами катувань. Разом з тим, в бюро розслідуються порушення щодо всіх правоохоронців — від патрульного до керівника структурного підрозділу. Серед фігурантів розслідувань також є 202 судді та 7 високопосадовців. Найбільше кримінальних проваджень розслідують у Полтавському, Київському та Краматорському територіальних управліннях (ДБР за весь період роботи скерувало до суду 624 обвинувальних актів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1789379-dbr-za-ves-period-roboti-skeruvalo-do-sudu-624-obvinuvalnikh-aktiv>).

Уся Україна уважно слідкує за розслідуванням щодо розкрадань в оборонно-промисловому комплексі України. Як стало відомо, ДБР відкрило провадження щодо можливого отримання неправомірної вигоди службовими особами ГПУ, СБУ, ДФСУ та НАБУ за непровадження досудового розслідування та непритягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до корупції в оборонній сфері. Загальна сума збитків по справах щодо схем на підприємствах «Укроборонпрому» становить приблизно 1 млрд грн. Розслідування триває.

Генеральний прокурор України Юрій Луценко на оперативній нараді прокурорів областей у м.Дніпро 10 травня 2019 року заявив, що між ГПУ та ДБР налагоджена взаємодія. Однак, за його словами, неминучим є створення повноцінної системи ДБР, оскільки деякі територіальні управління недостатньо працюють. Наголосив, що ДБР, за даними на початок травня, розслідує 6,5 тисяч кримінальних проваджень, третина з яких — це злочини у військовій сфері, переважно це дезертирство або ухилення від призову. Понад 80 % направлених в суди за статтею «дезертирство», однак лише 100 невійськових справ відправлено до суду, що в подальшому призведе лише значної кількості не розслідуваних кримінальних проваджень (Луценко розповів про труднощі в роботі «кущових ДБР» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2697319-lucenko-rozpoviv-pro-trudnosi-v-roboti-kusovih-dbr.html>).

Зважаючи на усе вищезазначене, можна сказати, що ДБР переможно стартувало, кримінальні провадження, які віднесені до його підслідності розслідуються, навіть винесені перші обвинувальні вирокі. Але потрібно зробити ще багато роботи, аби досягнути бажаного результату, щоб ДБР функціонувало відповідно до кращих західних традицій. Українські реалії такі, що проведення одного «косметичного ремонту» під час реформ в правоохоронних органах — недостатньо. У Верховній Раді очікує на друге читання ще з травня законопроект № 5395-д щодо удосконалення діяльності Державного бюро розсліду-

вань (Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63812), бо сам Закон України «Про Державне бюро розслідувань» має ряд суттєвих прогалин, а саме: законодавець «забув», що в ДБР мають працювати оперативні працівники та не вніс цю посаду до переліку посад ДБР. Здавалося б, технічна помилка, яку легко виправити, бо через цю технічну помилку не можна оголосити конкурси, призначити оперативних працівників та створити власні оперативні підрозділи; також потрібно вказати, що через те, що усіх працівників ДБР віднесено до державних службовців, що є абсолютно нерозумним, вони не можуть здійснювати оперативно-розшукову діяльність, носити зброю, застосувати спеціальні засоби тощо, то доцільним є введення спеціальних звань для слідчих ДБР. Зокрема, у ДБР відсутні оперативні підрозділи, що перешкоджає ефективному виконанню покладених на цей орган функцій.

Наприклад, як зазначає Директор ДБР Роман Труба, оперативний супровід у провадженнях щодо службових осіб правоохоронних органів ДБР повинно здійснювати разом з ГПУ, НАБУ, СБУ, однак що робити у випадку, коли необхідно здійснювати досудове розслідування стосовно працівників цих же органів, жодним нормативно-правовим актом не врегульовано, що є неприпустимо. Про «неудомплектованість» ДБР ще 27 листопада 2018 року, тобто у перший день роботи ДБР, заявив Директор ДБР. З огляду на це, ДБР залучає підрозділи інших правоохоронних органів, що недопустимо, оскільки ці підрозділи є в підслідності ДБР. Ще однією пропозицією є закріплення абсолютно чіткої пропозиції щодо можливості фінансування ДБР в рамках міжнародних договорів. Наступним наріжним каменем є те, що за 2,5 роки діяльності ДБР зовнішня комісія, яка складається з представників Президента України, Верховної Ради та Кабінету Міністрів обрала лише 39 працівників із 170 можливих. Такої конкурсної процедури немає в жодному державному органі, і вона ж показує своє неефективність, бо призначає керівництво дуже повільно. З діяльністю внутрішньою не погоджується директор Р. Труба, який навіть таємно перетворив її, вигнавши з неї представників громадськості, що викликало масу обурень та публічної критики експертів. Тому й не дивно, що вже на початку роботи ДБР у кожного слідчого по 20–30 справ одночасно, і далі їх буде ще більше. Крім того, ще й досі не створено Дисциплінарну комісію, до якої можна буде оскаржити будь-які їх дії, які викликають сумніви щодо правомірності. У Бюро відсутня чітка процедура притягнення працівників ДБР до дисциплінарної відповідальності. Директор Р. Труба нарікає на те, що КМУ не поспішає приймати Типове положення на під-

ставі якого директор ДБР має право затвердити положення про ДБР (Скандал, конфлікти та проблеми створення: Державне бюро розслідувань вперше відзвітувало [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://24tv.ua/skandal_konflikti_ta_problemi_stvorennnya_derzhavne_byuro_rozsliduvan_vpershe_vidzvituvalo_n1133857). Однак тут-таки величезну роль відіграє людський фактор: незацікавленість депутатів та представників інших гілок влади дати нарешті ДБР працювати на повну силу, однак, зважаючи на призначення в розслідуванні злочинів щодо окремих категорій осіб, воно й не дивно.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Храпенко Олена Олегівна*.

Полюя В. В.

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІЇ

Ідея створення єдиного органу, на який буде покладено функцію досудового розслідування більшості кримінальних правопорушень неодноразово виникала в юридичних колах, однак, тільки в останні роки почала реалізовуватися на практиці. Так, прийняття рішення про створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) дало поштовх для прийняття Закону України «Про державне бюро розслідувань», проведення конкурсу на посади до цього органу та створення інших умов для його належного функціонування. З 27 листопада 2018 р. цей орган розпочав свою діяльність. В даний момент йде активний процес діяльності відомства, яке займається розслідуванням кримінальних проваджень, в яких фігурують правоохоронці, судді та службовці високих рангів. Що стосується злочинів, які будуть підвідомчі цьому органу, то відповідно до Закону, ДБР є органом досудового розслідування (здійснює дізнання і досудове слідство).

Основними функціями, які покладено на ДБР, є запобігання, виявлення, припинення або розкриття: терористичних злочинів, катувань, нелюдського поводження з боку представників правоохоронних органів, злочинів посадових осіб високого рангу і людей, що займають відповідальні посади (президентів, вищих державних чи-

новників, членів ЦВК, народних депутатів, керівництва Генеральної прокуратури, Нацбанку, суддів, правоохоронців, працівників НАБУ, прокуратури, САП і т. д.).

До компетенції ДБР належать найбільш небезпечні злочини: злочинних організацій, пов'язані з тероризмом, особливо тяжкі насильницькі злочини, а також — злочини з специфічними суб'єктами: тортури і суміжні з цим злочини, вчинені слідчими органів внутрішніх справ, служби безпеки, НАБУ, прокурорами, і також корупційні злочини, вчинені працівниками САП і НАБУ, і військові злочини, вчинені військовослужбовцями (Торбас О. О. Особливості визначення підслідності ДБР у кримінальному провадженні / О. О. Торбас // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Між-нар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 черв. 2018 р.). — Одеса, 2018 — С. 269–273).

Крім того, на ДБР також покладається запобігання організований злочинній діяльності, терористичних та інших особливо тяжких злочинів, виявлення таких злочинів, як катування і корупційні злочини, скоєних слідчими і прокурорами.

До структури ДБР належать центральний апарат, територіальні підрозділи, спецпідрозділи, навчальні та науково-дослідні заклади. Посадовими особами в бюро є слідчі, працівники оперативного підрозділу, криміналісти. Більш того, служба в ДБР класифікується як держслужба «особливого роду» і служити там зможуть тільки ті, хто пройде всі перевірки фізичної форми і вікові обмеження. Раз на два роки співробітники повинні проходити обов'язкове підвищення кваліфікації.

На службу до ДБР приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнями та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у бюро затверджуються директором ДБР — Р. Трубою.

Що стосується проведення конкурсу на посаду в ДБР, то конкурс проводиться конкурсною комісією в складі п'яти осіб, з яких не менше трьох є представниками ДБР. До уваги повинні прийматися особистісні, моральні, ділові та професійні дані, а також стан здоров'я, що дозволяє ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Крім встановленого переліку документів, можна подавати додаткову інформацію про свою освіту, досвід роботи, професійний рівень і репутації, мотиваційний лист. Кандидати, документи яких відповідають встановленим вимогам, допускаються до кваліфікаційного іспиту і, після успішного складання іспиту, до співбесіди (Порядок проведен-

ня конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань від 15 лютого 2018 р. № 176/31628 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-18>).

Наразі керівник відомства і його заступник визначили штат співробітників ДБР і з 27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Свида Олексій Георгійович**.

Приходько І. А.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАТУС ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Створення та формування Державного бюро розслідувань було нагальним питанням інституційного забезпечення реформування правоохоронних органів України. Масштаби поширення корупції продовжують залишатися однією з основних загроз національній безпеці, політичній стабільності та утвердженню верховенства права.

Державне бюро розслідувань є новим для України органом, що був сформований, відповідно до зобов'язань при вступі до Ради Європи та є частиною коаліційної угоди між парламентськими партіями Верховної Ради України VIII скликання. У статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», зазначено, що Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

У Стратегічній програмі діяльності ДБР на 2017–2022 роки, зазначено, що місія Державного бюро розслідувань — встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси (Стратегічна програма діяльності Державного бюро

розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf).

Державне бюро розслідувань очолює директор. У статті 10 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» визначаються вимоги до кандидатів на дану посаду. Директором ДБР може бути громадянин України, не молодший 35 років, який має вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права не менше десяти років (після здобуття вищої юридичної освіти), досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років. Кандидат на дану посаду повинен володіти державною мовою, не повинен бути членом жодної політичної партії та членом організації, що заборонена законом або судом. Директор Державного бюро розслідувань повинен володіти високими моральними якостями, мати бездоганну репутацію та за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки.

Законодавець сформулював достатньо високі професійні та морально-ділові вимоги до керівника ДБР та його заступників. Разом з тим, слід відмітити, що відповідно до Закону ДБР має свою систему, до якої входять сім територіальних управлінь по всій території України. Ці територіальні управління очолюють директори територіальних органів. Крім того діють керівники підрозділів центрального апарату ДБР та їхні заступники.

Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду строком на п'ять років. Важливе значення для забезпечення незалежності ДБР має той факт, що одна і та сама особа не може обіймати ці посади більше двох строків підряд.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» директор ДБР наділений наступними повноваженнями: 1) несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань, зокрема законність здійснюваних Державним бюро розслідувань оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина; 2) організовує роботу Державного бюро розслідувань, визначає обов'язки першого заступника і заступників директора Державного бюро розслідувань; 3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних органів Державного бюро розслідувань; 4) затверджує структуру та штатну чисельність центрального апарату та територіальних органів Державного бюро розслідувань; 5) вносить на розгляд Президента України подання про відзначення державними нагородами України осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників Державного бюро розслідувань, а також осіб, які сприяють у виконанні покладених на нього завдань.

У Законі про ДБР існує прогалина щодо механізму погодження рішень директора ДБР його заступниками. Процедура погодження рішень директора із заступниками визначена у Регламенті реалізації повноважень директором Державного бюро розслідувань (Регламент реалізації повноважень директором Державного бюро розслідувань від 2 березня 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zdiysnennya-povnovazhen.docx>). Виникає сумнів щодо відповідності положень Регламенту нормам закону про ДБР. Цей недолік необхідно усунути, тому що на практиці інструмент погодження заступниками рішень директора, як гарантія незалежності ДБР, — не працюватиме.

Можна підсумувати, що створення Державного бюро розслідувань має велике правове та соціальне значення для суспільства. Утворення даного органу говорить про те, що підсвідомо держава прагне перемогти злочинність посадових осіб вищих органів державної влади та правоохоронних органів України.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Россева А. М.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ

Державне бюро розслідувань — це є центральний виконавчий орган влади, що здійснює правоохоронну діяльність та має головну мету щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідування: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Але слід зазначити, що перед створенням ДБР також був розроблений проект щодо створення Національного бюро розслідування, тобто НБР. Перша спроба розроблення цього законопроекту покладається на 1997 рік, тоді вперше за це заговорив Григорій Омельченко, котрий неодноразово подавав тодішньому президенту Л. Кучмі свої пропозиції щодо створення цього органу. Також варто додати,

що назва майбутнього проектного відомства дуже перегукувалась із назвою ФБР США, хоча вплив на ідею створення НБР був непрямолінійним, але не без тиску американців, які на той момент скаржилися через надмірну корумпованість в нашій країні, в цьому вони вбачали ризик вкладати певні інвестиції в різні проекти та бізнес, що були в Україні. Враховуючи всі проблеми, напередодні президентського візиту до США, 24 квітня 1997 року Л. Кучмою було підписано указ про створення НБР. Також основними завданнями новоствореної структури було проведення досудового розслідування, інформаційно-аналітична робота, а також оперативно-розшукова діяльність в особливо складних кримінальних справах. Відомство планувалося створювати не на порожньому місці, а на базі злиття вже чинних підрозділів ГУБОЗ МВС і головного управління по боротьбі з корупцією СБУ. Вони мали скласти кістяк НБР. Взагалі передбачалось, що бюро почне працювати через короткий проміжок часу одразу, коли Верховна Рада прийме закон про Національне бюро розслідування і обов'язково внесе зміни до Кримінально-процесуального кодексу України, а також до закону про оперативно-розшукову діяльність. Олег Литвак, якого було призначено директором НБР, розраховував на півтори тисячі «багнетів». Третина з них була в центральному апараті, а решта — у семи регіональних управліннях. Що стосується слідчого управління там повинні були працювати 147 осіб це включаючи начальників, слідчих і секретарів-друкарів. Оскільки більшість депутатів схвалили цю ідею, то великих перешкод з боку парламенту не очікувалось. Однак, побачивши, що новостворена організація функціонує не в тому вигляді, а також найважливіше те, що вона очолюється не тими людьми, Григорій Омельченко і його прихильники (колеги) бюро перетворилися на його противників. 45 народних депутатів звернулися до конституційного суду з поданням на те, що НБР суперечить Основному Закону. Через це звернення 6 липня 1998 року, суд справді визнав неконституційні положення, що стосуються принципів підпорядкованості НБР, а також його позицій вирішення кадрових питань та організаційної структури. Голова держави скоригував свій указ стосовно НБР, і формально він є чинним до сьогодні. Проте новообраному директору бюро Василеві Дурдинцю все одно не вдалося покерувати ним: парламент не бажав приймати закон і виділяти 15 млн грн на його утримання і таким чином в 1998 році бюро залишилося існувати лише на папері. Друга спроба ввести законопроект щодо створення НРБ припала на 15 березня 2005 року, коли за розпорядженням Віктора Ющенка була створена робоча група з підготовки концепції створення Національного бюро розслідувань, яка повинна була протягом 15 днів розробити законопроект про нього. Група фахівців, яка працювала над

створенням цього проекту впоралась зі своїм завданням, але законопроект на розгляд парламенту так і не надійшов. Проте ідею створення НБР не поховано — востаннє її озвучив президент України на першому засіданні новообраної Верховної Ради. Однак, на жаль, втілювати задум у життя не словом, а ділом політики не були готові. Таким чином можна побачити, що законопроект про створення НБР було закрито (Котнюк Ю. Національне бюро розслідувань: другого «мертвонародження» не відбулося [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://dt.ua/LAW/natsionalne_byuro_rozsliduvan_drugogo_mertvonarodzhennya_ne_vidbulosya.html).

Хоча ідею про створення бюро розслідування не залишали в стороні. Отже, хочу повернутися до Державного бюро розслідування — це є правоохоронний орган України, який був передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України у термін до 20 листопада 2017 року. Також хочу додати, що Бюро почало працювати 27 листопада 2018 року. Ідеологія його діяльності полягає в тому, що воно розслідує кримінальні справи, в яких суб'єктом є правоохоронці, судді та найвищі службовці (від міністрів до начальників головних управлінь). Також актуальним аспектом є те, що бюро з часом остаточно перейме на себе функцію досудового (попереднього) розслідування, що покладались на прокуратуру. Хочу додати, що остання займається розслідуванням починаючи з 1996 року на тимчасовій основі — відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України.

В 1996 році, коли була прийнята Конституція України, народні депутати зазначили у Перехідних положеннях, що прокуратура продовжує мати повноваження та виконувати функцію досудового розслідування до початку роботи органу, тобто ДБР з цими повноваженнями. Проте можна спостерігати, що закон про створення Державного бюро розслідувань Верховна Рада ухвалила лише через 19 років — 12 листопада 2015. Хочу зазначити, що 14 січня 2016 року Президент України підписав закон, а 29 лютого Постановою Кабінету Міністрів №127 було створено Державне бюро розслідувань. 10 травня було оголошено конкурс на посади директора та заступників директора бюро, який тривав ще півтора року. Але призначення переможців на посаду відбулося 16 листопада 2017. 22 листопада 2017 року Голова держави підписав Указ № 386/2017 про призначення Романа Труби директором ДБР. Вже пізніше 27 листопада 2017 року — Наказами № 2о/с та № 3о/с На посаду першого заступника Директора, Роман Труба призначив Ольгу Варченко, а на посаду заступника директора — Олександра Буряка (2. Державне бюро розслідування. Про Бюро/Історія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/istoriya>).

З цього часу розпочався робота та діяльність ДБР, керівництво якого поставило далекоглядну, амбітну мету — розпочати, якнайшвидше побудувати Бюро та роботу менше, ніж за рік — без підтримки різних політичних партій та інститутів, але з підтримкою громадянського суспільства, а також міжнародних партнерів. Далі хочу сказати, що 27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало діяти та головною метою є здійснення правоохоронної діяльності для запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Основна ціль реформи правоохоронної системи полягає якраз в тому, щоб забрати в органів прокуратури функції досудового розслідування. Україна наслідувала ще тодішню, «радянську» модель правоохоронної системи, а саме коли органами прокуратури проводилось досудове розслідування, а також обов'язково здійснювали нагляд за цим розслідуванням. Це ставило під сумнів об'єктивність процесуального керівництва. В 1995 році, коли Україна вступила до Ради Європи вона взяла на себе зобов'язання реформувати повноваження та функції прокуратури. У Конституції України 1996 року було підтверджено це зобов'язання, але виконано його більше ніж через 19 років (Суховерська З. Про створення і перспективи діяльності Державного бюро розслідувань: очільник ДБР Роман Труба [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/pro-stvorennya-i-perspektyvy-diyalnosti-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-ochilnyk-dbr-roman-truba/>).

Отже можна підбити такі підсумки та сказати, що зі створенням ДБР вся мозаїчна картина правоохоронної системи України повністю склалася: ДБР розслідує злочини найвищого ешелону влади, правоохоронців, суддів, військові злочини. НАБУ — низку корупційних злочинів високопосадовців. Національна поліція — злочини, які були скоєні іншими громадянами, СБУ — злочини проти основ національної безпеки, Державна фіскальна служба — щодо злочинів у сфері господарської діяльності. Органи прокуратури здійснюють нагляд над досудовим розслідуванням.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Зміни до законодавства, зокрема до Конституції України, зумовили необхідність створення нових органів влади. У положеннях Конституції України від 1996 року, зокрема у її розділі «Перехідні положення», зазначалось, що на прокуратуру покладатимуться функції нагляду і досудового розслідування до створення в майбутньому органів, які здійснюватимуть такі повноваження, та введенням в дію законів, які регулюватимуть їх діяльність. В Законі України «Про прокуратуру», прийнятого 14 жовтня 2014 року, зазначалось, що на слідчі органи прокуратури покладатиметься функція досудового розслідування до початку функціонування органу Державного бюро розслідувань, крім того, законом закріплювалась можливість органів прокуратури використовувати вогнепальну зброю до створення в майбутньому органу, який би наділявся таким правом.

І все ж такий орган, який відібрав частину повноважень стосовно досудового розслідування у прокуратури, був створений, натомість функція нагляду за дотриманням виконання законів за прокуратурою закріплена не була. Таким чином, 1 березня 2016 року було введено в дію закон «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року, але сам орган розпочав свою роботу 27 листопада 2018 року — через 3 роки з дня прийняття відповідного закону.

Отож, виходячи з положень даного нормативно-правового акту, можемо зазначити, що Державне бюро розслідувань є центральним органом у системі органів виконавчої влади, на який державою покладається здійснення правоохоронної діяльності задля попередження, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, які відносяться до його компетенції. До таких злочинів відносяться ті, які, відповідно до прийнятого закону України «Про державну службу», вчинені високопосадовцями, включаючи суддів і правоохоронних співробітників, службовими особами Національного антикорупційного бюро України і керівниками Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, та іншими її прокурорами, а також особами, які скоїли військовий злочин, окрім таких, що зазначені в ст. 422 Кримінального кодексу України. Як і будь який інший орган, Державне бюро розслідування здійснює свою діяльність, широко взаємодіючи при цьому з іншими державними владними органами.

На практиці цей державний орган тісно співпрацює з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України, надаючи щорічно письмовий звіт, в якому міститься інформація про основні питання діяльності органів Державного бюро розслідувань. Окрім того, органи Державного бюро розслідувань вносять рекомендації відносно забезпечення політики держави у сфері протидії злочинності такому виконавчому органу, як Кабінет Міністрів України, який також погоджує структуру вищеназваного органу, після чого її затверджує власне Директор Державного бюро розслідувань. Варто зазначити, що сам Директор обирається Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України, враховуючи результати конкурсу, який проводиться комісією у складі 9 осіб, обраних порівну Президентом України, Кабінетом Міністрів України і Верховною Радою України. Крім того, Кабінет Міністрів України здійснює матеріальне та технічне забезпечення Державного бюро розслідувань, а також його постачання всіма необхідними засобами та обладнанням, без яких є неможливим функціонування цього органу як центрального органу у системі виконавчої влади.

Державне бюро розслідувань є органом, який взаємодіє з Національним банком України, з Антимонопольним комітетом України та Фондом державного майна України, з органами Державної прикордонної служби, які передають інформацію, отриману під час проведення досліджень, і яка включає в себе повідомлення про вчинений злочин, або ж яка призначається для використання з ціллю попередження, виявлення, припинення чи розслідування злочину.

Слід звернути увагу на те, що Державне бюро розслідувань співпрацює також з Державною пенітенціарною службою України шляхом обміну відомостями відносно осіб, які несуть відповідальність за вчинення злочинів, які належать до компетентності даного органу.

До державних органів, з якими взаємодіє цей центральний у системі виконавчої влади орган, слід віднести і суди, і Генеральну прокуратуру (Генеральний прокурор здійснює нагляд за дотриманням Державним бюро розслідувань законів при реалізації своїх повноважень), і Службу безпеки України, і Міністерство внутрішніх справ, і Національне антикорупційне бюро України. Така взаємодія забезпечується шляхом обміну відомостями між цими органами, проведеннями спільних досліджень, розробкою мір, які сприятимуть зменшенню вчинення корупційних та інших злочинів, а також розробкою заходів для захисту не лише співробітників правоохоронних органів, але й усіх осіб, які є учасниками кримінального провадження. З Національним агентством України у сфері виявлення, розшуку та керування активами, отриманими від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідування співпрацює у тій частині, що стосуєть-

ся майна чи коштів, які були вивезені за кордон. Така взаємодія може проводитися шляхом укладання угоди (меморандуму) Державного бюро розслідувань з відповідними органами державної влади. При цьому варто зазначити, що задля забезпечення такої співпраці створюються спеціальні посади осіб, на яких покладатиметься повноваження щодо здійснення функції взаємодії з іншими державними органами.

Відповідно до закону України «Про Державне бюро розслідувань», передання інформації, яка містить відомості про вчинений злочин і використовується для його розслідування, здійснюється не інакше, як за письмовим дозволом, тобто розпорядженням керівника певного підрозділу Державного бюро розслідувань.

Отже, Державне бюро розслідування посідає досить значне місце, будучи центральним органом у системі органів виконавчої влади, який займається припиненням, виявленням, розкриттям злочинів, які йому підслідні, оскільки, відповідно до Кримінального процесуального кодексу, Державне бюро розслідування є органом досудового слідства. На основі вищенаведеного слід підсумувати, що цей орган під час реалізації покладених на нього повноважень широко взаємодіє з іншими органами державної влади, найчастіше саме задля мінімізації вчинення корупційних та інших видів злочинів та здійснення їх профілактики. Створення Державного бюро розслідування є важливим етапом у формуванні нашої правоохоронної системи, яка містить у своєму складі органи, покликані захищати інтереси суспільства і держави в цілому.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Слюсарчук Д. Д., Волохова В. М.

студентки 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ДЕРЖАВНИМ БЮРО РОСЛІДУВАНЬ ТА ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Державне бюро розслідувань розпочало роботу у 2018 році з метою активної боротьби із злочинами високопосадовців. Для досягнення якісного рівня запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів потрібна збалансована та професійна сис-

тема правоохоронних органів. Державне бюро розслідування має також і суспільну мету — зламати стереотипи, оскільки винних притягують до відповідальності, незважаючи на їх посади, зв'язки та ресурси. На жаль, для ефективності роботи і досягнення конкретних цілей становить перешкоду недостатньо чітке розмежування повноважень між Державним бюро розслідувань та іншими правоохоронними органами.

Підслідність Державного бюро розслідувань залежить від суб'єктів злочину, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесене до підслідності НАБУ. Так, згідно зі ст.5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»: 1) злочини, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище; 2) злочини, вчинені службовими особами Національного антикорупційного бюро України, керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури відносяться до підслідності Державного бюро розслідувань. Проте, побутує ситуація, що злочини, вчинені високопосадовцями є корупційними. Тому, варто наголосити про недоцільність функціонування двох органів досудового розслідування, тобто Державного бюро розслідувань та НАБУ, які можуть проводити оперативно-розшукову діяльність. Також варто зазначити, що для детективів НАБУ запроваджено як предметну (ч. 5 ст. 216 КПК України), так і персональну (п. 1—3 ч. 5 ст. 216 КПК України) підслідність, а от стосовно Державного бюро розслідувань зазначається лише про персональну підслідність (ч. 4 ст. 216 КПК України).

Наступний орган, з яким взаємодіє Державне бюро розслідувань є Генеральна прокуратура України. Державне бюро замість Генпрокуратури проводить розслідування щодо злочинів, скоєних вищими ешелонами влади. Генпрокуратура ж здійснює нагляд за слідством. Так, стаття 29 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає, що нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів (Закон України «Про Державне бюро розслідувань» // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55). Проблемою роботи та взаємодії двох вищезазначених органів стала відсутність процедури передачі матеріалів кримінальних проваджень з прокуратури до Державного бюро розслідувань. Вважаємо, що це стало причиною виникнення міжвідомчої конкуренції. Станом на сьогодні слідство у прокуратури досі залишилось, а в Державному бюро розслідувань немає належної кількості оперативних працівників.

Варто зазначити, що проблеми розмежування компетенції можна також спостерігати між Державним бюро розслідувань та Національ-

ною поліцією. Вважається, що кримінальні провадження щодо злочинів, скоєних особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів підслідні Державному бюро розслідувань, а інші злочини, скоєні особами, які не відносяться до цієї категорії, — поліції. Проте боротьба з організованою злочинністю віднесена до компетенцій Нацполіції, але нормативно не врегульовано, що високопосадовці досить часто очолюють злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями.

Узагальнюючи, варто наголосити, що робота Державного бюро розслідувань приносить більше надій, ніж розчарувань. Швидкість розслідування і передачі справ у суд вища, ніж тоді, коли слідство відносилось до компетенції прокуратури. Взаємодія центрального апарату Державного бюро розслідувань і центрального апарату ГПУ є на достатньо високому рівні. Наприклад, 14 травня 2019 року у Запорізькій області слідчі центрального апарату Державного бюро розслідувань, оперативники Управління захисту економіки в Запорізькій області Нацполіції за процесуального керівництва Генеральної прокуратури України викрили у хабарництві прокурора Якимівського відділу Мелітопольської місцевої прокуратури. За невтручання у господарську діяльність підприємця прокурор вимагав від нього неправомірну вигоду. Ми можемо спостерігати злагоджену діяльність Державного бюро розслідувань, Національної поліції та Генеральної прокуратури.

Державне бюро розслідувань — правоохоронний орган, який на шляху створення зазнав чи не найбільше проблем, тому початок роботи і її майже один рік функціонування вважаємо серйозним кроком до боротьби зі злочинністю високопосадовців.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

Торговицька Д. Є.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ КАДРІВ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Згідно з «Порядком проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань» який затверджено наказом Державного бюро розслідувань від 14 лютого 2018 року за № 176 31628 (із змінами) на заняття посад в Бюро, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукової діяльності та державною таємницею, конкурс проводиться з урахуванням особливостей проведення закритого конкурсу, пов'язаних з питаннями державної таємниці, що передбачені Порядком проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженням постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 року № 246 та розділом IX цього Порядку.

Досліджуючи питання проведення конкурсу, особливої уваги потребує Конкурсна комісія, а саме: вимоги до кандидата — представника громадського об'єднання до складу Комісії. Вимоги є загальноприйнятими. Основними вимогами є:

- громадянин України, має вищу юридичну освіту;
- володіє державною мовою;
- є визнаним фахівцем у сфері правоохоронної діяльності або експертом з питань права;
- має бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості.

Але також є особливості стосовно вимог до кандидата-представника громадського об'єднання до складу Комісії. Такою вимогою є те, що Комісія формується з числа осіб, які мають допуск до державної таємниці. Це можна пояснити тим, що протоколи засідання Комісії закритого конкурсу та інша інформація щодо етапів проведення конкурсу не оприлюднюються, також і інформація про переможця конкурсу не оприлюднюється (Порядок проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань: Затверджено Наказом Державного бюро розслідувань від 14.02.2018 № 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-18>). Також треба приділити увагу тому, що не може бути кандидатом особа, яка піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення протягом останнього року до дня подання документів.

На даному етапі розвитку українці все більше стверджують, що корупція зростає, пояснюючи це тим, що іноді органи, які мають бо-

ротися з нею, іноді самі гинуть в ній. Тому і до відбору в члени Комісії закон ставиться скептично, ставлячи певні рамки у критеріях відбору.

Що стосовно порядку проведення конкурсу до ДБР, можна зазначити, що існує чітка регламентація етапів проведення конкурсу до ДБР, що включає в себе: 1) оголошення про проведення конкурсу; 2) прийняття та розгляд поданих документів для участі в конкурсі; 3) кваліфікаційний іспит 4) психофізіологічне дослідження за допомогою поліграфа; 5) співбесіда; 6) визначення переможців конкурсу. Такий порядок набагато спрощує роботу Комісії та допомагає правильно оформити документацію. Тому можна сказати, що це є позитивним моментом.

Дослідивши порядок обрання членів Комісії можна зробити висновок, що всі члени Комісії ретельно відбираються за спеціальними критеріями, маючи свої особливості щодо обрання, корупція у цій галузі мати місця не може. Також розглядаючи порядок проведення конкурсу до Державного бюро розслідувань, можна стверджувати, що всі етапи конкурсного відбору детально регламентовані нормами законодавства і створені всі умови, щоб цей конкурс був прозорим, а посаду в ДБР обіймали найдостойніші кандидати.

Створення в Україні Державного бюро розслідувань — рішучий крок, але це крок вперед у активізації боротьби з корупцією та іншими злочинами, що вчиняються посадовими особами правоохоронних органів.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юріївна**.

Chuprina K. O.

student of the 1st course of faculty of International Legal Relations
National University «Odessa Law Academy»

PROCEDURE FOR THE APPOINTMENT OF THE DIRECTOR OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION AND HIS DEPUTIES

One of the urgent issues of present day in the field of law enforcement agencies in addition to staffing is the procedure for the appointment of the director of the State Bureau of Investigation (further — SBI) and his deputies. It should be noticed that the director of the SBI is appointed by the

President of Ukraine on submission of the Prime Minister of Ukraine according to the submission of the Competition Commission (which must be formed not later than two months before the termination of office of the Director of the SBI, the First Deputy Director of the SBI and Deputy Director of the SBI, or within 14 days from the day of early termination of the powers of one of these officials). The deputies could be appointed and fired by the director of the SBI according to the submission of the competition commission (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII ред. від 28.08.2018. — Ст. 11. — П. 1 [Electronic resource]. — Access link: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Speaking about the composition of the Competition Commission it should be considered that it consists of nine members who have an impeccable business reputation, higher legal education, high professional and moral qualities and public authority, three of that appointed by the President of Ukraine, three persons — determined by the Verkhovna Rada of Ukraine on the submission of the Verkhovna Rada Committee of Ukraine, the subject of knowledge of which is the organization and activities of the bodies of pre-trial investigation, and three persons — appointed by the Cabinet of Ministers of Ukraine. It is considered to be authorized in case of approval of not less than six persons present in its composition, and its decision is considered to be accepted in case of the voting of not less than five members of the Competition Commission (further — Commission). Its work is controlled by the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII ред. від 28.08.2018. — Ст. 11. — П. 3 [Electronic resource]. — Access link: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

There are also a few limitations for person to become a member of the Commission: 1) If a person were found incompetent or limited in civilian capacity according to a court decision; 2) If a person has a conviction for committing an offense which has not been repaid or taken off in accordance with the procedure established by law (except for a person being rehabilitated) or for which an administrative penalty for committing a corruption offense has been imposed during the last year or which has been prosecuted for the commission of an intentional crime; 3) If a person in accordance with the verdict of the court which has acquired legal force, deprived of the right to engage in activities related to the exercise of state functions, or to occupy certain positions (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII ред. від 28.08.2018. — Ст. 11. — П. 3 [Electronic resource]. — Access link: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

It should be mentioned that the meetings of the Competition Commission are open to representatives of mass media and journalists, video and audio fixation, and real-time broadcasting of the Competition Commission meetings are provided on the official website of the Cabinet of Ministers of

Ukraine. Information about the time and place of the meeting of the Competition Commission is published on the official website of the Cabinet of Ministers of Ukraine not later than 24 hours before its beginning.

The Commission selects from among the total number of candidates for interviews with whom interviews are held at their meeting and persons for whom a special examination is provided by the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» and the verification provided for in the Law of Ukraine «On the Purge of Power». Then by means of an open ballot it selects from the number of interviewed candidates three candidates who are respectively meeting the requirements of the Director, the First Deputy and Deputy of the SBI. It also authorized to publish information about the candidates who submitted an application for participation in the competition, those ones who were selected for interviewing the Commission, and also those ones who were selected for appointment to the position of Director of the SBI, the First Deputy and Deputy Director of the SBI. In case of rejection of all candidates due to their non-compliance with the established requirements or failure to pass special examination it is authorized to conduct a repeat competition and the decisions of the Commission may be appealed to the court only in the matters of the observance of the procedure established by this Law for organizing and conducting a competition for the post of Director of the SBI (Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII ред. від 28.08.2018. — Ст. 11. — П. 7 [Electronic resource]. — Access link: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

The Competition Commission places an announcement on the terms and conditions for conducting a competition for the post of Director of the State Bureau of Investigations in the national print media and on the official website of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Summing up, it should be mentioned that the procedure for appointment of the Director of the SBI and his deputies at all stages of the competition are regulated by the legislative norms and all conditions are created for the most worthy candidates to take the posts in this law enforcement agency. In turn, this instills confidence in the effectiveness of the SBI.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Шпирка М. З.

студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЬОГО ОРГАНУ

У листопаді 2015 року Верховна Рада прийняла рішення щодо створення Державного бюро розслідувань (далі ДБР). По суті, ДБР — новий орган виконавчої влади, за зразком американського Федерального бюро розслідувань, який займатиметься боротьбою з організованою злочинністю, злочинами високопосадовців і правоохоронців, розслідуванням справ щодо тероризму, вбивств та злочинів пов'язаних із корупцією. Президента, звісно, виключили, президент, як відомо, злочинів не коїть. Лишили лише: «Президент України, повноваження якого припинено». Згідно Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Створення Державного бюро розслідувань від початку було тривалим і конфліктним. Головний військовий прокурор Анатолій Матіос піддав критиці положення Закону про ДБР, зазначивши, що вони суперечать КПК, зокрема щодо порядку передачі кримінальних проваджень. Він також вважає, що Закон містить дискримінаційні вимоги в частині формування слідчих підрозділів, а також ризики порушення незалежності ДБР у зв'язку з визначенням його як центрального органу виконавчої влади. На думку Матіоса, неприпустимо, що правоохоронний орган є ЦОВВ і тим самим його діяльність координується урядом (Державне бюро розслідувань [Електронний ресурс] // Урядовий портал. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/uryad-ta-organi-vladi/derzhavne-byuro-rozsliduvan/proderzhavne-byuro-rozsliduvan>).

Закон, що набрав чинності 1 березня 2016 року, надав ДБР повноваження розслідувати справи, які досі розслідувала прокуратура. У прокуратури відповідні повноваження припинилися. У зв'язку з цим, суди (конкретно — Печерський районний суд Києва) з 1 березня перестали приймати від слідчих прокуратури будь-які клопотання. Працівник Генпрокуратури назвав це «повним колапсом слідства», адже ДБР тоді існувало лише на папері. Втім, Вищий спеціалізований суд надав роз'яснення, що слідчі прокуратури продо-

вжують здійснювати повноваження до початку реального функціонування ДБР.

Також постає питання щодо чіткого розмежування функцій між органами, які розслідують корупційні злочини. Державне бюро розслідувань стало четвертим відомством, у повноваженнях якого — протидія корупції та розслідування злочинів, у яких підозрюються чиновники та високопосадовці. Протягом 2015–2016 років в Україні з'явилися 5 нових правоохоронних та антикорупційних органів, які мали б подолати корупцію та злочинність в країні. Практично одночасно, з ініціативи МВС та ЄС в Україні запрацювали Національна поліція, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Національне агентство з запобігання корупції. Трохи пізніше почали роботу Агентство з розшуку та менеджменту активів і в процесі створення ще три структури — Державне бюро розслідувань, Антикорупційний суд та Служба фінансових розслідувань. Ще один новий правоохоронний орган, який планується створити на кшталт економічної поліції — Служба фінансових розслідувань. СФР повинна замінити податкову міліцію та включити в себе підрозділи МВС та СБУ, які займаються боротьбою з економічною злочинністю (Боротьба з корупцією: як створювались нові правоохоронні та антикорупційні органи [Електронний ресурс] // Слово і діло. — 2019. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/novi-pravoohoronni-ta-antykorupcizjni-organyam-zbilshe-nn-ki-likosti-struktur-yaki-rozsliduyot-zlochini-čovynnykiv-sylovnykiv-ta-pravoohoronciv-ce-svıtova-praktyka>. Але, на мій погляд, у зв'язку з тим, що кожен орган намагається перейняти на себе більшу частину повноважень, у системі існую нечіткості, що впливає на ефективність роботи зазначених відомств.

Сьогодні також існує певна проблема щодо кадрів Державного бюро розслідувань: в ДБР близько 150-ти незаповнених вакансій, а конкурсна комісія фізично не може швидко розглянути купу документів, поспілкуватися з претендентами, які мають також пройти поліграф та спецперевірку. Це нині ще одна з проблем функціонування ДБР.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Курганський Олександр Валерійович*.

ГЕНЕЗА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ

Україна в умовах євроінтеграції з кожним днем оновлюється: приймаються нові закони та створюються нові органи. Так, одним з прикладів таких правоохоронних органів є Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

ДБР у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законом «Про Державне бюро розслідувань» та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.10.2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Не дивлячись на те, що ДБР в Україні з'явилося нещодавно, передумови створення такого органу сформувалися ще багато років тому. Такими причинами стали: необхідність створення єдиного, спеціалізованого слідчого органу, який зможе звільнити прокуратуру від слідчої діяльності; необхідність підвищення захисту прав населення від правопорушень з боку правоохоронців, суддів та інших посадових осіб; необхідність припинення корупційних процесів в Україні; необхідність створення осіб «нового формату», оскільки нові працівники ДБР мають бути людьми, які, у першу чергу, повинні захищати інтереси громадян, а по-друге, мати гарну репутацію та високі моральні цінності. Найголовнішою правовою передумовою створення ДБР є необхідність реалізації Пункту 9 Перехідних положень Конституції України щодо формування системи органів досудового слідства і прийняття законів, що зможуть позбавити прокуратуру України функції досудового розслідування кримінальних правопорушень, тому що виконання цієї функції не може бути ефективним, якщо і сам процес розслідування, і догляд за ним веде один і той самий орган (Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) [та ін.]. — Одеса: Юридична література, 2018. — С. 48–49).

Спираючись на вищезазначені причини, з'явився указ Президента України «Про Національне бюро розслідувань України» від 24 квітня 1997 року. Він був розроблений Робочою групою, утвореною Л. Д. Кучмою ще у 1995 році. Можна вважати, що положення цього Указу стали основою для чинного закону «Про Державне бюро розслідувань». Серед завдань Національного бюро розслідувань президент окремо

визначив проведення аналізу з метою усунення корупції та вчиненню інших небезпечних злочинів. На жаль, створений у ті часи орган так і не зміг показати результатів роботи, тому було видано Указ Президента України від 15 грудня 1999 № 1573, яким і вирішили ліквідувати НБР. Але офіційно було прийняте рішення Конституційним судом України у справі щодо Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про Національне бюро розслідувань України», що положення відповідного указу президента є неконституційними.

Наступною спробою впровадити НБР вважається створення Президентом В. А. Ющенком у 2005 році робочої групи з розроблення концепції створення та організації діяльності НБР та Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів. Вже 6 вересня було підтримано однією з комісій проект Концепції реформування правоохоронних органів України, але, не дивлячись на заяви членів комісії щодо підготовки проекту Закону України «Про національне бюро розслідувань», жодного проекту не подали на розглядання до парламенту. За три роки голова держави указом «Про ліквідацію деяких допоміжних органів і служб, утворених Президентом України» від 06.08.2008 № 693/2008 ліквідував і цю робочу групу.

14 січня 2016 року Президент України П. Порошенко підписав закон, а 29 лютого Постановою Кабінету Міністрів № 127 було утворено ДБР. З цього часу розпочалася активна робота над створенням ефективного органу влади — без підтримки інститутів політичної влади, але з підтримкою громадян нашої держави та закордонних партнерів. 7 листопада 2018 року ДБР почало здійснювати правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Державне бюро розслідувань / Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/istoriya>).

Таким чином, Державне бюро розслідувань — новий правоохоронний орган, який з кожним днем удосконалюється завдяки тому, що на власному історичному досвіді Україна визначила основні положення та напрямки, у якому треба рухатися далі. ДБР як новий елемент механізму захисту правопорядку перебуває на стадії активного розвитку і правове регулювання його організації та діяльності потребує законодавчого доопрацювання. Проте навіть сьогодні ДБР вдало реалізує свої завдання на практиці, що додає впевненості у тому, що через деякий час воно стане невід’ємною частиною ефективного механізму правового захисту законних інтересів держави і громадянина.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Кіслиця Ірина Олександрівна*.

Секція 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Гловюк І. В.

завідувач кафедри кримінального процесу Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДСУДНОСТІ КЛОПОТАНЬ СЛІДЧИХ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ПРО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Проблемні питання підсудності питань слідчому судді стають все більш актуальними у сучасних реаліях, про що свідчать практичні проблеми застосування цих положень КПК України та постійна увага наукової спільноти до цієї проблеми (див.: Оверчук С. В. Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2015. № 2(12). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15osvpss.pdf>; Полюхович О. І. Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — Харків, 2017. — С. 66—69; Гловюк І. В., Зінковський І. П. Проблемні питання підсудності клопотань стосовно заходів забезпечення кримінального провадження // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матер. постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.) / редкол.: М. В. Членов (голов. ред.), Л. М. Леженіна (заст. голов. ред.), О. В. Косьмін. — Харків : Право, 2018. — Вип. 10 (ювіл.). — С. 34—38; Пономаренко Д. В., Пашковський М. І. Особливості тактики захисту у випадках спору щодо територіальної підсудності клопотань слідчого про застосування заходів забезпечення кримінального провадження // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 26 жовт. 2018 р.) / редкол.: М. В. Членов (голов. ред.), Л. М. Леженіна (заст. голов. ред.), О. В. Косьмін. — Харків : Право, 2018. — Вип. 10 (ювіл.). — С. 124—128). Це обумовлено тим, що юридична невизначеність підсудності у даному випадку

спричиняє порушення права на справедливий суд. Адже, враховуючи те, що у справах, що стосуються «кримінального обвинувачення», захист статті 6 починається з офіційного повідомлення особі про підозру («Екле проти Німеччини» (Eckle v. Germany), п. 73–75) або з практичних заходів, як-от обшук, коли така особа вперше суттєво постраждала від «обвинувачення» («Фоті проти Італії» (Foti v. Italy), п. 52–53) (Віткаускас Д. Диков Г. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської конвенції з прав людини (друге видання). — Рада Європи, 2-ге видання (українська версія), лютий 2018 року. — С. 29–30), то, відповідно, положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» стосовно права особи на повноважний суд поширюються і на розгляд заяв, скарг, клопотань слідчим суддею.

Окремою групою клопотань, які подаються слідчими ДБР, є клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. За загальним правилом, розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею відповідного апеляційного суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Розгляд клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, може здійснюватися слідчим суддею відповідного апеляційного суду поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування. У такому разі слідчий, прокурор звертаються з клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування (ст. 247 КПК України). Проте, у аспекті діяльності ДБР ці положення мають специфічне застосування, враховуючі територіальну сферу діяльності територіальних управлінь ДБР.

Одним із двох найпоширеніших критеріїв визначення підсудності є саме місце знаходження органу досудового розслідування.

Частина 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачає, що для забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань утворюються такі його територіальні управління: 1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, що поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області; 2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, що поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку облас-

ті; 3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, що поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області; 4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, що поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь; 5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, що поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області; 6) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, що поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області; 7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, що поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

Такі формулювання цього Закону, на наш погляд, однозначно свідчать про те, що саме цей закон визначає місце знаходження відповідного територіального управління.

У складі ДБР діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Відповідно, саме місцезнаходження слідчого підрозділу є детермінантою визначення підсудності клопотань щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, адже, як було роз'яснено у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Щодо окремих питань здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю в кримінальному провадженні», хоча і стосовно заходів забезпечення кримінального провадження, під органом розслідування розуміють слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за податковим законодавством, органів державного бюро розслідувань, а також підрозділ детективів, внутрішнього контролю НАБУ, а не сам правоохоронний орган.

Таким чином, з клопотанням слід звертатися за місцезнаходженням слідчого підрозділу відповідного територіального управління Державного бюро розслідувань.

Інший аспект проблеми полягає у тому, що розгляд клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів може здійснюватися слідчим суддею відповідного апеляційного суду поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування. У такому разі слідчий, прокурор звертаються з клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Як слушно зазначає О. І. Полухович, встановлюючи правило про зміну підсудності, законодавець використовує формулювання «може здійснюватися поза межами територіальної юрисдикції органу досу-

дового розслідування», яке вказує, що прийняття рішення про зміну підслідності у даному випадку лежить в площині дискреційних повноважень ініціатора розгляду клопотання (тобто застосовується диспозитивний метод правового регулювання). Тож, якщо йдеться про проведення НСРД щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, клопотання про надання дозволу на проведення НСРД за розсудом прокурора може бути направлено як до апеляційного суду в межах територіальної юрисдикції органу досудового розслідування (якщо у прокурора немає підстав побоюватися можливого розголошення інформації про планувану НСРД або протидії у наданні дозволу на проведення НСРД через наявність у слідчого судді особистих чи відомчих інтересів), так і до апеляційного суду поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування (за умови, що існує загроза настання вищенаведених ризиків) (Полюхович О. І. Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — Харків, 2017. — С. 67–68).

Слід враховувати те, що територіальна юрисдикція територіальних управлінь Державного бюро розслідувань чітко регламентована ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та охоплює декілька областей. Відповідно, межі територіальної юрисдикції відповідного територіального управління — це ті області та міста, на які поширена діяльність територіального управління ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та охоплює декілька областей. Тобто, вона є ширшою за поняття «місцезнаходження територіального управління».

Відповідно, у разі необхідності розгляду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, слідчий, прокурор мають звертатися з клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду за місцезнаходженням слідчого підрозділу відповідного територіального управління (за межами територіальної юрисдикції управління, визначеної у відповідному пункті ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»).

Таким чином, з клопотанням у порядку Глави 21 КПК України слід звертатися за місцезнаходженням слідчого підрозділу відповідного територіального управління ДБР. Клопотання у порядку ч.ч. 2 та 3 ст. 247 КПК України мають бути подані до слідчого судді апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду за місцезнаходженням слідчого підрозділу відповідного територіального управління (за межами територіальної юрисдикції управління, визначеної у відповідному пункті ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»).

Резнікова О. І.

в. о. завідувача сектора криміналістики та експертних досліджень
Другого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у м. Миколаєві,
кандидат юридичних наук

Сасько В. В.

слідчий Першого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у м. Миколаєві

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Згідно до ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 год. після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) і розпочати досудове розслідування. Вбачається, що безумовною підставою законного та обґрунтованого початку досудового розслідування кримінального правопорушення є встановлення наявності сукупності двох умов: *приводу і підстави, внесення відомостей до ЄРДР, які повинні міститися у поданій до органу досудового розслідування заяві або повідомленні про вчинення кримінального правопорушення* (Кримінальний процес : підручник / за заг. ред.: О. В. Капліної, О. Г. Шило ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — Харків : Право, 2018. — С. 271—272). Підхід автоматичного внесення відомостей до ЄРДР (Узагальнення ВССУ «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» від 12.01.2017 № 9—49/0/4—17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00212.html (дата звернення: 01.05.2019)) не виправдовує покладених на нього сподівань і вимагає корегування, адже правозастосовна практика продемонструвала, що чинна редакція норми ст. 214 КПК України у її поєднанні зі ст.ст. 303—306 КПК України, відкриває можливості необґрунтованого початку досудового розслідування, який, до того ж, пов'язаний із застосуванням державного примусу та обмеженням прав і свобод людини, провокує зловживання процесуальними правами з боку заявників, детермінує надмірне навантаження слідчих підрозділів матеріалами, внесеними до ЄРДР

за ухвалою слідчих суддів, за якими однак очевидним є відсутність складу кримінального правопорушення, а їх відпрацювання вимагає часу і ресурсів. Уявляється, що слідчі судді, які йдуть шляхом автоматичного задоволення скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, що полягала у невнесенні відомостей до ЄРДР нівелюють природу функції судового контролю, порушують принцип змагальності сторін (ст. 23 КПК України). Змінити таку ситуацію можливо і шляхом внесення змін не лише до ст. 214 КПК України, а й до ст. 309 КПК України, зокрема дозволивши апеляційне оскарження під час досудового розслідування ухвал слідчих суддів, якими визнано бездіяльність слідчого, прокурора та зобов'язано внести відомості до ЄРДР.

Одночасно, нині в Україні гостро постає проблема виконання рішення Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) проти нашої держави не лише у частині виплати справедливої сатисфакції грошових виплат на користь стягувача, визначеної у рішенні ЄСПЛ відповідно до ст. 41 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі — КЗПЛ), або у рішенні щодо дружнього врегулювання чи схвалення умов односторонньої декларації, а і процес виявлення та усунення причин й умов порушень норми КЗПЛ, забезпечення проведення повної, швидкої та неупередженої перевірки обставин, за яких було допущено порушення прав людини та основоположних свобод, зокрема у частині *встановлення службових осіб національних органів державної влади, органів досудового розслідування, прокуратури та (або) суду з вини яких ЄСПЛ констатував порушення норм КЗПЛ і прийняв рішення проти нашої країни, тобто діями або бездіяльністю яких було заподіяно збитки Державному бюджету України через виконання рішення ЄСПЛ.*

Тому у контексті наведених вище розсудів, цікавим як у науковій, так і у практичній площині, вбачається дослідження проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень, підставою та приводом початку яких слугували **рішення ЄСПЛ проти України та звернення уповноваженого представника Міністерства юстиції України.** Вказана проблема є міждисциплінарною і потребує уваги як фахівців у галузі кримінального права і кримінального процесу, так і криміналістики. Особливо гостро нині постає необхідність у розробленні методики розслідування вказаної категорії кримінальних проваджень.

Так, у Законі України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 № 475/97-ВР (далі — Закон № 475/97-ВР) вказано, що Україна повністю визнає на своїй території дію ст. 25 КЗПЛ щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря

Ради Європи про порушення Україною прав, закріплених у КЗПЛ, та ст. 46 КЗПЛ *щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування КЗПЛ* (Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. Дата оновлення: 13.03.2006. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> (дата звернення: 01.05.2019).

У ст.ст. 2 і 3 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV (далі — Закон № 3477-IV) вказано, що *рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст. 46 КЗПЛ, а порядок його виконання визначається цим Законом, Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з урахуванням особливостей, що передбачені цим Законом та здійснюється за рахунок Державного бюджету* (Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.05.2019). Представництво України в ЄСПЛ і звітування про хід виконання його рішень здійснюється в установленому порядку Міністерством юстиції через *Уповноваженого у справах ЄСПЛ* (Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.05.2019).

Зокрема, з дня одержання Міністерством юстиції України повідомлення ЄСПЛ про набуття рішенням проти України, статусу остаточного *Департамент міжнародного права та співробітництва* (далі — Департамент) вживає заходів щодо передачі *Державній виконавчій службі України* (далі — ДВС) документів, необхідних для його виконання, а остання забезпечує виконання рішень ЄСПЛ в частині здійснення грошових стягнень. Після закінчення виконавчого провадження Департамент протягом 60 днів з моменту отримання від ДВС копій постанов про відкриття та закінчення виконавчого провадження, а також платіжних доручень передає їх до *Департаменту судової роботи* разом із автентичним перекладом рішення українською мовою та матеріалами справи ЄСПЛ, який опрацьовує останні на предмет необхідності збору додаткової інформації, складу осіб, з вини яких ЄСПЛ було прийнято рішення проти України, *готує і подає позови в інтересах держави в особі Міністерства юстиції України про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України через виконання рішення ЄСПЛ* (Порядок організації роботи щодо відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок

виконання рішень Європейського суду з прав людини: Наказ Міністерства юстиції України від 08.11.2011 № 3280/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3280323-11> (дата звернення: 01.05.2019). Одночасно у ч. 3 ст. 1191 Цивільного кодексу України передбачено, що держава, відшкодувавши шкоду, завдану службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду *має право зворотної вимоги до цієї особи лише у разі встановлення в її діях складу кримінального правопорушення обвинувальним вироком суду, який набрав законної сили.*

На виконання й у розвиток вказаних положень, у п. 5.2 Порядку організації роботи щодо відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виконання рішень ЄСПЛ від 8.11.2011 № 3280/5 (далі — Порядок № 3280/5) передбачено, що у випадках, якщо особами, з вини яких ЄСПЛ було прийнято рішення проти України, є органом державної влади, органи дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, Департамент судової роботи протягом 15 днів з дня отримання документів, вказаних вище, *готує та подає на підпис керівництва Міністерства юстиції України заяву до Генеральної прокуратури про проведення перевірки та встановлення осіб, винних у заподіянні збитків Державному бюджету України внаслідок виконання рішень ЄСПЛ, та притягнення їх до відповідальності*¹.

У разі встановлення в ході досудового розслідування особи, винної у вчиненні злочину, який призвів до порушення КЗПЛ, Департамент судової роботи в рамках відповідної кримінальної справи в інтересах держави пред'являє до обвинуваченого цивільний позов про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України, внаслідок виконання рішення ЄСПЛ.

Таким чином, аналіз положень чинного законодавства дозволяє дійти попереднього висновку, що у кожному випадку прийняття ЄСПЛ рішення проти України, в якому констатовано порушення прав та (або) свобод, гарантованих КЗПЛ у зв'язку з вчиненням певних дії та (або) бездіяльності посадовими особами органів державної влади, органів досудового розслідування, прокуратури або суду, Міністерство юстиції України зобов'язано підготувати та подати заяву про вчинення кримінального правопорушення до Генеральної прокуратури. З огляду на це, керуючись положеннями норм ст.ст. 60, 214, 216 КПК України, ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII уповноважені представники Мі-

¹ У випадку відмови у початку досудового розслідування і внесення відомостей до ЄРДР, Департамент судової роботи, за погодженням з керівництвом Міністерства юстиції України вживає заходів для оскарження бездіяльності прокурора до суду. Додатково зауважимо, що положення Порядку № 3280/5 вимагають приведення їх у відповідність до КПК України.

ністерства юстиції України з питань виконавчої служби звертаються до Генеральної прокуратури із заявами про вчинення кримінального правопорушення задля здійснення досудового розслідування і встановлення осіб, внаслідок дій або бездіяльності яких ЄСПЛ прийнято рішення проти України, з метою забезпечення можливості подання Міністерством юстиції України позову до винної особи. Щодо вказаних фактів, відомості до ЄРДР вносяться, як правило, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК України «Службова недбалість» (наприклад, у випадках констатації порушення *п. 1 ст. 6, ст. 13 КЗПЛ* — надмірна тривалість провадження у справі та неефективні засоби юридичного захисту). Вбачається, що кримінально-правова кваліфікація буде змінюватися в залежності від характеру порушеного міжнародного зобов'язання, констатованого у рішенні ЄСПЛ.

З цього приводу зауважимо, що порушення міжнародних зобов'язань Україною встановлені рішеннями ЄСПЛ не є однорідними. У попередніх наукових публікаціях нами вже пропонувалася авторська класифікація таких порушень¹. У контексті обраної теми науково-практичного пошуку уваги заслуговує саме розмежування порушень норм КЗПЛ, констатованих у рішеннях ЄСПЛ, на *ті, що спричинені протиправними рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади, досудового розслідування, прокуратури та суду, здійсненими всупереч службових обов'язків таких особи або рішеннями, дія-*

¹ Порушення міжнародних зобов'язань Україною встановлені рішеннями ЄСПЛ можуть бути класифіковані за такими критеріями: 1) залежно від характеру порушеної норми міжнародного зобов'язання — матеріальні, процесуальні, змішані; 2) залежно від тривалості порушення у часі — закінчене, триваюче, продовжуване; 3) залежно від підстави порушення — спричинені протиправними рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади, досудового розслідування, прокуратури та суду, здійсненими всупереч службових обов'язків таких особи або рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади, досудового розслідування, прокуратури та суду, які однак перебувають у межах вимог чинного законодавства, яке не відповідає вимогам КЗПЛ та практиці ЄСПЛ; 4) залежно від наслідків порушень — порушення, що продовжують зумовлювати шкідливі наслідки для особи або негативний вплив яких на юридичний стан особи був одномоментним; 5) з огляду на серйозність впливу порушення на справедливість здійснення провадження в цілому на національному рівні — такі, що ставлять під сумнів справедливість вирішення кримінальної справи та ухваленого підсумкового рішення або такі, що не впливають на них; 6) з огляду на можливість досягнення на національному рівні *restitutio in integrum*, тобто відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього правового стану, який особа мала до порушення КЗПЛ — такі, що унеможливають відновлення вказаного становища (стану) й такі, що надають можливість відновити попереднє правове становище (стан) особи (Див. : Давиденко С. В. Встановлення міжнародною судовою установою порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом як підстава для перегляду судових рішень за виключними обставинами у кримінальному провадженні / С. В. Давиденко, О. І. Резнікова // Вісник Національної академії правових наук України : зб. наук. пр.. — Харків : Право, 2018. — Т. 25, № 2. — С. 55–71).

ми або бездіяльністю органів державної влади, досудового розслідування, прокуратури та суду, які однак перебувають у межах вимог чинного законодавства, яке не відповідає вимогам КЗПЛ та практиці ЄСПЛ. Так, порушення міжнародних зобов'язань Україною, що констатовані у рішенні ЄСПЛ і були допущені через існування недоліків системного характеру у національному законодавстві не можуть бути достатньою підставою для початку досудового розслідування за вказаним фактом, адже ст.ст. 23, 25, 367 КК України вимагають встановлення у діях службових осіб органів державної влади, досудового розслідування, прокуратури та суду *вини у формі необережності*.

З цього приводу також необхідно вказати, що відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV (далі — Закон № 3477-IV) виконання рішення ЄСПЛ може здійснюватися декількома шляхами: *виплата стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру¹; вжиття заходів загального характеру.* Так, саме заходи загального характеру вживаються з метою забезпечення додержання державою положень КЗПЛ, порушення яких встановлене рішенням ЄСПЛ, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого ЄСПЛ порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в ЄСПЛ. До числа таких заходів відносяться: *внесення змін до законодавства та практики його застосування; внесення змін до адміністративної практики; забезпечення юридичної експертизи законопроектів; здійснення професійної підготовки у напрямку вивчення КЗПЛ і практики ЄСПЛ прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи; інші заходи, які визначаються — за умови нагляду з боку Комітету міністрів Ради Європи — державою-відповідачем відповідно до рішення з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень КЗПЛ та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень* (Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.05.2019)).

¹ Зокрема до числа додаткових заходів індивідуального характеру належать: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення норм КЗПЛ (*restitutio in integrum*); б) інші заходи, які прямо передбачені у самому рішенні ЄСПЛ (ст. 10 Закону 3477-IV)

Таким чином, вбачається, що у кожному випадку прийняття ЄСПЛ рішення проти України, в якому констатовано порушення прав та (або) свобод, гарантованих КЗПЛ у зв'язку з вчиненням певних дії та (або) бездіяльності посадовими особами органів державної влади, органів досудового розслідування, прокуратури або суду, Міністерство юстиції України має оцінювати характер допущених порушень і лише тоді приймати рішення про можливість звернення до Генеральної прокуратури із заявою про вчинення кримінального правопорушення. Вбачається, що не кожне порушення, констатоване ЄСПЛ є підставою внесення відомостей до ЄРДР, що пов'язано з природою допущених порушень, класифікація яких не була врахована законодавцем під час розробки галузевого законодавства.

Смілевський М. Л.

заступник начальника Другого слідчого відділу
(відділ з розслідування злочинів, вчинених працівниками
правоохоронних органів та у сфері правосуддя)
Слідчого управління Територіального управління
Державного бюро розслідувань, розташованого у м. Львові,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ДЕЯКИХ ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань стало четвертим відомством, у повноваженнях якого — протидія корупції та розслідування злочинів, у яких підозрюються чиновники та високопосадовці, поряд з Національним антикорупційним бюро України (НАБУ), Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП) та Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК).

Водночас, для забезпечення належного функціонування Бюро потребує змін та доповнень ряд законодавчих актів, що сприятиме вдосконаленню його роботи та ефективності функціонування.

Зокрема для розширення повноважень оперативних підрозділів, що діятимуть в системі ДБР, реалізації їхніх прав з попередньої перевірки отриманої оперативної інформації, перевірки заяв, звернень, скарг, що надходять на адресу Бюро, в яких інформація потребує додаткового опрацювання, пошуку і фіксації фактичних даних про злочини, виявлення та розслідування яких віднесено до підслідності

ДБР, ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» (Електронний ресурс : Закон України від 12.11.2015 року. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>, далі — Закон) необхідно доповнити абзацом щодо права знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, у тому числі з такими, що містять інформацію з обмеженим доступом. Так само, слід закріпити право працівників за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням директора ДБР — безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України.

Так само, необхідно внести зміни до підпункту 2 пункту 1 статті 7 Закону, у частині одержання інформації за письмовим запитом не лише в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, що як наслідок унеможливує здійснення працівниками оперативних підрозділів пошукових заходів, спрямованих на виявлення, фіксацію, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності ДБР та надає змогу розпорядникам інформації визначити, у зв'язку з чим збирається така інформація, комплекс заходів, які проводяться чи плануються до проведення працівниками ДБР, що як наслідок створює передумови до знищення чи приховування матеріальних носіїв інформації, предметів, речей тощо.

Слід так само передбачити відповідальність за ненадання Державному бюро розслідувань на запит інформації, надання завідомо недостовірної інформації чи не в повному обсязі, порушення встановлених законом строків її надання, що прописати у підпункті 2 пункту 1 статті 7 Закону.

Також, у зв'язку з непоодинокими випадками відкритого чи прихованого супротиву працівникам слідчих підрозділів під час здійснення ними слідчих дій, намагань з боку окремих посадових осіб втручатись в їхню законну діяльність, необхідно передбачити відповідальність за неправомірні дії, що перешкоджають реалізації повноважень Державного бюро розслідувань. Так, необхідно доповнити підпункт 3 пункту 1 статті 7 Закону абзацом такого змісту: «законні вимоги уповноважених працівників Державного бюро розслідувань при виконанні ними службових обов'язків є обов'язковими для посадових (службових) осіб державних органів, міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин. Непокора або опір законними вимогам уповноваже-

них працівників ДБР, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом».

Також, необхідно конкретизувати п. 10 ч. 1 ст. 6 Закону в частині доступу до інформаційних систем державних органів, закріпивши обов'язок органів держави надавати відповідний доступ за листом керівника Бюро або його територіального підрозділу.

Також, зміни необхідні і у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (Електронний ресурс : Закон України від 13.04.2012 року. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>), зокрема у ч.4 статті 216 викласти пункт 1 у наступній редакції: «...особою, посада якої належить до категорії «А» або «Б», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті». Слід наголосити, що, до посад державної служби категорії «Б» належать, зокрема, посади керівників структурних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, їх заступників, а також заступників голів місцевих державних адміністрацій. Також, із урахуванням положень статті 44 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» (Електронний ресурс: Закон України від 09.04.2009 року. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>), посади керівників структурних підрозділів як самостійних, так і у складі самостійних структурних підрозділів, їх заступників та керівників структурних підрозділів апаратів місцевих державних адміністрацій належать до категорії «Б». За наведених обставин, вказану категорію посадових осіб державної служби доцільно включити до суб'єктів кримінальних проваджень, підслідних органам Державного бюро розслідувань.

Положення статті 216 КПК України потребують узгодження із вимогами статті 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (Електронний ресурс : Закон України від 23.12.1993 року. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>). В основу створення Державного бюро розслідувань покладений персональний (спеціальний, суб'єктний) вид підслідності, який визначається суб'єктом кримінального правопорушення, пов'язаного з особистістю підозрюваного (обвинуваченого), його службовим становищем, особливим правовим статусом у суспільстві, державі. Категорія військових злочинів, передбачених статтями 406, 407, 408, 409 КК України, не є складною та її розслідування, здебільшого, спрямоване лише на встановлення місцезнаходження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Значна кількість злочинів цієї категорії створює лише технічне навантаження на слідчих

Державного бюро розслідувань. У зв'язку з цим, здійснення досудового розслідування у таких кримінальних провадженнях доцільно віднести до повноважень органів Національної поліції.

На нашу думку, слід також ініціювати зміни до ст. 216 КПК України у частині конкретизації підслідності Бюро, з урахуванням положень ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».

Внести доповнення до ст. 551 КПК України в частині додатку до запитів про міжнародну правову допомогу, передбачивши продовжений (більше, ніж 30-денний) або безстроковий строк дії ухвал, винесених судом на території України, про тимчасовий доступ до речей та документів, оскільки у процесі скерування зазначених запитів та одержанні їх іноземними державами строк дії ухвал суду як правило закінчується.

Серед інших змін до законодавства, на нашу думку є необхідним:

- ініціювати зміни до законодавства про банки та банківську діяльність в частині оперативності доступу до банківської таємниці, рахунків конкретних посадових осіб у ході розслідування кримінальних проваджень. Прописати у законодавчих актах обов'язок банківських установ надавати відповідні дані за ухвалами суду у десятиденний термін з часу їхнього надходження;

- ініціювати зміни до законодавства про зв'язок у частині невідкладного надання даних статистики з'єднань та інших операторами мобільного зв'язку, при надходженні до них ухвал суду про тимчасовий доступ. Прописати у законодавчих актах обов'язок операторів надавати такі дані у регіональних філіях у десятиденний термін з часу надходження відповідних ухвал суду.

Перелічені вище зміни до законодавства нададуть змогу розширити та впорядкувати компетенцію ДБР, якнайшвидше їх впровадження сприятиме ефективності діяльності Бюро на ниві розслідування кримінальних правопорушень.

Шингарьов Д. О.

слідчий Першого слідчого відділу Слідчого управління Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Полтаві,
кандидат юридичних наук

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДІБРАННЯ
ЗМИВІВ З РУК ЗАТРИМАНИХ ОСІБ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Одним із найпоширеніших складів злочину, за яким здійснюється досудове розслідування слідчими підрозділами Державного бюро розслідувань, є одержання неправомірної вигоди, передбачене ст. 368 КК України. Збирання доказів в кримінальних провадженнях зазначеної категорії передбачає необхідність проведення складного комплексу процесуальних, в першу чергу, негласних слідчих (розшукових) дій. В той же час, особливого значення набувають ті процесуальні дії, які здійснюються безпосередньо після затримання особи, у порядку ст. 208 КПК України (у випадку відкритої фіксації факту одержання неправомірної вигоди). Зокрема йде мова про огляд місця події, обшук, отримання змивів з долонь рук затриманих осіб, з метою подальшого проведення судово-хімічної експертизи, висновки якої мають підтверджувати факт перебування в руках особи купюр, що заздалегідь були помічені спеціальним засобом.

Між тим, в практиці проведення досудового розслідування склалися декілька підходів до вирішення питання процесуального оформлення відібрання змивів з рук осіб. Так, зазначена діяльність здійснюється в трьох напрямках: 1) проведення освідування затриманої особи; 2) здійснення її обшуку; 3) відібрання її біологічних зразків.

Одразу зауважимо, що КПК України не містить прямої вказівки на процесуальну дію, в рамках якої може відбуватися відібрання змивів з рук затриманої особи. З огляду на це, кожен з вказаних вище підходів має своє обґрунтування та правові особливості проведення.

Так, аргументація необхідності отримання змивів з рук в рамках здійснення такої слідчої (розшукової) дії, як освідування, зводиться до наступного. Згідно ч. 1 ст. 241 КПК України, слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Так, спеціальний барвник, який наноситься на грошові купюри під час проведення контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, потрапляючи на руки особи, стає матеріальним слідом злочину. У зв'язку з цим освідування затриманої особи слідчим спрямоване на виявлення цього сліду на її

руках. Варто звернути увагу на те, що особа, згідно вимог ст. 42, 208, 209 КПК України, набуває процесуального статусу підозрюваного з моменту її затримання, у зв'язку з цим, проведення освідчування може відбуватися одразу на місці затримання.

Гарантією дотримання прав і законних інтересів освідчуваної особи виступає правова підстава проведення цієї слідчої (розшукової) дії — постанова прокурора. Цей процесуальний документ пред'являється особі та дозволяє провести освідчування примусово, у разі її відмови пройти його добровільно (ч. 3 ст. 241 КПК України). Виходячи з цього, потреба в отримання змивів з рук особи обумовлює необхідність присутності прокурора на місці затримання.

Дещо по іншому розглядається питання відібрання змивів в ході проведення обшуку. Так, прибічники зазначеного підходу розцінюють отримані змиви як відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, з метою виявлення та фіксації яких і проводиться обшук. Проте, коли постає питання процесуального оформлення вилучених змивів, які відбираються за допомогою ватних тампонів, у протоколі обшуку зазначається, що ці об'єкти вилучаються у обшукуваної особи. Між тим, ватний тампон зі змивами з рук, не знаходився у затриманого на момент початку обшуку. Цей об'єкт було сформовано слідчим під час відібрання змиву, а тому, він апріорі не може бути вилучений у підозрюваного під час обшуку.

Третій підхід до отримання змивів з рук затриманих осіб полягає у тому, що вказані об'єкти розцінюються в якості біологічних зразків і відбираються в порядку ч. 3 ст. 245 КПК України. В цій правовій нормі встановлено, що відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України (тобто у порядку її освідчування). У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд, за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160–166 КПК України (тобто в порядку, визначеному для тимчасового доступу до речей і документів), має право дозволити слідчому прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Таким чином, отримання змивів, в порядку ст. 245 КПК України, передбачає існування двох процедур: 1) добровільної — надання особою рук для проведення відповідних досліджень; 2) примусової — у випадку відмови особи у здійсненні цих дій. Правовою підставою добровільної процедури, виходячи з вимог ст.ст. 241, 245 КПК України, є постанова прокурора. В той же час, у випадку відмови затриманого надати руки для дослідження, ст. 245 КПК України вимагає звернення слідчого до слідчого судді з відповідним клопотанням, погодже-

ним прокурором, для постановлення ухвали, якою б надавалося дозвіл на примусовий відбір змивів.

Проте чи буде зазначена процедура ефективною у тому випадку, якщо затримана за підозрою в отриманні неправомірної вигоди особа не надаватиме добровільної згоди на відібрання змивів, а за час постановлення ухвали слідчого судді, очистить руки від нашарувань спеціального барвника? Вбачається, що така правова ситуація є цілком імовірною.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що критерієм віднесення процедури отримання змивів з рук затриманих осіб до освідування чи відібрання біологічних зразків є розуміння змісту категорії «змиви з рук». Якщо прибічники отримання останніх в ході освідування наголошують на тому, що під час цієї слідчої (розшукової) дії отримується спеціальний барвник, нанесений на грошові купюри (і який є слідом кримінального правопорушення), то інша точка зору зводиться до того, що під час відібрання змивів слідчий отримує потожирові сліди (які є біологічними зразками) в яких і містяться елементи спеціального барвника.

З огляду на викладене, вбачаємо, що забезпечення швидкого, повного і неупередженого досудового розслідування, в частині отримання змивів з рук затриманих осіб, в повній мірі може бути забезпечено шляхом проведення освідування підозрюваного за постановою прокурора. Саме ця слідча (розшукова) дія утворює баланс інтересів між стороною обвинувачення (можливість проведення примусового освідування на місті затримання) та стороною захисту (необхідність отримання постанови прокурора, як правової підстави її проведення).

Новіков О. Ю.

заступник директора — начальник Слідчого управління Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Полтаві

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ» ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Прагнення України до вдосконалення правової регламентації суспільних відносин, що складаються у сфері кримінального судочинства, відповідно до міжнародних стандартів захисту прав та свобод

людини, необхідність запровадження організаційних засад запобігання і протидії корупції, знайшли свій прояв у створенні в Україні нового правоохоронного органу — Державного бюро розслідувань (надалі — ДБР).

Перехід функції досудового розслідування від слідчих підрозділів органів прокуратури до ДБР, сформований штат слідчих та понад шість місяців ефективної роботи, надали змогу зробити перші висновки відносно діяльності ДБР, а також виявити проблемні моменти у застосуванні норм кримінального процесуального законодавства, що регулюють діяльність нового органу досудового розслідування. Саме на такі проблемні аспекти практичної діяльності пропонується звернути увагу.

Так, у відповідності до ч. 2 ст. 1 КПК України, кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України. З огляду на це відповідні положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», які регламентують процедуру досудового розслідування, є частиною кримінального процесуального законодавства України та визначають порядок кримінального провадження щодо злочинів, віднесених до підслідності ДБР.

Між тим, п. 1 ч. 1 ст. 5 чинного Закону України «Про Державне бюро розслідувань» містить недоліки, які значно ускладнюють вирішення питання про віднесення досудового розслідування певних категорій злочинів до підслідності ДБР. Зазначене твердження пояснюється тим, що вказана вище норма, при визначенні суб'єктів злочину, підслідних ДБР, містить посилання на положення Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 року, які на сьогоднішній день втратили чинність. Зокрема йде мова про службових осіб, які займають особливо відповідальне становище, осіб, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби (ст. 9 вищевказаного Закону України). Наразі, згідно ст. 6 чинного Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 року та ст. 216 КПК України, до підслідності ДБР відносяться службові особи вищого корпусу державної служби — особи, посади яких віднесені до категорії «А».

З одного боку, в практичній діяльності, вказане законодавче непорозуміння вирішується згідно ч. 3 ст. 9 КПК України, в якій чітко і однозначно встановлено, що при здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України. Проте, з іншого боку, суперечність між Законом України «Про Державне бюро розслідувань» та КПК України повинна бути належним чином вирішена на законодавчому рівні, шляхом внесення змін у профільний Закон України.

По-друге, на окрему увагу заслуговує питання впливу на процесуальну діяльність територіального розміщення управлінь ДБР, закріплене в ч. 4 ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Йдеться про функціонування одного територіального управління на декілька областей України. Виходячи з вимог КПК України, клопотання слідчих ДБР про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій мають подаватися за місцем знаходження відповідного Територіального управління. Наприклад, в межах Територіального управління ДБР, розташованого у місті Полтаві, йде мова про Октябрський районний суд м. Полтави.

З одного боку, така практика істотно зменшує ризик несанкціонованого витоку інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій (на що по суті і орієнтує ч. 2 ст. 247 КПК України), проте, в той же час, вона дещо ускладнює здійснення інших процесуальних дій.

Так, з метою проведення швидкого і повного досудового розслідування, в межах територіальної юрисдикції управлінь ДБР, постановою керівника органу досудового розслідування утворюються слідчі групи, в яких окрема частина слідчих знаходиться поза межами міста, в якому знаходиться управління. Наприклад, слідчий Територіального управління ДБР, розташованого у місті Полтаві, може дислокуватися у місті Харкові.

Між тим, стороною захисту може бути поставлена під сумнів можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій таким слідчим. Наприклад, в ході проведення допиту, захисник підозрюваного, посиляючись на ч. 1 ст. 224 КПК України, може вимагати отримання дозволу особи, що допитується, на проведення слідчої (розшукової) дії, мотивуючи цю вимогу тим, що вказаний допит проводиться поза місцем проведення досудового розслідувань, тобто, за межами службового кабінету Територіального управління, розташованого у місті Полтаві. Цьому зауваженню сприяє і науково-практична дискусія щодо вузького та широкого тлумачення правової категорії «місце проведення досудового розслідування». Вбачається, що в окресленій ситуації, слідчі ДБР повинні виходити з вимог ст. 218 КПК України, яка надає можливість розуміти «місце проведення досудового розслідування» саме в широкому сенсі — як юрисдикцію органу, до якого належить слідчий.

В той же час, функціонування одного органу досудового розслідування в межах кількох областей значно ускладнює виконання вимог ст. 210 КПК України щодо доставлення затриманого до органу досудового розслідування і звернення слідчого з клопотанням про обрання запобіжного заходу. Так, згідно вимог ч. 2 ст. 12 КПК України, кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, по-

винен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність і обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання.

Виходячи з цього, особа, яка територіально затримана за підозрою у вчиненні злочину в одній області, має бути доставлена за декілька сотень кілометрів до іншої області, для вирішення питання про застосування щодо неї запобіжного заходу. Вказана діяльність, на нашу думку, безпідставно змушує витрачати як бюджетні кошти на доставлення затриманих до відповідного місцевого суду, так і фізичні та емоціональні ресурси самих слідчих. Виходячи з викладеного, цілком доцільним вбачається закріплення в Законі України «Про Державне бюро розслідування» можливості створення такого територіального органу, як «відділення», в межах Територіальних управлінь ДБР, що можуть функціонувати як самостійні юридичні особи, які мають самостійний баланс, рахунки в Державній казначейській службі України, печатку тощо. Вважаємо, що повноваженнями на утворення таких відділень мають бути наділені директори відповідних Територіальних управлінь.

Також, вкрай актуальним є застосування ст. 29 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», яка визначає, що нагляд за додержанням ДБР законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів. З цього законодавчого положення випливає, що процесуальне керівництво в кримінальних провадженнях ДБР повинно здійснюватися винятково службовими особами Генеральної прокуратури України (надалі — ГПУ). Між тим, 28.03.2019 року було прийнято наказ ГПУ № 51 «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні», яким обов'язок забезпечення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування слідчими ДБР покладено як на керівників ГПУ, так і на керівників регіональних прокуратур, а також на підпорядкованим їм прокурорів відповідних структурних підрозділів. Такий підхід закономірно породжує низку проблемних питань розмежування повноважень між ГПУ та регіональними прокуратурами. Зокрема, йде мова про призначення груп прокурорів, скасування незаконних постанов слідчих та прокурорів нижчого рівня, тощо.

Наведений перелік проблемних аспектів застосування Закону України «Про Державне бюро розслідувань» під час кримінального провадження не є вичерпним. Між тим, запропоновані нами шляхи сприятимуть підвищенню ефективності проведення досудового розслідування і досягнення завдань кримінального провадження, проголошених в ст. 2 КПК України.

Завтур В. А.
асистент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

НАДАННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ТА СУДОМ ДОЗВОЛУ НА ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО З МЕТОЮ ПРИВОДУ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Кримінальна процесуальна форма судово-контрольного провадження із застосування запобіжних заходів передбачає, за загальним правилом, обов'язкову участь підозрюваного, обвинуваченого у змагальному судовому розгляді слідчим суддею та судом такого клопотання. Відповідна нормативна регламентація, цілком логічно, потягла за собою закріплення у положеннях Глави 18 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) можливості примусового забезпечення участі особи у розгляді та вирішенні даного процесуального питання.

Так, ч.3 ст. 187 КПК України нормативно встановлено два способи забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у розгляді клопотання про застосування до нього запобіжного заходу: 1) постановлення ухвали про привід підозрюваного, обвинуваченого у разі його неприбуття за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою; 2) постановлення ухвали про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана, для забезпечення його участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Принципова різниця між ними полягає у сутності та правовому режимі застосування. Якщо під час приводу здійснюється супроводження особи до місця виклику (ч.3 ст. 143 КПК України), то під час затримання особи з метою приводу відбувається фізичне захоплення особи із подальшим доставленням слідчому судді, суду, який надав такий дозвіл протягом 36 годин з моменту затримання. Процесуальний порядок приводу регламентований ст. 140–143 КПК України, натомість окремі аспекти надання слідчим суддею та судом дозволу на затримання з метою приводу, в порядку, передбаченому ст. 189 КПК України є предметом даної публікації.

Системний аналіз положень ст. 187–191 КПК України дозволяє виокремити наступні умови надання слідчим суддею та судом дозво-

лу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: 1) набуття особою статусу підозрюваного, обвинуваченого у порядку, передбаченому КПК України; 2) неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю. При цьому принагідно зазначити, що прокурором під час розгляду клопотання мають бути надані документи, що підтверджують належне повідомлення особи про час та місце розгляду клопотання; 3) відсутність на час розгляду клопотання відомостей про перебування особи у міжнародному розшуку. У разі, якщо під час розгляду клопотання буде встановлено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук, слідчий суддя може розглянути клопотання про застосування запобіжного заходу без участі підозрюваного, обвинуваченого. В такому випадку, після затримання особи і не пізніше як через 48 годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід (ч.6 ст. 193 КПК України); 4) спеціальна мета подання клопотання — забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Дискусійним є аспект, пов'язаний із послідовністю вжиття заходів, передбачених ч.3 ст. 187 КПК України, а саме: чи обов'язково постановленню ухвали про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу має передувати постановлення ухвали привід особи? Положення ст. 187 та 189 КПК України не узгоджуються в цьому ключі. Якщо у ч.3 ст. 187 КПК України вказується на те, що ухвала про дозвіл затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу може бути постановлена, якщо ухвала про привід не була виконана, то у ст.188–189 КПК України про таку умову надання дозволу не згадується. У літературі на цей момент звертала увагу А. М. Мельник, пропонуючи такий кримінально-процесуальний механізм, відповідно до якого привід на підставі ст. 140 КПК України повинен обов'язково передувати затриманню з метою приводу, як більш м'який захід кримінального процесуального примусу (Мельник А. М. Забезпечення прав затриманого у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мельник Аліна Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — Київ, 2015. — С. 77). На нашу думку, при вирішенні цього питання слід керуватися по-

ложеннями ст. 189 КПК України, якими визначено коло обставин, що складають локальний предмет доказування при вирішенні такого клопотання, як нормою спеціального характеру.

Підставами прийняття слідчим суддею та судом рішення про надання дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу є: 1) наявність обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення; 2) наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, у тому числі ризиків, передбачених ст. 177 КПК України та обставин, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні; 3) наявність достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений переходить від органів досудового розслідування чи суду або одержавши відомості про звернення слідчого, прокурора до суду із клопотанням про застосування запобіжного заходу, підозрюваний, обвинувачений до початку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу вчинить дії, які передбачені ст. 177 КПК України.

Щодо останньої підстави слід звернути на проблему, яка вже була піднята у доктрині в контексті інших заходів забезпечення кримінального провадження (напр.: Гловюк І. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів [Електронний ресурс] / І. В. Гловюк., С. В. Андрусенко // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3—2. — Режим доступу: [http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk %20I. V., %20Andrusenko %20S. V..pdf](http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V..pdf)). Справа в тому, що сформульований стандарт доказування у вигляді «достатніх підстав» є надто високим для встановлення ризику переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування саме після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Тому, вважаємо, що запропонований раніше стандарт доказування у вигляді «розумної підозри» є цілком принагідним і в контексті вдосконалення положень ст. 189 КПК України.

Відповідно до ч.3 ст. 189 КПК України розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора. Видається не достатньо логічним усунення слідчого із кола учасників судового розгляду клопотання. З одного боку, це пов'язано із тим, що слідчий не бере участі і у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відповідно до ч.1 ст. 193 КПК України, але з іншого, складається ситуація за якої ініціатор клопотання не має можливості брати участь у його розгляді. Тому вважаємо за доцільне скорегувати положення ч.3 ст. 189 та ч.1 ст. 193 КПК України в цьому аспекті.

Іншим питанням, яке у доктрині та практиці виявилося доволі проблемним є визначення слідчим суддею та судом строку дії ухвали про надання дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу. У ч.3 ст. 190 КПК України доволі чітко визначено підстави втрати відповідної ухвали законної сили, однією із яких є закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній, або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії. Наразі існує практика, за якої слідчі судді, постановляючи ухвалу не визначають конкретного строку дії, а обмежують її фактом затримання або доставлення особи до суду. Такий підхід знайшов підтримку у науковій літературі (Завертайло І. О. Проблемні аспекти застосування норм КПК України в практичній діяльності при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та постановленні ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу / І. О. Завертайло // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. — 2015. — Вип. 34(3). — С. 82; Дояр Є. В. Затримання особи у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Дояр Євгеній Володимирович ; Нац. акад. внутр. справ. — Київ, 2018. — С. 85). Втім однозначно погодитись із його правомірністю не можна. По-перше, ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу втрапить законну силу з моменту приводу особи на підставі імперативного припису кримінального процесуального закону (п.1 ч.3 ст. 190 КПК України), а по-друге, строк дії дозволу на затримання має бути предметом пильного судового контролю з тих міркувань, що таке затримання не буде вважатися свавільним доти, допоки існуватимуть підстави для тримання особи під вартою. Зі спливом часу, фактичні обставини, які стали підставою для прийняття слідчим суддею відповідного рішення можуть бути суттєво змінені, що вимагатиме реалізації подальшого судового контролю і повторного розгляду питань, передбачених ч.3 ст. 187 КПК України.

Доцільно також окремо зупинитись на деяких питаннях, які стосуються формулювання резолютивних ухвал слідчих суддів про надання дозволу на затримання з метою приводу. На нашу думку, слід визнати правильною практику тих слідчих суддів, які у своїх судових рішеннях визначають особу, на яку покладається організація затримання, контроль над його здійсненням, а також вказують на необхідність повідомлення суду про результати виконання ухвали (Ухвала Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 12 жовтня 2018 року (справа № 193/2053/16-к) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77216232> ; Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 24 січня 2018 року (справа № 646/1122/15-к) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71803394>), хоча положення

ст. 190 КПК України не вимагають вказання таких відомостей у судовому рішенні. Видається, що така практика потребує нормативізації.

Обсяг роботи не дозволяє розглянути усі проблемні аспекти розгляду та вирішення слідчим суддею клопотань про надання дозволу на затримання з метою приводу, але окреслений проблемний спектр свідчить про те, що забезпечення прав осіб при здійсненні такого заходу та наданні дозвіл на його здійснення потребує як внесення змін та доповнень до ст. 189, 190, 193 КПК України, так і формування установленної судової практики.

Курганова С. В.

слідчий Другого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі

ПЕРСПЕКТИВИ ОСКАРЖЕННЯ СЛІДЧИМИ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА ПОСТАНОВУ СЛІДЧОГО ПРО ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Наявність інституту апеляційного оскарження рішень слідчого судді, постановлених на досудовому слідстві, розглядається як важлива гарантія відправлення правосуддя, що дозволяє найбільш швидко виправляти помилки, яких допустилися суди, забезпечуючи охорону прав людини (Борисова Д. Перспективи оскарження ухвал слідчих суддів, що стосуються обшуку та повернення вилученого в ході його проведення майна / Д. Борисова // Юридичний інтернет-ресурс «Протокол» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://protocol.ua/ua/perspektivi_oskargennya_uhval_slidchih_suddiv_shcho_stosuyutsya_obshuku_ta_povernennya_viluchenogo_v_hodi_yogo_provedennya_mayna).

Відповідно до ст. 22 Кримінального процесуального кодексу (далі — КПК України), кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту своїх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України, до сторін кримінального провадження з боку обвинувачення відносяться слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом.

Стаття 303 КПК України встановлює право заявника, потерпілого, його представника чи законного представника оскаржувати рішення слідчого про закриття кримінального провадження. Окрім того, стаття 309 КПК України надає можливість апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження.

Таким чином, аналіз норм КПК України дозволяє прийти до висновку, що слідчий не наділений правом оскарження ухвали слідчого судді про задоволення скарги на постанову про закриття кримінального провадження, що дає змогу судам виносити необґрунтовані рішення та скасовувати вмотивовані постанови про закриття кримінального провадження задля уникнення можливості оскарження в апеляційному порядку таких ухвал суб'єктами оскарження, визначеними в ст. 303 КПК України.

На практиці відомі випадки відмови у відкритті провадження з розгляду апеляційної скарги на ухвали слідчих суддів про задоволення скарги на постанову про закриття кримінального провадження. При цьому, судді у своїх рішеннях звертаються до ч. 3 ст. 309 КПК України, яка передбачає, що скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Проте у випадку закриття кримінального провадження вказаний вид судового контролю законності ухвали слідчого судді, якою скасовується постанова про закриття кримінального провадження, під час підготовчого провадження не вбачається за можливе, що суттєво порушує визначений Конституцією порядок забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України).

Також неможливість оскарження слідчим ухвали слідчого судді, якою скасовується постанова про закриття кримінального провадження, суперечить п.п. 1, 2 та 17 статті 7 КПК України, в яких зазначено, що зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться: верховенство права, законність, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

Верховний Суд колегією суддів Касаційного кримінального суду 15.02.17 у справі № 757/2200/17-к вказав, що право на суд, одним із аспектів якого є право доступу до суду, не є абсолютним, воно може

підлягати обмеженням, особливо щодо умов прийнятності скарги. Однак ці обмеження не повинні впливати на користування правом у такий спосіб і до такої міри, що саму його суть буде порушено. Вони повинні відповідати законній меті, і тут має бути розумний ступінь пропорційності між засобами, що застосовуються, та метою, яку намагаються досягнути.

Втім 12.10.2017 Судовою палатою у кримінальних справах Верховного суду України у справі № 757/49263/15-к було розглянуто справу за заявою заступника Генерального прокурора про перегляд ухвали колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 січня 2017 року та ухвали Апеляційного суду міста Києва від 30 червня 2016 року. У вказаній Постанові, зокрема, судом було зазначено, що суддя-доповідач може відмовити у відкритті провадження лише у разі надходження апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, проте вказане рішення має бути прийнято з урахуванням основних засад кримінального провадження — верховенства права та законності. Також суд вважає помилковим висновок касаційного суду в рішенні, про перегляд якого порушено питання у заяві, про те, що питання оскарження ухвал слідчого судді, у тому числі тих, які взагалі не передбачені КПК, під час досудового розслідування чітко врегульовані нормами статті 309 та частини четвертої статті 399 КПК, які, на думку суду, є спеціальними щодо загальних, визначених частиною першою статті 7 КПК, і що саме вони мають бути застосовані при розгляді скарг прокурора на такі рішення судом апеляційної інстанції.

Таким чином, можемо констатувати відмінність правових позицій судів щодо апеляційного оскарження певних ухвал слідчого судді. Втім, обґрунтованість та законність рішень слідчого судді, прийнятих під час досудового розслідування, повинна бути всебічно забезпечена можливістю їх оскарження в апеляційному порядку. У такому випадку цілком слушним є питання про внесення змін до чинного КПК України, які нададуть можливість слідчим оскаржувати ухвали слідчого судді, зокрема, про задоволення скарг на постанову про закриття кримінального провадження.

СТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСТАННЬОГО

Із прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України розпочався новий етап у правовому регулюванні досудового розслідування та започаткування реформи правоохоронної системи, оскільки в ньому враховано прогресивний світовий досвід організації діяльності державних органів із протидії злочинам та визначено чітку безальтернативну підслідність, що фактично утримує правоохоронні орган від здійснення невластивих їм функцій.

З метою здійснення ефективної протидії злочинам, вчиненим високопосадовцями державниками, в Україні створено новий правоохоронний орган — Державного бюро розслідувань (далі — ДБР).

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про державне бюро розслідувань» (далі — Закон) останнє вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої — третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості).

Тобто, аналізуючи суб'єктний склад кримінальних правопорушень, що відносяться до підслідності ДБР, до компетенції останнього

входить досудове розслідування злочинів зокрема вчинених працівниками правоохоронних органів.

Разом з тим засада незалежності як умова функціонування правоохоронних органів знайшла відображення у міжнародних актах, серед яких можна виділити Резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи № (97) 24 «Про двадцять принципів боротьби з корупцією», в якій міститься норма, відповідно до якої держави для ефективної боротьби з корупцією зобов'язані: «Гарантувати, що ті, хто відповідає за запобігання, розслідування, судове переслідування і судові рішення по випадкам корупції, мають незалежність і автономність, відповідні їх функціям, є вільними від впливу та мають ефективні засоби для того, щоб зібрати докази, захищаючи людей, які допомагають владі у боротьбі з корупцією, і зберігаючи конфіденційність розслідувань» (принцип 3).

Також, у статті 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» визначено таку засаду як незалежність та персональна відповідальність кожного працівника ДБР, а у ст. 4 Закону, визначено гарантії незалежності Бюро.

В той же час, положення стосовно незалежності ДБР не можна абсолютизувати та ототожнювати з його ізольованістю від інших правоохоронних органів, що входять до суб'єктного складу злочинів, підслідних Бюро. Перш за все йдеться про фактичну відсутність у складі ДБР оперативних підрозділів, передбачених ст. 41 КПК України, на які покладено можливість проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку із неефективністю документування злочинної діяльності без проведення комплексу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, слідчі ДБР змушені звертатися до оперативних підрозділів інших правоохоронних органів із відповідними дорученнями.

Разом з тим, враховуючи складність кримінальних проваджень, розслідування яких покладено на Державне бюро розслідувань, високі посади суб'єктів злочинів, віднесених до підслідності останнього, їх досвід зокрема і в діяльності правоохоронних органів, а також можливі корумповані зв'язки, відсутність можливості самостійного збору доказів шляхом проведення зокрема НС(Р)Д, створює неабиякі ризики для витoku відомостей щодо ходу досудового розслідування кримінального провадження, наявних доказів, застосування тих чи інших тактичних прийомів тощо, що може перешкоджати повному, всебічному та неупередженому досудовому розслідуванню.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Сьогодні, завдяки проведенню реформ у правоохоронній системі України, в нашій державі з'явився новий орган, створений для боротьби із певними видами злочинів (зокрема, із злочинами, що вчинені високопосадовцями та військовими злочинами), — Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК України), а також Законом України «Про Державне бюро розслідувань» визначено підслідність кримінальних проваджень ДБР.

КПК України не містить поняття підслідності, а лише визначає які саме провадження (щодо яких злочинів, яких осіб) повинні розслідуватись слідчими певних органів досудового розслідування. У науковій літературі визначається, що підслідність кримінальних проваджень — це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, відповідно до яких воно належить до відання певного органу досудового розслідування. Правила про підслідність обумовлюють правильний розподіл кримінальних проваджень як між окремими органами досудового розслідування, так і між окремими підрозділами в одному органі досудового розслідування (Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О. Ю., Степанов О. С., Климчук М. П. та ін. — К.: НАВС, 2012. — 200 с.).

В літературі виділяють такі види підслідності: підслідність предметна (родова), підслідність персональна, підслідність за зв'язком проваджень, підслідність територіальна, підслідність альтернативна, виключна підслідність. Науковці зазначають, що правильне визначення підслідності вимагає від співробітників органів, що проводять досудове розслідування, встановлення низки юридичних і фактичних підстав, які дадуть можливість визначити орган, який в даному конкретному провадженні уповноважений здійснювати досудове розслідування. У науковій літературі до переліку такого роду чинників науковці відносять: кваліфікацію діяння; правовий статус особи, яка причетна (може бути причетна) до вчинення кримінального правопорушення, або щодо якої вчинено кримінальне правопорушення; розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди; місце вчинення кримінального правопорушення; факт почат-

ку кримінального провадження іншим органом досудового розслідування. Встановлення всіх цих обставин суттєво вплине на правильність визначення підслідності, що в майбутньому буде відображатися на ефективності досудового розслідування (Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ: теоретичні засади вдосконалення нормативно-правового регулювання [Електронний ресурс] / Ю. І. Кицан // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право. — 2012. — № 2 (6). — Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12kyinpr.pdf>).

Відповідно до КПК та Закону про ДБР, Держаному бюро розслідувань підслідні кримінальні провадження, в яких розслідуються злочини, вчинені певними посадовими особами, тобто йдеться про персональну підслідність провадження (п. 1 та п. 2 ч. 4 ст. 216 КПК України) та щодо злочинів проти встановлення порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України, тобто предметна підслідність (Про Державне бюро розслідувань України : Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/page>).

На сьогоднішній день, до Верховної Ради України вже подано законопроект про створення ще одного правоохоронного органу — Державного бюро військової юстиції (далі — ДБВЮ). Цим законопроектом передбачені повноваження слідчих ДБВЮ щодо розслідування військових злочинів. Відповідно слідчі ДБР не будуть розслідувати військові злочини, а зосередять свою діяльність виключно на злочинах високопосадовців.

Відповідно до ч. 5 ст. 216 КПК України, детективам НАБУ підслідні провадження щодо злочинів, перелічених у ч. 5 ст. 216 КПК України, в разі вчинення їх певними посадовими особами. Підслідність таких кримінальних проваджень можемо визначити як предметно-персональну.

Аналіз положень ч. 4 та ч. 5 ст. 216 КПК України дозволяє дійти висновку, що перелік посадових осіб щодо яких здійснюється провадження слідчими ДБР та детективами НАБУ частково збігається. Слідчі ДБР здійснюють провадження щодо таких осіб незалежно від того, в якому злочині підозрюються ці особи (крім випадків, коли такі провадження підслідні детективам НАБУ), а детективи НАБУ — тільки в разі вчинення такими особами злочинів, перелічених в ч. 5 ст. 216 КПК України.

Відповідно до положень КПК України та п. 2 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» працівникам НАБУ надається право витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосують-

ся кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, але ці повноваження вони мають право реалізувати виключно за рішенням Директора НАБУ. Крім того, відповідно до абз. 3 п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК детективи НАБУ можуть розслідувати будь-які злочини, не зважаючи на підслідність, при умові, якщо їхня діяльність має на меті попередження, виявлення, припинення або розкриття злочинів, які віднесені до підслідності НАБУ. Таке розслідування може здійснюватись виключно за рішенням директора НАБУ, за погодженням із прокурором Спеціальної антикорупційної прокуратури (Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9—13. — Ст. 115).

Таким чином можна констатувати наявність ще одного виду підслідності — імперативної підслідності, тобто такої підслідності, яка визначається рішенням уповноважених суб'єктів — директора НАБУ і прокурора Спеціальної антикорупційної прокуратури (її ще можна визначити як предметно-імперативну).

Статтею 218 КПК України, визначено територіальну підслідність кримінальних проваджень. Відповідно до вищевказаної статті, територіальну підслідність можна розділити на підвиди, а саме: підслідність за місцем вчинення злочину та підслідність, яку визначає прокурором. В останньому випадку, можемо сказати, що тут також має місце імперативна підслідність (територіально- імперативна).

Оскільки слідчі ДБР і слідчі НАБУ уповноваженні здійснювати досудове розслідування щодо однієї і тієї самої категорії посадових осіб, в практиці можуть виникати ситуації, які прямо і чітко не врегульовані КПК та законами про НАБУ і ДБР. Якщо, наприклад, слідчий ДБР здійснюючи досудове розслідування щодо певної посадової особи (передбаченої у переліку, що міститься в п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК), встановив підстави для підозри цієї особи у вчиненні злочину, підслідного НАБУ, то він, мабуть, повинен передати провадження до НАБУ. Але порядок такого передання (за рішенням прокурора?), строки такого передання ні в КПК ні в згаданих нами законах не передбачені. Можлива також ситуація, коли слідчому ДБР стали відомі дані про вчинення злочину, який підслідний детективам НАБУ, виникають питання, чи може слідчий ДБР розпочати таке провадження (для забезпечення збирання та збереження доказів), чи повинен він повідомити НАБУ про здійснення такого провадження, в який строк, за чийм рішенням таке провадження слід буде передати в НАБУ. Якщо ж слідчий ДБР не має права розпочати таке провадження — то яким чином, в який строк він повинен передати відповідні дані (матеріали) до НАБУ.

Звернемось до ч.2 ст. 218 КПК, де передбачено, що, якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування

якого не віднесене до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність. Знов-таки, виникає питання, чи стосуються зазначені провила регулювання ситуації, коли слідчому ДБР стали відомі дані про вчинення злочину, підслідного НАБУ. На наш погляд, зазначене в ч. 2 ст. 218 КПК право слідчого розпочати досудове щодо злочину, який йому не підслідний, стосується тільки територіальної підслідності, оскільки дане правило сформульоване в статті, яка регулює територіальну підслідність. Отже, доводиться констатувати, що питання, на які ми звернули увагу — про право слідчих ДБР розпочати провадження щодо злочину, який підслідний НАБУ, відповідно про право детективів НАБУ розпочати провадження щодо злочину, який підслідний ДБР, порядок строки, механізм передання провадження від ДБР до НАБУ, а від НАБУ до ДБР чинним кримінальним процесуальним законодавством не врегульовані.

Зауважимо, що згідно з КПК України 1960 р. недодержання вимог про підслідність призводило до повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, що було досить поширеним явищем у практичній діяльності органів досудового розслідування (Кримінально-процесуальний кодекс УРСР : від 28 груд. 1960 р. № 1001—5 // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1961. — № 2. — Електрон. аналог. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001—05>). Чинний КПК України не передбачає такої можливості, а тому відповідні порушення підслідності можуть призвести до визначення судом отриманих стороною обвинувачення доказів недопустимими, оскільки вони отримані неналежним суб'єктом, а також до визнання всіх процесуальних рішень, прийнятих стороною обвинувачення на підставі цих доказів, незаконними. Оскільки слідчі органів досудового розслідування повинні неухильно дотримуватись правил підслідності кримінальних проваджень, передбачених ст. ст. 214—216 КПК України, необхідно внести до КПК відповідні зміни та доповнення, якими врегулювати зазначені питання.

В практиці роботи прокуратури питання про передання провадження від одного органу досудового розслідування до іншого, зазвичай оформлюється вмотивованою постановою прокурора про зміну підслідності та супровідним листом який містить опис документів, що передаються. Можливо, поки не внесені відповідні зміни до КПК доцільно використати таку практику — оформлювати передання проваджень з ДБР до НАБУ постановою прокурора, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва у провадженні, яке необхідно буде передати.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» *Лукашкіна Тетяна Василівна.*

Секція 4

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Стрельцов Є. Л.

завідувач кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ДІЯХ СЛІДЧОГО

Слідчий — службова особа, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК), здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (ч. 17 ст. 3). Слідчий органу досудового розслідування, згідно з положеннями низки статей КПК, передусім, ст. 40, несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, маючи при цьому відповідні повноваження та обов'язки. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку забороняється особам, які не мають на те законних повноважень. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. При цьому, і це важливо підкреслити, початок досудового розслідування (ст. 214 КПК)¹ напрямку пов'язаний з отриманням відомостей, у будь якій формі, про вчинення кримінального правопорушення (злочину). Тобто саме порушення кримінально-правових заборон, які закріплені у Кримінальному кодексу України (далі — КК), є правовою підставою для початку досудового розслідування, що, в свою чергу, потребує спеціального звернення до аналізу основних змістовних положень кримінального законодавства.

¹ Досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснюється у двох формах: злочинів — у формі досудового слідства, кримінальних проступків — у формі дізнання (ст. 215 КПК).

Кримінальне законодавство традиційно відноситься до публічних галузей законодавства. Особливість будь якої галузі законодавства — публічної чи приватної, як відомо, визначається предметом, методом та основною функцією конкретної галузі законодавства. При цьому, якщо відійти від дещо спрощеного підходу до визначення публічних галузей законодавства та їх розмежування з приватними галузями, варто звернути увагу на те, що особливість публічних галузей ґрунтується на владних засадах і має на увазі, в першу чергу, закріплення необхідності централізованого управління в суспільстві. У кримінальному законодавстві це досягається за рахунок домінування у цій галузі правових норм заборонно-карального характеру [Стельцов Є. Л. Сутність держави, детермінанти злочинності та завдання кримінального права. *Сучасне кримінальне право України: наукові нарис*: монографія /за ред. Н. А. Мирошніченко, Є. Л. Стельцова; передмова С. В. Ківалова. Одеса: Юридична література, 2017. 488 с.].

Звертаючись до основних положень цього законодавства, зазначимо, що у ч. 1 ст. 1 «Завдання Кримінального кодексу України» закріплені основні завдання цього Кодексу, до яких держава відносить: «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам». Для здійснення цього завдання КК визначає, як це закріплено у ч.2 цієї статті, які суспільно небезпечні діяння є злочинами, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Таким чином, основним завданням кримінального права, в загальному розумінні, є створення необхідної правової бази для можливості застосування усього комплексу заходів кримінально-правового характеру відносно осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння.

Це положення набирає свого більш предметного виразу у ч.1 ст. 2, яка закріплює підставу кримінальної відповідальності — вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Кримінальне законодавство закріплює і відповідні «застереження». Так, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки їй вини не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч.2). Крім того, ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу (ч.3).

У ст. 3 «Законодавство України про кримінальну відповідальність» КК визначено змістовно-структурну характеристику цього законодавства. Вона передбачає, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який

ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права (ч.1).

Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності (ч.2). Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом (ч.3). Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено (ч.4). Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч.5). Звернемо увагу на джерела кримінального законодавства. Якщо в інших галузях законодавства їх коло досить широке, то у сьогоdnішньому кримінальному законодавстві джерела мають «обмежений» характер.

Проте, слід підкреслити, що законодавче закріплення цих положень має, за великим рахунком, тільки «пасивний характер» (позитивне право, яке відомий філософ права Рудольф Ієрінг визначав як «сукупність існуючих у державі примусових норм») [Критика домінуючих визначень права. URL: <http://www.kursach.com/biblio/0010022/608.htm>]. Незважаючи на те, що ми намагаємось надати кримінальному законодавству певних додаткових якостей, воно повинно «тільки» відображати, нормативно закріплювати основні напрямки кримінально-правової політики, а реалізація положень цього законодавства відбувається виключно при його практичному застосуванні. Отже, первісний висновок може бути сформульований наступним чином: чинні положення кримінального законодавства знаходять свою реалізацію при його безпосередньому практичному застосуванні.

Розуміючи це, необхідно враховувати низку важливих положень.

По-перше, кримінальне законодавство не тільки визначає комплекс положень відносно, образно кажучи, злочину і покарання, з усіма відомими наслідками. Воно, і це потрібно враховувати, офіційно легалізує можливості держави застосовувати різні, у першу чергу, переважно державно-примусові заходи. Це відбувається за рахунок того, що держава, «створюючи» відповідні правовідносини і «вводячи себе» у якості одного з їх обов'язкових суб'єктів, отримує законодавчо закріплені можливості для застосування положень цього законодавства.

По-друге, існують декілька видів таких правовідносин. Традиційними, основними вважаються охоронні кримінально-правові відносини, які складають переважну більшість, оскільки саме для регламентації охорони найважливіших цінностей суспільства і існує ця галузь законодавства. Змістом таких правовідносин є закріплення

суспільно небезпечного вчинку у якості забороненої моделі поведінки особи та ті наслідки, які наступають для кожного суб'єкта цих правовідносин у разі порушення встановленої заборони.

Крім того, кримінальне законодавство створює і низку інших, неохоронюваних правовідносин, таких, які теж мають відповідне значення для реалізації, можливо, не стільки традиційних кримінально-правових правовідносин, скільки таких, які теж існують (можуть існувати) у кримінально-правовій сфері і відображають інші складові визначених заходів кримінально-правової політики.

До таких потрібно віднести заохочувальні правовідносини, які, наприклад, дають змогу, при дотриманні певних вимог, не тільки звільняти осіб від кримінальної відповідальності і покарання (ст. 50 КК), а й вважати такі вчинки соціально-корисними (наприклад, ст. 15 КК «Необхідна оборона»).

У всякому разі, більш детальний аналіз кримінально-правових норм чинного КК показує, що в ньому визначається «безліч» правовідносин, які, з урахуванням своєї специфіки, покликані регламентувати максимально можливе коло відносин, які виникають з моменту вчинення злочину і тривають на всьому протязі і в усіх напрямках реалізації кримінального законодавства.

Слід підкреслити, що ці законодавчі положення є «надбанням» не тільки кримінального законодавства. Наявність положень цього законодавства, у будь якому вигляді: забороняючому, заохочувальному, звільняючому та ін., «породжує» і законодавчо закріплює існування інших галузей законодавства, пов'язаних з процедурними процесами проведення розслідувань (кримінального процесуального законодавства), залучення для цього «додаткових» правових положень, наприклад, оперативно-розшукових положень та ін. Тобто і тут, у «розвиток» положень кримінального законодавства, «створюються» необхідні правові умови для інших галузей законодавства для застосування державних заходів, які багато в чому теж мають примусовий характер, наприклад, інститут обшуку особи (особистого обшуку) та виїмки документів/предметів у кримінальному процесі (ч. 8 ст. 1919, ст. 208, ч. 7 ст. 223, ч. 5, ч. 7 ст. 236 КПК та ін.) [Баришніков А. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми. *Вісник НААУ*. 2015. № 7–8 (15), серпень. С. 35–42]. Це також стосується застосування оперативно-розшукових положень та ін. Це вже так званий вторинний висновок.

Вище викладене дозволяє зробити певною мірою загальний висновок. Положення кримінального законодавства створюють необхідну правову базу для застосування усього різноманіття кримінально-правових положень, які відносяться не тільки безпосередньо до положень саме цієї галузі. При цьому, наукові дослідження повинні

аналізувати/тлумачити такі положення. Викладачі повинні доводити ці положення до студентів/слухачів. Практикуючі юристи мають своїм професійним завданням необхідність застосування таких положень. І кожна така категорія фахівців повинна реально оцінювати як загальні положення, котрі характеризують кримінальне законодавство, так і ті, більш «локальні» положення, які напряму пов'язані з виконанням ними своїх професійних функцій.

Кузьмін Е. Е.

доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

**«НЕСКЛАДНО ПРО СКЛАДНЕ», АБО ДЕЯКІ РЕМАРКИ
ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ,
ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ
ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ**

Не занурюючись у наукову дискусію щодо доцільності використання того чи іншого терміну, покликаного позначати процес оцінки фактичних обставин з точки зору кримінального права слід зазначити, що кваліфікація завжди була і наразі залишається одним з надзвичайно важливих та дискусійних питань як у доктрині кримінального права (див., детальніше, наприклад: Стрельцов Є. Л. Кваліфікація злочинів: практичні поради. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 черв. 2018 р.). Одеса : Юридична література, 2018. С. 296–300; Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с. та ін.), так і в судовій (див., наприклад: Практика застосування судами законодавства про військові службові злочини. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 2. С. 21 та ін.), а також слідчій практиці (див., наприклад: Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика : монографія / за заг. ред. В. М. Стратонова, Є. Л. Стрельцова. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 340 с. та ін.).

Слід зазначити, що у найбільш загальному своєму розумінні кваліфікація традиційно сприймається як один з основних етапів застосування кримінально-правової норми, а також як одна з-поміж перших дій у будь-якому кримінальному провадженні (Ус О. В. Теорія та

практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. С. 10). Примітно, що не є винятком і кримінальні провадження, що пов'язані з військовими злочинами, запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування яких, згідно з п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» віднесені до компетенції Державного бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII / Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 13.06.2019)).

Відтак за даними директора Державного бюро розслідувань Р. Труби станом на 29 січня 2019 року Державне бюро розслідувань здійснювало досудове розслідування у 1391 кримінальному провадженні, пов'язаному з військовими злочинами. З них — 1214 проваджень передала військова прокуратура, 177 — зареєстровані слідчими Державного бюро розслідувань. 142 обвинувальних актів скеровано до суду (Роман Труба: Потрібно змінити підслідність ДБР у розслідуванні військових злочинів. Державне бюро розслідувань : офіц. веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/roman-truba-potribno-zminiti-pidslidnist-dbr-u-rozsliduvanni-viyskovikh-zlochyniv> (дата звернення: 13.06.2019)). Як вбачається, така чисельність військових злочинів ще на той час становила значне навантаження на слідчих (Підслідність ДБР у розслідуванні військових злочинів хочуть змінити. Українське право. URL: ukrainepravo.com/news/ukraine/pidslidnist-dbr-u-rozsliduvanni-viyskovykh-zlochyniv-khochut-zminyty-/ (дата звернення: 13.06.2019)). Разом з цим, сьогодні є всі підстави свідчити про те, що кількість подібних проваджень з кожним днем тільки зростає (Чи буде Верховна Рада «за» ДБР? Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/02/7/7205957> (дата звернення: 13.06.2019)). Крім цього дослідження кваліфікації військових злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань наразі набувають особливої актуальності, зокрема, і через ситуацію, що склалась безпосередньо в Україні.

Попри надзвичайну складність процесу кваліфікації, а також її комплексний характер, основна її проблематика фактично зводиться до питань колізії та конкуренції кримінально-правових норм (Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. С. 123—150), що на прикладі військових злочинів проявляються у необхідності в розмежуванні складів військових злочинів із суміжними складами злочинів, а також із т. зв. «загальнокримінальними злочинами» (Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 324).

Так, наприклад, труднощі під час кваліфікації потенційно спостерігаються у разі невиконання наказу начальника, що призводить до складності у розмежуванні складів злочинів, передбачених ст. 402 («Непокора») та ст. 403 («Невиконання наказу») Кримінального кодексу України (далі — КК України). Так і хоча вони й традиційно вважаються «подібними» (принаймні «зовнішньо»), особливу увагу під час їх розмежування слід приділити формі невиконання наказу, адже відповідно до ч. 1 ст. 402 КК України, відмова виконати наказ начальника повинна бути відкритою, тобто супроводжуватись усною або письмовою категоричною заявою, або навіть мовчазним, однак демонстративним вчиненням дій, що свідчать про явне небажання підлеглого коритись наказу начальника, та загалом про те, що відповідний наказ не буде виконаний, а також наслідкам невиконання наказу, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 403 КК України, подібне невиконання наказу повинно спричинити саме тяжкі наслідки, що обумовлює необхідність встановлення ступеню тяжкості наслідків, а також причинно-наслідкового зв'язку між невиконанням такого наказу та наслідками, що настали в результаті його невиконання (Кримінальний кодекс України. Науково практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. С. 922, 923).

Подібні складності кваліфікації також мають місце і у розмежуванні складів злочинів, передбачених ст. 407 («Самовільне залишення військової частини або місця служби») та ст. 408 («Дезертирство») КК України, в частині самовільного залишення військової частини або місця служби, адже і ч. 1 ст. 407 КК України, і ч. 1 ст. 408 КК України, передбачають кримінальну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу (Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 11.06.2019). У цьому разі критерієм для відмежування слугує спеціальна мета, передбачена ч. 1 ст. 408 КК України, а саме, — ухилення від військової служби. Саме вона, на думку В. В. Сташиса, є обов'язковою ознакою дезертирства (Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 548).

Труднощі кваліфікації військових злочинів мають місце і у разі їх розмежування із злочинами, передбаченими іншими розділами

Особливої частини КК України багато в чому і через те, що низка ознак відповідних складів злочинів частково або повністю співпадають між собою. Так, наприклад, існують певні складності щодо розмежування складів злочинів, передбачених ст. 411 («Умисне знищення або пошкодження військового майна») та ст.ст. 113 («Диверсія»), ст. 194 («Умисне знищення або пошкодження майна»), 258 («Терористичний акт»), 277 («Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів»), 294 («Масові заворушення»), 360 («Умисне пошкодження ліній зв'язку») КК України тощо (Попович В. П. Актуальні проблеми відмежування умисного знищення або пошкодження військового майна від інших суміжних злочинів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Вип. 4, т. 2. С. 65).

Потенційні проблеми під час кваліфікації можуть мати місце і у разі співвідношення ст. 406 («Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглих») КК України та ст.ст. 414 («Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення»), 415 («Порушення правил водіння або експлуатації машин»), 416 («Порушення правил польотів або підготовки до них»), 417 («Порушення правил кораблеводіння»), 418 («Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання»), 419 («Порушення правил несення бойового чергування»), 420 («Порушення правил несення бойового чергування»), 421 («Порушення статутних правил внутрішньої служби») КК України тощо. Слід зазначити, що на думку Л. Брич, у цьому разі, розмежувальним критерієм є саме зміст суспільно небезпечного діяння, що варіюється залежно від конкретних фактичних обставин (Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 331).

Окремої уваги заслуговує також і співвідношення ст. 409 («Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом») КК України та ст. 335 («Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу») КК України. Як справедливо зазначає А. Ониськів, склади злочинів, передбачені відповідними статтями вважаються суміжними, а тому містять як спільні, так і відмінні ознаки (Ониськів А. Співвідношення складів злочинів проти порядку проходження військової служби з іншими складами злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 73). На нашу думку, слід погодитись з тим, що подібна спільність дійсно вбачається у характеристиці обов'язкового елементу об'єктивної сторони обох складів відповід-

них злочинів, а саме — суспільно небезпечного діяння, що полягає в ухиленні. У свою чергу відмінною ознакою вважається наявність різних спеціальних суб'єктів — військовослужбовця та призовника або особи офіцерського складу, яка призивається на військову службу відповідно (Там само. С. 76).

Насамкінець слід зазначити, що означені проблемні питання кваліфікації військових злочинів є лише одними з великої кількості тих, що наразі мають місце в теорії та практиці застосування кримінального права. Мова йде про специфіку кваліфікації злочинів за елементами складів злочинів, закінчених та незакінчених злочинів, злочинів, вчинених у співучасті, а також про особливості кваліфікації повторності, сукупності та рецидиву злочинів тощо. Саме тому у зв'язку з наявністю низки дискусійних питань, великої кількості військових злочинів, їх підвищеної суспільної небезпеки, наявності значної кількості проблем, що виникають під час їх кваліфікації, що надалі дуже часто призводять до судових помилок та загалом ускладнюють реалізацію завдання щодо здійснення правоохоронної діяльності Державного бюро розслідувань надзвичайно важливим на нашу думку є необхідність проведення подальшого комплексного спеціального дослідження означених проблем.

Мирошниченко Ю. Б.

слідчий Першого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до ч. 1 ст. 382 Кримінального кодексу України (далі — КК України), кримінально караним є умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню.

Як вказує Огнев'юк Г. З., обов'язковість рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Виконання судового рішення є проявом того реального рівня захисту прав свобод та інтересів особи, який може забезпечити держава. Саме тому увага до цього питання прикута як серед науковців, так і серед практиків. Не меншою мірою це питання стосується усіх пересічних громадян,

які стикаються з порушеннями своїх прав та потребують їх дієвого захисту (Огнев'юк Г. З. Обов'язковість рішення суду як складова принципу правової визначеності / Г. З. Огнев'юк // Часопис Київського університету права. — 2015. — № 2. — С. 171–175 (с. 171).

За своєю конструкцією аналізований склад злочину сконструйований як формальний та вважається закінченим при невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, з моменту закінчення строку, відведеного на виконання відповідного судового акта, а при перешкодженні виконанню вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, — з моменту вчинення дій, що перешкоджають державному виконавцю або іншим особам, уповноваженим на виконання відповідного судового акта, виконати його (Луганський В. І. Деякі проблемні аспекти притягнення до кримінальної відповідальності за умисне невиконання судового рішення / В. І. Луганський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 3. — С. 233–239 (с. 234–235).

На практиці слід приділяти значну увагу правильності кваліфікації при притягнення особи до відповідальності за невиконання судового рішення. Тому актуальним є питання відмежування злочину, передбаченого ст. 382 КК України від суміжних складів злочинів.

Так, наприклад, можлива конкуренція між невиконанням судового рішення (ст. 382 КК України) та злісним ухиленням від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків (ст. 165 КК України), а також злісним ухиленням від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів) (ст. 164 КК України).

Спільною ознакою зазначених складів злочинів є ознака об'єктивної (способи ухилення від виконання рішення суду, а зокрема: приховування місця роботи, місця проживання, майна, на яке необхідно звернути стягнення тощо) та суб'єктивної (вина у формі прямого умислу: винна особа усвідомлює обов'язковість виконання рішення суду і покладення на неї такої відповідальності, однак ігнорує необхідність дотримання вимог судового припису активними діями або через свою пасивну поведінку) сторони складу злочинів (Богонюк Г. І. Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Богонюк Галина Іванівна; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Львів, 2016. — 201 с. (с. 135).

У вказаному випадку можемо констатувати, що наявне конкурсування загальної (ст. 382 КК України) та спеціальних норм (ст.ст. 164, 165 КК України) кримінального права.

Подолання конкуренції загальної і спеціальної норми при кваліфікації злочину в кримінальному праві відбувається на підставі ви-

користання правила пріоритету спеціальної норми. Так, в узагальненні Верховного Суду України судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) від 01.12.2008 вказується, що у випадках конкуренції між загальною та спеціальною нормами суди застосовують загальне правило: якщо злочин одночасно передбачений загальною і спеціальною нормами, то сукупність злочинів відсутня, і застосуванню підлягає спеціальна норма, яка найбільшою мірою відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння (Портнов А. В. Конкуренція і колізія норм права: співвідношення понять / А. В. Портнов, О. В. Москалюк // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 15. — С. 68–73 (с. 71).

Окрім перелічених вище суміжних складів злочинів, при кваліфікації невиконання судового рішення може виникнути конкуренція зі статтями, що передбачають кримінальну відповідальність за наступні злочини: незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації (ст. 388 КК України); ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389 КК України); умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості (ст. 389–1 КК України); ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390 КК України). Дані статті, так як і аналізовані попередні, є спеціальними по відношенню до загальної — невиконання судового рішення (ст. 382 КК України), а тому при кваліфікації злочину буде підлягати застосуванню саме спеціальна норма.

Як зазначається у теорії кримінального права, практичне значення розмежування складів злочинів не зводиться лише до з'ясування змісту спільних та відмінних ознак порівнюваних складів злочинів. Воно спрямоване на те, щоб застосувати саме ту норму, яка передбачає відповідальність за вчинення посягання (Брич Л. П. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки / Л. П. Брич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2011. — Вип. 54. — С. 323–334 (с. 325).

Таким чином, можемо прийти до висновку, що при кваліфікації невиконання судового рішення слід звертати увагу, яка саме стаття Особливої частини КК України найбільш точно відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння. І у разі відсутності спеціальних складів злочину, слід використовувати загальний — невиконання судових рішень (ст. 382 КК України).

Секція 5

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Загородній В. Є.

ректор Національного університету «Одеська юридична академія»,
професор кафедри криміналістики, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають значного реформування системи правосуддя та правоохоронних органів в нашій державі. Результатом такого реформування є оновлення організаційно-правової та функціональної структури раніше існуючих органів, часткова ліквідація старих правоохоронних структур чи вилучення у них певних повноважень, а також створення нових правоохоронних органів.

Найбільше складностей як у законодавця, так й у інших учасників правовідносин, що пов'язані зі сферою протидії злочинності та захистом інтересів окремих осіб та держави в цілому, виникає саме у зв'язку із функціонуванням новостворених суб'єктів правоохоронної діяльності. Одним із таких суб'єктів виступає Державне бюро розслідувань, діяльність якого спрямована на боротьбу зі злочинністю шляхом запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань [Електронний ресурс]: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII: станом на 22 травня 2019 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Відповідно до п. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України слідчі органів Державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями та службовцями, що очолюють державні та правоохоронні органи, народними депутатами України, суддями, працівниками правоохоронних органів та іншими особами, посади яких належать до категорії «А» (крім випадків, коли

досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України). Також до підслідності Державного бюро розслідувань віднесено розслідування злочинів, вчинених проти встановленого порядку несення військової служби (крім передбачених ст. 422 КК України) (Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI: станом на 11 січня 2019 р. Електрон. текст. дані. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>).

Віднесення до компетенції Державного бюро розслідувань зазначених злочинів ставить перед цим правоохоронним органом складні та відповідальні завдання, вирішення яких пов'язане із рядом проблемних питань. По-перше, новостворений у 2014 році орган досить складно вписувався у структуру правоохоронної системи з позиції фактичного розподілу меж правоохоронної діяльності та можливостей реальної боротьби зі злочинністю. Зазначена проблема залишається актуальною й сьогодні, адже досить часто на початку або вже у ході здійснення розслідування слідчі Державного бюро розслідувань можуть отримувати інформацію, яка за своїм змістом та сутністю торкається інтересів та компетенції Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, слідчих Державної фіскальної служби тощо. Механізм взаємодії між Державним бюро розслідувань та іншими правоохоронними органами у випадку виникнення такої ситуації й досі залишається не виробленим.

По-друге, не можна забувати про те, що до прийняття закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» у травні цього року слідчі Державного бюро розслідувань фактично могли здійснювати лише слідчу роботу (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]: Закон України від 16 травня 2019 року № 2720-VIII. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-19#n7>). Проведення оперативних та оперативно-технічних заходів у рамках розслідувань Державного бюро розслідувань було можливим лише із залученням відповідних підрозділів Служби безпеки України (Аркуша Л. І. Державне бюро розслідувань як суб'єкт оперативно-розшукової діяльності / Л. І. Аркуша // Державне бюро розслідувань на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 червня 2018). — Одеса: Юридична література, 2018. — С. 338–341). В правовому плані така ситуація була пов'язана із тим, що в самому законі «Про оперативно-розшукову діяльність» визначалося, що в Державному бюро розслідувань оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами внутрішньої безпеки та забезпечення особистої безпеки (Про оперативно-розшукову

діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII: станом на 2 серпня 2018 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20180802>). Тепер же законодавець останніми змінами передбачив створення оперативних та оперативно-технічних підрозділів Державного бюро розслідувань, які здійснюватимуть оперативно-розшукову діяльність. Однак зміни до нормативно-правових актів не вирішують фактичної проблеми. Дозвіл на проведення оперативно-розшукової роботи та реальна можливість співробітників Державного бюро розслідувань її здійснювати (не кажучи вже про матеріально-технічне забезпечення такої діяльності) є питаннями не тотожними. А отже незалежність Державного бюро розслідувань шляхом самостійної реалізації слідчої та оперативно-розшукової діяльності у межах підслідних йому кримінальних проваджень викликає певні сумніви та занепокоєння.

По-третє, підслідні Державному бюро розслідувань злочини вчиняються спеціальними суб'єктами, які володіють певними владними, управлінськими чи іншими повноваженнями, що дозволяють їм втручатися у розслідування. Тому надзвичайно важливим є закріплення нормативно-правової та фактичної самостійності і незалежності Державного бюро розслідувань. Усунення можливості тиску на слідство з боку зацікавлених осіб є важливим кроком на шляху становлення правового громадянського суспільства, закріплення законності діяльності високопосадовців та боротьбу з корупцією і організованою злочинністю.

Крім того передбачений законодавцем гласний та негласний інструментарій збирання орієнтуючої та доказової інформації у розслідуванні дозволяє здійснювати Державному бюро розслідувань ефективну боротьбу зі злочинністю у вищих ешелонах влади. Але реалізація даної боротьби пов'язана не лише із юридичним декларуванням повноважень слідчих Державного бюро розслідувань, але й із наявністю фактичних підстав та умов її реалізації. Однією із таких умов є належне наукове та методичне забезпечення правоохоронної діяльності даного органу.

Безпосередньо на вирішення завдання, пов'язаного із забезпеченням співробітників правоохоронних органів системою науково обґрунтованих дієвих рекомендацій із оптимального, успішного та результативного проведення окремих слідчих заходів чи здійснення розслідування в цілому, спрямована наука криміналістики. Компетенція та повноваження Державного бюро розслідувань викликають необхідність оновлення існуючих та вироблення нових тактичних та методичних рекомендацій зі здійснення розслідування злочинів, підслідних йому. У п. 7 ч. 1 ст. 6 Закону «Про Державне бюро розслідувань» зазначаються, що до його повноважень відноситься розробка та

затвердження методик розслідування окремих видів злочинів. Однак, як слушно зазначає В. В. Тіщенко, вказане у Законі поняття є не зовсім точним, адже з практичної точки зору мова скоріше йде про розслідування злочинів, що вимагають застосування положень методик різного рівня — комплексних, міжвидових, видових, підвидових (Тіщенко В. В. Щодо формування методик розслідування злочинів, підслідних Державному бюро розслідувань / В. В. Тіщенко // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 16 червня 2018 р. / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) та ін. — Одеса: Юрид. літ, 2018. — С. 335–336). При цьому науковці повинні враховувати специфіку діяльності даного правоохоронного органу, його можливості у матеріально-технічному, організаційно-правовому та кадровому плані (Гресь Ю. О. Особливості криміналістичного тактичного та методичного забезпечення діяльності слідчих Державного бюро розслідування / Ю. О. Гресь // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 16 червня 2018 р. / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) та ін. — Одеса: Юрид. літ, 2018. — С. 360–361). Тобто при розробці методичних рекомендацій за здійснення розслідування злочинів вчені-криміналісти повинні брати до уваги специфіку поєднання слідчої та оперативної роботи підрозділів Державного бюро розслідування, тобто окрема методика повинна враховувати не лише положення щодо початкового та подальшого та/або заключного етапів розслідування, але й етап виявлення злочинної події. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій в межах здійснюваних розслідувань повинні стосуватися не лише слідчих (розшукових) дій, але й негласних слідчих (розшукових) дій та їх тактичних комплексів, адже саме завдяки проведенню останніх двох формується основна доказова база.

Все зазначене дозволяє зробити висновок, що Державне бюро розслідувань ще перебуває на шляху становлення як самостійний правоохоронний орган, що здійснює розслідування групи злочинів, які носять значну суспільну небезпечність. Тому науковці, які здійснюють свої пошуки у різних сферах права, мають об'єднати зусилля задля наукового забезпечення ефективної та об'єктивної діяльності даного правоохоронного органу.

Тищенко В. В.

завідувач кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Гресь Ю. О.

доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ПОЄДНАННЯ СЛІДЧОЇ ТА ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

У стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань у 2017–2022 роках місія даного правоохоронного органу декларується як встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої кримінальним законодавством відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]: 2017. 26 с. Електрон. текст. дані. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf). Ст.1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» деталізує дану місію визначаючи, що свою правоохоронну діяльність даний орган виконавчої влади здійснює з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань [Електронний ресурс]: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII: станом на 22 травня 2019 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Успішне досягнення даної мети можливе лише шляхом здійснення повного та усестороннього розслідування кожної злочинної події, що є можливим лише за рахунок використання широкого інструментарію зі збирання криміналістично значущої інформації. До такої в процесі виявлення та розслідування злочинів відноситься як інформація орієнтуючого, так і доказового характеру. Крім того, вчені та практики звертають свою увагу, що успішність та результативність такого новоствореного правоохоронного органу, як Державне бюро розслідувань, витікає із його незалежності у процесі реалізації своїх повноважень слідчими (Цимбалюк В. І. Функція досудового слідства в повноваженнях Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро // Право і безпека. — 2014. — № 3. — С. 163; Труба Р. М. Єдиноначальність та погодження в реалізації окремих повноважень директора Державного бюро розслідувань // Підприємни-

цтво, господарство і право. — 2018. — № 5. — С. 233). Але досягнути такої незалежності у своїй діяльності Державне бюро розслідувань може лише за умови здійснення процесуальної та непроцесуальної форм боротьби зі злочинністю силами власних підрозділів.

Вчені вже не раз виказували занепокоєння відсутністю законодавчого регламентування можливості підрозділів Державного бюро розслідувань проводити не лише слідчі (розшукові) дії, але й негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові й оперативно-технічні заходи власними силами (Аркуша Л. І. Державне бюро розслідувань як суб'єкт оперативно-розшукової діяльності / Л. І. Аркуша // Державне бюро розслідувань на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 червня 2018). — Одеса: Юридична література, 2018. — С. 338–341; Цюприк І. В. Функціонування Державного бюро розслідувань у контексті реалізації антикорупційної політики // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / [ред. кол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. — Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. — С. 413), адже до прийняття закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» у травні 2019 року співробітники Державного бюро розслідувань могли здійснювати лише слідчу роботу (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]: Закон України від 16 травня 2019 року № 2720-VIII. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-19#n7>). Така ситуація була обумовлена тим, що Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко вказував на те, що в Державному бюро розслідувань оперативно-розшукова діяльність може проводитися лише в межах оперативної роботи підрозділів внутрішньої безпеки та з метою забезпечення особистої безпеки співробітників Бюро (Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII: станом на 2 серпня 2018 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20180802>).

Але така ситуація не є сприятливою для успішного функціонування Державного бюро розслідувань. Задля розкриття та розслідування віднесених до його компетенції злочинів Бюро має діяти максимально незалежно та самостійно, адже розслідування злочинів, що вчиняються службовими особами, ускладнюються можливістю втручання таких осіб чи третіх осіб у їх інтересах у процес розслідування. Також підвищується ризик порушення таємниці слідства саме за рахунок залучення до розслідування співробітників інших правоохоронних структур.

Тому з прийняттям змін до законодавства про слідчу та оперативну роботу співробітників Державного бюро розслідування важливим кроком є правильна організація діяльності та взаємодії даних підрозділів. Традиційно найбільш результативною є поєднання слідчої та оперативно-розшукової роботи за рахунок узгодженої діяльності уповноважених на проведення кожної з них осіб. Тобто керівництво Державного бюро розслідувань повинне взяти до уваги успішний досвід роботи слідчо-оперативних груп як постійно діючих формувань.

Результат діяльності слідчого та оперативного співробітника на пряму залежить від їх взаємопорозуміння та злагодженості дій. Специфіка оперативної та слідчої роботи не дозволяє даним співробітникам замінити одне одного, але дозволяє обмінюватися інформацією та формувати уєстороннє уявлення картини розслідуваної події.

Самойленко О. А.

доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Титуніні К. В.

начальник управління стратегічного аналізу та прогнозування,
помічник Міністра, Департамент організаційно-апаратної роботи
Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ (В КОНТЕКСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ)

Перспективним сьогодні можна вважати розроблення окремих методик розслідування кіберзлочинів, що пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, або службових злочинів, пов'язаних із втручанням у роботу автоматизованих систем. У практичній діяльності правоохоронних органів дедалі частіше виявляють комплекс злочинів, передбачених ч. 2 ст. 362, ч. 3 ст. 362 та ч. 1 ст. 368 КК України або іншими статтями, що пов'язані із вчиненням злочину службовою особою та, відповідно, підслідні Державному бюро розслідувань. З цих позицій актуальності набуває питання організаційних та тактичних особливостей застосування окремих слідчих (розшукових) дій співробітниками Державного бюро розслідувань, зокрема контролю за вчиненням злочину.

Законодавець не сформулював визначення контролю за вчиненням злочину як самостійної негласної слідчої (розшукової) дії, обмежившись лише вказівкою на його чотири форми: 1) контрольовану поставку; 2) контрольовану та оперативну закупки; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК України). Це пояснюється складністю зазначеної дії, адже кожна з форм характеризується цілою низкою властивих їй організаційних, тактичних та управлінських прийомів. При цьому, трьом з чотирьох форм контролю за вчиненням злочину притаманні близькі за змістом оперативно-розшукові заходи, зокрема контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; імітування обстановки злочину; згадок про спеціальний слідчий експеримент в контексті оперативно-розшукової діяльності немає.

Аналіз матеріалів практики розслідування кіберзлочинів, дозволяє визначити, що найчастіше слідчі з метою встановлення кінцевого мотиву злочинної діяльності в кіберпросторі проводять контроль за вчиненням злочину в формі спеціального слідчого експерименту. Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>). В ході спеціального слідчого експерименту в умовах невизначеності кінцевого мотиву злочинної діяльності конкретної особи слідчий або оперативний працівник за його дорученням у кіберпросторі як обстановці вчинення злочину створює штучні умови (інформаційного характеру, типово проявляє зацікавленість в певному результаті дій злочинця). Фактично спеціальний слідчий експеримент стає найефективнішим засобом розслідування всіх класифікаційних підгруп кіберзлочинів, за винятком злочинів, що порушують встановлений порядок обігу певних речей, для розслідування яких ефективно використовують контрольовану поставку, контрольовану та оперативну закупку.

Згідно із ст. 273 КПК України підчас спеціального слідчого експерименту є можливість використовувати імітаційні засоби (часто це готівкові кошти, платіжні картки), тому в теоретичному плані науковці наголошують на проблемі визначення критеріїв для розме-

жування спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки злочину. М. В. Багрій таким критерієм вважає встановлення особи злочинця, спеціальний слідчий експеримент здійснюється відносно конкретної особи, імітування — як встановленої, так й невстановленої особи (Багрій М. В. Імітування обстановки злочину: поняття, зміст, місце у системі негласних слідчих розшукових дій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 371–374), В. А. Динту — мету та обстановку проведення цих форм контролю за вчиненням злочину (Динту В. А. Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 184–186). М. Л. Грібов справедливо висновує про досить умовні критерії розмежування вказаних форм контролю за вчиненням злочину. Автор пише про наявність багатьох спільних рис між спеціальним слідчим експериментом й імітуванням обстановки злочину як різних форм контролю за вчиненням злочину та висновує про необґрунтованість їх розмежування у чинному кримінальному процесуальному законодавстві (Грібов М. Л. Розмежування спеціального слідчого експерименту й імітування обстановки злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4(101). С. 64–73). Саме тому на практиці при розслідуванні конкретного кримінального провадження визначення форми контролю за вчиненням злочину має «суб'єктивний» характер, ініціатор цієї негласної слідчої (розшукової) дії самостійно визначає ключові в організаційному плані аспекти її проведення, ті що переважають за кількісним критерієм, що й слугує підставою для віднесення запланованої ним дії до тієї чи іншої форми контролю за вчиненням злочину.

Рішення про проведення контролю за вчиненням злочину приймається виключно прокурором. В організаційному плані співробітник Державного бюро розслідувань складає план або декілька планів при етапному проведенні дії, де визначається мета проведення певного (тактичного або оперативно-розшукового) заходу, учасники, порядок здійснення, імітаційні засоби, що будуть використовуватись. Спеціальний слідчий експеримент є неоднорідним, наприклад, може бути поєднаною чи не поєднаною з іншими негласними слідчими (розшуковими) діями, наприклад, аудіо-, відеоконтролем особи та/або місця, спостереженням за особою, річчю або місцем.

Тож, представлені в теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістиці тактичні рекомендації щодо проведення контролю за вчиненням кіберзлочинів, мають сенс в контексті розслідування злочинів, підслідних Державному бюро розслідувань.

Хижняк Є. С.

декан факультету адвокатури, доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, адвокат

ПРОЦЕС ВСТАНОВЛЕННЯ СЛІДЧИМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

З аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Державне бюро розслідувань» можна зробити висновок, що слідчі Державного бюро розслідувань (далі — ДБР) мають повноваження ті ж самі, що і слідчі інших органів досудового розслідування. При розслідування злочинів, віднесених до підслідності ДБР слідчому необхідно використовувати криміналістичні знання, що стануть в нагоді.

Існування людини у віртуальному просторі виражається у використанні нею спеціальних програм, технічних засобів, комп'ютерних та телефонних додатків, які спрощують та оптимізують життя людини. Такими засобами є електронна пошта, електронні платіжні системи, кредитні та платіжні картки, записи в електронних книгах, календарі, соціальні та пошукові мережі тощо, внаслідок експлуатації яких незалежно від волі людини в електронній мережі залишаються віртуальні сліди, що генеруються використовуваними людиною електронними пристроями. Стаючи частиною суспільного життя, віртуальний простір стає частиною злочинного світу, де накопичені криміналістикою знання стають недостатніми для виконання завдань кримінального провадження.

У зв'язку із цим, проблемою сучасної криміналістики стають питання пошуку віртуальних слідів, способів їх вилучення та можливостей їх використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень, зокрема встановлення особистості злочинця, який вчиняє злочин в мережі Інтернет.

Встановлення особистості злочинця, який вчиняє неправомірну діяльність в мережі Інтернет, розпочинається із фіксування самого факту неправомірної дії. На думку Двойнікова О. О., у разі виявлення факту розміщення забороненої інформації в глобальній мережі правоохоронними органами, під час фіксування готуються такі документи, що підтверджують факт знаходження протиправного контенту на сайті: 1) рапорт (лист) працівника органів внутрішніх справ про виявлення та встановлення наявності знаходження протиправної інформації на сайті; 2) протокол зі скріншотами (копії сторінки сайту з екрана), що підтверджує наявність протиправної інформації на сайті; 3) документ (файл) для перегляду сторінки сайту в режимі

онлайн; 4) додається посилання на сторінку сайту у каталозі обраного в Microsoft Internet Explorer; 5) створюється копія сторінки сайту на жорсткому диску за допомогою спеціальної утиліти; 6) готується інформаційна довідка про ідентифікаційні дані сайту (IP-адреса, URL), інтернет-провайдера (електронна адреса, номери телефонів) тощо (Двойніков О. О. Кримінально-процесуальні особливості встановлення особи, яка вчинила злочин за допомогою Інтернет-сайту / О. О. Двойніков // Актуальні питання розслідування кіберзлочинів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Х., 2013. — С. 218–222. — С. 220).

На підставі встановленого факту розміщення інформації в мережі Інтернет, що також може бути здійснено як за ініціативою слідчого, так і на підставі заяви зацікавлених осіб, слідчий відкриває кримінальне провадження. Першочерговою слідчою дією, яку повинен здійснити слідчий є слідчий огляд веб-сайту в порядку, передбаченому ст. 237 КПК України, на предмет наявності чи відсутності факту вчинення кримінального правопорушення.

Під час огляду веб-сайту, у разі відсутності в слідчого спеціальних знань, слідчий повинен залучати до огляду відповідного спеціаліста. У протоколі огляду слід зазначати серійний номер службового комп'ютера, назву та версію операційної системи, яка встановлена на даному комп'ютері, назву та версію програми-браузера, за допомогою якої здійснюється доступ до мережі Інтернет (Коваленко А. М. Особливості тактики огляду електронних документів під час досудового розслідування посягань на життя та здоров'я журналіста / А. М. Коваленко // Вісник Національної академії правових наук України. — 2017. — № 1 (88). — С. 182–191. — С. 187).

Після встановлення IP-адреси домену, найменування інтернет-провайдера, який надає доступ до веб-сайту, та його місцезнаходження керуючись нормами глави 15 КПК України, слідчий повинен отримати тимчасовий доступ до документів, що знаходяться у провайдера телекомунікацій та містять охоронювану законом таємницю, а саме: інформацію про особу, яка зареєструвала веб-сайт, IP-адресу електронно-обчислювальної машини, з якої було здійснено реєстрацію веб-сайту, IP-адресу електронно-обчислювальної машини, з якої здійснювалось управління веб-сайтом та наповнення веб-сайту забороненим контентом (Двойніков О. О. Кримінально-процесуальні особливості встановлення особи, яка вчинила злочин за допомогою Інтернет-сайту / О. О. Двойніков // Актуальні питання розслідування кіберзлочинів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Х., 2013. — С. 218–222. — С. 221).

Після встановлення інформації про особу, яка зареєструвала веб-сайт та IP-адреси електронно-обчислювальної машини, з якою здій-

снюється адміністрування сайту, слідчий повинен отримати доступ до персональних даних такої особи. Особа, яка зареєструвала сайт, та особа, яка здійснює його адміністрування та наповнення, можуть не співпадати, а тому інтернет-провайдер може надати лише IP-адресу електронно-обчислювальної машини без зазначення будь-яких персональних даних.

У зв'язку із цим, слідчий на підставі відомої IP-адреси ЕОМ, з якої здійснюється доступ до певного веб-сайту, за допомогою ресурсів «2ip» та «whois» встановлює інтернет-провайдера, який надає доступ до Інтернету особі із вищезазначеною IP-адресою ЕОМ. Після цього, слідчий отримує в слідчого судді тимчасовий доступ до інформації та документів іншого інтернет-провайдера стосовно персональних даних особи за конкретною IP-адресою.

При кожному візиті абонентом мережі Інтернет журнал сервера, який знаходиться у фізичному володінні Інтернет-провайдера, зберігає наступну інформацію: клієнтські IP-адреса/місце розташування, дату і час запиту, конкретні адреси запитаних сторінок, код HTTP, кількість байт, переданих користувачеві, агент браузера у користувача.

Отже, на даному етапі слідчому стає відома IP-адреса домену сайту, на якому розповсюджено заборонену інформацію, та інтернет-провайдер, який забезпечує доступ до такого сайту, IP-адреса ЕОМ, з якої було розповсюджено таку інформацію, інтернет-провайдер такої особи, фізична особа, якій належать IP-адреса, її місце розташування, дата і час розповсюдження заборонених матеріалів, інші дії, які вчинялись на веб-сайті з конкретної IP-адреси ЕОМ.

Для забезпечення точної ідентифікації особи злочинця, слідчий повинен отримати фізичний доступ до електронно-обчислювальної машини, з якої здійснювалось розповсюдження інформації. На підставі інформації про ймовірного злочинця та його місця розташування слідчий звертається до слідчого судді із клопотанням щодо отримання ухвали про обшук за вказаною адресою та проведення інших слідчих (розшукових) дій.

В пам'яті ЕОМ зберігається інформація про вчинене кримінальне правопорушення, зокрема матеріали, які були незаконно розповсюджені, інформація про відвідувані веб-сторінки, на яких було розповсюджено заборонену інформацію тощо. Тому слідчий на підставі даних, отриманих від інтернет-провайдера, та даних ЕОМ остаточно ідентифікує особу злочинця, встановлює обставини, які мають значення для кримінального провадження та збирає необхідні докази.

Таким чином, слідчий на підставі інформації про веб-сайт, на якому розміщені заборонені матеріали, викладені викрадені об'єкти авторського та суміжних прав тощо, може встановити особистість злочинця, який вчинив кримінально карні діяння.

Іншим способом встановлення особи може виступати пошук інформації за її мережевими ідентифікаторами, які особа залишила в мережі. Як правило, такими ідентифікаторами виступають адреса електронної поштової скриньки, нікнейм у форумі, профіль соціальної мережі тощо. Перш за все, необхідно скористатися можливостями інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ. У рамках використання даного способу також можуть бути застосовані різні пошукові системи, такі як Google, Rambler, Yahoo тощо.

Пошук доцільно продовжити в соціальних мережах, таких як «Фейсбук», «Instagram», «Twitter» тощо. Користувачі активно розміщують на своїх сторінках інформацію особистого характеру: номери телефонів, адреси, місце роботи, посаду, місце свого знаходження, фотографії. На підставі інформації з соціальних мереж можливо встановити стать, вік, майновий стан особи, освіту, сферу інтересів, фізичне місцезнаходження особи в той чи інший час.

Додатковим способом пошуку особи є використання сервісів «FaceSearch» та інформаційного ресурсу «Radaris», які забезпечують пошук зображень облич. Крім того, в якості додаткових джерел криміналістичної інформації можливо використовувати інформаційні ресурси «pomer.org», «lookup.com», приватні бази суб'єктів маркетингових досліджень.

Отже, основним способом ідентифікації злочинця є встановлення його особистості за допомогою ІР-адреси домену сайту, на якому розміщено заборонено інформацію, та ІР-адреси електронно-обчислювальної машини, за допомогою якої здійснювався вихід в глобальну мережу. Отримання такої інформації здійснюється за допомогою відкритих інтернет-ресурсів та слідчих дій, спрямованих на отримання доступу до речей та документів відповідних інтернет-провайдерів. В процесі встановлення особистості злочинця слідчий повинен використовувати облікові дані, які особа залишила за собою в мережі. Пошукові системи, відкриті бази даних, соціальні мережі стають одним з головних джерел криміналістичної інформації, на підставі якої встановлюється особистість злочинця, його психофізіологічні риси, соціальний статус, місцезнаходження тощо.

Єлховський І. В.

асистент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

Гавгаш І. М.

студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В останні роки судово-правова реформа, яка відбувається в Україні, передбачає суттєві зміни в системі правоохоронних органів.

Ідея створення єдиного органу, на який буде покладена функція досудового розслідування більшості кримінальних правопорушень, не один раз виникала у законодавців, однак тільки в останні роки почала реалізовуватись на практиці.

Так, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Державне бюро розслідувань» 12 листопада 2015 року № 794-VIII, який підписаний 14 січня 2016 року, та набрав чинності 1 березня 2016 року (Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]: станом на 11 січня 2019 р. Електрон. текст. дані. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>). Однак вже четвертий рік Державне бюро розслідувань працює без власних оперативних підрозділів, та лише нещодавно внесло цю посаду до переліку посад Державного бюро розслідувань. Причина такої ситуації полягає у недосконалості чинного законодавства.

За словами директора Державного бюро розслідувань Романа Михайловича Труби, «через таку технічну помилку Державне бюро розслідувань не може оголосити конкурси і призначити оперативних працівників. Державне бюро розслідувань розпочало роботу 27 листопада 2018 року. За цей час у Державному бюро розслідувань — 4246 проваджень, обвинувальні акти у 234 провадженнях вже скеровані до суду. У 21 з них — вже винесено вироки суду. Оперативний супровід здійснюють колеги з Національної поліції, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби. Проте така ситуація не може тривати постійно, адже всі правоохоронці — наші підслідні» (Чи буде Верховна Рада «за» ДБР? [Електронний ресурс]. *Українська правда*. 2019. 7 лютого. Електрон. текст. дані. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/02/7/7205957/>). З його слів можна зробити висновок, що оперативні працівники інших відомств не мають об'єктивної або моральної стійкості щодо правового ставлення до роботи, коли вони не являються оперативними співробітниками відділів та управлінь внутрішньої безпеки.

В статтях 38, 41, 143, 216 Кримінально процесуального кодексу України зазначено, що основним функціональним завданням Державного бюро розслідувань буде протидія корупції в органах державної влади, службові особи яких займають особливо відповідальне становище. Здається, що за це завдання Державне бюро розслідувань можна назвати «ефективним», але це не так, адже в різних аспектах діяльності Державне бюро розслідувань можна знайти недоліки. Однією з проблем Державного бюро розслідувань є те, що йому суперечать різні інші закони. Наприклад ч. 2 ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» суперечить Кримінальному процесуальному кодексу України, згідно з якою саме слідчі органів Державного бюро розслідувань будуть здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами (Про Національне антикорупційне бюро України [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII: станом на 28 серпня 2018 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>). Або Закон України «Про Службу безпеки України», в якому також є схожі завдання з Державним бюро розслідуванням (наприклад, стаття 2) (Про Службу безпеки України [Електронний ресурс]: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII: станом на 2 серпня 2018 р. Електрон. текст. дані. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>).

Згідно зі стратегічною програмою діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки необхідно доповнити Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», що оперативно-розшукова діяльність здійснюється такими підрозділами Державного бюро розслідувань: оперативними, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки (стаття 5) (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]: 2017. 26 с. Електрон. текст. дані. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf).

В стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань в пункті «Організаційна структура» вказано, що під час початкового формування підрозділів повинні бути дотримані квоти, а саме формування оперативно-розшукових підрозділів, яких на даний час немає.

Означене питання й досі залишається невирішеним. Навіть попри внесені у травні цього року зміни до деяких нормативних актів, чим було задекларовано створення оперативних та оперативно-технічних підрозділів у структурі Державного бюро розслідувань (Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань [Електронний ресурс]: Закон України від 16 травня 2019 року № 2720-VIII. Електрон. текст. дані. URL: <https://>

zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720—19#n7), існує досить багато правових та організаційно-технічних проблем, які фактично унеможливають проведення оперативно-розшукової роботи особисто співробітниками Державного бюро розслідувань.

Абу Еласал А. О.

аспірантка кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ПРОЯВІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Ключовою складовою ефективної протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом є організація співробітництва, взаємодії та координації діяльності різних державних органів.

Взаємодія означає процес безпосереднього або опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок.

Зокрема, С. С. Чернявський зазначає, що взаємодія під час протидії злочинності — це узгоджена діяльність уповноважених суб'єктів з оптимальним співвідношенням методів і засобів, визначених для кожного з них. Під час розслідування злочинів, питання взаємодії правоохоронних органів, а також державних установ та громадських організацій, що мають на меті протидію та боротьбу з відмиванням грошей, отриманих злочинним шляхом (Пясковський В. В. Непроцесуальні форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими державними установами й громадськими організаціями під час розслідування насильницьких злочинів, учинених щодо неповнолітніх [Електронний ресурс] // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2015. Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/579/2/20.pdf>).

До системи взаємодії у практичній діяльності з виявлення і розслідування легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, належать органи прокуратури, органи МВС України, органи Служби безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, органи Державної фіскальної служби, Державна служба фінансового моніторингу, деякі державні органи України (Національний банк України та ін.), а також слідчі судді, експертні установи (або окремі експерти і спеціалісти), громадські об'єднання.

В наслідок реформування державних та правоохоронних органів України, нещодавно розпочав свою діяльність новий правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань. Робота Державного бюро розслідування полягає у запобіганні, виявленні, припиненні, розкритті та розслідуванні злочинів, що вчинили: вищі посадові особи, службові особи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), особи, які вчинили військові злочини, крім передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Для оперативного виявлення злочинної діяльності, взаємодія в діяльності з розкриття і розслідування злочинів повинна мати конкретний характер, ґрунтуватися на законі та правильному сполученні форм і методів роботи та здійснюватися з дотриманням принципів: законності, самостійності співробітників оперативних підрозділів, слідчих і спеціалістів у виборі засобів при здійсненні узгоджених заходів, поділу компетенції між учасниками взаємодії, узгодженості планування і виконання дій учасниками взаємодії, наявності обміну інформацією тощо (Види і форми взаємодії в розкритті й розслідуванні злочинів. Криміналістика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/79039/pravo/vidi_formi_vzayemodiyi_rozkritti_rozsliduvanni_zlochiviv).

Так, відповідно до ч. 3 розділу VI Закону України «Про Державне бюро розслідувань», передбачено наладження тісної, безконфліктної співпраці колишніх працівників Генеральної прокуратури України, відповідних підрозділів Національної поліції та інших державних органів. Ідеться також про пошук та вдосконалення передбачених чинним законодавством шляхів максимального доступу ДБР до оперативної та криміналістично значущої інформації інших державних органів (Усатий Г. О. Першочергові кроки з розбудови державного бюро розслідувань // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. 2017. С. 396–399).

У якості прикладу ефективної взаємодії можливо відмити співпрацю державних органів у викритті незаконної діяльності конвертаційних центрів. Слідчі територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Львові, спільно з Національним антикорупційним бюро України та Управлінням внутрішньої безпеки СБУ, за процесуальним керівництвом Генеральної прокуратури, викрили протиправну діяльність конвертаційного центру, який діяв протягом 2018–2019 років (Конвертаційний центр на 500 млн. грн: ДБР повідомило деталі обшуків у ДФС Львівщини [Електронний ресурс] // Новини Zik.ua. — Режим доступу: https://zik.ua/news/2019/05/06/konvertatsiynyy_tsentr_na_500_mln_grn_dbr_povidomylo_detali_obshukiv_u_dfs_1565795).

Отже, незважаючи на те, що ДБР тільки нещодавно розпочало свою діяльність, спільно з НАБУ і СБУ було розкрито протиправну схему виведення у тіньовий сектор безготівкових коштів підприємств шляхом конвертації їх у готівку. Це свідчить про поступове налагодження співпраці правоохоронних органів направлену на розкриття та протидію економічній та кримінальній злочинності в цілому.

У Звіті за 2018 рік, відмічено про результати взаємодії з органами прокуратури та правоохоронними органами, проте зважаючи на той факт, що даний орган лише розпочав свою роботу, відсутні відповідні показники з іншими державними органами.

Крім того, за період часу з 27 листопада до 1 березня 2019 року слідчими ДБР розслідується понад 5700 кримінальних проваджень. Однак, за Законом України «Про ДБР» не передбачено здійснення оперативно-розшукової діяльності. Як наслідок, докази про вину поліцейських і працівників СБУ збиратимуть працівники поліції та СБУ (Скандал, конфлікти та проблеми створення: Державне бюро розслідувань вперше відзвітувало [Електронний ресурс] // Новини 24 канал. — Режим доступу: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119).

Даний недолік необхідно враховувати, адже такий факт суперечить меті ДБР.

Метою ДБР, як зазначено на офіційному сайті, є «притягнення винних до відповідальності незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси». Задля того, щоб ефективно протидіяти та виявляти кримінальні правопорушення підслідні ДБР та ламаючи стереотипи, які вже склалися в державі та притримуватися меті, яка зазначена вище, новостворений правоохоронний орган повинен плідно скеровувати свою діяльність на співпрацю з іншими правоохоронними органами для визначення та досягнення єдиної цілі.

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ІНВЕСТИВАННЯ БУДІВНИЦТВА

Аналіз стану інвестиційної діяльності в Україні свідчить про те, що будівельна сфера входить у трійку напрямів економічної діяльності, привабливих для інвестування. Особливо це стосується залучення коштів від населення, що врегульовано Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» (Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України № 978-IV від 19 червня 2003 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15>). Інвестиційна привабливість ґрунтується і на змінах порядку оформлення довільної документації на будівництво, які відбулися у 2018 році (Про регулювання містобудівної діяльності: закон України № 3038-УІ від 17 лютого 2017 (редакція від 01.01.2019) [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.help/law/3038-VI/>). Однак, постійні зміни діючого законодавства, можливість залучення значного обсягу готівкових грошей, на фоні зростаючого рівня корупційності службових осіб різних гілок влади, створює умови для існування злочинної діяльності у сфері інвестування будівництва.

До зазначеної злочинної діяльності залучаються фахівці у галузі житлового та нежитлового будівництва; у галузі банківської, інвестиційної та фінансової діяльності; особи, які володіють окремими професійними навичками, необхідними задля здійснення злочинної діяльності; особи, які зловживають своїм службовим становищем, задля юридичного забезпечення злочинної діяльності у сфері інвестування будівництва; представників громадських організацій, засобів масової інформації, окремих журналістів-розслідувачів. Крім того подібна злочинна діяльність є фактично неможливою без застосування корупційних зв'язків з представниками вищих ланок органів державної виконавчої влади, а також використання корупційного прикриття з боку правоохоронних та судових органів.

Складність та наявність різних проявів злочинної діяльності у сфері інвестування будівництва обумовлює можливість протидії тільки завдяки спільним узгодженим діям усіх правоохоронних органів.

Як свідчить аналіз засобів масової інформації, монополістів будівельної сфери приваблюють землі, які належать окремим відомствам,

наприклад, таким як, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, та ін. Обумовлено це, перш за все, вдалим місцем розташування, відсутністю зайвих об'єктів на території (тобто відсутні втрати на знесення); відсутністю мешканців, які потребують відселення, а інколи наявністю фортифікаційних споруд, які можливо використати під фундамент, або під місця для паркування. Однак, отримати дозвіл на будівництво на таких землях фактично не можливо без встановлення та використання корупційних зв'язків у відповідних відомствах, Фонді державного майна України, органах місцевого самоврядування.

Так, 14.05.2019 р. Національним антикорупційним бюро України затримано колишнього командувача Національної гвардії Юрія Аллерова та інших осіб за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 5 статті 191 КК України (розтрата майна на суму майже 82 мільйонів грн). Крім того, затримано також директора компанії «Укрбуд Девелопмент». Злочинна схема полягає у нерівноцінному обміні квартир, призначених для Національної гвардії: замість 50 квартир і 30 паркомісць у житловому комплексі «Аристократ», який було збудовано на земельній ділянці військової частини Нацгвардії, Аллеров погодився прийняти 65 квартир в ЖК «Оберіг», що на околиці м. Київ, які коштують менше понад на 100 мільйонів грн. (НАБУ затримало генерала Нацгвардії через квартирну схему. Телепрограма «Наші гроші». Режим доступу: <https://bihus.info/nabu-zatrimalo-general-a-nacgvardii-cherez-kvartirnu-skhemu-z-syuzhetu-bihusinfo>).

Як свідчать результати аналізу засобів масової інформації, навіть на цьому прикладі, можливо виявити ознаки вчинення злочинів, які можуть за підслідністю підпадати до компетенції інших правоохоронних органів, крім НАБУ, таких як: ДБР, Державна фіскальна служба України, СБУ, Національна поліція України, та ін.

Однак, законодавством України та міжвідомчими нормативно-правовими актами не передбачено створення слідчо-оперативних груп (або штабів) за участі новостворених правоохоронних органів, таких як ДБР та НАБУ, що, на наш погляд, створює умови для їх своєрідної відособленості та не сприяє використанню інших фахівців у розслідуванні не притаманних для правоохоронної діяльності зазначених підрозділів правопорушень.

Взагалі, на наш погляд, існування таких правоохоронних органів з «широкими» повноваженнями, як ДБР та НАБУ, можуть створювати умови для «заволокічування» проваджень за участі корупціонерів вищих ешелонів влади, а також для використання їх у політичному протистоянні та у конкурентній боротьбі між монополістами різних галузей господарської діяльності (включаючи сферу будівництва).

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З РЕЙДЕРСЬКИМ ЗАХОПЛЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ

Довготривала економічна та політична криза в Україні, спад виробництва, постійні зміни діючого законодавства у різних сферах господарювання, створює умови для розвитку та появи нових негативних явищ. Особливе місце серед таких явищ займає рейдерське захоплення підприємств. Об'єктами рейдерського захоплення стають здебільшого підприємства, які не витримали жорсткої конкурентної боротьби, що нагадує у сучасних умовах «бої без правил», або стали своєрідним «камінням спотикання» на шляху монополізації інтересів окремих підприємств.

Підтримуючи точку зору багатьох науковців (див., наприклад: Артюх О. М. Загальна характеристика протидії законній господарській діяльності // Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (Одеса, 7 листопада 2014 р.). Одеса : ОДУВС, 2014. С. 102–104; Бабич Т. Рейдерство в Україні — загроза національній безпеці // Віче. 2010. № 14. Режим доступу : <http://www.viche.info>; Зеркалов Д. В. Рейдеры: пособие. К.: КИТ, 2007. 188 с.; Юрченко О. М. Рейдерство в Україні // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2 (28). С. 80–87 та ін.), можливо стверджувати, що злочинцями, причетними до зазначеного виду злочинної діяльності, розроблено відповідні схеми (алгоритми, моделі, технології) рейдерських захоплень відповідно від напрямку (сфери) господарської діяльності підприємства.

З урахуванням аналізу матеріалів судової практики, результатів багаточисельних журналістських розслідувань, схема рейдерського захоплення підприємства може бути представлена у такий спосіб:

- обрання об'єкта злочинного посягання та збір інформації відносно нього в залежності від сфери господарської діяльності;
- визначення мотивів і мети рейдерського захоплення підприємства;
- обрання методів та прийомів збору інформації, необхідної при підготовці й вчиненні рейдерського захоплення;
- визначення обстановки вчинення злочинів (місця, часу та умов (створення їх штучно або використання існуючих));

- обрання способів підготовки, способів вчинення та способів приховання окремих злочинів, забезпечуючих рейдерське захоплення підприємства;

- визначення необхідності застосування відповідних способів протидії виявленню та розслідуванню злочинів, пов'язаних з рейдерським захопленням підприємства;

- встановлення та використання корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах державної влади й управління на різних етапах рейдерського захоплення;

- окреслення кола суб'єктів вчинення злочинів, пов'язаних з рейдерським захопленням підприємства.

Підгрунтям для більшості рейдерських захоплень підприємств можливо вважати корумповані зв'язки, як у правоохоронних органах, судових органах, органах державної влади та управління в залежності від напрямку господарської діяльності, прибутковості, ліквідності активів об'єкта рейдерського захоплення.

Підтримуючи точку зору дослідників злочинів, пов'язаних з рейдерським захопленням підприємств (див., наприклад: Артюх О. М. Характеристика організованих злочинних груп, діяльність яких спрямована на протидію законній господарській діяльності // *Právna veda a prax v treťom tisícročí: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice, 27–28 február, 2015. С. 172–174*), можливо вважати, що до окремих рейдерських захоплень підприємств причетні окрім представників законодавчої та виконавчої влади (наприклад, народні депутати України, Прем'єр-міністр України, міністри Кабінету Міністрів України тощо), олігархи й керівники фінансово-промислових груп, які мають «взаємопроникаючу» структуру.

Саме окреслений вид протиправної діяльності вище визначених осіб повинен привернути увагу такого правоохоронного органу як Державне бюро розслідувань.

Використовуючи весь арсенал наданих можливостей, ДБР, на наш погляд, має шанс протистояти протиправній діяльності високопосадовців, спрямованій на забезпечення рейдерських захоплень підприємств, які становлять підґрунтя економіки України, як крупні платники податків.

Однак, задля ефективності діяльності новоствореного правоохоронного органу, необхідно обов'язково забезпечити використання досвіду та можливостей інших дещо споріднених правоохоронних органів, таких як: Державна фіскальна служба України, СБУ, НПУ, НАБУ, та ін.

У зв'язку з цим, на наш погляд, на базі ДБР доцільним було б створення багатофункціонального інформаційного банку даних (з обме-

женим доступом), який буде містити дані про осіб та організації, що спеціалізуються на недружніх поглинаннях із кримінальним відтінком; про об'єкти, щодо яких рейдерське захоплення найбільш можливо, для чого варто визначити систему оціночних показників, які будуть сигналізувати про можливість недружніх поглинань (або рейдерських захоплень).

Аріанур Л. А.

студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАЇЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Державне бюро розслідувань — новий правоохоронний орган, покликаний протидіяти злочинам високопосадовців, на створення якого Україна пішло понад 20 років. 12 листопада 2015 року Верховна Рада України прийняла довгоочікуваний Закон «Про Державне бюро розслідувань», створення якого передбачено КПК України не пізніше як через п'ять років після набрання чинності цим кодексом, тобто до 20 листопада 2017 року.

Прийняттю цього закону передували гострі дискусії, кропітка та довготривала робота професіоналів в галузі права для того, щоб положення норм закону відповідали основоположним принципам Конституції України, практики Європейського суду з прав людини та нагальним потребам реальної протидії злочинності в вищих гілках влади.

На шляху до євроінтеграції Україна повинна імплементувати в систему влади нові правоохоронні органи, покликані на боротьбу зі злочинами та корупційними правопорушеннями вищих посадових осіб та працівників правоохоронних органів. Правозахисна організація Amnesty International, що має на меті проведення досліджень та дій, спрямованих на попередження та припинення грубих порушень прав людини, а також допомогу тим, чиї права вже були порушені, неодноразово закликала Україну пришвидшити створення бюро розслідувань для здійснення незалежного розслідування протиправних дій, вчинених працівниками правоохоронних органів.

За старою радянською системою, яка потім передалась нашій країні, прокурори та слідчі працювали в одному органі, пліч-о-пліч так

сказати. Цей тандем тепер є однією з головних причин корупції та гальмування кримінальних проваджень щодо працівників правоохоронних органів, та й взагалі щодо високопосадовців. Це явище не є нормальним, бо не можуть одні й ті самі люди, які розслідують злочини і контролюють процес розслідування цих злочинів, знаходитись в одному й тому самому органі. Дуже добре, що зараз усі ми це розуміємо, тому і невдовзі виникла ідея створення Державного бюро розслідувань.

Законодавче визначення Державного бюро розслідувань закріплене в ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»: центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Тобто, у підслідності ДБР — найвищі державні посадовці, судді, працівники правоохоронних органів, а також ті, хто вчинив військові злочини. Це люди, які мають можливість впливати на перебіг кримінального провадження та уникати покарання, через що суспільство не довіряє роботі правоохоронних органів та судової системи. Мета роботи Державного бюро розслідувань (ДБР) — подолати чинники цієї недовіри.

При розслідуванні кримінальних злочинів, віднесених до компетенції Державного бюро розслідувань, детективи користуються загальними криміналістичними знаннями, але з певними особливостями, обумовленими специфікою злочинів, віднесених Законом України «Про Державне бюро розслідувань» та Кримінальним процесуальним кодексом України до підслідності ДБР.

Існує багато різних думок щодо визначення поняття «криміналістичні знання», та на мою думку найдоцільнішим є визначення вченого-юриста, доктора юридичних наук Юсупова Володимира Васильовича, згідно із яким «криміналістичні знання є сукупністю відомостей у галузях спеціальних юридичних дисциплін та криміналістичної техніки як розділу криміналістики, що здобуті під час навчання і практичної діяльності слідчого, прокурора, судді та інших учасників кримінального провадження» (Спеціальні і криміналістичні знання у кримінальному провадженні: питання співвідношення / В. В. Юсупов // Криміналістика и судебная экспертиза. — 2014. — Вып. 59. — С. 53).

Досліджуючи історію криміналістики, правник Іщенко Андрій Володимирович зазначає, що криміналістичні знання використовувалися ще за розслідування злочинів на самих ранніх етапах діяльності державних органів. А також зауважив, що при аналізі ранніх етапів боротьби зі злочинністю було б справедливим під терміном «криміналістичні знання» розуміти знання з різноманітних галузей практики,

ремесла, мистецтва та науки, які пристосовувалися юристами для вирішення завдань правосуддя (Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: моногр. / за ред. І. П. Красюка. — К.: Націон. акад. внутр. справ України, 2003. — 359 с. — С. 49).

У процесі історичного розвитку науки від криміналістичних знань відокремилися спеціальні знання, якими володіли спеціалісти окремих сфер діяльності.

Процес виявлення злочинів у сфері службової діяльності безпосередньо пов'язаний із процесом подолання протидії з боку суб'єктів протидії. Тому, з огляду на це, процес виявлення таких злочинів має істотні тактичні особливості. За змістом ці тактичні особливості мають на меті позбавлення суб'єкта протидій тактичної наступальності, винайдення низки тактичних «загороджувальних» засобів щодо недопущення в них навіть думки про можливість протидії та попередження можливостей для протидії як таких. Саме тому процес виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії має подати певну організаційно-тактичну модель, вибудовану систему алгоритмічних заходів щодо: а) успішного отримання інформації про ознаки злочину, її перевірки та відповідної процесуальної фіксації; б) подолання протидії під час виявлення вказаних злочинів (Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії / О. І. Ромців // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. — 2015. — № 813. — С. 281–286).

При розслідуванні злочинів, віднесених до компетенції Державного бюро розслідувань, детективи ДБР використовують криміналістичні знання в галузі дактилоскопії, криміналістичного документознавства, судової бухгалтерії, судової психології, криміналістичної тактики та інші. Оскільки категорія злочинів, що віднесені законом до підслідності ДБР має різнобічний характер, то й криміналістичні знання, що застосовуються при цьому, будуть різноманітними — починаючи від встановлення особистості за допомогою відбитків пальців, закінчуючи тонкощами людської психології.

Також при розслідуванні злочинів підрозділами Державного бюро розслідувань слід враховувати те, що детектив, здійснюючи досудове розслідування, визначає подальші напрямки судового розгляду, а тому він має бути максимально компетентним та, якщо існує необхідність використовувати спеціальні знання та навички спеціалістів-експертів.

Отже, підсумовуючи викладене, можна сказати, що новоутворений правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань покликаний запобігати та розслідувати злочини посадових осіб вищих гілок влади, а також правоохоронних органів і тому детективи ДБР мають бути якомога обізнаними, кваліфікованими та компетентними фахів-

цями при розслідуванні злочинів, віднесених до їхньої компетенції, володіти усім переліком криміналістичних знань, а в разі необхідності звертатись до рекомендацій експертів у цих галузях знань. Таким чином, загальні криміналістичні знання є фундаментом для розслідування будь-яких злочинів, у тому числі віднесених до компетенції ДБР.

Науковий керівник: декан факультету адвокатури, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Хижняк Євген Сергійович*.

Секція 6

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Аркуша Л. І.

в. о. завідувача кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Мандриченко Ж. В.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» результати оперативно-розшукової діяльності використовуються задля попередження, виявлення, припинення злочинів (Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>). Таким чином, складовою частиною оперативно-розшукової діяльності можливо вважати оперативно-розшукову профілактику.

Підтримуючи точку зору окремих науковців, під оперативно-розшуковою профілактикою можливо розуміти систему оперативно-розшукових заходів, які спрямовані на додаткову перевірку первинної інформації щодо осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес (Див., наприклад: Оперативно-розыскная деятельность: учебник. 2-е изд., доп. и перераб. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова, А. Ю. Шумилова. М. : ИНФРА-М, 2004. 848 с. Режим доступу: <http://www.bnti.ru/showart.asp?aid=989&lvl=05>; Кушпін В. П. Оперативно-розшукова профілактика у системі протидії злочинам в Україні. Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4923/kyshpit2.pdf>).

Внаслідок реформування правоохоронної системи в Україні, створено новий правоохоронний орган — Державне бюро розслідувань, який є суб'єктом оперативно-розшукової діяльності. У зв'язку з цим

окремим напрямом діяльності новоствореного правоохоронного органу слід вважати профілактичну діяльність із застосуванням оперативно-розшукових заходів, методів та сил.

Специфіку такої діяльності визначає підслідність та спеціальні суб'єкти-фігуранти, перелік яких визначено Законом України «Про Державне бюро розслідувань». Згідно означеного Закону діяльність ДБР полягає в розслідуванні кримінальних проваджень, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці (від Президента України, Прем'єр-міністра України, міністрів, Генерального прокурора України до начальників ГУ Національної поліції). Слід зазначити, що ДБР остаточно перебирає на себе функцію досудового (попереднього) слідства від прокуратури, яка здійснювала означену функцію починаючи з 1996 року на тимчасовій основі (відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України) (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, статті 17, частини першої статті 20, частини третьої статті 29 Закону України «Про прокуратуру» (справа про повноваження прокуратури відповідно до пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України): Конституційний Суд; Рішення, Окрема думка від 10.09.2008 № 15-рп/2008) (Докладніше див.: Аркуша Л. І. Державне бюро розслідувань як суб'єкт оперативно-розшукової діяльності // Державне бюро розслідувань на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 червня 2018). Одеса: Юридична література, 2018. С. 338–341).

Аналіз матеріалів практики протидії злочинам, які віднесено до підслідності ДБР, свідчить про те, що їх виявлення, розкриття, та профілактична робота фактично не можливі без застосування можливостей оперативно-розшукової діяльності.

Однак, виникають деякі неузгодження. Так, ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», серед інших підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, визначає підрозділи внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки Державного бюро розслідувань (Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>).

При цьому, у п.3, ч. 2, п.2 Прикінцевих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань» наголошується на «формуванні оперативно-розшукових підрозділів, а *також* підрозділу внутрішньої безпеки Державного бюро розслідувань» (Про Державне бюро розслі-

дувань : Закон України від 12.11.2015 794-УІІІ [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/print1510177503534526>), що свідчить про наявність у структурі ДБР України інших оперативних підрозділів, не визначених у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Подібне становище обмежує застосування оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення, попередження та розслідування злочинів, тільки завданнями, які будуть поставлені перед підрозділами внутрішньої безпеки та забезпечення особистої безпеки Державного бюро розслідувань. Назви цих підрозділів свідчать про те, що діяльність їх буде спрямовано на протидію зловживанням з боку самих працівників ДБР (підрозділ внутрішньої безпеки), а також на забезпечення безпеки працівників ДБР, які будуть здійснювати досудове розслідування (підрозділ забезпечення особистої безпеки).

Таким чином, можливо зробити висновок, що здійснення оперативно-розшукової діяльності (у тому числі профілактичної) відносно фігурантів у кримінальних провадженнях, які будуть розслідуватися ДБР, не врегульовано діючим законодавством.

Крім того, слід звернути увагу на кадрову політику щодо підбору кадрів до оперативних підрозділів ДБР. Потребує уваги визначення особливостей формування таких підрозділів, «60 % яких повинні складати особи, які мають відповідний стаж роботи в галузі права, та тільки 40 % — особи, які протягом останнього року обіймали посади в оперативно-розшукових підрозділах». Означені критерії негативно вплинуть на якість підбору оперативних працівників, тому що «зайняття посади в оперативно-розшукових підрозділах» не може вважатися критерієм наявності професійних навичок у такій досить специфічній галузі (посади в оперативних підрозділах є різні за своїми посадовими інструкціями, а оперативні підрозділи — різні за своєю спрямованістю).

Також слід зазначити, що для здійснення оперативно-розшукової профілактики оперативні підрозділи Державного бюро розслідувань повинні виконувати завдання «пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп..» (згідно ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), з метою «запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань» (згідно з п. 1 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань») (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 794-УІІІ [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/print1510177503534526>). Означене потребує внесення відповідних змін до діючого законодавства.

Наприкінці можливо зробити висновок, що на теперішній час Державне бюро розслідувань не може повноцінно здійснювати профілактичні заходи із застосуванням можливостей оперативно-розшукової діяльності. Крім того, дублювання використання таких можливостей іншими суб'єктами оперативно-розшукової діяльності без чітко налагодженої між ними взаємодії, негативно впливатиме на результативність діяльності не тільки ДБР, а й інших правоохоронних органів.

Дрёмин В. Н.

профессор кафедры криминологии и уголовно-исполнительного права
Национального университета «Одесская юридическая академия»,
доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент НАПрН Украины,
заслуженный деятель науки и техники Украины

РОЛЬ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНОЙ ТУРБУЛЕНТНОСТИ

В последнее время в отечественной научной литературе и в практической деятельности все чаще используется термин «турбулентность» применительно к различным сферам общественной жизни — политике, экономике, культуре, информации и др. Учитывая специфику государственного строительства после обретения независимости, можно с уверенностью утверждать, что характеристика современного украинского общества как турбулентного соответствует характеру и масштабам возникающих социальных проблем. Учитывая формат тезисов, кратко рассмотрим основные концептуальные подходы к данной проблеме.

Как известно, слово «турбулентность» происходит от латинского *turbulentus* — «бурный, хаотичный, неупорядоченный». Переключаясь из технических наук в гуманитарные, данный термин используется для характеристики социальной среды, особенностью которой является неупорядоченность (конфликтность) системы социальных отношений и, как следствие, их слабая прогнозируемость. Состояние турбулентности может возникать в международных отношениях, в связи с чем, исследователи выделяют весьма продолжительные периоды турбулентного состояния миропорядка. Понимая взаимосвязь внешних и внутренних социальных процессов в условиях мировой глобализации, сделаем акцент на внутренних проблемах, имеющих, прежде всего, криминологическое значение.

Рассматривая в таком контексте украинское общество, следует констатировать, что мы сталкиваемся с новым феноменом социальной структуры — структурой социальной турбулентности. Предложенный нами термин нуждается в дальнейшем обосновании, так как сложно говорить о таком системообразующем факторе как «структура» применительно к процессам, связанным с деструктивными формами человеческой активности. Однако, даже при анализе такого явно деструктивного явления, как преступность, при всей дискуссионности подхода к её изучению как системы, мы анализируем структуру преступности, классифицируя её составляющие на основе определенных признаков. Исходя из этого, можно говорить о структуре социальной турбулентности, используя методологические принципы системного анализа структуры общества. Не вдаваясь в теоретические рассуждения о понятии структуры общества, можно лишь констатировать, что крайне сложно найти даже относительно обособленную сферу социальной жизни (например, здравоохранение, образование), которую бы не затронули процессы, получившие характеристику турбулентных, а фактически — хаотичных, недостаточно продуманных, нарушающих сложившиеся социальные связи, вносящие дисбаланс в более широкие социальные отношения. Многие сферы общественной жизни, которые оказались в зоне социальной турбулентности, имеют признаки криминальных или криминогенных.

Прежде всего, это касается экономики, отличительной чертой которой является хаотичность её формирования. Быстро меняющиеся «правила игры» путем поспешного, несбалансированного, несистемного правового регулирования способствовали криминализации экономики. Повышенной криминальностью или криминогенностью характеризуется финансовый сектор экономики, производственный, внешнеэкономический, отраслевые сегменты экономики. Турбулентность в экономике способствовала формированию особого слоя бизнесменов, многие годы паразитирующих на том, что ранее называлось «общенародной собственностью» (земля, недра, промышленные объекты, транспортная система и пр.). Криминальная приватизация в самые короткие сроки привела к обогащению небольшой группы людей, не имевших к моменту капитализации экономики никаких финансовых накоплений. Единственным первоначальным «капиталом» многих из них был неограниченный доступ к механизмам распределения имущества и финансов.

Неструктурированность и, в определенной мере, хаос в экономике тесно связан с политической турбулентностью. Украина в этом смысле на постсоветском пространстве явно опережает многие бывшие советские республики. Состояние активной политической турбу-

лентности продолжается более двух десятков лет, в течение которых происходит институциональное структурирование общества, формирование и распад политических партий и движений, объединение и дифференциация социальных групп по ментальным, этническим, религиозным, демографическим признакам и пр. Все значимые социальные процессы сопровождаются высоким социальным напряжением и внутренней конфликтностью, обусловленной изначальной неоднородностью украинского общества. Политическая турбулентность в нашей стране становится неотъемлемой частью жизни нашего общества. В большинстве случаев такое состояние возникает в силу субъективных причин, искусственно создается и поддерживается определенными силами. Кому выгодно турбулентное состояние нашего общества? Частично ответ на этот вопрос находится в плоскости криминологических представлений о механизмах криминализации современного общества и имеет, на мой взгляд, экономическую природу.

Наглядным примером может послужить IV Международный форум по защите бизнеса, который состоялся в мае 2019 г. в Киеве и начался с дискуссии на тему «Защита бизнеса в период политической турбулентности». Показательно, что, обсуждая особенности защиты бизнеса в условиях политической нестабильности, социальных ожиданий от смены власти и небезосновательных опасениях, возникающих ввиду возможных перемен, участники форума акцент сделали не на процессах политического урегулирования возникшей «турбулентности», а на сугубо защитных механизмах, связанных, прежде всего, с деятельностью правоохранительных органов и системы юстиции в целом. Как следствие, главными спикерами данной дискуссии стали представители специализированной антикоррупционной прокуратуры, министерства юстиции Украины, сотрудники юридических служб, руководители служб безопасности бизнеса и т.д., но не крупные бизнесмены или политические деятели.

Можно предположить, что участники форума не рассматривают политические механизмы стабилизации экономики в качестве приоритетных. Но в таком случае мы оказываемся, что бывает довольно часто, в положении человека, догоняющего уходящий поезд. Складывается впечатление, что представители отечественного бизнеса, в отличие от иностранных партнеров, фактически смирились с политической и экономической нестабильностью и разрабатывают лишь меры по сосуществованию с ней и адаптации к быстро меняющимся политическим реалиям. Возникает вопрос: возможна ли ситуация, когда политическая турбулентность выгодна в той или иной мере участникам бизнес-отношений? На мой взгляд, в условиях системного институционального кризиса в стране, затронувшего, прежде все-

го, экономику и политическую сферу, в наиболее выгодной ситуации оказываются те участники экономических отношений, которые связаны с теневыми или криминальными механизмами ведения предпринимательской или иной деятельности, направленной на получение сверхдоходов. Сказанное относится и к руководителям разного уровня весьма разветвленной системы органов власти и управления, правоохранительных органов в нашей стране, которые используют дисфункциональность в своих корыстных интересах. Я допускаю ситуацию и об этом часто говорю, что на протяжении многих лет осуществляется искусственная деинституционализация органов, выполняющих функции власти и управления, в которой заинтересован преимущественно теневой и криминальный сектор нашей экономики. Политическая турбулентность, политический и правовой хаос выгоден бизнесу, не желающему работать в условиях четкого правового регулирования и контроля за доходами. Проникновение криминалитета в бизнес, а бизнеса во власть — основной источник коррупции в высших эшелонах власти. В обществе возникают системные кризисы, как следствие, происходит фрагментация общества, соответствующая характеру и степени опасностей, исходящих часто, как это ни странно звучит, от субъектов властных отношений.

В условиях турбулентного состояния общества не случайно особые ожидания связаны с правоохранительными и судебными органами, призванными стабилизировать ситуацию в стране на основе соблюдения установленного правопорядка. Сегодня в Украине происходит становление и формирование новой институциональной системы противодействия коррупции, экономической, насильственной преступности, осуществляется укрепление системы правоохранительных органов в целом, судебной системы. В рамках указанных реформ создание Государственного бюро расследований (далее — ГБР), по нашему мнению, является обоснованной мерой. Но здесь мы также сталкиваемся с системными проблемами формирования правоохранительных органов, неупорядоченностью функций, ведомственной конкуренцией, нарушениями законов. На этом фоне позитивным примером участия правоохранительных органов в преодолении последствий кризисного развития нашего общества может стать реализация Стратегической программы деятельности Государственного бюро расследований на 2017–2022 годы. В Программе определено, что Бюро будет принимать участие в формировании и реализации государственной политики в сфере противодействия преступности; предупреждении и недопущении нарушений конституционных прав и свобод, защите законных интересов граждан Украины; обеспечении ее работы требованиям реальной криминогенной обстановке, укреплению правопорядка в соответствии с компетенцией Бюро.

Важно, что в Стратегии указывается на необходимость конструктивного взаимодействия с другими государственными органами Украины, которые прямо выполняют функции предупреждения преступности, в частности: МВД, НАБУ, СБУ, Национальным агентством Украины по вопросам выявления, розыска и управления активами, полученными от коррупционных и других преступлений, Центральным органом исполнительной власти, реализующим государственную политику в сфере предотвращения и противодействия легализации (отмыванию) доходов и др.

В Законе Украины «О Государственном бюро расследований» указываются такие полномочия как участие в формировании и реализации государственной политики в сфере противодействия преступности, установление системных причин и условий проявлений организованной преступности и других видов преступности, противодействие которым отнесено к компетенции ГБР, принятие мер к их устранению. Всё это внушает определенный оптимизм, так как роль правоохранительных и судебных органов в обществе с повышенной социальной турбулентностью и криминогенностью во много раз возрастает в связи с очевидным общественным запросом на социальную стабильность.

Dykyi O. V.

Acting Dean of Faculty of Cybersecurity and Information Technologies
of the National University «Odesa Law Academy»,
PhD in Law, Associate Professor

Flunt M. O.

Lawyer of the company Hosting.ua

ANNOUNCEMENTS OF CRIME IN THE ACTIVITIES OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATIONS

The State Bureau of Investigations is a relatively young law enforcement agency whose creation is necessary for the completion of criminal justice reform in Ukraine. One of the key tasks is to carry out a comprehensive, complete and objective investigation of crimes committed by high-ranking officials, as well as their prevention. On November 12, 2015, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigations», which defines the legal basis for the organization and operation of the State Investigation Bureau, and only on February 29, 2016, the State Bureau of Investigations was established by the Resolution of the Cabinet

of Ministers of Ukraine No.127. Article 216 (4) of the Criminal Procedure Code of Ukraine specifies the jurisdiction of investigating authorities of the State Investigation Bureau.

Even before the actual start of the operation of the State Bureau of Investigations in the law, which determines its legal status, authority, contains conflicting norms. One of them is the provisions of Article 8 of the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigations». Thus, according to part 1 of the said norm, «for the receipt of applications and reports of crimes attributed to the investigation of the State Bureau of Investigations, a special telephone line is created, as well as the possibility of filing such applications and communications, including without specifying a surname, name, patronymic name of the victim or the applicant through the official website of the State Bureau of Investigation and Electronic Communications. «The law provides that all received from statements and reports, as well as information from other sources found out about circumstances that may indicate a crime, shall be entered into the Unified Register of Pre-trial Investigations in accordance with the procedure established by the CPC of Ukraine. Article 8 (2) of the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigations» states that — «statements or reports of crimes in which the name, first name, patronymic of the victim or the applicant is not indicated are considered, provided that the relevant information refers to a specific person or contains actual data on the commission of a serious or particularly grave crime that can be verified» (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 12.06.2019).

That is, the reason for entering information into the Unified Register of Pre-trial Investigations may also be an anonymous crime notification in cases where the message relates to a particular person and information can be verified. This practice is quite actively used by the State Bureau of Investigations, as evidenced by the report for 2018 — in the period from November 27, 2018 to March 1, 2019, the total number of registered applications and notices of crime — 5794. Of which 1,622 were included in the Unified Register of Pre-trial Investigations State Bureau of Investigations. Unfortunately, it is not possible to set the proportion of registered on the basis of anonymous messages due to the lack of such information in open sources.

In accordance with Part 4 of Article 214 of the CPC of Ukraine, «an investigator, prosecutor, other official authorized to accept and register applications and reports of criminal offenses, are required to accept and register such a statement or notification. A refusal to accept and register a statement or notification of a criminal offense is not allowed. «However, the provisions of the said Law are not fully in line with the current CPC of Ukraine. Thus, according to Article 214, paragraph 2, clause 5 of the CPC of Ukraine, «the

following information is entered into the Unified Register of Pre-trial Investigations: 2) the surname, name, patronymic (name) of the victim or the applicant; 3) other source from which the circumstances, which can testify to the commission of a criminal offense, are revealed». Similar provisions are provided for in the Regulation on the procedure for conducting the Uniform Register of Pre-trial Investigations (Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139 / Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16/> (дата звернення: 12.06.2019)).

In fact, with the creation of a new law enforcement agency, the State Investigation Bureau, old and well-known methods of prosecution are returned. It should be noted that, as already noted, investigating authorities of the State Bureau of Investigations carry out pre-trial investigations of crimes committed by high-ranking officials, in connection with which there are rather serious risks of manipulating the activity of this law-enforcement body, for example, to eliminate political rivals or influence on official persons. This is due to the fact that conducting a number of investigators (investigators) and / or procedural actions can be carried out only when criminal proceedings are opened. For example, interference with private communication, or other secret investigative (search) actions in accordance with Chapter 21 of the CPC of Ukraine. In addition, a person against whom an anonymous application for a crime has been filed will not be aware of the existence of such a criminal proceeding to notify her of suspicion (if this is done). That is, such an approach may lead to an unlawful and unjustified pre-trial investigation of certain individuals, especially today, in a political confrontation between the authorities and the opposition (Дикий О. В. Анонімні повідомлення про злочини у діяльності Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) Одеса, 2018. С. 405–407).

It should be noted that the obligation to report offenses against anonymous communications of the Unified Register of Pre-trial Investigations is foreseen only in the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigations». For example, in the order of the Ministry of Internal Affairs No. 1377 dated November 6, 2015, it is stated that «anonymous letters containing information about the committed criminal offenses are registered only in the documentary departments and are transmitted by the resolution of the head of the police body or the person who fulfills his duty» to structural subdivisions for use in the disclosure of crimes» (Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події : Наказ Міністерства внутрішніх справ 06.11.2015 № 1377 / Верховна

Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15> (дата звернення: 12.06.2019).

In fact, in the units of the National Police, the information contained in the anonymous letters is considered as additional sources of information about already known criminal offenses, or about those that are in the cooking stage. Such, ambiguous position of the legislator may adversely affect the practice of law enforcement of criminal and procedural criminal law, and therefore these problems need further investigation.

Ізовіта А. М.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

Марчук А. І.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Побудова незалежного та ефективного правоохоронного органу, здатного якісно, з урахуванням сучасного розвитку криміногенної обстановки в державі, здійснювати професійну діяльність із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів вимагає визначення стратегічних напрямів, методів та механізмів проведення якісного реформування державних органів.

У світлі новітніх перетворень найперший етап реформування державних органів повинен розпочинатися з підвищення кваліфікації державних службовців. Однак, на практиці, перепідготовка та підвищення кваліфікації зводиться до формальних етапів та процедур її проходження, а зміст професійних програм підготовки не відповідають загальнодидактичним та андрагогічним принципам навчання.

Виконання міжнародних домовленостей з реформування правоохоронної системи України призвело до появи у 2016 році нового для нашої держави органу — Державного бюро розслідування. Відповідно до концепції реформування, до Державного бюро розслідувань від Генеральної прокуратури України переходить функція досудового розслідування у кримінальних провадженнях, вчинених вищими посадовими особами держави, судьями та правоохоронцями.

Відповідно до Стратегічної програми діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки, одним з пріоритетних завдань визначено формування команди професійних, мотивованих співробітників бюро, основними цінностями яких є: доброчесність, професійність, рішучість та відповідальність, командна робота та рівні можливості. (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/uryad-ta-organi-vladi/derzhavne-byuro-rozsliduvan/pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan/strategichna-programa-diyalnosti-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan>).

Вироблення професійної компетентності, умінь, навичок ефективного виконання завдань та професійних обов'язків досягається шляхом здійснення відповідної підготовки. Одним з головних напрямків такої підготовки є проведення перепідготовки та підвищення кваліфікації співробітників державного органу.

Важливою складовою підвищення кваліфікації є розуміння того, що даний процес повинен бути направлений не стільки на відтворення засвоєних під час навчання знань, умінь та навичок, скільки на розвиток особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу, які допоможуть їм вирішувати тактичні та стратегічні завдання в умовах постійної зміни соціальних реалій.

Як вказано у Стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки бюро зацікавлене у підвищенні кваліфікації своїх працівників та сприятиме удосконаленню їх професійних навичок і особистому розвитку. Окремо виділяються питання організації навчання осіб, прийнятих на роботу до Державного бюро розслідувань, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю. Для них має бути організоване та забезпечене проходження стажування строком від шести місяців до одного року. (Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/uryad-ta-organi-vladi/derzhavne-byuro-rozsliduvan/pro-derzhavne-byuro-rozsliduvan/strategichna-programa-diyalnosti-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan>).

Пріоритетним напрямком формування команди професійних та мотивованих співробітників бюро є проведення заходів у двох напрямках: стажування для осіб, які не мають досвіду відповідної роботи та підвищення кваліфікації осіб, що раніше мали досвід роботи у галузі права, в органах слідства та оперативно-розшукової діяльності.

Однак при цьому хочеться відмітити, що під час початкового формування підрозділів бюро повинні бути дотримані квоти, згідно з якими:

1) формування слідчих підрозділів забезпечується за рахунок: осіб, які протягом останнього року обіймали посади слідчих прокуратури

ри, — не більше, ніж на 30 відсотків; осіб, які протягом останнього року обіймали посади слідчих в інших органах державної влади, — не більше, ніж на 19 відсотків; інших осіб, які мають відповідний стаж роботи в галузі права, — не менше, ніж на 51 відсоток;

2) формування оперативно-розшукових підрозділів, а також підрозділу внутрішньої безпеки забезпечується за рахунок: осіб, які протягом останнього року обіймали посади в оперативно-розшукових підрозділах, — не більше, ніж на 40 відсотків; інших осіб, які мають відповідний стаж роботи в галузі права, — не менше, ніж на 60 відсотків.

Таким чином, формування базових підрозділів Державного бюро розслідувань буде зосереджено частково на фактичному переведенні осіб з інших правоохоронних органів та частково на залучення спеціалістів в сфері права з відсутнім професійним досвідом відповідної специфічної роботи. Такий підхід без належної першочергової підготовки та підвищення кваліфікації співробітників бюро може призвести до низької ефективності роботи на початковому етапі та некомпетентності у розслідуванні підслідних проваджень.

Крім того, такий підхід, як мінімум, протирічить Положенню про систему підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, відповідно до якого підвищення кваліфікації за професійними програмами здійснюється протягом першого року роботи для вперше прийнятих на державну службу чи службу в органах місцевого самоврядування або обраних та призначених на відповідні посади, а також у разі потреби перед або за результатами оцінювання службової діяльності, але не рідше ніж один раз на три роки (Положення про систему підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: Постанова КМУ № 564 від 7 липня 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/564-2010-p>).

Вважаємо, що існуючий підхід до підвищення кваліфікації та підготовки працівників Державного бюро розслідувань до виконання покладених на них завдань, функцій та обов'язків потребує значного доопрацювання, як в аспекті організації цієї діяльності, так і змістовного наповнення навчального процесу. По-перше, потребує перегляду загальна стратегія організації підвищення кваліфікації осіб, що вступають на службу до Державного бюро розслідувань, з встановленням пріоритету перепідготовки та підвищення кваліфікації до початку професійної діяльності співробітників бюро. Це дозволить виявити попередній негативний соціальний та професійний досвід (стереотипізацію мислення, інертність та діяльнісну рефлексію) осіб, що вступають на службу, та в рамках навчального процесу не тільки

забезпечити засвоєння ціннісних орієнтацій та установок, досягти розвитку професійної компетентності, неупередженості, незалежності та персональної відповідальності, але й здійснити коригування потенційно небажаних якостей та характеристик цих осіб, в тому числі криміногенних.

Крім того, до одного із пріоритетів діяльності ДБР відноситься своєчасне запобігання та швидке розкриття злочинів щодо порушення прав людини під час роботи правоохоронних органів. І саме ця функція ДБР потребує, на наш розсуд, першочергового реформування, оскільки в останні роки неефективність роботи правоохоронних органів піддавалася широкому обговоренню серед фахівців. Розслідування катувань та жорстокого поводження з людьми органами прокуратури — неефективний механізм, особливо, коли йдеться про застосування тортур в органах поліції та установах виконання покарань. Саме тому створення та належне функціонування Державного бюро розслідування (далі — ДБР) зможе сприяти зменшенню безкарності та припинити ганебну практику застосування тортур в Україні, оскільки, це прямо передбачено у Стратегічній програмі діяльності вищезазначеного органу.

Вважаємо, що серед суб'єктів системи правоохоронних органів, які потребують особливої уваги Державного бюро розслідувань — це органи та установи виконання покарань, а також слідчі ізолятори, в яких права людини порушуються дуже часто. Цей факт підтверджується практикою Європейського суду з прав людини. Як відомо, рік тому Україна була на першому місці за кількістю поданих заяв, тоді на розгляді Суду перебувало понад 18 тисяч скарг. І хоча в цьому році ми бачимо різке зменшення скарг, однак воно не пов'язане із покращенням ситуації в сфері дотримання прав людини в Україні. Як відомо Судом було прийнято безпрецедентне рішення «Бурмич та інші проти України», за яким ЄСПЛ викреслив зі свого реєстру понад 12 тисяч скарг на Україну про системне невиконання рішень національних судів, передавши їх розгляд у Комітет міністрів. Зазначимо, що Україна входить до п'ятірки лідерів за кількістю рішень, в яких вона визнається порушником прав людини, посівши четверте місце у цьому невтішному рейтингу (після Росії, Румунії та Туреччини).

У своїй практиці ЄСПЛ неодноразово вказував що стосовно особи, яка позбавлена свободи, або взагалі, якій протистоять працівники правоохоронних органів, будь-яке застосування фізичної сили, яке не було викликано суворою необхідністю внаслідок власної поведінки особи, принижує людську гідність та є порушенням права, гарантованого статтею 3 Конвенції. Крім того ЄСПЛ у низці справ проти України окрім засудження методів розслідування, які підпадають під катування та жорстоке поводження (див., наприклад, рі-

шення у справі «Дрозд проти України», «Савіцький проти України», «Гриненко проти України», «Жизіцький проти України») вказує на небажання органів влади забезпечити оперативне та ретельне розслідування скарг підозрюваних у злочинах на жорстоке поводження, що відповідно також є порушенням процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

Оперативно-розшукові підрозділи в установах виконання покарань України більшу увагу приділяють так званим неформальним взаємовідносинам персоналу і засуджених. Останнім часом спостерігається динаміка до збільшення таких стосунків в розрізі допущених правопорушень та надзвичайних подій в органах та установах виконання покарань. Так, протягом 2017 року персоналом допущено 209 надзвичайних подій та правопорушень, що значно вище даних показників за останні п'ять років та практично на чверть більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (на 23 % — 50 випадків). Основна частина неслужбових стосунків припадає на випадки надання персоналом переваг засудженим за матеріальну винагороду (підготовка матеріалів для застосування до засуджених заохочувальних норм, передача грошей, мобільних телефонів, спиртних напоїв, наркотичних речовин тощо).

На жаль, крім викриття намірів хабарництва чи зловживання службовим становищем, не надається належної уваги та не здійснюється ефективного розслідування злочинів щодо порушення прав засуджених під час відбування покарання.

Таким чином, важливо, щоб при реалізації своїх завдань Державне бюро розслідувань проводило ефективне розслідування катувань та випадків жорстокого поводження в установах виконання покарань, оскільки якісні результати роботи Бюро будуть сприяти високому рівню довіри з боку громадянського суспільства та підвищенню авторитету України на міжнародній арені, яка, маємо надію, не буде очолювати рейтинги країн, порушників прав людини. Крім того, вважаємо, що існуючий підхід до підвищення кваліфікації та підготовки працівників Державного бюро розслідувань до виконання покладених на них завдань, функцій та обов'язків потребує значного доопрацювання, як в аспекті організації цієї діяльності, так і змістовного наповнення навчального процесу.

Мельничук Т. В.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Ілько С. А.

старший викладач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ТА НАВИЧОК В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним із найбільш актуальних запитів українського суспільства за умов вертикальної пронизаності суспільства процесами криміналізації, тінізації, корупційності, зловживання правом та владою від найвищих державницьких інституцій до побутового рівня, є запит на соціальну справедливість. Задоволення його неможливе без справедливого правосуддя. Втім, реформування системи кримінальної юстиції, на відміну від обмежено темпорального виміру сутності слова «реформа», набуло в Україні стійкого, стабільного характеру, що не може не викликати скепсису серед громадськості, в окремих колах науковців та практичних працівників.

Це пояснюється політико-правовим, соціально-економічним, інформаційним та культурологічним контекстом розвитку країни, що вимагає адекватного, співмірного превентивно-охоронного реагування.

В цій ситуації, насамперед, важливим є забезпечення доброчесності високопосадовців, не тільки у зв'язку із публічністю їх функцій та характеру діяльності, але і через залежність сталого розвитку багатьох суспільних сфер від раціональності та неупередженості їх управлінських рішень.

Елітарна злочинність, що є особливою формою білокомірцевої злочинності, представлена в Україні симбіотичними формами економічної, службової та організованої злочинності, наслідки та шкода від яких є диверсифікованими та більш масштабними, порівняно із загальнокримінальними видами злочинності. З іншого боку, така злочинність є фактично резистентною до класичних заходів превентивного та карального впливу.

Послідовним, логічним кроком в контексті реформування стало створення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). 12 листопада 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Державне Бюро розслідувань» (далі — Закон), який визначає правові основи організації та діяльності ДБР. Постановою Кабінету Міністрів України № 127 від 29 лютого 2016 року утворено Державне бюро

розслідувань. Відповідно до Закону ДБР вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, судьями та працівниками правоохоронних органів, службовими особами Національного антикорупційного бюро України, керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів) за окремими виключеннями.

Значущість суспільних відносин, які порушують такі злочини, їх суспільний резонанс та «особливо відповідальне становище» осіб, які їх вчиняють/або можуть вчинити, вимагають особливого та ретельно зваженого реагування з боку ДБР, оскільки: по-перше, до таких злочинів прикута увага громадськості та ЗМІ, широке обговорення та висвітлення з урахуванням можливостей сучасного інформаційного суспільства створює соціальні перцепції та соціальні реакції при чому не тільки на території України, але й далеко за її межами, що здатне формувати/нейтралізувати довіру населення до публічної влади та, відповідно, авторитет у міжнародних колах. По-друге, бездіяльність, зловживання, порушення законності або політичної нейтральності тощо здатні провокувати ефект «доміно» та створювати реальні ризики та загрози для різних сфер національної безпеки.

Ефективність функціонування окремої публічної інституції багато в чому залежить від кваліфікованості та фаховості її кадрового складу. Втім, відсутність накопленого досвіду, і, як наслідок — відсутність спадкоємності в системі ДБР, непослідовна кадрова політика останніх десятиріч щодо співробітників правоохоронних органів роблять нагальним глибокий аналіз актуальних професійно важливих якостей і здібностей.

В зв'язку з цим необхідно зауважити на ролі в системі таких якостей наявність кримінологічних компетентностей фахівців ДБР, а також вміння їх застосовувати та розвивати, без чого неможливе запобігання та припинення злочинів.

Нормативно завдання ДБР кримінологічного змісту зазначені у ст. 6 Закону та продубльовані у Стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки, відповідно до якої «Бюро з дня початку своєї діяльності має виконувати завдання щодо участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності. З цією метою Бюро має систематично здійснювати інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживати заходів до їх усунення, а також за результатами

аналізу готувати та вносити відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України, зокрема пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечити дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України». Кримінологічне значення має також виконання й інших завдань, визначених у Законі, зокрема забезпечення безпеки осіб; відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечення можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення злочинів; повернення коштів із-за кордону; співпраця з міжнародними правоохоронними інституціями тощо.

У зв'язку з цим, фахівці ДБР повинні в своїй особі поєднувати комплекс особистісних якостей, а також професійних компетентностей, що з одного боку, дозволять вирішувати складні практичні завдання притягнення до відповідальності осіб за вчинені злочини, з іншого — розуміти складні системні процеси, що відбуваються в суспільстві. Акцентуємо, що практична цінність діяльності ДБР полягає не у виявленні злочинів та покарання винних заради самого покарання, а у здатності забезпечувати кримінологічну безпеку держави, суспільства та окремих громадян, тобто такий об'єктивний стан захищеності від посягань злочинного характеру, за якого забезпечується недопущення вчинення злочинів, нейтралізація причин та умов злочинності, відвернення/відшкодування завданої шкоди, а також, що немаловажливо, формується суб'єктивне відчуття захищеності соціуму.

Кримінологічну компетентність можна визначити як систему знань, навичок та умінь в галузі теоретичної та практичної кримінології, а також здатність їх результативно застосовувати у професійній діяльності для вирішення конкретних завдань превентивно-безпекового змісту та надання правової та/або кримінологічної оцінки діям чи подіям.

До основних кримінологічних компетентностей фахівців ДБР слід віднести: моніторинг злочинності¹ із застосуванням навичок кримінального аналізу, використанням новітніх технологій, методик data mining тощо для визначення стану злочинності, інтерпретації кримінологічних показників злочинності, встановлення системних, зокрема неочевидних, взаємозв'язків між окремими кримінальними елементами та некримінальною інфраструктурою, що використовується у злочинних схемах; кримінологічний профайлінг (ідентифікація, класифікація і типологізація злочинців і злочинів, складання кримінологічних профілів територіальних одиниць або галузей управління/господарювання); інтегрований кримінологічний аналіз причин та умов злочинності на макрорівні; кримінологічне прогнозування,

¹ Тут і далі «злочини», «злочинність» — віднесені до компетенції ДБР.

планування та програмування; кризовий кримінологічний менеджмент; правову та кримінологічну оцінку окремих дій та подій, в тому числі причин та умов їх виникнення, можливостей превентивного впливу, визначення виду та міри відповідальності на індивідуальному рівні; аналіз віктимології злочину, визначення необхідних засобів щодо захисту та поновлення порушених прав; кримінологічний аналіз наслідків злочину, визначення видів та розмірів завданої шкоди та можливостей її відшкодування; знання з кримінологічної конфліктології та навички аналізу та вирішення конфліктних криміногенних ситуацій; навички подання кримінологічно-значимої інформації, оцінки її впливу на суспільні настрої; підготовка прес-релізів в межах своєї компетенції для офіційних виступів чи публікацій; кримінологічна експертиза документів (нормативно-правових актів); розробка та застосування кримінологічних критеріїв оцінки ефективності роботи ДБР, економічного та ресурсного забезпечення діяльності ДБР; узагальнення загроз кримінологічної безпеки, виявлення організаційно-правових проблем її забезпечення, та пошук шляхів вирішення тощо [див.: Мельничук Т. В. Формування кримінологічних компетентностей при підготовці фахівців для ДБР / Т. В. Мельничук // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.) / редкол.: Г. О. Ульянова (голова ред.), В. М. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.] ; НУ «ОЮА». — Одеса : Юридична література, 2018. — С. 379—383].

Формування вказаних та інших кримінологічних компетентностей при підготовці фахівців для правоохоронних органів, в тому числі ДБР, можливе за трьохступінчатою моделлю. Базовий рівень включає засвоєння теоретико-прикладних аспектів загального курсу кримінології, який пропонує вивчення сутності злочинності; її стану в Україні та тенденцій у світі за конкретними кількісно-якісними показниками; глибинний аналіз особистості злочинця та механізмів злочинної поведінки (умисної, необережної, звичної, афектованої); пояснення злочинності; застосування загальносоціальних та спеціально кримінологічних заходів протидії на злочинність в цілому та окремі її види. Спеціалізований рівень передбачає застосування набутих знань та вироблення прикладних кримінологічних навичок в межах засвоєння спецкурсів за окремими проблемно-орієнтованими напрямками — економічна злочинність, організована злочинність, корупційна злочинність та ін. Просунутий рівень забезпечується проходженням тренінгових програм для вирішення окремих вузькопрофільних завдань, наприклад, пов'язаних із набуттям навичок та вмінь здійснення кримінологічної експертизи положень окремих нормативно-правових актів з метою вироблення належних пропозицій та участі у реалізації державної політики протидії злочинності.

Отже, кримінологія як комплексна соціально-правова наука про злочинність, причини та умови злочинності, осіб, які вчиняють злочини та їх жертв, а також стратегії превентивного впливу покликана оснастити правника-теоретика та практика необхідними знаннями, навичками та уміннями щодо основ сучасної кримінологічної науки, методики прикладних кримінологічних досліджень, спеціальними прийомами аналізу злочинної поведінки, а також системою апробованих методик обмеження і стримування кримінальної активності.

Федчун Н. О.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Черкасов С. В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ В ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Для будь-якого сучасного суспільства, не виключенням є й українське, встановлення та підтримка нормативного порядку та ліквідація, нейтралізація, мінімізація загроз, зокрема криміногенного характеру, є базисною запорукою прогресу, що стає особливо актуальним в період державотворення та реформувань. По суті, мова йде про проблеми забезпечення кримінологічної безпеки — стану захищеності суспільства, а отже й нормального його розвитку.

Таким чином, протидія злочинності — необхідний елемент діяльності будь-якої істинно гуманістичної і правової держави. Отже, система протидії злочинності повинна не тільки ефективно діяти, але і постійно вдосконалюватися. Це вдосконалення має стати органічною частиною загального процесу формування демократичної правової держави.

Цій проблемі в даний час має бути приділено максимально серйозну увагу всіх державних органів, перш за все, правоохоронних, що є спеціалізованими суб'єктами протидії злочинності, яким є новостворене Державне бюро розслідувань, і громадськості.

Відтак, кримінологічне забезпечення, а отже створення надійних та належних умов для діяльності з протидії злочинності характеризується практичною необхідністю розробки науково обґрунтованих ін-

новаційних механізмів та технологій охорони соціуму від загроз криміногенного характеру. Як видається, одним з пріоритетних завдань має стати перманентний моніторинг загроз та соціальне управління ризиками (потенційними та реальними загрозами) кримінологічної безпеки. Окреслена позиція може бути цілком застосована і до проблеми кримінологічного забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань. (Федчун Н. О. Участь громадськості в протидії злочинності: питання комунікації з ДБР/ Н. О. Федчун// Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конф. (16 червня 2018 р.). — Одеса : Юридична література, 2018. — С. 141).

Одним із основних результатів роботи Бюро повинні стати високий рівень довіри з боку громадянського суспільства та автори тет України на міжнародній арені та мати обґрунтовану та беззаперечну репутацію як орган, що забезпечує невідворотність покарання та соціальну справедливість.

Важливою формою забезпечення ефективності діяльності спеціальних суб'єктів протидії злочинності — є громадський контроль — один з видів соціального контролю, який здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами. Стаття 38 Конституції України передбачає, як у теоретичному, так і в практичному контексті, участь громадськості в управлінні державними справами, яка фактично реалізується через наступні форми взаємовпливу громадськості та держави:

- Інформування — через правову пропаганду, освіченість населення та зворотній зв'язок — основа реальної участі громадськості;
- Консультування — проводяться у вигляді опитування громадської думки, громадських слухань, громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів тощо;
- Примирення — реальне врахування поглядів громадськості;
- Партнерство — влада фактично перерозподіляється шляхом переговорів і консультацій поміж державними органами і представниками громадськості; створюються механізми для вирішення державних проблем через спільні робочі групи, Ради. Прикладом потенційно ефективного партнерства можна назвати створення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань;
- Делегування повноважень — громадськість має реальні можливості для контролювання процесу ухвалення рішень через переговори та передачу повноважень державних органів чи органів місцевого самоврядування громадським організаціям для виконання певних функцій замість державних чиновників;
- Контроль — практично однакова поінформованість держави і громадянського суспільства відносно державних справ. На цьому ета-

пі погляд громадянського суспільства на ті чи інші проблеми має бути вирішальним для прийняття рішень.

Так, співпраця з громадськістю покликана на спрямування діяльності Державного бюро розслідувань на реалізацію визначених завдань у сфері правоохоронної діяльності, а отже й забезпечення кримінологічної безпеки.

До механізмів громадського контролю в Україні зазвичай відносять звернення, інформаційні запити, опитування, громадські слухання, моніторинг діяльності тих суб'єктів контролю, що розглядаються.

Надійним комунікатором між Державним бюро розслідувань та громадськістю в найближчій перспективі має стати створена Рада громадського контролю.

Рада громадського контролю — це колегіальний консультативно-дорадчий орган, що утворюється для забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань.

Положення про Раду громадського контролю було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1086.

У Положенні про Раду громадського контролю визначені правові засади діяльності зазначеної Ради, її функції, права, строк діяльності та умови дострокового припинення діяльності, повноваження голови, заступника голови і секретаря Ради, обов'язки членів, інші організаційні засади діяльності Ради.

До завдань Ради громадського контролю відносяться:

- забезпечення прозорості та здійснення громадського контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань;

- сприяння взаємодії Державного бюро розслідувань з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Державного бюро розслідувань;

- сприяння врахуванню Державним бюро розслідувань громадської думки під час виконання зазначеним Бюро покладених на нього завдань.

Прийняття Урядом постанови щодо створення при Державному бюро розслідувань Ради громадського контролю покликане забезпечити здійснення контролю за діяльністю новоствореного правоохоронного органу з боку громадськості, зокрема, в частині дотримання ним прав і свобод людини і громадянина та мінімізувати ризики здійснення ним неправомірних дій, прийняття рішень, які не відповідають інтересам суспільства.

Наразі, процеси, пов'язані із роботою Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань перебувають у стадії розробки та становлення, так, у квітні 2019 року Рада тимчасово припинила свою роботу через *проблеми щодо обрання нового складу*.

Налагодження та підтримання максимально тісної взаємодії між усіма суб'єктами, покликаними здійснювати певний обсяг заходів, спрямованих на досягнення максимального рівня ефективності проведеної роботи щодо протидії злочинності є, на нашу думку, підґрунтям та каталізатором суспільного прогресу.

Чернишов Г. М.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ЗАВДАННЯ ТА ОЧІКУВАННЯ

27 листопада 2018 р. Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) офіційно розпочало свою роботу (Про Бюро. Історія [Електронний ресурс] // Державне бюро розслідувань : офіц. веб-сайт. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/istoriya>).

Не дивлячись на те, що ДБР — новий суб'єкт правоохоронної системи, який здійснює свої функції менше 1 року, правові основи його створення були закладені ще у 1996 році. Тоді у п. 9 Перехідних положень Конституції України було вказано, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, та до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування (*прим.* — текст п. 9 у редакції 1996 р.).

Тимчасовий характер даної норми Конституції затягнувся (чи затягувався) на довгі роки і лише через 19 років, а саме 12 листопада 2015 р. було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідувань», у ст. 1 якого зазначається, що ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Як слушно зазначає директор ДБР Труба Р. М., з метою ефективної протидії злочинності вищих посадових осіб держави назріла необхідність реформування правоохоронних органів України шляхом упровадження принципово нового незалежного функціонального державного

органу (Труба Р. М. Єдиноначальність та погодження в реалізації окремих повноважень директора Державного бюро розслідувань / Р. М. Труба // Підприємництво, господарство і право. — 2018. — № 5. — С. 233).

Необхідність створення нового незалежного правоохоронного органу, до якого перейде функція досудового розслідування від Генеральної прокуратури України, була обумовлена не тільки взятими Україною зобов'язаннями перед Радою Європи, країнами Єв्रोатлантичного партнерства та неурядовими організаціями (наприклад, Amnesty International), але й власне внутрішньодержавними проблемами та криміногенними процесами. Одночасне поєднання прокуратурою функцій досудового слідства, нагляду за ним, державного обвинувачення та інших довгий час суперечило принципам незалежності та неупередженості правоохоронної діяльності.

Серед передумов створення ДБР слід також віднести вкрай низький рівень довіри громадян України до правоохоронної системи та до інституту державної влади в цілому. В умовах втрати легітимності для відновлення підтримки населення реформування відповідної ланки правоохоронної системи є неминучим та очевидним явищем.

Правоохоронна діяльність за своєю природою має кримінологічні основи та виконує кримінологічні функції. Адже саме кримінологічне забезпечення «відповідає» за профілактику, запобігання та протидію кримінальним правопорушенням. Разом з тим, доводиться констатувати протилежне: серед усіх провідних наук кримінально-правового циклу кримінологія в нашій країні є найбільш відірваною від практики роботи правоохоронних органів. На фоні збільшення дисертаційних та інших кримінологічних досліджень відбувається закріплення домінуючого принципу: кримінологічна наука в аудиторіях, практика — в державних інституціях.

Декларативний характер принципових положень законодавчих актів та навіть Основного Закону — Конституції України фактично призводить до існування двох форм дійсності: офіційної (як в законі) та реальної (як в житті).

Кримінологічні функції ДБР реалізуються через його завдання та повноваження. Кінцева мета діяльності у сукупності з іншими правоохоронними та правозахисними інституціями — це встановлення правопорядку, справедливості та мінімізація кримінальних проявів до суспільно допустимих безпечних меж, тобто забезпечення кримінологічної безпеки.

Звичайно, зараз ще дуже зарано давати якісь оцінки чи аналізувати фактичну діяльність ДБР, адже строк його повноважень не нараховує навіть одного року, але варто звернути увагу на ті сталі проблеми, від вирішення яких залежатиме ефективність реалізації кримінологічних функцій даного суб'єкта:

1. Складна криміногенна обстановка в країні.

Не дивлячи на певні позитивні зміни у динаміці розвитку злочинності, що виразились у зменшенні кількості зареєстрованих злочинів в країні за останні 2 роки поспіль, навряд чи можна констатувати стабілізацію криміногенних процесів в країні (таблиця 1). Ризики стати жертвою кримінального правопорушення залишаються високими. Здатність держави забезпечити безпеку суспільства та окремих громадян також викликає запитання. Результати різних досліджень та соціологічних опитувань стверджують, що громадяни України не відчують себе захищеними від криміналітету та не довіряють роботі правоохоронних органів.

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення України та кількості зареєстрованих злочинів

Рік	Чисельність населення станом на 1 січня (тис.) (динаміка)	Кількість зареєстрованих злочинів (динаміка)
1991	51 838,5	405 516
1992	52 056,6 (+↑)	480 478(+↑)
1993	52 244,1(+↑)	539 299 (+↑)
1994	52 114,4 (-↓)	571 891(+↑)
1995	51 728,4 (-↓)	641 860(+↑)
1996	51 297,1 (-↓)	617 262 (-↓)
1997	50 818,4 (-↓)	589 208 (-↓)
1998	50 370,8 (-↓)	575 982 (-↓)
1999	49 918,1 (-↓)	545 416 (-↓)
2000	49 429,8 (-↓)	553 594 (+↑)
2001	48 923,2 (-↓)	503 676 (-↓)
2002	48 457,1 (-↓)	450 661 (-↓)
2003	48 003,5 (-↓)	556 351(+↑)
2004	47 622,4 (-↓)	520 105 (-↓)
2005	47 280,8 (-↓)	485 700 (-↓)
2006	46 929,5 (-↓)	420 900 (-↓)
2007	46 646,0 (-↓)	401 293 (-↓)
2008	46 372,7 (-↓)	384 424 (-↓)
2009	46 143,7 (-↓)	434 678(+↑)
2010	45 962,9 (-↓)	500 902(+↑)
2011	45 778,5 (-↓)	515 833(+↑)
2012	45 633,6 (-↓)	443 665 (до 20.11) (-↓)
2013	45 553,0 (-↓)	563 560(+↑)
2014	45 426,2 (-↓)	529 139 (-↓)
2015	42 928,9 (-↓)	565 182(+↑)
2016	42 760,5 (-↓)	592 604(+↑)
2017	42 584,5 (-↓)	523 911 (-↓)
2018	42 386,4 (-↓)	487 133 (-↓)

2. Політична залежність правоохоронних органів.

Мова йде про існування та підтримування неформальних зв'язків, «кришування», лобіювання інтересів, прийняття процесуальних рішень в політичних кабінетах, корупцію, шантаж тощо, які підривають принципи незалежності, неупередженості та політичної нейтральності керівного складу того чи іншого правоохоронного прикладу.

Відповідно до ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України підслідність ДБР становлять злочини, вчинені:

1) Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

2) службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Враховуючи зазначену вище підслідність, забезпечення незалежності у діяльності ДБР — першочергове та, мабуть, найскладніше завдання.

3. Системна корупція.

Існування як вертикальної, так і горизонтальної корупції. Взаємні звинувачення в упередженості та зловживаннях голів двох нових спеціалізованих антикорупційних органів України — НАБУ та САП, не додають оптимізму у подоланні цієї проблеми.

4. Недієвість Конституції як Основного Закону.

5. Неефективність роботи Конституційного суду України.

6. Відсутність незалежного суду.

7. І як результат всього зазначеного вище — низький рівень легітимності (інакше кажучи, довіри населення) правоохоронних органів та судів.

Отже, створення та початок роботи ДБР — це важливий етап на шляху до створення незалежної правоохоронної системи в Україні. Необхідність такого кроку не тільки процесуально, але й, в першу чергу, кримінологічно обумовлена. Завдання, котрі висуюють перед ДБР Закон та громадянське суспільство, є непростими та точно не розраховані на коротку перспективу.

Секція 7

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Sorochinskiy N.

Doctor of Law, Lawyer of the ECHR, Strasbourg (France)

STATE BUREAU OF INVESTIGATION IN UKRAINE AND FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION IN USA: COMPARATIVE ANALYSIS

On November 12, 2015, the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigation» was adopted in Ukraine, according to which the State Bureau of Investigations (hereinafter referred to as the SBI) is the central organ of executive power with a special status investigating certain crimes. Since the institute is new, the selection of personnel continues, it has not yet been able to show its effectiveness, but it is possible to make a formal comparison of the State Investigation Bureau of Ukraine and the known all over the planet of the Federal Bureau of Investigation of the United States (hereinafter referred to as the FBI).

Article 5 of the Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigation» defines such DBB. Yes, the State Bureau of Investigations solves the problem of preventing, detecting, terminating, disclosing and investigating:

1) crimes committed by officials who occupy a particularly responsible position in accordance with part one of Article 9 of the Law of Ukraine «On Civil Service», persons whose positions are classified in the first — third categories of civil service positions, judges and law enforcement officers, except cases, when these crimes are attributed to the testimony of detectives of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine;

2) crimes committed by officials of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, Deputy Prosecutor General — the head of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office or other prosecutors of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, except when the pre-trial investigation of these crimes is attributed to the investigation of detectives of the internal control unit of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine;

3) crimes against the established order of service of military service (war crimes), in addition to crimes stipulated by Article 422 of the Criminal

Code of Ukraine (Про державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Therefore, as seen from the Law, the SBI investigates corruption and war crimes (with some exceptions). Nowadays there is a conflict in the legislation in distinguishing between SBI and other anti-corruption bodies. Moreover, the creation of a new anti-corruption body in the functioning of many such (National Anti-Corruption Bureau, National Agency for the Prevention of Corruption, specialized anti-corruption prosecutor's office, security service of Ukraine, military prosecutor's office) may be due only to mistrust of these bodies due to their inefficiency and hope for change through introduction of a new body. On the other hand, the new body can effectively prevent its crime from being carried out by the state bodies that are under investigation, but at a lower level of corruption in Ukraine it would be inappropriate to create it.

As for the FBI, it has a long history, which begins on July 26, 1908. For many years, the existence and hard work of the FBI has earned a brilliant reputation on a world scale.

The main objective of the FBI is to protect and protect the United States, to support and apply the criminal laws of the United States and to provide guidance and criminal justice services for federal, state, municipal and international agencies and partners.

Currently, the FBI has the following functions:

- United States protection from terrorist attacks;
- protection of the United States from operations of foreign intelligence and espionage;
- protection of the United States from cyber-attacks and high-tech crimes;
- the struggle of the public with corruption at all levels;
- protection of civil rights;
- fight against transnational / national criminal organizations and enterprises;
- the fight against significant violent crime;
- support for federal, state, local and international partners, etc. (Mission & Priorities: Federal Bureau of Investigation. URL: <https://www.fbi.gov/about/mission>).

Thus, the scope of the FBI is much wider, and the structure is accordingly complex and multifaceted. The FBI has 8 departments (senior staff, director's office, assistant directors, criminal cases and cybernetics, intelligence, science and technology, information technology, personnel), there are 56 FBI departments with the appropriate structure in the United States (may be small differences due to differences in legislation in different states).

Consequently, in comparison with the FBI, SBI is a newborn body created in Ukraine specifically for the investigation of corruption and other crimes. The opinion that the creation of the SBI is inappropriate due to the functioning of a number of similar institutions (NABU, SSU, police) is rather widespread. On the other hand, if in Ukraine, the SBI functioned like the FBI and there would be no other anti-corruption bodies, nobody would have been investigated in the event of the corruption committed by the SBI employees. Therefore, new ways to fight corruption and other crimes should be sought, first of all — to raise citizens' legal awareness, to pay special attention to children.

Кіслиця І. О.

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, У США, ФРН ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

В умовах розвитку соціальної та правової держави на перший план виходить захист прав і свобод людини і громадянина від незаконних посягань. Для забезпечення такого захисту необхідним є утворення системи органів, які здійснюють ефективне досудове розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності та вживають заходів для попередження таких правопорушень.

З моменту утворення в Україні Державного бюро розслідувань у 2018 році було завершено формування цілісної системи органів, що здійснюють досудове розслідування. Відповідно до норм ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів Національної поліції; слідчі органів безпеки; слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідчі органів державного бюро розслідувань; детективи Національного антикорупційного бюро України; слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України (Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9—10, 08.03. С. 474, ст. 88). Та-

ким чином, в Україні існує шість органів, на які покладається досудове розслідування різних категорій справ. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням в Україні здійснює прокуратура. Доцільність функціонування широкого переліку таких органів досудового розслідування, іноді із недостатньо чітко визначеною підслідністю, викликає дискусії серед науковців та практиків. З урахуванням цього, доцільним є дослідження досвіду деяких зарубіжних країн щодо функціонування органів, які здійснюють досудове розслідування, особливо органів, які за своїм функціональним призначенням є подібними до Державного бюро розслідувань в Україні.

Для якісного порівняльно-правового аналізу слід зупинитись на дослідженні досвіду трьох країн — Сполучених Штатів Америки (далі — США), оскільки у цій країні Федеральне бюро розслідувань існує понад 100 років, крім того, наявний великий перелік органів, що здійснюють досудове розслідування, а також Федеративної Республіки Німеччини (далі — ФРН) і Великобританії, оскільки вони є країнами Європи із низьким рівнем злочинності і успішним функціонуванням системи із невеликою кількістю органів, на які покладається розслідування кримінальних правопорушень.

Федеральне бюро розслідувань у США було утворено у 1908 році, і тому по праву вважається однією із найстаріших державних спецслужб. На сьогодні Федеральне бюро розслідувань є організацією національної безпеки, яка орієнтована на розвідувальну діяльність та спрямована на протидію зовнішній загрозі, саме тому Федеральне бюро розслідувань поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Порівнюючи структуру Державного бюро розслідувань та Федерального бюро розслідувань можна відмітити, що обидва органи складаються із керівного складу, різних управлінь та відділів, які забезпечують діяльність за окремими напрямками. Також спільним є виділення регіональних управлінь, що координують діяльність цих органів в межах певних адміністративно-територіальних одиниць.

Цікаво, що система органів, що здійснюють попереднє розслідування злочинів в США, сильно диференційована. Центрального відомства, наділеного традиційними поліцейськими функціями, не існує. Органи розслідування включені в структуру того чи іншого міністерства або відомства та кожен з них здійснює розслідування своїх конкретних видів злочинів, що сприяє проведенню більш ретельного розслідування в результаті спеціалізації. Незважаючи на те, що органи розслідування мають різні завдання і юрисдикцію і функціонують здебільшого незалежно один від одного, між ними налагоджений активний обмін інформацією. Більш того, для координації і концен-

трації зусиль адміністративно роз'єднаних слідчих відомств для боротьби з організованою злочинністю, наркобізнесом, тероризмом створюються тимчасові або постійно діючі зведені слідчі формування (Ларичев В. В. Предварительное расследование преступлений в США и Германии : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2004. 189 с. С. 34).

Федеративна республіка Німеччина є однею із європейських країн із низьким рівнем злочинності, тому доцільним є дослідження органів, що здійснюють досудове розслідування в цій країні. Так, у ФРН досудове розслідування здійснює поліція під керівництвом прокурора, а судовий слідчий (аналог слідчого суддів в Україні) бере у цьому процесі лише епізодичну участь, що пов'язана із прийняттям найважливіших рішень у справі та легалізацією доказів.

Необхідно відмітити, що у ФРН прокуратура несе відповідальність за координацію процесом проведення досудового розслідування. Після відкриття кримінального провадження прокурором по більшості кримінальних справ подальше розслідування здійснює поліція. При цьому функція прокурора зводиться до вирішення питання про подальшу долі справи: направлення на дослідження, припинення кримінального переслідування або передачі справи до суду. Цікаво, що досудове розслідування за найбільш важливими і складними справами прокурор здійснює сам, а поліція зобов'язана виконувати його вказівки по виконанню процесуальних та інших дій. Органи поліції в ФРН створюються на трьох адміністративних рівнях, у межах цих поліцейських сил є внутрішній поділ на загальну і кримінальну поліцію. Загальна поліція займається розслідуванням дрібних (малозначних) злочинів, кримінальна — серйозних злочинів. На федеральному рівні існує федеральне управління кримінальної поліції. Воно виконує в основному координуючу функцію та функцію підтримки місцевих підрозділів. Управління може розслідувати обмежене число категорій кримінальних справ щодо особливо небезпечних злочинів, наприклад, фальшивомонетництво, тероризм тощо (Ижнина Л. П., Петровская А. А. Сравнительно-правовой анализ взаимодействия следственных органов и оперативных подразделений по раскрытию и расследованию неочевидных преступлений (на примере России, Германии и США). URL: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/19931778_2015_-4_unicode/18.pdf).

Як справедливо зазначає З. Галаван, правоохоронна система у Великобританії є децентралізованою: центральні, регіональні і місцеві правоохоронні органи є автономними в рамках власної юрисдикції (Галаван З. Функціонування системи досудового слідства у державах — членах Європейського Союзу. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Galavan.pdf>). У сучасній Великобританії не існує

спеціалізованого державного органу в області попереднього розслідування, що є незвичним для нашого розуміння. Кримінальне переслідування здійснюється від імені королеви юридичним радником корони — Генеральним аторнеєм, який очолює Державну обвинувальну службу, яка складається з Дирекції публічних переслідувань та Управління по боротьбі з тяжкими шахрайствами. Кримінальне переслідування може бути порушено Дирекцією публічних переслідувань, а також державними обвинувачами. Головні державні обвинувачі і рядові державні обвинувачі у кожному окрузі призначаються Директором публічних переслідувань.

Цікаво, що арешт у Великобританії може здійснюватися без судового наказу як поліцейськими, так і приватними особами, якщо є підстави підозрювати особу у вчиненні злочинного діяння, проте санкція суду на арешт повинна бути отримана протягом 48 годин. В той же час обшук може проводити виключно поліція, при чому тільки після отримання відповідного судового наказу.

Поліція на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення також проводить допити підозрюваних, свідків. З моменту пред'явлення обвинувачення, право поліції проводити допити припиняється, якщо обвинувачений сам не виявить бажання дати свідчення. З моменту вручення особі повідомлення про звинувачення стадія поліцейського розслідування закінчується, і справа надсилається державному обвинувачу. Отримавши справу, державний обвинувач самостійно вирішує питання про доцільність підтримки звинувачення (Іжак О. Порівняльно-аналітичний аналіз поняття правоохоронних органів за вітчизняним та зарубіжним законодавством, їх характерні ознаки, види та місце в системі органів виконавчої влади. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Jul2009/29.htm>).

Особливе становище у Великобританії належить суду коронера, який є особливим судовим слідчим, що займається розслідуванням випадків насильницької смерті у своєму районі. Коронери призначаються місцевими органами влади з адвокатів і лікарів з п'ятирічним стажем роботи для розслідування нещасних випадків, що призвели до смерті, причина якої невідома, або коли є підозри вбивства. Для проведення розслідування він має право допитувати свідків, виробляти розшук особисто або за допомогою поліції.

Зробивши порівняльно-правовий аналіз органів, що здійснюють досудове розслідування у США, ФРН та Великобританії, можна зробити висновок, що тільки в США існує орган, що є подібним до Державного бюро розслідувань в Україні, крім того, у США, як і в Україні, існує велика кількість органів, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень. Натомість у ФРН проведення досудового розслідування покладається лише на поліцію і прокуратуру,

а у Великобританії система досудового розслідування взагалі є розгалуженою, до неї входить Генеральний атторней, державна обвинувальна служба, Дирекція публічних переслідувань та поліція. Таким чином, дослідивши досвід зарубіжних країн можна підсумувати, що якісне проведення досудового розслідування і ефективна боротьба зі злочинністю залежить в першу чергу не від кількості органів, на які покладається досудове розслідування, а від їх злагодженої роботи на засадах верховенства права, законності та справедливості. Цей досвід є корисним для налагодження співпраці між Державним бюро розслідувань з Національним антикорупційним бюро, Національною поліцією та іншими правоохоронними органами.

Віслогузова М. Д.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В сьогоденнішніх реаліях є наявною проблема запобігання і протидії злочинності, яка здійснюється спеціалізованими органами та посадовими особами. Зважаючи на Європейський вектор розвитку України в нашій державі було створено сучасне антикорупційне законодавство з відповідними органами, які реалізують охорону та нагляд за його виконанням. Створюючи Закон України «Про державне бюро розслідувань» українські законодавці враховували досвід іноземних держав, який допоміг мінімізувати наявність помилок при організаційному і функціональному забезпеченні роботи Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). Проте ряд науковців в доктрині зазначали про відсутність необхідності створення відповідного органу. Тож, в контексті сучасного реформування українського законодавства є необхідним вивчити переваги і недоліки подальшого існування відповідного органу державної влади або необхідність його ліквідації або передачі його повноважень іншим органам, діяльність яких пов'язана з запобіганням вчинення корупційних дій, зважаючи на досвід іноземних країн.

Нормативно-правовою базою для дослідження даних положень мають слугувати: Амстердамський договір 1997 р., Конвенція про

створення поліцейського відомства, Стамбульські плани по боротьбі з корупцією 2004 р., адже саме вони є підґрунтям для створення антикорупційних органів в усіх країнах світу.

Перевагами створення відокремленого органу є його належна спеціалізація, надійність в його діяльності та підзвітність це підтверджується досвідом Литви в якій існує ряд правоохоронних органів, які здійснюють діяльність в сфері боротьби з корупцією. Україна зважала на досвід даної країни при організаційному забезпеченні роботи ДБР і запозичила тісну співпрацю антикорупційних органів з іншими органами державної влади. ДБР тісно співпрацює з органами прокуратури, а саме САП, органами Національної поліції, НАБУ та НАЗК.

Нам слід розглянути організаційно-структурну побудову органів розслідування злочинів Сполучених штатів Америки (США) з урахуванням того, що українське ДБР позиціонується законодавцями як аналог Федерального бюро розслідувань (надалі — ФБР) США. При проведенні порівняльного аналізу двох цих органів можна помітити запозичення багатьох повноважень, які віднесені до компетенції ДБР саме з органів ФБР США серед них можна виділити такі, як: боротьба з корупційними правопорушеннями; протидія економічній злочинності в системі правоохоронних органів; розслідування правопорушень, які вчинялися представниками держави та посадовими особами та інші. Проте існує і ряд відмінностей щодо їх функціонального забезпечення хоча на перший погляд структура в них однаково, проте вона містить суттєві відмінності; організаційне та кадрове забезпечення відповідних органів не подібне між собою, що дозволяє стверджувати не просто про створення аналогу американського ФБР в Україні, а про запозичення лише позитивних аспектів для впровадження в діяльності ДБР.

Важливим є той факт, що при забезпеченні організації роботи ДБР український законодавець використовував засади формування відповідних органів в Німеччині, до яких слід віднести: 1) створення незалежного відокремленого органу; 2) проведення регулярного навчання і підвищення кваліфікації співробітників з метою підвищення правосвідомості, і як результат, утримання від вчинення корупційних злочинів; 3) суворе дотримання прописаних процедур при виділенні і оформленні державних замовлень; 4) чіткий поділ етапів, пов'язаних з плануванням, виділенням і розрахунками при оформленні державних замовлень та інші (Богомолов А. В. Некоторые аспекты международного опыта борьбы с коррупцией / А. В. Богомолов, А. Д. Неретина, В. И. Мурар // ScienceTime. — 2014. — № 12 — С. 47–52).

В науковій літературі існувала пропозиція щодо створення невідокремленого органу, а створення ДБР при спеціально уповно-

важеному органі по боротьбі з корупцією, наприклад як у Хорватії. У Хорватії Управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю діє в структурі Державної прокуратури. Управління саме не проводить розслідування правопорушень, здійснюючи лише нагляд і керівництво офіцерами поліції, які в основному працюють у Департаменті поліції по боротьбі з економічними злочинами і корупцією, проте неможливість здійснювати відповідним органом своїх повноваження самостійно не дає можливість забезпечити йому повної протидії злочинності в сфері протидії корупції (Романюк Б. В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією / Б. В. Романюк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журнал. — 2010. — № 22. — С. 10).

Однозначно важливим завданням такого органу має бути нагляд за виконанням законодавства у сфері протидії злочинності. Вбачається, що цей орган має також здійснювати систематичні аналітичні дослідження та моніторинг стану поширення й протидії високопосадової злочинності в Україні, налагоджувати дієву взаємодію спеціально уповноважених суб'єктів, виробляти стратегію й тактику реалізації відповідних антикримінальних заходів на загальнодержавному рівні.

Ефективність роботи такого органу як ДБР суттєво підвищиться, якщо він діятиме в тісній співпраці з громадянами, ЗМІ, які мають сприяти викриттю злочинних діянь, вчинених високопосадовими особами органів державної влади та управління. Для ефективного функціонування такого органу слід забезпечити основні умови: ретельний, кваліфікований добір кадрів (наявність спеціалізованої вищої освіти, безперечна репутація, повага суспільства) і висока заробітна плата працівників цієї служби (Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Бусол Олена Юріївна. — К., 2015. — 479 с. (С. 319–320).

Отже, використання міжнародного досвіду при забезпечення організаційно-функціональної роботи ДБР є ключовим елементом для покращення українського законодавства. Він допоможе нам: покращити роботу правоохоронних органів; впровадити в Україні дієві механізми боротьби з корупцією; досягти високого ступеню спеціалізації та професіоналізму; виключити можливості неправомірно впливу на охоронний орган завдяки високій автономній діяльності та високий рівень громадської довіри. Також існує необхідність подальшого використання міжнародного досвіду у даній сфері, оскільки є ряд повноважень, які мають бути впроваджені в Україні, наприклад збір інформації та консультування незалежних експертів з питань,

пов'язаних із виникненням ризику корупції та справами про корупцію, за якими проводиться розслідування.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Гарбуз А. Ю., Дроб'язко А. В.

студентки 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ФЕДЕРАЛЬНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

Обрання Україною європейського вектору розвитку, обумовило потребу реформувати політичний, інформаційний, економічний та правовий простір країни з метою утвердження принципу верховенства права, гарантій демократії та прав людини.

Одним з кроків на шляху запровадження європейських стандартів було реформування судової та правоохоронної системи, у тому числі шляхом створення нових органів таких як, наприклад, Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР).

На цьому етапі українському законодавцю довелося звернутися до досвіду зарубіжних країн, оскільки створення органу такого роду виконавчої влади для України є безпрецедентною новелою.

Найчастіше у працях українських вчених можна зустріти порівняння ДБР із Федеральним бюро розслідувань США (надалі — ФБР). Відзначимо, що такий підхід є досить обґрунтованим оскільки ФБР, утворене у 1908 році, вважається найстаршою і найвідомішою державною спеціальною службою на світовій арені (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Для того, щоб відповісти на питання чи є українське ДБР аналогом американського ФБР, потрібно проаналізувати як українське, так і американське законодавство, та виділити головні особливості та відмінності цих органів.

За законом України «Про державне бюро розслідувань» ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про

державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794 — VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>).

Оскільки ФБР є одним із найстарших правоохоронних органів у світі, відповідно і його правовий статус змінювався і удосконалювався під тиском соціальних та політичних змін у державі. Сьогодні ФБР є організацією національної безпеки, орієнтованою на розвідувальну діяльність та спрямовану на протидію зовнішній загрозі, поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Ідеологія ДБР полягає в тому, що воно розслідує кримінальні провадження, в яких фігурують правоохоронці, судді і найвищі службовці (від міністрів до начальників ГУ).

Основна мета ФБР в тому, щоб охороняти і захищати США, підтримувати і застосовувати кримінальні закони країни і забезпечувати керівництво і послуги кримінального правосуддя для федеральних, державних, муніципальних та міжнародних агентств і партнерів.

Порівнюючи структурні елементи ДБР та ФБР, необхідно зазначити, що Державне бюро розслідувань складають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково дослідні установи.

Кабінет Міністрів України на своєму засіданні 13 грудня 2017 року погодив організаційну структуру Державного бюро розслідувань: 15 управлінь та 4 самостійних відділів центрального апарату, 7 територіальних управлінь, Академія ДБР, Науково-дослідний інститут ДБР.

Структура центрального апарату бюро включає в себе: керівництво, підрозділи, що здійснюють досудове розслідування (перше управління організації досудових розслідувань; друге управління організації досудових розслідувань; третє управління організації досудових розслідувань), оперативні підрозділи (управління супроводження оперативними підрозділами досудових розслідувань; управління оперативного забезпечення та оперативно-технічних заходів; управління оперативних розробок; управління інформаційно-аналітичної розвідки), підрозділи, що забезпечують діяльність (Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань. Грудень 2017 — березень 2018. С. 12).

Основними структурними елементами ФБР є Штаб-квартира у м. Вашингтон та регіональні управління. ФБР складається з 15 відділів, серед яких, наприклад, Офіс з питань повноправного працевлаштування (Office of EEO affairs); Офіс генерального юрисконсульта (OGC); Офіс професійної дисципліни (OPR); Офіс суспільних відносин і у зв'язках з конгресом (OPCA); Відділ з адміністративного сер-

вісу (ASD); Відділ з контр-тероризму; Кримінальний слідчий відділ (CID); Інформаційний кримінальний відділ юстиції (CJIS) тощо (Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: Укр. Енцикл., 1998).

Незважаючи на те, що переважна більшість джерел визнає ДБР абсолютним «аналогом» ФБР, деякі науковці дотримуються протилежної думки. Фахівець Асоціації УМДПЛ Є. Крапивін зазначає, що: «ФБР у першу чергу займається питаннями тяжкої злочинності, тяжкими корупційними злочинами, організованою злочинністю та іншими видами злочинності. Це, по суті, головний орган із розслідування всіх важких кейсів. ДБР розслідує лише злочини чиновників, правоохоронців, суддів та військові злочини. Тяжкі корупційні злочини залишаються за НАБУ». На його думку, порівняння не зовсім доречне, тому що в американців умовно є тяжкі злочини, які дійсно розслідує один орган централізовано на федеральному рівні — ФБР, а всі інші злочини розслідують локальні поліції, яких є безліч (Держбюро розслідувань — ФБР для України?. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/28/pogljad/polityka/derzhbyuro-rozsliduvan-fbr-ukrayiny>).

Можна зробити висновок, що хоча між ФБР у США та ДБР в Україні є чимало спільних рис, а саме: деякі елементи структурної та організаційної побудови, їх схожий статус серед інших правоохоронних органів, але в той же час між ними існує і ряд суттєвих відмінностей на самперед у їх функціях та повноваженнях. Остаточного ствердження, що ДБР — є повним аналогом ФБР, на нашу думку, буде недоречно, адже копіювання структури зарубіжного інституту без врахування національних особливостей унеможливило би повноцінну стабільну роботу даного органу.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Свида Олексій Георгійович**.

КОРОЛІВСЬКА СЛУЖБА ПЕРЕСЛІДУВАНЬ ЯК АНАЛОГ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

ДБР не є просто ще одним органом досудового розслідування. Його створення — це передусім складова частина реформи прокуратури. ДБР створювалося для виконання зобов'язання України перед Радою Європи, взятого ще у 1995 році. А саме: позбавити органи прокуратури функції досудового розслідування, бо поєднання функції з розслідування із функцією підтримання державного обвинувачення в суді не відповідає світовим стандартам та рекомендаціям міжнародних організацій.

На думку автора, при створенні нового органу необхідно спиратись на досвід іноземних країн. Аналоги ДБР існують у різних державах світу. У Росії та Білорусії — Слідчий комітет, у Сполучених Штатах Америки — Федеральне бюро розслідувань та ін.

Міжнародна недержавна організація «Amnesty International», яка була заснована у 1961р у Великобританії, має на меті дослідження і здійснення дій, спрямованих на припинення порушень прав на фізичну та психологічну недоторканість, також неодноразово закликала Україну прискорити створення ДБР. Тому більш детально автор розглядає Англію (Amnesty International [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.amnesty.org.ua/>).

В Англії розслідуванням кримінальних правопорушень займається декілька суб'єктів кримінального переслідування. Так, уже з початку XX сторіччя і до сьогодні в Англії основними суб'єктами, що займаються розслідуванням злочинів залишаються:

1) приватні особи, хоча, відповідно до законодавства Англії існує заборона проведення розслідування приватними особами у деяких категоріях справ;

2) поліція;

3) Королівська (державна) служба переслідування;

4) інші органи, які мають право займатися такою діяльністю.

Саме такий вказаний перелік суб'єктів досудового розслідування в сучасній Англії постійно відображено у численних дослідженнях. (Михайленко О. Державна (королівська) служба кримінального переслідування у Великобританії / О. Михайленко, О. Уманський // Право України. — 1999. — № 4. — С. 121–122; Бостан, Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Л. М. Бостан,

С. К. Бостан. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — К. : Центр учбової літератури, 2008. С. 148).

Королівська служба переслідування була створена ще 1 жовтня 1986 року і представлена під час проведення Дирекцією публічних обвинувачень під час досудового розслідування.

В кожному населеному пункті існують місцеві підрозділи Королівської служби переслідування (branches), які очолює посадова особа — місцевий королівський переслідувач (Branch Crown Prosecutors), в підпорядкуванні якого знаходяться рядові посадові особи — Crown Prosecutors. Завдання цього органу полягає передусім в організації та здійсненні кримінального переслідування в суді.

Однак, як вказують численні дослідники, Королівська служба кримінального переслідування в особі Дирекції публічних обвинувачень як структурний підрозділ цього органу може особисто провадити розслідування. При цьому Т. В. Апарова додатково вказує на те, що у Великій Британії даний орган кримінального переслідування був наділений правом вступати на будь-якій стадії у будь-яке кримінальне провадження на будь-який стадії, навіть в тих, які розслідували приватні особи, починаючи з 1979 року (Апарова Т. В. Суды и судебный процесс Великобритании: Англия, Уэльс, Шотландия / Т. В. Апарова. — М. : Институт международного права и экономики ; Триада, Лтд, 1996. — 157 с.).

При цьому цей орган навіть сьогодні має право приймати до свого провадження ті кримінальні справи, які вже були порушені та розслідуються поліцією або іншими особами.

Окрім того, вони навіть мають право надавати практичні вказівки відносно того, чи здійснювати подальше кримінальне переслідування, чи ні, а якщо здійснювати — за яким звинуваченням; або взагалі вказати, що потрібно припинити кримінальне переслідування. Посадові особи, що працюють в Королівській службі переслідування мають право давати вказівки, рекомендації та поради поліції з розслідуваних ними злочинів. Однак В. М. Додонов додає, що таке право реалізується лише по тяжких злочинах чи особливо важких справах.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

ЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В останній час в Україні здійснюється проведення чималої низки реформ, які прямо або побічно пов'язані зі змінами в організації та діяльності органів державної влади, судової та правоохоронної системи країни. Подальший розвиток та впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав та інтересів громадян детермінує не тільки оновлення нормативно-правової бази, а й створення нових органів державної влади.

Суттєвою подією в оновленні системи правоохоронних органів України стало створення Державного бюро розслідувань (ДБР).

Попри те, що даний правоохоронний орган лише фактично розпочинає свою діяльність, вже з'явилась необхідність в створенні певних програм.

Стратегічною програмою діяльності та розвитку ДБР на 2017–2022 роки передбачено, що гарантією діяльності ДБР є конструктивна робота із зарубіжними та вітчизняними державними органами, зокрема:

- Генеральною прокуратурою України, Міністерством внутрішніх справ України, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України;
- Національним агентством України з питань розшуку, виявлення та управління активами одержаними від корупційних та інших злочинів — у частині повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, виведених під час створення та здійснення корупційних схем;
- Центральним органом виконавчої влади, що реалізується у сфері протидії та запобігання легалізації доходів, одержаних корупційним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Взаємодія повинна бути побудована на основоположних принципах, а саме: верховенство права, законність, неупередженість, незалежність кожного з органів державної влади. Останній принцип у поєднанні із завданнями кримінального провадження реалізується у таких формах:

- обмін досвідом;
- вироблення заходів щодо виконання завдань кримінального судочинства, зниження корупційних ризиків у роботі кожного відомства, розшуку осіб, які ухиляються від слідства;
- підготовка спільних нормативно-правових актів для ефективної взаємодії;

- визначення наукових підходів у вирішенні складних справ;
- інші форми взаємодії, які не суперечать чинному законодавству

(Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/program_print.pdf).

Заслугує на особливу увагу співробітництво ДБР з правоохоронними та відповідними державними органами зарубіжних країн, в тому числі щодо:

- розшуку підозрюваних, які переховуються від слідства та суду;
- повернення в країну коштів та іншого майна, які були виведені під час вчинення злочинів.
- співпраці з міжнародними, міжурядовими організаціями та мережами, діяльність яких полягає у розшуку та управлінні коштами, на які може бути накладено арешт у кримінальних провадженнях про злочини, підслідні ДБР.

Ряд особливо важливих завдань щодо боротьби зі злочинністю вирішується за рахунок часткової допомоги міжнародних організацій й реалізується на декількох рівнях. На рівні загальної взаємодії провідною установою являється Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи, а саме Інтерпол (Міжнародна організація кримінальної поліції).

Схематично реалізація взаємодії правоохоронних органів шляхом направлення потрібних запитів виглядає наступним чином: ДБР- територіальний підрозділ НЦБ Інтерполу — НЦБ Інтерполу України — НЦБ Інтерполу іноземної держави — поліцейський (практичний) підрозділ правоохоронного органу іноземної держави (Біленчук П. Д. Сучасний тероризм: світові, вітчизняні та регіональні тенденції : навч. посіб. / Біленчук П. Д., Кравчук В. В., Кравчук О. В., Кулик В. М. — Хмельницький : ХмЦНТЕІ, 2008. — 212 с.). За подібною схемою відбувається й зворотний зв'язок.

Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, Європол і спеціально створені організації в межах Співдружності Незалежних Держав (СНД) перешкоджають міжнародній злочинності на регіональному рівні.

Європол реалізує й інші завдання, які спрямовані на розвиток експертних пізнань відносно застосовуваних компетентними органами держав-членів процедур розслідування і надання відповідних рекомендацій (Четвериков А. О. Решение Совета от 6 апреля 2009 года о создании Европейского полицейского ведомства (Европол) (2009/371/ПВД) [Електронний ресурс] / А. О. Четвериков. — Режим доступу : <http://eulaw.ru/translation/2009/371>, ст. 89).

Інакше кажучи, Європол узгоджує дії правоохоронних та інших компетентних органів держав ЄС, здійснює збір, аналіз і обмін інформацією про злочини та осіб, які причетні до їх реалізації.

Відтак, можна стверджувати, що метою діяльності Європолу є підвищення та постійне удосконалення співробітництва компетентних органів в окремій категорії справ.

Отже, беручи до уваги все вищевказане, є всі підстави зробити висновок на рахунок того, що Державне бюро розслідувань покликане боротися зі злочинністю на міжнародному рівні, співпрацюючи з іншими провідними країнами.

У свою чергу співробітництво ДБР з іншими правоохоронними органами — це нова тема для наукових досліджень, яка є малорозробленою та лише фрагментарно висвітленою у працях науковців. Результати цього дослідження мають стати неабияким досвідом для подальшого розвитку та вдосконалення ДБР, як важливого правоохоронного органу, який захищає інтереси держави та суспільства.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Eda Aksu

student of the 3rd course of the Faculty of Letters,
Department of American Culture and Literature
Ege University (Turkey)

THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION IN UKRAINE AND THE FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION IN THE USA: COMPARATIVE CHARACTERISTICS

Formation of democratic and law-based state is impossible without creation of such law-enforcement system that will be able to prevent, stop, and investigate crimes, including crimes which are committed by high-ranking officials. For this purpose, the State Bureau of Investigation operates in Ukraine. This agency is the central body of executive power, which carries out law enforcement activities in order to prevent, detect, terminate, disclose and investigate crimes within its competence.

It is necessary to mention, that State Bureau of Investigation is currently on the path of development. Therefore, consideration of foreign experience in improving its activities is particularly relevant. The SBI is often correlated with the US Federal Bureau of Investigation, so it is possible to study the organizational aspects of the FBI's activities and compare it with Ukrainian model of such law enforcement agency.

It should be noted that the FBI is a federal police structure that is responsible for ensuring internal security in a state and unite counterintelligence, political police and prosecution. At the same time, the SBI in Ukraine is directed at investigating crimes committed by officials.

Analyzing of the SBI system in Ukraine, it should be noted that it consists of a central apparatus, territorial bodies, special units, educational institutions and research institutions. Investigative, operational and other units operate as part of the State Bureau of Investigations. The organizational structure of the State Investigation Bureau is approved by the Director of the State Bureau of Investigations in agreement with the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The FBI system in the United States includes the following structural elements: Washington Headquarters (which includes 10 offices and 4 services) as well as regional offices (56 field offices in major US cities and more than 400 resident agencies in small cities based on throughout the country). In addition, the FBI has offices in more than 50 countries around the world.

Also selection procedures for the posts to these two bodies must be examined. The law provides that for the service to the SBI, on a competitive basis, voluntarily (on contract) citizens of Ukraine who are capable of effectively fulfilling the relevant duties of the service due to their personal, business and moral qualities, age, educational and professional level and state of health. The requirements for candidates for a FBI post is that the person must be a US citizen, should receive permission from Top Secret-SCI (Sensitive Compartmented Information) as a result of the test and must adhere to the FBI policy on drugs.

To qualify as a FBI specialist, applicants must meet the minimum requirements at the time of applying: be aged from 23 to 37, have a bachelor's degree from an American accredited college or university, have at least three years of full professional work, have valid driver's license and six months of driving experience, as well as undergo a physical training exam (US Federal Bureau of Investigation website [Electronic resource]. — Access Mode: <https://www.fbijobs.gov/career-paths/special-agents>).

In the case of appointing to a post in the DBR, the person is informed about the possibility of carrying out a validation and lifestyle monitoring on her. Also, before entering the service, and at least once a year during the service, the staff of the SBI undergo psychophysiological study using a polygraph. Mandatory qualification is provided for by Ukrainian legislation on a regular basis, but not less than once every two years.

Speaking about the American recruitment process, all special agents during 21 weeks of their careers are studying at the FBI Academy in Kennington, Virginia, where they take part in intensive trainings. The FBI Academy curriculum also includes intensive training in physical training, defense tactics, practical exercises for the use of firearms (US Federal Bureau of

Investigation website [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.fbijobs.gov/career-paths/special-agents>.

Before employees start their work in the FBI, they must undergo an intensive background study, which includes a polygraph, a drug test, a bank account check, a loan commitment, and interviews with former and current colleagues, neighbors, friends, teachers, etc., covering the last 10 years or from the 18th birthday.

So, there is a lot of common features between the FBI in the USA and the SBI in Ukraine, but there are also distinctive features, first of all, structural elements and the crimes that can be investigated by them.

Зубченко М. В.

студент 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ФЕДЕРАЛЬНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Федеральне бюро розслідувань (ФБР) — підрозділ Міністерства юстиції США, що підпорядковується безпосередньо главі цього відомства, який одночасно є генеральним прокурором США. Воно поєднує в собі функції контррозвідки, політичної поліції та кримінального розшуку. Відповідно до цих функцій ФБР здійснює діяльність в трьох напрямках: забезпечення національної безпеки, забезпечення внутрішньої безпеки, боротьба з кримінальною злочинністю (Офіційний сайт ФБР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov>).

В інтересах забезпечення національної безпеки на ФБР покладено функції головної контррозвідувальної служби США, які регулюються Виконавчим наказом президента США № 12333 від 4 грудня 1981 року. Слід зазначити, що ФБР не володіє монополією на контррозвідувальну діяльність. Контррозвідкою займається і ряд інших американських спецслужб (Executive Order № 12333-United States intelligence activities of Dec. 4, 1981 [Електронний ресурс] // The U. S. National Archives and Records Administration. — Режим доступу: <https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html>).

Під забезпеченням внутрішньої безпеки мається на увазі боротьба з особами та організаціями, що ставлять за мету повалення американського уряду, нанесення шкоди інтересам Сполучених Штатів, пору-

шення конституційних прав американських громадян. З 1982 року ФБР стає головним органом по боротьбі з тероризмом на території США, а з 1984 року ФБР доручено розслідування всіх терористичних актів, жертвами яких стають американці за межами США.

Третій напрям діяльності ФБР — боротьба з кримінальною злочинністю. Оскільки компетенція американських поліцейських структур обмежена межами штатів, ФБР фактично виконує роль загальної поліції, розслідуючи злочини, вчинені на території декількох штатів, а також близько 250 видів злочинів, віднесених до категорії «федеральних» (пограбування банків, викрадення людей, використання вибухових пристроїв, замаху на президента і вищих посадових осіб США, наркобізнес і т. д.)

Директор ФБР призначається на свою посаду президентом США, при цьому його кандидатура затверджується Сенатом. На даний час термін перебування на посаді директора обмежений 10 роками.

На відміну від ЦРУ, у директора ФБР тільки один заступник, який заміщує його в разі відсутності, хвороби і т. п., а також допомагає в керівництві повсякденною діяльністю підрозділів Бюро (за винятком тих, що підпорядковані безпосередньо директору). Крім того, у вище керівництво Бюро входять 14 помічників директора ФБР. 11 з них очолюють управління ФБР, інші троє є начальниками найбільших офісів — в Вашингтоні, Нью-Йорку і Лос-Анджелесі.

Найбільш важливі питання діяльності ФБР розглядаються і вирішуються на засіданні виконавчої конференції, яка скликається, як правило, раз в два місяці.

Штаб-квартира ФБР розташована у Вашингтоні. Крім того, на території США є також 56 регіональних офісів та офіс в Пуерто-Ріко і близько 400 відділень ФБР. У 24 містах США є спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю.

Основну частину структури ФБР складають 11 управлінь:

Інспекційне управління. Підпорядковане безпосередньо директору ФБР. Займається наглядом за всіма оперативними і допоміжними підрозділами Бюро, включаючи регіональні офіси, перевіряючи дотримання ними законів США і внутрішніх інструкцій ФБР, економіст і обґрунтованість використання фінансових ресурсів.

Управління по боротьбі з тероризмом включає в себе два оперативних підрозділи, перше з яких займається розслідуванням справ, пов'язаних з міжнародним, а друге — з внутрішнім тероризмом.

Управління національної безпеки (до 1994 року — управління контррозвідки). Координує розслідування, пов'язані з протидією іноземним розвідкам. Також відповідає і за питання внутрішньої безпеки ФБР. Основну частину управління складають чотири відділи. Три з них організовують і координують в масштабах США заходи

по «розробці» зарубіжних установ та їх персоналу з метою виявлення розвідників і осіб з числа американців і громадян інших країн, підозрюваних в зв'язках з закордонними спецслужбами. Четвертий відділ підтримує контакти з питань контррозвідки з поліцією, ЦРУ і іншими американськими урядовими відомствами, а також з поліцією і спецслужбами інших країн.

Управління кримінальних розслідувань займається розслідуванням кримінальних злочинів, віднесених законодавством США до категорії федеральних. В першу чергу, це особливо небезпечні злочини проти життя і здоров'я громадян, вчинені при обтяжуючих обставинах, пограбування банків, злочини на транспорті, привласнення і розтрата федеральних коштів, хабарництво і т. п. У структурі Управління є відділ по боротьбі з організованою злочинністю, який, зокрема, займається боротьбою з рекетом, виявленням злочинів у сфері азартних ігор і лотерей, припиненням підкупу і хабарів в спорті і т. д.

Управління розслідувальних служб (Investigative Services Division). Створено в кінці 1999 року в рамках реорганізації, включивши в себе підрозділи, що раніше входили до складу управління національної безпеки і управління кримінальних розслідувань. Управління покликане ліквідувати роз'єднаність у діях структур ФБР. До нього стікається інформація, видобута різними підрозділами. Крім того, воно координує міжнародну діяльність ФБР.

Управління служб інформації у кримінальних злочинах займається централізованим збором та зберіганням всієї інформації по кримінальних злочинах, що надходить не тільки від підрозділів ФБР, але і від місцевих поліцейських структур, а також інших відомств, як федерального рівня, так і підпорядкованих владі окремих штатів. У віданні управління знаходяться зібрані ФБР дос'є, а також централізована картотека відбитків пальців. Крім того, управління займається збором і обробкою кримінальної статистики.

Управління інформаційних ресурсів. У веденні цього підрозділу знаходяться інформаційні системи ФБР, що забезпечують централізований збір, обробку та використання інформації, а також необхідна для їх функціонування технічна інфраструктура.

Управління адміністративних служб. Керує всіма питаннями, пов'язаними з підбором і розстановкою кадрів, рекрутуванням нових співробітників і т. п. До складу управління входить також відділ спеціальної перевірки. Його основне завдання — перевірка осіб, що призначаються на посади в Білому домі, Конгресі США, Міністерстві юстиції та в самому ФБР, пов'язані з допуском до державних секретів.

Фінансове управління контролює всю фінансову діяльність ФБР.

Лабораторне управління. У 1997 році на території Академії ФБР в Квонтіко було розпочато будівництво нової лабораторії, замість ста-

рої, що розташовувалася в штаб-квартирі ФБР. Будівництво, на яке було виділено 130 млн доларів, завершилося влітку 2000 року. Нова лабораторія ФБР — одна з найбільших і оснащених криміналістичних лабораторій в світі.

Навчальне управління. Розташоване в Квонтіко, штат Вірджинія, де розміщується Академія ФБР. Крім самої Академії, керує всіма навчальними і тренувальними програмами Бюро (Student handbook : FBI Academy, Quantico, Virginia / FBI National Academy / Quantico, Va. : U. S. Dept. of Justice, Federal Bureau of Investigation, FBI National Academy (1998).

Крім управліннь, в структуру ФБР входять:

Відділ генерального радника. Підпорядкований безпосередньо директору ФБР. Стежить за дотриманням співробітниками ФБР Конституції і законів, кримінального кодексу, а також діючих правил та інструкцій.

Відділ професійної відповідальності. Займається розслідуванням злочинів і серйозних правопорушень, скоєних співробітниками ФБР.

Відділ забезпечення рівних службових можливостей (Office of Equal Employment Opportunity Affairs). Стежить за тим, щоб при прийомі на роботу в ФБР і просуванні по службі не було будь-якої дискримінації: за расовою, релігійною, національною належністю, статтю або віком (3. ЕЕОС: The Real Deal: (Equal Employment Opportunity Commission) / Phillip M. Duse. Xlibris (June 5, 2002).

Відділ по зв'язках з громадськістю і Конгресом. Відповідає за роботу з органами законодавчої влади, засобами масової інформації, а також широкою публікою.

Хоча сфера діяльності ФБР в основному обмежується територією США, Бюро має в своєму розпорядженні також численні представництва в зарубіжних країнах, мережа яких постійно розширюється.

Оперативні працівники ФБР традиційно називаються «спеціальними агентами». Цей термін був запозичений у Секретної служби Сполучених Штатів, група співробітників якого склала свого часу кістяк новоствореного Бюро розслідувань — нинішнього ФБР.

Науковий керівник:** асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна.

EXPERIENCE OF INVESTIGATION OF CORRUPTIONAL CRIMES IN THE UNITED KINGDOM

United Kingdom anti-corruption legislation is considered one of the most «advanced» in the world. At the very beginning of the 21st century in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, it was decided to replace the old anti-corruption laws with one new. In 2010, the law «The Bribery Act», which entered into force on July 1, 2011, was passed. Its formulations, on the one hand, are extremely specific, and on the other, they allow the law to be applied widely, and at the same time, if necessary, selectively. But the most interesting thing is that the national law adopted in the United Kingdom is in fact international and de facto binding. It can be an effective tool for promoting British interests around the world.

The United Kingdom Bribery act is the anti-corruption law, which has extraterritorial legal effect and the widest scope of application compared to the Foreign Corruption Act (USA), especially compared to the Ukrainian Law «On the Prevention of Corruption».

The law is an attempt to bring anti-corruption legislation in line with international legal instruments seeking to introduce an international approach to combating corruption, in particular in order to comply with the requirements of the OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Officials in International Commercial Transactions (OECD Convention on combating bribery of foreign public officials in international business transactions).

The law consists of 20 articles (sections), including such elements of crime as offering, giving, extortion and accepting a bribe, including to a foreign official, as well as not taking measures to prevent bribery. The Law defines the concepts of bribes and responsibilities for the bribe giver and bribe taker. The Law applies to legal entities registered in the UK and operating in the country and abroad, as well as companies not registered in the UK, but operating in its territory.

The law provides for liability of the company for a crime in the form of a fine, and does not limit its size, but gives its determination to the discretion of the court, as well as imprisonment for up to 10 years. Responsibility is imposed not only on the briber, but also on the company whose interests the briber is representing, i.e. the law applies to any entity having any relation to the company, including associates.

As part of the anti-corruption strategy in the UK, a program is being implemented to establish the principles of honesty and integrity in all

spheres of society, including in the public service. In October 1994, an independent advisory committee on standards (behavior) in public (state) life was created under the chairmanship of Lord Nolan. The committee included 10 reputable public figures, including two members of parliament. The tasks of the Committee included: «the study and assessment of the norms of behavior of all heads of public institutions, including all actions related to their financial and commercial activities»; development of recommendations for improving the moral criteria of the participants of «public life». Among them were all ministers, civil servants, members of the national and European parliaments, senior officials of all non-governmental public institutions, representatives of local authorities. At the same time, the Committee was not recommended to consider particular cases of violation of standards of behavior, but to focus on the formation of general principles of decent participation in public life. As a result, already in 1995, the Committee formulated seven principles of state work of officials — a peculiar Code of Conduct (Иванов О. Закон Великобритании о борьбе со взяточничеством, распространение его действия на зарубежные (в том числе российские) компании // ЭТАП. 2012. № 1. С. 104—105):

1. non-binding — serving only the public interest, the rejection of any action to achieve material and financial benefits for themselves, their families and friends;

2. integrity — the avoidance of any financial or other dependence on external persons or organizations that may affect the performance of official debt;

3. objectivity — an unbiased decision of all issues;

4. accountability — responsibility for the actions taken to the public and the provision of complete information in the case of a public audit;

5. openness — maximally informing the public about all decisions and actions, their validity (while reducing information is permissible if it is necessary to respect the highest public interests);

6. honesty — compulsory reporting on their private interests related to public duties, taking all measures to resolve possible conflicts in favor of public interests;

7. leadership — adherence to the principles of leadership and personal example in the performance of standards of public life.

Although violations of these standards themselves did not entail judicial consequences and were considered only as a violation of the «Code of Honor», they played the role of a deterrent in the fight against corruption.

In the anti-corruption law of England it is clearly spelled out what gifts officials and employees can receive, this applies only to Christmas presents.. At the same time, the employee is obliged to refuse all other presents. Moreover, if a present is offered by an employee of a foreign company, before he

is accepted by a public servant, he must ask permission from his direct superior, in that case exceptions are made to observe etiquette.

In conclusion, It should be noted that the anti-corruption policy Britain is more developed, judging by positive dynamics of its improvement since 2017 of the year. Ukraine's anti-corruption policy is also presented to us as elaborated and concretized, which has a certain direction in its activities, a plan and strategies to combat corruption in the country, but nevertheless, not without a number of shortcomings that still require their solution. It can be concluded that Ukraine has a lot to learn from the UK, and our special anti-corruption service (DBR) has space to grow (Нелезенко Н. П. Анализ международного опыта предотвращения и борьбы с коррупцией // Вестник государственного и муниципального управления. 2013. № 4. С. 188).

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

Локайчук В. Д.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ ТА ФЕДЕРАЛЬНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ США: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

На даному етапі судово-правова реформа відзначається суттєвими змінами у структурі органів правопорядку, їх повноваженнях, функціях та, загалом, створенням нових органів. Одним з таких органів є Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). На нашу думку, дослідження діяльності ДБР потрібно проводити із порівнянням функціонування подібних органів у зарубіжних країнах, наприклад, Федерального бюро розслідувань у США (далі — ФБР). У США ФБР було створено у 1908 році та виконувало роль спеціального розшукового підрозділу, що входило до складу федерального департаменту юстиції та на сьогодні вважається найстарішою державною спецслужбою у світі.

Науковці часто порівнюють Федеральне бюро розслідувань США та ДБР України. Для з'ясування особливостей кожного з цих органів потрібно детальніше розглянути ДБР та ФБР.

Згідно з законом України «Про Державне бюро розслідувань», ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.us/laws/show/794-19/paran6#n6>). Щодо статусу ФБР у США можна відзначити, що він удосконалювався у зв'язку з реформуванням судових та правоохоронних органів, змінами у політичному житті суспільства. На даний час ФБР — це організація національної безпеки, орієнтована на розвідувальну діяльність та спрямована на протидію зовнішній загрози. ФБР виконує функції розвідки та правоохоронного органу (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступ: <https://www.fbi.gov/>).

Найбільш ґрунтовне визначення статусу ФБР надає Биков А. В., який зазначив, що Федеральне бюро розслідувань є федеральною поліцейською структурою, відповідальною за забезпечення внутрішньої безпеки у країні. Автор стверджував, що ФБР виконує роль загальнонаціонального координаційного центру у боротьбі зі злочинністю у США.

Якщо розглянути ДБР в Україні, слід вказати, що це орган виконавчої влади, що розслідує злочини, які були вчинені найвищими посадовими особами країни, а також бере участь у реалізації політики щодо протидії злочинності, розробляє певні рекомендації та методи-ки щодо розслідування окремих видів злочинів тощо.

Одним із критеріїв порівняння ФБР та ДБР є структура цих органів. Систему ДБР в Україні становить центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науководослідні установи. Також варто відзначити, що у складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Організаційну структуру ДБР затверджує Директор ДБР за погодженням з Кабінетом міністрів України. Структура Центрального апарату ДБР включає: 1) Керівництво в особі директора ДБР та його заступників; 2) Підрозділи, що здійснюють досудове розслідування (Перше, Друге та Третє управління організації досудових розслідувань); 3) Оперативні підрозділи (Управління супроводження оперативними підрозділами досудових розслідувань; Управління оперативного забезпечення та оперативно-технічних заходів; Управління оперативних розробок; Управління інформаційно-аналітичної розвідки); 4) Підрозділи, що забезпечують діяльність за окремими напрямками (Управління спеціального призначення; Відділ організаційно-адміністративного та аналітичного забезпечення; Управління режимно-секретної роботи та захисту інформації; Управління внутрішнього контролю; Управ-

ління забезпечення діяльності; Управління міжнародного співробітництва та зовнішніх комунікацій; Відділ по роботі з громадськістю та ЗМІ; Управління правового забезпечення; Відділ внутрішнього аудиту; Управління кадрової роботи та державної служби; Управління планово — фінансової діяльності, бухгалтерського обліку, звітності; Патронатна служба).

До структури ФБР у США входять такі елементи: Штаб-квартира у м. Вашингтон (до якої входять 10 управлінь і 4 служби) а також регіональні управління (56 відділень на місцях у великих містах США та більше 400 агенств-резидентів у маленьких містах по всій країні). Крім того, ФБР має представництва у більш ніж 50 країнах світу. Основу організаційно-штатної структури ФБР становить: 1) Офіс з питань працевлаштування; 2) Офіс генерального радника; 3) Офіси професійної дисципліни; 4) Управління зв'язків із громадськістю та Конгресом; 5) Управління адміністративних служб; 6) Управління по боротьбі із тероризмом; 7) Управління кримінальних розслідувань; 8) Інформаційне управління кримінальної юстиції; 9) Фінансове управління; 10) Управління інформаційних джерел; 11) Інспекційне управління; 12) Сервісне слідче управління; 13) Лабораторне управління; 14) Управління національної безпеки; 15) Навчальне управління. Важливим елементом системи ДБР є служби, які входять до її складу: Інформаційна служби кримінального правосуддя; Група реагування на критичні надзвичайні ситуації; Лабораторне управління; Навчальне управління; Служба технологій операцій; Служба управління документацією (Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: Укр. енцикл., 1998. — Т. 6. — С. 70).

Можна зробити висновок, що є деякі спільні риси між ФБР у США та ДБР в Україні щодо побудови, адже вони займають схоже місце серед правоохоронних органів. Проте є чіткі розмежування у функціях та повноваженнях цих органів. Так як ДБР новостворений орган в Україні, зарубіжний досвід на прикладі ФБР у США є досить корисним для усунення деяких проблем в організації ДБР. Але це не означає, що в Україні повинен працювати аналог ФБР, адже не враховуючи національних особливостей та особливостей законодавства такий орган не дасть змогу в повній мірі виконувати покладені на нього функції.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ФЕДЕРАЛЬНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У США

Реформування системи правоохоронних органів передбачає створення принципово нових інституцій у сфері протидії злочинам, які вчиняються службовими особами. Створення Державного бюро розслідувань є абсолютно адекватним явищем, яке відповідає викликам сучасності та враховує позитивний досвід інших зарубіжних країн.

Новостворений орган у правовій системі України — Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) наразі знаходиться на шляху розбудови. Тому врахування зарубіжного досвіду при вдосконаленні його діяльності є особливо актуальним. Оскільки, ДБР дуже часто співвідносять з американським Федеральним бюро розслідувань (далі ФБР), являється за можливе дослідження організаційних аспектів діяльності ФБР та порівняння вищезазначених органів з метою удосконалення української моделі правоохоронного органу за досвідом США.

Прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та створення Державного бюро розслідувань України слід вважати одним із важливих кроків на шляху інституційного забезпечення протидії злочинам, які вчиняються службовими особами в Україні. У ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» зазначається що воно є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст.1, 14, 16, 26).

Статус ФБР у США постійно удосконалювався із реформуванням судово-правоохоронних органів та суспільно-політичними змінами у державі. На сьогодні ФБР — це організація національної безпеки, орієнтована на розвідувальну діяльність та спрямована на протидію зовнішній загрози, ФБР поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу (Кісліцина І. О. Державне бюро розслідувань в Україні — аналог Федерального бюро розслідувань у США чи нова інституція? / І. О. Кісліцина // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса, 2018. — С. 50–51).

Цікавим є порівняння організаційної побудови ФБР у США та ДБР в Україні. Аналізуючи систему ДБР в Україні слід відмітити, що до її складу входять центральний апарат, територіальні органи, спеці-

альні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Організаційну структуру Державного бюро розслідувань затверджує Директор Державного бюро розслідувань за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

До системи ФБР у США входять такі структурні елементи: Штаб-квартира у м. Вашингтон (до якої входять 10 управлінь і 4 служби) а також регіональні управління (56 відділень на місцях у великих містах США та більше 400 агентств-резидентів у маленьких містах по всій країні). Крім того, ФБР має представництва у більше ніж 50 країнах світу (Білько М. В. Організація та діяльність Державного бюро розслідувань в Україні та Федерального бюро розслідувань у США: організаційно-правовий аналіз / М. В. Білько // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса, 2018. — С. 95).

Проаналізувавши схожі та відмінні риси ФБР у США та ДБР в Україні, можна зазначити, що Федеральне бюро розслідувань є федеральною поліцейською структурою, яка відповідає за забезпечення внутрішньої безпеки у державі — бюро виконує роль загальнонаціонального центра по боротьбі із злочинністю у США. Унікальною особливістю ФБР є поєднання функції контррозвідки, політичної поліції та кримінального розшуку. У цьому відношенні ФБР має особливий статус не тільки американських, але й світових спецслужб. В той же час ДБР в Україні за своєю суттю стане центральним органом виконавчої влади, що буде розслідувати злочини, вчинені найвищими посадовими фігурами нашої країни, ДБР буде брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, розробляти і затверджувати методику розслідування окремих видів злочинів, а також здійснювати інші повноваження, віднесені до його компетенції (Білько М. В. Організація та діяльність Державного бюро розслідувань в Україні та Федерального бюро розслідувань у США: організаційно-правовий аналіз / М. В. Білько // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — Одеса, 2018. — С. 96–97).

Отже, між ФБР у США ДБР в Україні є багато спільних рис щодо організаційної побудови та функціонування, однак, є також і відмінні риси, передусім, стосовно структурних елементів та підслідних їм злочинів. При удосконаленні організації діяльності ДБР слід враховувати як досвід інших країн, так і національні особливості.

Науковий керівник: декан факультету адвокатури, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Хижняк Євген Сергійович*.

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ — УКРАЇНСЬКИЙ АНАЛОГ ФЕДЕРАЛЬНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ

27 листопада 18 року в Україні офіційно розпочало роботу Державне бюро розслідувань (далі — ДБР). У ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» зазначається що воно є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — Ст.1, 14, 16, 26).

ДБР бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності. Сам термін «Державне бюро розслідувань» запозичений з досвіду правоохоронної діяльності США, де функціонує Федеральне бюро розслідувань (далі — ФБР) (Шемшученко Ю. Федеральне бюро розслідувань. Протидія організований злочинності в країнах ЄС та США. — К., 2002). Головне кредо, яке висвітлено на офіційній сторінці ДБР: наша місія — встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

До компетенції ДБР входить розслідування широкого спектра злочинів — зокрема, ДБР займається боротьбою з організованою злочинністю, злочинами високопосадовців і правоохоронців, зокрема розслідує злочини, що вчинили такі вищі посадові особи як Президент України, повноваження якого припинено, Генеральний прокурор, Прем'єр-міністр України, Директор Національного антикорупційного бюро України, Службові особи НАБУ, САП та інші, розслідуванням справ щодо тероризму й вбивств. Також до повноважень за Законом України «Про державне бюро розслідування» належить: реалізація державної політики у сфері протидії злочинності, заходи щодо встановлення причин та умов проявів організованої та інших видів злочинності, припинення і розкриття злочинів, розроблення методики розслідування окремих видів злочинів, здійснення заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, розшук осіб, які переховуються від слідства, співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав, додержання режиму захи-

щеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом. Особливим напрямком є — розслідування справ про катування і жорстке поводження з боку працівників — поліції, прокуратури, СБУ та Антикорупційного бюро. Часто його називають українським аналогом американського Федерального бюро розслідувань.

Серед правоохоронних органів США особливе місце займає Федеральне бюро розслідувань, яке діє в системі департаменту юстиції США і підпорядковане лише Генеральному прокурору США. Він є головним органом орган контррозвідки, політичного розшуку і кримінальної поліції США. Завдання ФБР — захищати США і права американських громадян, гарантовані Конституцією Сполучених Штатів. Основне зусилля ФБР зосереджені на запобіганні терористичним актам проти громадян США і розслідуванні порушень федерального законодавства, проведення оперативно-слідчих, розшукових та інших заходів в рамках розслідування кримінальних справ, боротьба з тероризмом, екстремізмом, організованою злочинністю, боротьба з корупцією у вищих органах державної влади, виконання секретних завдань і розпоряджень, а так само негласних операцій різного роду і рівня складності, здійснення нагляду за діяльністю державних відомств, перевірок даних.

На сьогодні ФБР — це організація національної безпеки, орієнтована на розвідувальну діяльність та спрямована на протидію зовнішній загрозі, ФБР поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Проаналізувавши діяльність цих двох органів можемо спостерігати деяку схожість, зокрема, що ДБР, що ФБР мають спільне в ідеях, функціях, мають однакову мету — боротьбу і протидію злочинності, особливо злочинами чиновників і правоохоронців, корупцією у вищих органах, розслідуванням справ щодо тероризму, вони однаково розробляють методики розслідування, ведуть спеціальні таємні операції тощо, але однаковими їх назвати не можна, адже ці два органи створювалися і розвивалися не одночасно, кожен має свою певну історію і шляхи до становлення, до того ж українське ДБР ще не має достатнього досвіду для того, щоб стояти нарівні з ФБР, яке працює з 1908 року і вважається найстарішою державною спецслужбою у світі. Тому, зрозуміло, що порівнювати досвід української структури, яка діє з 2018 року, з досвідом США навіть не варто. Оскільки такий орган в Україні діє досить недавно, все ж необхідно спиратися на досвід ФБР, якого бракує нашому аналогу — ДБР.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Демечук Марина Олександрівна*.

Полякова Д. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ТА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Однією із ключових проблем українського суспільства є корупційність посадових осіб. Задля вирішення цієї проблеми в Україні постійно здійснюється реформування усіх державних органів, правоохоронної та судової системи. Разом з тим, всі старання зводяться нанівець без активної діяльності органу, який має на меті запобігати, виявляти, припиняти, розкривати і розслідувати злочини, які вчиняються посадовими особами для притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси. Задля вирішення вказаної проблеми Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2016 року № 127 було утворено Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) (Про утворення Державного бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2016 року № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2016-%D0%BF>). Однак, не дивлячись на те, що орган було створено три роки тому, він досі не працює в повну силу, оскільки продовжуються відбуватись конкурсні відбори на зайняття багатьох вакантних посад й не достатньо сформованою є його матеріально-технічна база (Офіційний сайт Державного бюро розслідування. URL: <https://dbr.gov.ua/>). З огляду на це актуальним є дослідження зарубіжного досвіду матеріально-технічного та кадрового забезпечення подібних до ДБР органів та виявлення перспектив його імплементації в Україні.

Перш за все, варто вказати, що попри новизну діяльності в Україні ДБР, схожі органи протягом тривалого часу вдало функціонують в багатьох державах. Однак, найбільш відомим та успішним є Федеральне бюро розслідувань (далі — ФБР) у США. Саме його досвід матеріально-технічного та кадрового забезпечення, на мою думку, слід детально розглянути.

Як зазначав А. В. Биков: «ФБР є федеральною поліцейською структурою, відповідальною за забезпечення внутрішньої безпеки у країні — ФБР виконує роль загальнонаціонального координаційного центру у боротьбі із злочинністю у США. Відмінною рисою ФБР є поєднання функцій контррозвідки, політичної поліції та кримінального розшуку» (Биков А. В. Конституционно-правовые особенности организации и функционирования полицейских органов США,

имеющих право на проведение оперативно-розыскных мероприятий /А. В. Быков, Т. В. Кикоть-Глуходедова // Вестник Московского университета МВД России. — 2013. — № 8. — С. 95–96).

Основою для діяльності таких органів як ДБР та ФБР є кваліфіковані кадри. Для їхнього забезпечення на базі морської піхоти у Квантіко, штат Вірджинія активно функціонує Академія ФБР, яка є провідним світовим центром навчання та дослідження правоохоронних органів, а також адвокатом кращих практик правоохоронних органів у всьому світі, здійснюється підрозділом підготовки бюро.

Академія пропонує безліч навчальних програм, зокрема нові стажисти агента вивчають техніку розслідування, навички вогнепальної зброї та оборонну тактику. Крім того, на базі Академії проходять програму «Навички виживання», яка надає новим агентам та працівникам правоохоронних органів навички та навички, необхідні для виявлення та вирішення критичних ситуацій у середовищі з високим ризиком (Офіційний сайт Федерального бюро розслідування. URL: <https://www.fbi.gov/>).

Академія також розміщує бібліотеку ФБР, яка підтримує повну та сучасну інформацію правоохоронних органів з усього світу та пропонує різноманітні аудіовізуальні матеріали, юридичні публікації, урядові документи, періодичні видання та інтернет-ресурси. Всі витрати на навчання агентів ФБР покривають за рахунок фінансування Конгресу.

Окрему увагу, на мою думку, слід приділити матеріально-технічній базі ФБР. Так, в структуру цього органу входять, зокрема, й відділ операційних технологій та лабораторія. Перший з них розробляє та розробляє технологічні рішення, які дозволяють розширити правоохоронні операції ФБР. Відділ операційних технологій укомплектований широким спектром висококваліфікованих та багатoproфільних агентів, інженерів, електронних техніків, експертів з судової експертизи та аналітиків, які підтримують найважливіші розслідування та операції з використанням сучасного електронного спостереження, цифрової експертизи, технічного нагляду, тактичних операцій та комунікаційні можливості (Офіційний сайт Федерального бюро розслідування. URL: <https://www.fbi.gov/>).

Лабораторія ФБР, що існує з 1932 року є сьогодні однією з найбільших і найповніших лабораторій злочинності у світі: наукові експерти лабораторії та спеціальні агенти подорожують по світу за призначенням, використовуючи науку і технології для захисту нації і підтримки правоохоронної, розвідувальної, військової та судової науки партнерів. В цілому лабораторія надає допомогу ФБР і федеральним, державним і місцевим правоохоронним органам шляхом проведення експертиз щодо доказів, зібраних під час розслідування. Це здійсню-

ється за допомогою письмових звітів, які містять результати експертиз і технічної інформації, що стосується доказів, і надають свідчення експертів стосовно інформації та думок, що містяться у звітах, коли це необхідно (Офіційний сайт Федерального бюро розслідування. URL: <https://www.fbi.gov/>).

Також, ефективність в роботі ФБР, на мою думку, в значній мірі залежить від її розгалуженої системи. Так, вказаний орган має окрім десяти управлінь та чотирьох служб, має 56 відділень на місцях у великих містах США та більше 400 агентств-резидентів у маленьких містах по всій країні. Крім того, ФБР має представництва у більше ніж 50 країнах світу (Кісліцина І. О. Державне бюро розслідувань в Україні — аналог Федерального бюро розслідувань у США чи нова інституція?/І. О. Кісліцина //Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 16 червня 2018 р.)/ред кол.: Г. О. Ульянова (голова ред.), В. М. Дрьомін, Є. Л. Стрельцов [та ін.]; НУ «ОЮА». — Одеса: Юридична література, 2018. — С. 50–52). Натомість нині в Україні, станом на травень 2019 року, окрім центрального офісу в м. Києві, визначено сім територіальних управлінь, які поширюють свій вплив на відповідні області (Офіційний сайт Державного бюро розслідування. URL: <https://dbp.gov.ua/>). На мою думку, з огляду на загальний кримінальний стан в Україні і важливу мету діяльності ДБР — цього не достатньо: задля забезпечення ефективної боротьби із злочинами у владних структурах територіальні управління ДБР мають бути як мінімум в кожному обласному центрі, а як максимум — у кожному районному центрі. Лише шляхом заповнення кожного куточку нашої держави слідчими ДБР, можливо не лише виявляти та розкривати такі злочини, а й попереджувати їх, що є набагато важливішим.

Таким чином, проаналізувавши всі вищезазначені положення, на мою думку, слід зазначити, що ефективна діяльність органу, який бореться із злочинами посадових осіб потребує якісного матеріально-технічного та кадрового забезпечення, тому, на мою думку, при ДБР важливо створити власні відділи, що займатимуться підготовкою, підвищенням кваліфікації працівників органу, та дослідженням доказів, а також розширити його структуру.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

РОЗБУДОВА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ США

Формування сильної та ефективної структури в сучасних умовах вимагає всебічного аналізу міжнародного досвіду, практики формування, розвитку, навіть ліквідації подібних, до тих, що створюються, утворень. Наразі імплементація загальних підходів, визначених нормами Угоди про асоціацію, укладеної між ЄС та Україною, зумовила зосередження уваги в процесах реформування та новації правової системи здебільшого тільки на європейській практиці, яка, звичайно є зразковою, але неврахування досвіду держав інших частин світу сприятиме однобокості та нераціональності в подальшому функціонуванні новоствореного органу.

Створення Державного бюро розслідувань (ДБР) 27 листопада 2018 року стало вагомим частиною цих процесів, оскільки вдосконалення інституту юридичної відповідальності є необхідною умовою забезпечення правопорядку, належного захисту прав і свобод людини і громадянина, а також приведення вітчизняного законодавства у відповідність міжнародним стандартам (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року, № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794—19>). Так, наприклад, деякі вітчизняні правники звертаються до практики США, у якій ще з початку XX століття функціонує Федеральне бюро розслідувань (ФБР).

Однак цей, на перший погляд надзвичайно позитивний досвід дуже важко застосовувати через кардинальні відмінності в характері функцій та повноважень ФБР та ДБР, який у Федерального бюро розслідувань значно ширший. І хоч направленість діяльності обох органів співпадає — вона спрямована на посилення боротьби зі злочинністю, виникає логічне питання: чи доцільне використання цього досвіду взагалі? Однозначної відповіді на нього надати неможливо, але, проаналізувавши всі функції та пріоритети діяльності ФБР, можна спробувати виокремити деякі аспекти, придатні до застосування в національній практиці.

Одним з найголовніших пріоритетів ФБР є боротьба з білокримінальною злочинністю (корупція, ухилення від сплати податків, шахрайство в сфері економіки, помилкове банкрутство тощо), тобто зі злочинами, до яких причетні так звані «білі комірці» — представники держави, бізнесу, посадові особи і чиновники (Офіційний сайт Фе-

дерального бюро розслідувань США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-are-the-primary-investigative-functions-of-the-fbi>). До підслідності ДБР, в свою чергу, відносять найвищих посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів та тих, хто вчинив військові злочини (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року, № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-19>). Таким чином, можна говорити про те, що незважаючи на наявний у ФБР ширший спектр діяльності, завдання ДБР повністю перегукуються із зазначеною вище частиною завдань та пріоритетів ФБР. Чи доцільно буде в недалекому майбутньому розширити повноваження ДБР, або навпаки, обмежити функціонування цього центрального органу виконавчої влади лише до окремого підрозділу Служби безпеки України? Певно, що ні, оскільки така модель існування ДБР наразі найоптимальніша для України, з огляду на теперішній стан системи правоохоронних органів (аби структури не дублювали повноваження одна одної, з метою оптимізацію витраток державного бюджету та забезпечення незалежності й об'єктивності в розслідуванні злочинів).

Але схожості між ФБР та ДБР на цьому не завершуються — вони існують, певною мірою, і в порядку призначення на посади директора бюро. В Україні директора ДБР призначає на посаду Президент України за поданням Прем'єр-міністра, що узгоджується з поданням комісії, яка проводить конкурс. Щодо директора ФБР — він призначається президентом за згодою Конгресу (Офіційний сайт Федерального бюро розслідувань США. Працевлаштування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbijobs.gov>).

Девізом ФБР є бекронім англійської аббревіатури FBI — «Fidelity, Bravery, Integrity», у перекладі — «Вірність, відвага, чесність». Фокус у цьому девізі направлений на особисті моральні якості співробітників структури та рівень їх вмотивованості. ДБР, в свою чергу, за девіз має крилатий вислів латинською «Fiat justitia, ne pereat mundus» — «Нехай здійсниться правосуддя, щоб не загинув світ», тим самим роблячи акцент на глобальній та суспільній спрямованості органу — прагненні працювати на догоду суспільному благу та в інтересах захисту правопорядку в цілому. На мою думку, аби провадити свою діяльність на найвищому рівні, ДБР має взяти «на замітку» та вважати за першорядні саме моральні стандарти, які визначає своєю прерогативою ФБР.

Підводячи загальний підсумок, можна сказати, що хоч застосування практики США неможливе в його повному обсязі, однак доцільність його використання є безперечною. Але, аби вдосконалення новоствореного національного правоохоронного органу було ефек-

тивним, потрібне врахування всього подібного досвіду іноземних держав у їх комплексі.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**.

Чекал Д. О.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗІСТАВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З АНАЛОГІЧНИМИ ОРГАНАМИ КРАЇН ЄВРОПИ

Питання про існування нового правоохоронного органу в Україні, до якого функції досудового розслідування переходять від прокуратури (а за останньою залишається функція нагляду), ставши стандартом об'єктивного та неупередженого розслідування на прикладі американського ФБР, стояв досить давно. І, нарешті, на сьогоднішній час Україна змогла створити такий орган, що передбачає кардинальні зміни у системі правоохоронних органів та їх діяльності на краще. Опираючись на чинне законодавство України, ми можемо повною мірою дослідити призначення Державного бюро розслідувань (далі — ДБР), визначити компетенцію, завдання й повноваження даного правоохоронного органу і на основі цієї інформації проаналізувати та порівняти ДБР з аналогічними органами країн Європи.

Для початку слід нагадати визначення ДБР. Так, згідно зі статтею 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» — це новий правоохоронний орган, центральний орган виконавчої влади, який діє згідно зі своїх компетенцій задля виявлення, запобігання, прогнозування, переривання, розкриття та розслідування злочинів (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/> ст. 1), формування якого було розраховано до 20.11.2017 року відповідно до Кримінального процесуального кодексу України [2, п. 1 розд. X], а почало свою роботу Бюро повною мірою 27.11.2018 року (Лукашова С. Труба розповів про перші справи Держбюро розслідувань [Електронний ресурс] / Соня Лукашова. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/11/27/7199480/>).

До повноважень ДБР належить здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо проявів причин виникнення різних видів зло-

чинності, їх припинення та розкриття, здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування злочинів, бере участь формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України, розробляє і затверджує методику розслідування окремих видів злочинів та здійснює інші повноваження, передбаченим законом (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/> ст. 6). Усе це здійснюється за принципами верховенства права, законності, справедливості, неупередженості, незалежності і персональної відповідальності кожного працівника ДБР, відкритості та прозорості діяльності ДБР, політичної нейтральності і позапартійності та єдиності початку (Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/> ст. 3), що надає змоги казати нам про дійсну перспективу реалізації мети бюро щодо встановлення справедливості у суспільстві через незалежне та всебічне розслідування і розкриття злочинів й притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси.

Подібні правоохоронні органи в країнах Європи, що мають такі ж повноваження та обов'язки, можна спостерігати у Великобританії, Німеччині та Франції, і кожен з них в силу свого законодавства має певні особливості. Так, наприклад, у Франції функцію розслідування злочинів здійснюють слідчий суддя, жандармерія та поліція, однак, незважаючи на свою назву, слідчий суддя є слідчим через виконуваних ним функцій; у Великобританії до складу органів службових розслідувань входять поліція і Королівська служба переслідування. Виявлення, припинення та розкриття злочинів входить в компетенцію спеціальних посадових осіб поліції — констеблів. У свою чергу в Німеччині головна роль у справах протидії злочинства належить поліції, слідчому судді і прокуратурі; останній належить основна роль, оскільки вона наділена функцією дізнання (Вознюк М. Я. Зарубіжний досвід організації діяльності та функціонування Державного бюро розслідувань // Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) [та ін.]. Одеса : Юридична література, 2018. С. 113—114).

Однак, навіть спираючись на ці дані, точно визначити саме аналог ДБР у країнах Європи є досить нелегким і навіть суперечливим завданням. Так, як зазначив в інтерв'ю DW голова Мюнхенської конференції з безпеки Вольфганг Ішінгер на питання про достатню дієздатність спецслужб в Європі на сьогодні: «Вони (спецслужби) дуже стараються, і для початку за ці зусилля потрібно висловити визнання

поліції та спецслужбам в Німеччині та інших країнах. Чи достатньо цих зусиль? Чи достатньо добре ми організовані? У мене є на цей рахунок сумніви. Особисто я належу до тих, хто вважає, що нам в Європі потрібен аналог ФБР» (Гасанов И. Европе нужен аналог ФБР — Ишингер [Електронний ресурс] / Илькин Гасанов. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://ru.aha.az/news/politika/135069.html>).

Тобто попри усі заходи щодо активної протидії злочинності, у тому числі й тероризму, Європа все ж таки має деякі проблеми з реалізацією правоохоронної діяльності як на території окремої держави, так і на міжнародному рівні.

Отже, можна зробити висновок, що цілковитої аналогії органів країнам Європи із ДБР на даний момент не існує, саме чому однозначної відповіді на питання дослідження ще зостається відкритим. Для вирішення проблеми відсутності сформованої організації протидії злочинності у порівнянні з ДБР та ФБР можна розглянути таку тезу вже колишнього міністра внутрішніх справ Німеччини Томаса де Мезьєра щодо поліпшення ситуації, однією з пропозицій якого — об'єднати земельні відомства з охорони конституції в одну структуру.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» *Нестерчук Лілія Петрівна*.

Чорнодід А. В.

студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ФЕДЕРАЛЬНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У США: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ

У різних країнах світу організація протидії корупції дуже відрізняється. Спроби реформування органів, що направлені на протидію корупції робилися різноманітними шляхами: радикальними, як у Грузії (оновлення правоохоронних органів, апарату держави, ліквідація і скорочення корупційних функцій) або ж утворенням спеціальних антикорупційних органів як у пострадянських прибалтійських країнах.

Із часу проголошення незалежності Україна перебуває у процесі реформування органів державної та місцевої влади, форм та методів їхньої роботи, територіальної організації влади та ін. Наразі в Україні

проходить формування нових інституцій, одним і з них є — Державне бюро розслідувань (надалі — ДБР), тому дослідження питань, які пов'язані із структурою і повноваженнями, нормативним регулюванням його подальшої діяльності є досить актуальним. Також не менш важливим для реформування правоохоронної системи є дослідження досвіду зарубіжних країн, особливо тих, де функціонує аналог ДБР.

У США Федеральне бюро розслідувань (далі — ФБР) було утворено ще в 1908 році в якості спеціального розшукового підрозділу у складі федерального департаменту юстиції. Функції та повноваження ФБР змінювались відповідно до вимог суспільства. Так, на початку свого існування і до 1914 року ФБР здійснювало переважно поліцейське розслідування порушень антимонопольного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі людьми. З 1934 року повноваження ФБР були розширені, з того часу ФБР почало займатись розслідуванням таких злочинів, як убивство чи напад на державного службовця; втеча з одного штату до іншого з метою уникнути пред'явлення обвинувачення; розбійні напади на банківські установи; порушення регламентації продажу та зберігання вогнепальної зброї тощо (Корнієнко М. В. Протидія організованих злочинності в країнах ЄС та США. — К., 2002. — С. 118).

В чинному законі України «Про державне бюро розслідувань» зазначено, що Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11. 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/para6#n6>). Досить цікавим є порівняння саме організаційної побудови ФБР у США та ДБР в Україні. Проаналізувавши систему ДБР в Україні можна зазначити, що до її складу входять центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та різноманітні науково-дослідні установи. У складі ДБР також діють оперативні, слідчі та інші підрозділи. Не менш важливим є те, що директор Державного бюро розслідувань за погодженням з Кабінетом Міністрів України затверджує організаційну структуру ДБР.

До системи ж ФБР у США входять наступні структурні елементи: Штаб-квартира, що знаходиться у Вашингтоні (до неї входять 4 служби та 10 управлінь), також регіональні управління (56 відділень на місцях у великих містах США і понад 400 агентств-резидентів у маленьких містах по країні. Також у більше ніж п'ятдесяти країнах світу ФБР має власні представництва. Основу організаційно-штатної структури ФБР становлять 15 відділів: 1) Офіс з питань працевлаштування; 2) Офіс генерального юрисконсульта; 3) Офіси професійної

дисципліни; 4) Офіс громадських відносин і зв'язків з Конгресами; 5) Відділ адміністративного обслуговування; 6) Відділ контртероризму; 7) Кримінальний слідчий відділ; 8) Інформаційний відділ кримінальної юстиції; 9) Фінансовий відділ; 10) Відділ інформаційних джерел; 11) Інспекційний відділ; 12) Сервісний слідчий відділ; 13) Лабораторний відділ; 14) Відділ національної безпеки; 15) Відділ підготовки. Важливим елементом системи ДБР є служби, які входять до її складу: Інформаційна служба кримінального правосуддя; Група реагування на критичні надзвичайні ситуації; Лабораторна служба; Академія; Служба технологій операцій; Служба управління документацією (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Тож, можна сказати, що система ФБР у США налічує більшу кількість структурних підрозділів порівняно з тим, що зазначено законом України «Про Державне бюро розслідувань». Правильно буде вважати, що це тісно пов'язано із розмірами країни, національними особливостями та кількістю населення.

У порядку призначення директора ДБР та ФБР є деякі схожі риси. В Україні директор ДБР призначається Президентом України за поданням Прем'єр-міністра відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора ДБР. А у США президент лише за згодою Конгресу може призначати Директора ФБР. Строк повноважень директора ДБР становить — 5 років, але цю посаду можна обіймати не більше 2 роки поспіль (загалом 10 років), а строк повноважень директора ФБР становить — 10 років.

Як підсумок слід сказати, що в організаційній побудові, правовому статусі та повноваженнях директора ФБР у США та ДБР в Україні є досить багато спільних рис, проте, наявні також і відмінні риси, перш за все, стосовно структурних елементів та підслідних їм злочинів. На наш погляд, було б добре врахувати при утворенні такого правоохоронного органу, як ДБР, досить вдалий та позитивний досвід США, так як саме ця країна визнана світом як сильна та незалежна держава, яка здатна досить добре забезпечувати зовнішню та внутрішню безпеку і є не менш відомою у боротьбі зі злочинами. Та, на превеликий жаль, суцільне копіювання іншої системи не буде ефективним та вдалим для українських реалій, тож при утворенні, формуванні та реформуванні ДБР потрібно враховувати національні особливості та досвід зарубіжних країн.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук *Деменчук Марина Олександрівна*.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Для нормального функціонування держави необхідне здійснення правоохоронної та правозахисної функцій, що забезпечує система правоохоронних органів. В Україні одним із таких нових органів є Державне бюро розслідувань (далі — ДБР), повноваження і функції якого регулюються нормативно-правовими актами.

Часто правоохоронні органи різних країн порівнюють і, на мою думку, це дуже корисно та ефективно, адже додає змогу проаналізувати помилки, прирівнятися та вдосконалити свою систему правоохоронних органів на основі досвіду інших. Одним із схожих органів до ДБР в Україні є Федеральне бюро розслідувань (далі — ФБР) у США. ФБР було утворено ще в 1908 році в якості спеціального розшукового підрозділу у складі федерального департаменту юстиції. Функції та повноваження ФБР змінювались відповідно до вимог суспільства. І тому, до 1914 року від початку свого існування ФБР здійснювало розслідування порушень антимонопольного законодавства переважно поліцейське, що було спрямоване на протидію торгівлю людьми. Із 1934 року були розширені повноваження ФБР, яке вже почало займатись розслідуванням певних злочинів, таких, як напад чи убивство на держслужбовця; втеча з одного штату до іншого, щоб уникнути пред'явлення обвинувачення; розбійні напади на банківські установи і т.д. (Корнієнко М. В. Протидія організованій злочинності в країнах ЄС та США. — К., 2002. — С. 118).

Відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України на ДБР, на відміну від ФБР, покладається досудове розслідування злочинів, вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, службовими особами Національного антикорупційного бюро України (Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради Укра-

їни від. 2013. № 9–10. С. 474, ст. 88) та іншими високопосадовцями. ФБР же діє давно та має представництво більш, ніж у 50 країнах. Таким чином, це підвищує ефективність діяльності цього органу, що забезпечує краще функціонування всієї системи правоохоронних органів.

Наприклад, у державах — членах Європейського Союзу діють нормативно-правові акти, що були прийняті, і які регламентують діяльність із розслідування злочинів, що порушують правовий порядок країн — учасниць ЄС. Основним напрямом загальноєвропейської політики є співпраця з питань по боротьбі із злочинністю. Вони регулюються: Договором про ЄС 1992 р., Амстердамським договором 1997 р., Ніццьким договором 2001 р., Конвенцією про створення Європейського поліцейського відомства й актами третичного права. Пріоритетними завданнями співпраці судових органів держав та поліції — країн, що входять до ЄС у кримінально-правовій сфері є протидія тяжким і особливо тяжким злочинам, що становлять надзвичайну небезпеку країнам — членам ЄС. Для виконання цього основного завдання в ЄС було створено Європейське поліцейське відомство — Європол (Галаван З. С. Функціонування системи досудового слідства у державах — членах Європейського Союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Pubpr/2012_3/Galavan.pdf).

Європол, на відміну від ДБР і ФБР, ще й тісно зв'язаний із вирішенням питань про корупційні злочини, особливо у владних структурах. В Україні цим займається НАБУ (Національне антикорупційне бюро розслідувань), але якщо слідувати закону, то ДБР має повноваження контролювати дії НАБУ, через те, що воно теж є державним правоохоронним органом.

Наприклад, у Таджикистані, як стверджують фахівці цієї держави, спеціалізовані органи, що протидіють злочинності посадовців і корупції теж дублюють один одного. Тобто виникає така ж проблема: антикорупційний орган цієї держави, затримує тих, хто самі повинні боротися проти корупції. (Хакимов Ш. Местничество и кумовство — одни из главных факторов коррупции / Ш. Хакимов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://catoday.org/centrasia/23605-shokirdzhon-hakimov-mestnichestvo-i-kumovstvo-odniz-glavnyh-faktorov-korrupcii.html>).

Якщо розглядати органи, що мають схожу компетенцію з ДБР, то можна виділити органи Федеративної республіки Німеччина (ФРН), що діють на федеральному рівні (тому мають схожість і з ФБР). Це федеральне управління кримінальної поліції, що виконує координуючу функцію та забезпечує підтримку місцевих підрозділів (Правоохранительные органы России: учебник / [под ред. В. П. Бо-

жьева] [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://stud.com.ua/53990/pravo/organi_yustitsiyi_zakordonnih_derzhavah).

А ось у Великій Британії існує Служба по боротьбі з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency), основними напрямками діяльності якої є:

1) підвищення рівня обізнаності населення про організовану злочинність;

2) збільшення обсягу повернених коштів, що отримані незаконним шляхом і збільшення числа розкритих кримінальних справ;

3) підвищення загрози для діяльності організованих злочинних угруповань у країні завдяки відпрацьованим оперативним і слідчим діям, а також впровадження нових способів боротьби з цим явищем.

Ця Служба діє і продуктивно виконує свої функції, проте має значні відмінності від вищеназваних правоохоронних органів, зокрема те, що спеціалізується лише на злочинах із підвищеною небезпекою.

Отже, можна сказати, що ДБР в Україні повинне брати приклад з інших правоохоронних органів країн, які діють давно та мають великий досвід. Адже ДБР зовсім новий орган держави, який потребує реалізації та вимагає суворого дотримання Конституції України, керується принципом верховенства права та у разі великої ефективності сприятиме покращенню ситуації в країні. До того ж цей орган допоможе знизити рівень злочинності, зокрема і в інших правоохоронних органах.

Науковий керівник: заступник декана факультету адвокатури з наукової роботи, асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Чекмарьова Лариса Юріївна**.

Тетерятник Б. С.

слідчий Другого слідчого відділу (Відділу з розслідування злочинів,
вчинених співробітниками правоохоронних органів та у сфері правосуддя)
Слідчого управління Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ
ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ В ПОРЯДКУ СТ. 208 КПК УКРАЇНИ
ОСОБИ, ПІДОЗРЮВАНОЇ У ВЧИНЕННІ ОСОБЛИВО
ТЯЖКОГО ЗЛОЧИНУ**

Створення Державного бюро розслідувань стало однією з визначних подій у контексті розбудови сучасної правоохоронної системи в Україні. З огляду на сподівання українського суспільства всередині країни та пильну увагу міжнародних партнерів на зовнішньополітичній арені йдеться насамперед про появу якісно нового правоохоронного органу, одним із головних завдань якого має стати забезпечення поступової трансформації діяльності усієї вітчизняної системи правоохоронних органів, розбудови її з позицій примату прав та основоположних свобод людини, недопущення їх безпідставного обмеження, а тим паче порушення, з метою дієвої реалізації задекларованого у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) принципу застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури.

У цьому контексті досить важливим видається нам забезпечення права на захист особи, затримуваної уповноваженою службовою особою за підозрою у вчиненні злочину без попереднього дозволу слідчого судді або суду, що передбачено параграфом 2 глави 18 КПК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Зауважимо, що у ст. 208 КПК України законодавець окремо не акцентує увагу на практичній реалізації права затримуваної особи на за-

хист, обмежуючись лишень покладанням на уповноважену особу, що здійснює затримання, обов'язку повідомити затриманому про його право мати захисника. Разом із тим згідно з ч. 4 ст. 213 КПК України уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. При цьому зазначений обов'язок законодавець пов'язує з самим лише фактом затримання особи без прив'язки його до тяжкості злочину, інкримінованого затриманому.

Відповідно до ч. 1 ст. 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, зокрема, у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

Згідно з ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст.ст. 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України для вручення повідомлень.

Відповідно до ст. 209 КПК України особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Таким чином, можна констатувати той факт, що фактичне фізичне затримання уповноваженою службовою особою особи, підозрюваної у вчиненні особливо тяжкого злочину, автоматично призводить до виникнення у останньої процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

Згідно з п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України кримінальне провадження — це досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

У цьому контексті на окрему увагу заслуговує питання фіксування затримання в порядку ст. 208 КПК України особи, підозрюваної у вчиненні особливо тяжкого злочину.

Так відповідно до ч. 5 ст. 208 КПК України про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому,

крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Згідно з п. 7 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 № 110) (далі — Порядку) протягом години з моменту реєстрації повідомлення заявника або уповноваженого з прав людини уповноважена службова особа регіонального центру проводить перевірку інформації про затримання особи шляхом підготовки і надсилання від імені такого центру запиту факсимільним зв'язком на адресу відповідного регіонального або міжрегіонального органу. Протягом години після надходження факсограми відповідний регіональний або міжрегіональний орган шляхом надсилання факсограми у відповідь спростовує інформацію про затримання особи або підтверджує таку інформацію з повідомленням адреси місця для конфіденційного побачення адвоката з такою особою. У разі отримання такого підтвердження регіональний центр приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги шляхом видачі відповідного доручення.

Протягом години з моменту реєстрації повідомлення суб'єкта подання інформації про затримання особи або реєстрації факсограми, що підтверджує інформацію про затримання особи, уповноважена службова особа регіонального центру в установленому порядку призначає адвоката шляхом видачі доручення для надання такій особі безоплатної вторинної правової допомоги, копія якого із зазначенням реєстраційного номера повідомлення за допомогою факсимільного зв'язку, електронної пошти або через систему передається суб'єкту подання інформації та реєструється ним.

Час прибуття адвоката до затриманої особи для конфіденційного побачення та/або участі в процесуальних діях фіксується уповноваженою службовою особою суб'єкта подання інформації, органу (установи), де перебувають затримані особи, в системі та/або відповідному журналі реєстрації.

Відповідно до п. 8 Порядку призначений регіональним центром адвокат повинен прибути за зазначеною адресою місця для конфіден-

ційного побачення із затриманою особою протягом години з моменту видачі йому доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги, а у виняткових випадках — не пізніше ніж протягом шести годин з моменту видачі йому доручення.

З огляду на викладене вище та враховуючи положення ст.ст. 3 та 42 КПК України, можна дійти висновку, що участь захисника у кримінальному провадженні щодо особи, підозрюваної у вчиненні особливо тяжкого злочину, у випадку її затримання в порядку ст. 208 КПК України є обов'язковою з моменту складання протоколу затримання як процесуальної дії, вчинюваної у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Водночас практична реалізація забезпечення права затримуваної особи на захист у цьому випадку потребує узгодження положень чинного кримінального процесуального законодавства, їх вдосконалення з урахуванням необхідності гармонійного поєднання гарантованих національним та міжнародним правом права на свободу та особисту недоторканність, права на захист та принципу розумності строків кримінального провадження.

Thomas Flanagan

Senior Adviser on Legal Reform EUAM,
Senior Legal Advisor to GSOC (Ireland)

POLICE OVERSIGHT IN IRELAND

Ireland became independent from the British Empire in 1922. *But* Peace Treaty created Republic of Ireland & Northern Ireland. 1969–1998 was a period of political violence in Northern Ireland. Peace Treaty, adopted in 1998, reformed the Northern Ireland Police Force (RUC) aimed at equal Catholic/Irish & Protestant/British representation and ended collusion between Protestant/British police and terrorists. New police force (PSNI) and Office of Police Ombudsman of Northern Ireland (OPONI) were also created.

In 2007 Republic of Ireland created GSOC — Independent body to investigate serious misconduct by police (modelled on OPONI). Irish Police are called *An Garda Siochána* (AGS — «Guardians of the Peace») — in Irish the official language of Ireland. GSOC created by The Garda Siochána Law 2005 as amended. GSOC only investigates complaints against Police of all ranks. It can investigate complaints from public of serious misconduct (criminal & disciplinary) against police. It must investigate fatalities and

serious harm, serious misconduct incidents referred by Police and/or MoJ. Also this body can investigate «*any matter in the public interest*».

GSOC has a Chair (Criminal Judge) and two fellow Commissioners. It also includes Casework, Investigations, Secretariat, Legal and Support Units, special «Whistleblowers» Unit, but there are no operatives.

Police conduct disciplinary proceedings — GSOC just investigates. In 2018 GSOC had approx. 100 staff, 1 HQ & 2 regional offices. In 2018 2,000 (approx.) complaints containing 3,000 (approx.) allegations of misconduct. Complaints must be admissible — statutory and case law test. If admissible, is it discipline or criminal? If minor discipline — AGS/informal resolution. If serious discipline/criminal assigned to investigation team with full police powers (if criminal). All investigations are subject to the general criminal law of Ireland.

GSOC just one of three bodies responsible for Police Oversight in Ireland. The next body is Garda Síochána Inspectorate, which deals with reports on Police capabilities & use of resources. Police Authority deals with senior appointments & public interface — Board of directors and CEO (Commissioner).

All three bodies are under the nominal supervision of Ministry of Justice but in practice only budget is controlled — «hands off approach». All three plan to become completely independent.

Police also have Internal Affairs and Human Resource Management Unit. GSOC sends completed investigation files to the DPP (PGO). DPP lawyers present the case in Court. GSOC investigators are witnesses for the prosecution side. In 2018 GSOC sent 13 files to the DPP (PGO) but only two prosecutions directed (because of many reasons, including, «*likelihood of conviction*» and «*in the public interest*» test). Plus GSOC sends *all* files where Article 2 of the ECvHR engages in order to comply with requirement of an independent *and* effective investigation *McCann v United Kingdom* (1995). GSOC has MoU with DPP (PGO) relating to parallel investigations. Also MoU with AGS for ongoing investigations.

In 2011 man walks into police station in Dublin & alleges he has just been raped by a serving police officer in his home. P/Officer off-duty but «*conduct likely to bring into dis-repute*». Complaint of «*serious harm*» — law says Police must refer to GSOC who must investigate. GSOC investigators attend house, seize/examine evidence and interview suspect. GSOC investigators discover sufficient evidence of sexual activity *but* consensual. But «victim» asks GSOC investigators to look at police officer's computer — alleges it contains sexual imagery involving children. GSOC does not have technical expertise to forensically examine a computer so AGS does this based on MoU between organizations. GSOC completes investigation, sends file to DPP (PGO), Police Officer PNG but...? Independence, independence, independence! AGS allowed too much influence in the legisla-

tion especially IR. Clear admissibility/investigative criteria — unless allegation requires independent investigation police should do it.

The more public trust there is in the police the more they can be trusted to investigate misconduct. Over 75% in Ireland but still need GSOC for serious investigations. New law will reflect this. Develop good relations with AGS/DPP (PGO)/MoJ from the beginning. In theory we all want the same thing — police following the law!

PRAVO is a Commission project however, funds are spent by UNOPS in consultation with EUAM with total Budget of USD 847,205 for SBI is divided into three areas:

1. Strategic Planning
2. Investigative Operations
3. ICT Development

Initially most funds were targeted for 1 and 2 but SBI convinced EUDEL/EUAM/UNOPS that spending should be re-focused on **technical capacities** especially ICT. EUAM assisting with draft of the SBI ICT strategy.

EUAM has a much smaller budget with many experts competing for funding to support their projects.

1. Series of Trainings on Organized Crime Investigation, Cyber Crime and Witness Protection (March 2019).

2. Possible Project to develop SBI's online Complaint Receipt/Registration System with international expert to carry out initial assessment under the TAIEX framework.

3. Advocacy support in VR (e.g. Law 9395d).

4. Other training requests (Internal Affairs Unit).

ЗМІСТ

<i>Ківалов С. В.</i> Вітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія»	3
---	---

Секція 1 ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

<i>Ківалов С. В.</i> Проблемні питання організації взаємодії регіональних прокуратур з територіальними управліннями Державного бюро розслідувань	5
<i>Труба Р. М.</i> Деякі питання підслідності військових злочинів	9
<i>Баганець О. В.</i> Проблеми законодавчого забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань	13
<i>Долежан В. В.</i> Про необхідність уточнення компетенції Державного бюро розслідувань	16
<i>Селезньов В. А.</i> Шляхи подальшого вдосконалення системи Державного бюро розслідувань України	18
<i>Ковальчук І. С.</i> Особливості реалізації засад відкритості та прозорості в діяльності Державного бюро розслідувань	20
<i>Храпенко О. О.</i> Роль Державного бюро розслідувань серед інших правоохоронних органів України	23
<i>Нестерчук Л. П.</i> Гарантії незалежності Державного бюро розслідувань	25
<i>Деменчук М. О.</i> До питання наукової складової у діяльності Державного бюро розслідувань	27

<i>Питомець А. В.</i>	
До питання формування оперативно-розшукових підрозділів Державного бюро розслідувань	30
<i>Ажнова М. Ф.</i>	
Державне бюро розслідувань як суб'єкт міжнародно-правових відносин	32
<i>Радіонова К. С.</i>	
Державне бюро розслідувань: результати діяльності	37
<i>Фуртат Г. О.</i>	
Проблемні питання застосування положень КПК України в діяльності Державного бюро розслідувань	38
<i>Хорсуненко О. В.</i>	
Окремі проблемні питання діяльності Державного бюро розслідувань	41
<i>Кравченко О. В.</i>	
Місце Державного бюро розслідувань у сучасній системі правоохоронних органів України	43
<i>Blisharska Liana</i>	
Rule of Law: Implementation in the Activity of the State Bureau of Investigation	46
<i>Атаманчук А. С., Завадська Ю. М.</i>	
Протидія корупції — один з напрямків діяльності Державного бюро розслідувань	48
<i>Балабан В. В.</i>	
До питання підслідності Державного бюро розслідувань	49
<i>Білозір Я. О.</i>	
Проблеми нормативного регулювання діяльності Державного бюро розслідування	52
<i>Божко К. В.</i>	
Організація діяльності Державного бюро розслідувань	54
<i>Бордун О. В.</i>	
Місце Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів України	56
<i>Босова Ю. С.</i>	
Особливості компетенції Державного бюро розслідувань	58

Боярчук М. В.

Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт протидії корупції 59

Буюклінська А. Є.

Проблема конкурентних повноважень Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України . 61

Волкова О. С.

Підслідність справ Державного бюро розслідувань 63

Вороніна В. А.

Досудове розслідування як один з напрямків діяльності Державного бюро розслідувань 66

Гладун Л. Л.

Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими органами державної влади 68

Голюк Н. Г.

До питання єдиноначальності та колегіальності у діяльності Державного бюро розслідувань 71

Гордієнко В. В.

Роль Державного бюро розслідувань в антикорупційній програмі України 72

Григоренко В. С.

До питання функцій та повноважень Державного бюро розслідувань 75

Гриник Є. О.

Забезпечення прозорості та відкритості діяльності Державного бюро розслідувань 77

Гринишина Є. В.

Державне бюро розслідувань: удосконалення функцій 79

Гудима В. С.

Місце Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів України 84

Гуль А. М.

Засади організації діяльності Державного бюро розслідувань: загальна характеристика 86

Данелюк Х. О.

Державне бюро розслідувань як важливий елемент в правоохоронній системі України 89

Дворнікова А. Ю.

Зміст та принципи діяльності Державного бюро
розслідувань 91

Демідовський А. В.

Передача повноважень з питань досудового розслідування
Державному бюро розслідувань 94

Довбняк Н. В., Харковенко Н. С.

Співпраця Державного бюро розслідувань з Радою
громадського контролю 96

Драник О. О.

Проблеми організації та діяльності Державного бюро
розслідувань 97

Драч Д. Л.

Основні питання забезпечення Державного бюро
розслідувань співробітниками 101

Духневич А. А.

Проблеми фінансування Державного бюро розслідувань 103

Іванова А. І.

Повноваження Державного бюро розслідувань 105

Кантицька А. В.

Засади організації та діяльності Державного бюро
розслідувань 108

Кісілюк Д. Б.

Проблеми підслідності Державного бюро розслідувань 111

Кодимський М. К.

Організаційні засади функціонування та повноваження
Державного бюро розслідувань 114

Козловський І. А.

Особливості діяльності Державного бюро розслідувань 117

Коларевич В. Ж.

Щодо забезпечення прозорості діяльності Державного бюро
розслідувань Радою громадського контролю 119

Колосенко А. А.

До питання правового регулювання діяльності Державного
бюро розслідувань 122

Кондратюк В. М.

Принцип законності в діяльності Державного бюро
розслідувань 124

Костенко В. О.

Недосконалість законодавства, що регулює діяльність
Державного бюро розслідувань 126

Кравчук Є. О.

Недоліки правового регулювання організації та діяльності
Державного бюро розслідувань 128

Кріпак Н. Г.

Забезпечення прозорості у діяльності Державного бюро
розслідувань 130

Куза О. С.

Перші підсумки роботи Державного бюро розслідувань 132

Кулинич В. М.

До питання взаємодії Державного бюро розслідувань
з іншими правоохоронними органами 134

Лейко Ю. О., Штейнс Ю. Д.

Програма діяльності органів Державного бюро розслідувань 137

Лещенко Л. С.

Структура та керівництво Державного бюро розслідувань 139

Малахатко Д. К.

Окремі аспекти правового статусу Державного бюро
розслідувань 142

Михалевич Д. Я.

Нормативно-правові аспекти формування Державного бюро
розслідувань 144

Наконечний В. Ю.

Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими
державними органами 146

Олійник М. М.

До питання реалізації Державним бюро розслідувань своїх
повноважень 148

Павліш В. М.

Проблемні аспекти розмежування Державного бюро
розслідувань та Національного антикорупційного бюро 150

Павлюченко О. Є.

Рада громадського контролю як орган, що співпрацює
з громадськістю 152

Панчощак О. О.

Місце директора Державного бюро розслідувань та його
заступників у апараті Державного бюро розслідувань 156

Піничук А. С.

Проблематика засади незалежності в роботі Державного
бюро розслідувань 158

Перерва Д. М.

Актуальні питання розмежування повноважень Державного
бюро розслідувань та Національної поліції 160

Руденко К. А.

Роль громадського контролю в діяльності Державного бюро
розслідувань 163

Сахарчук І. Ю.

Щодо результатів першого року роботи Державного бюро
розслідувань 164

Соколова М. В.

Функція проведення досудового розслідування
та підслідність Державного бюро розслідувань 166

Ступник А. О.

Зв'язок Державного бюро розслідувань з правоохоронними
органами 169

Тетенко О. І.

Проблеми корупції та непотизму у функціонуванні
Державного бюро розслідувань 171

Trincha A.

State Bureau of Investigation Against the Tradition of Impunity
of Officials 174

Філіпенко Д. С.

Особливості реалізації повноважень Державного бюро
розслідувань 176

Черненко М. І.

Місце Державного бюро розслідувань в системі
правоохоронних органів 178

Чічко К. О.

Повноваження Державного бюро розслідувань та їх реалізація . . 182

Чупрова К. О.

Деякі аспекти функціонування Державного бюро
розслідувань 186

Шаманська Я. І.

Проблеми із визначенням статусу Державного бюро
розслідувань 188

Шевченко Я. М.

Визначення місця Державного бюро розслідувань
у правоохоронній системі України: актуальні проблеми 190

Шпендак В. М.

До питання засад діяльності Державного бюро розслідувань 192

Ярчук К. Р.

Причини створення Державного бюро розслідувань
та напрями його діяльності 195

Секція 2

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ПИТАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бакаянова Н. М.

Кадрова політика та її значення у реалізації завдань
Державного бюро розслідувань 197

Іваницький С. О.

Організаційно-правові та процесуальні проблеми
становлення Державного бюро розслідувань 201

Былица И. О., Самарин В. И.

Перспективи введення етичного кодексу поведінки
для работников Государственного бюро расследований 204

Свида О. Г.

Інститут присяги працівників Державного бюро
розслідувань 206

Курганський О. В.

Окремі питання історії створення Державного бюро
розслідувань 208

Владишевська В. В.

Щодо кадрового забезпечення Державного бюро
розслідувань 211

Чекмарьова Л. Ю.

Актуальні питання підвищення професійних навичок
працівників Державного бюро розслідувань 214

Бадзюнь В. В.

Історичні аспекти виникнення Державного бюро
розслідувань в Україні 216

Гапонова М. О., Антонюк К. Г.

Передумови створення Державного бюро розслідувань 219

Гончарук В. І.

Проблематика становлення Державного бюро розслідувань 221

Демидова В. В.

Правовий захист працівників Державного бюро розслідувань . . . 225

Дрига Є. В.

До питання передумов створення Державного бюро розслідувань 227

Жоголєва Т. С.

Проблемні питання проведення відкритих конкурсів
для призначення на посаду у Державному бюро розслідувань . . . 229

Журавель А. В.

Деякі проблеми створення Державного бюро розслідувань 232

Завещана К. Р.

Аспекти проведення конкурсу для призначення на посаду
Державного бюро розслідувань 233

Ісасвич О. М.

Громадський контроль за діяльністю Державного бюро
розслідувань 236

Ісько Д. С., Братель Л. Г.

Проблеми становлення Державного бюро розслідувань 239

Климчук А. Р.

Історія становлення і розвитку Державного бюро
розслідувань 241

Колеснікова А. А.

Особливості притягнення працівників Державного бюро
розслідувань до відповідальності 243

Коломієць В. М. Особливості добору кандидатів на посади до Державного бюро розслідувань	245
Конаш А. О. Правові та історичні аспекти створення і діяльності Державного бюро розслідувань	248
Кондрич В. В. Добір кадрів до Державного бюро розслідувань	250
Корнієнко Є. О. Актуальні питання добору кадрів до Державного бюро розслідувань	254
Курочкіна А. А. Становлення Державного бюро розслідувань на сучасному етапі розвитку правової держави	256
Ленюк В. А. Особливості розподілу повноважень між директором Державного бюро розслідувань та його заступниками	258
Лобода М. С. Проблеми та перспективи здійснення кадрового забезпечення Державного бюро розслідувань	261
Луценко Ю. В., Драченко Д. О. Деякі проблеми проведення конкурсу на посади Державного бюро розслідувань	264
Мартинов І. О. Проблемні питання добору до органів Державного бюро розслідувань	267
Мельник С. С. Правові аспекти створення та діяльності Державного бюро розслідувань	270
Мельничук Д. Р., Климишина А. Є. Історія створення нового правоохоронного органу — Державного бюро розслідувань	272
Мокрянська А. П. Діяльність Державного бюро розслідувань у боротьбі з корупцією	275
Момот К. В. Причини створення Державного бюро розслідувань	277

Мосунова А. А.	
До питання підвищення рівня кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань	280
Мусієнко Н. Р.	
До питання повноважень слідчого Державного бюро розслідувань	281
Ревенко Т. А., Орлова В. Я.	
Створення Державного бюро розслідувань: кроки формування нового правоохоронного органу	284
Переверзєва В. П.	
Щодо служби у Державному бюро розслідувань	286
Позюмко І. С., Копиця К. В.	
Перспективи подальшого розвитку Державного бюро розслідувань	288
Полюля В. В.	
Державне бюро розслідувань: порядок формування і функції	291
Приходько І. А.	
Статус директора Державного бюро розслідувань	293
Росєєва А. М.	
Історія створення Державного бюро розслідування	295
Сидорчук Б. В.	
Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими органами державної влади	299
Слюсарчук Д. Д., Волохова В. М.	
Проблеми розмежування повноважень між Державним бюро розслідувань та іншими правоохоронними органами	301
Торговицька Д. Є.	
До питання конкурсного відбору кадрів до Державного бюро розслідувань	304
Chuprina K. O.	
Procedure for the Appointment of the Director of the State Bureau of Investigation and his Deputies	305
Шпирка М. З.	
Проблеми створення Державного бюро розслідувань та повноваження цього органу	308

Язаджи В. С.

Гене́за Державного бюро розслідувань в Україні 310

Секція 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Гловюк І. В.

Деякі питання підсудності клопотань слідчих Державного бюро розслідувань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій 312

Резнікова О. І., Сасенко В. В.

Рішення Європейського суду з прав людини проти України як підстава для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань 316

Смілевський М. Л.

Актуальність внесення деяких змін до законодавства як запорука ефективного функціонування Державного бюро розслідувань . . . 322

Шингарьов Д. О.

Процесуальні аспекти відібрання змивів з рук затриманих осіб у кримінальному провадженні 326

Новіков О. Ю.

Проблемні аспекти застосування окремих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань» під час кримінального провадження 328

Завтур В. А.

Надання слідчим суддею та судом дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу: окремі питання 332

Курганова С. В.

Перспективи оскарження слідчими ухвал слідчих суддів за результатами розгляду скарг на постанову слідчого про закриття кримінального провадження 336

Тумко С. П.

Створення оперативних підрозділів Державного бюро розслідувань як гарантія забезпечення незалежності діяльності останнього 339

Врублевський Б. І.

Сучасні проблеми визначення підслідності Державного
бюро розслідувань 341

Секція 4
ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ,
ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО
БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Стрельцов Є. Л.

Значення кримінального законодавства у діях слідчого 345

Кузьмін Е. Е.

«Нескладно про складне», або Деякі ремарки щодо
кваліфікації військових злочинів, віднесених до підслідності
Державного бюро розслідувань 349

Мирошниченко Ю. Б.

Проблемні питання відмежування невиконання судового
рішення від суміжних складів злочину 353

Секція 5
КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИКА
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ
ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Загородній В. Є.

Організаційно-правові та криміналістичні проблеми
діяльності Державного бюро розслідувань 356

Тіщенко В. В., Гресь Ю. О.

Поєднання слідчої та оперативно-розшукової роботи
у контексті діяльності Державного бюро розслідувань 360

Самойленко О. А., Тітуніні К. В.

Окремі питання проведення контролю за вчиненням
кіберзлочинів (в контексті розслідування злочинів,
віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань) 362

Хижняк Є. С.

Процес встановлення слідчими Державного бюро
розслідувань особистості злочинців в мережі Інтернет 365

Єлховський І. В., Гавгаш І. М.

Щодо деяких проблем функціонування Державного бюро розслідувань 369

Абу Еласал А. О.

Взаємодія правоохоронних органів при виявленні проявів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом 371

Бойко-Джумеля В. І.

Діяльність Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері інвестування будівництва 374

Луговий О. М.

Державне бюро розслідувань у протидії злочинам, пов'язаним з рейдерським захопленням підприємств 376

Аріанур Л. А.

Застосування криміналістичних знань при розслідуванні злочинів підрозділами Державного бюро розслідувань 378

Секція 6

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Аркуша Л. І., Мандриченко Ж. В.

Оперативно-розшукова профілактика як складова діяльності Державного бюро розслідувань 382

Дрёмин В. Н.

Роль правоохранительных органов в условиях социальной турбулентности 385

Дукі О. V., Fliunt M. O.

Announcements of Crime in the Activities of the State Bureau of Investigations 389

Ізовіта А. М., Марчук А. І.

Перспективні напрямки реформування Державного бюро розслідувань на сучасному етапі 392

Мельничук Т. В., Ілько С. А.

Використання кримінологічних знань та навичок в діяльності Державного Бюро розслідувань 397

Федчун Н. О., Черкасов С. В.

Громадський контроль в протидії злочинності 401

Чернишов Г. М.

Кримінологічні функції Державного бюро розслідувань:
завдання та очікування 404

Секція 7

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Sorochinskiy N.

State Bureau of Investigation in Ukraine and Federal Bureau
of Investigation in USA: Comparative Analysis 409

Кіслиця І. О.

Порівняльно-правовий аналіз Державного бюро
розслідувань в Україні та органів, що здійснюють досудове
розслідування, у США, ФРН та Великобританії 411

Віслогузова М. Д.

Використання іноземного досвіду при організаційно-
функціональному забезпеченні роботи Державного бюро
розслідувань 415

Гарбуз А. Ю., Дроб'язко А. В.

Порівняльна характеристика діяльності Державного бюро
розслідувань та Федерального бюро розслідувань: основні
аспекти 418

Горковенко В. С.

Королівська служба переслідувань як аналог Державного
бюро розслідувань 421

Грабова Н. І.

Зв'язок Державного бюро розслідувань з правоохоронними
органами зарубіжних країн 423

Eda Aksu

The State Bureau of Investigation in Ukraine and the Federal
Bureau of Investigation in the USA: Comparative Characteristics 425

Зубченко М. В.

Структура та функції Федерального бюро розслідувань 427

Zavorotko O.

Expereince of Investigation of Corruptional Crimes
in the United Kingdom 431

Локайчук В. Д. Державне бюро розслідувань України та Федеральне бюро розслідувань США: порівняльний аналіз	433
Петраш А. В. Організаційно-правовий аналіз діяльності Державного бюро розслідувань в Україні та Федерального бюро розслідувань у США	436
Петрікеєва М. В., Клець І. І. Державне бюро розслідувань — український аналог Федерального бюро розслідування	438
Полякова Д. В. Аналіз зарубіжного досвіду матеріально-технічного та кадрового забезпечення для діяльності Державного бюро розслідувань	440
Смирнова М. К. Розбудова Державного бюро розслідувань: доцільність застосування досвіду США	443
Чекал Д. О. Зіставлення Державного бюро розслідувань з аналогічними органами країн Європи	445
Чорнодід А. В. Державне бюро розслідувань в Україні та Федеральне бюро розслідувань у США: порівняльно-правовий аналіз діяльності	447
Щербина О. В. Зарубіжний досвід організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань	450
Тетерятник Б. С. Окремі аспекти забезпечення права на захист під час затримання в порядку ст. 208 КПК України особи, підозрюваної у вчиненні особливо тяжкого злочину	453
Thomas Flanagan Police Oversight in Ireland	456

Д362 **Державне** бюро розслідувань: досвід становлення : матері-
али II Міжнародної науково-практичної конференції (21 черв-
ня 2019 р., м. Одеса) / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) [та ін.]. —
Одеса : Юридична література, 2019. —476 с.
ISBN 978–966–419–367–9

У збірнику містяться матеріали II Міжнародної науково-практич-
ної конференції «Державне бюро розслідувань: досвід становлення»,
яка відбулася 21 червня 2019 р. у Національному університеті «Одесь-
ка юридична академія» за участю науковців, аспірантів, студентів, а
також юристів-практиків з України та зарубіжних держав. Доповіді
учасників присвячені актуальним питанням розвитку та функціону-
вання Державного бюро розслідувань.

УДК 351.746.2(063)

Наукове видання

**ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ:
ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ**

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

*21 червня 2019 року
м. Одеса*

Українською, російською та англійською мовами

Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 27.67.
Тираж 190 прим. Зам. № 225 (11).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Академічна, 7
Тел.: (048) 777-48-79

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.